

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE İLKÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ
(1970–2010)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Pınar BİLASA

Ankara
Ekim, 2012

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE İLKÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ
(1970–2010)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Pınar BİLASA

Ankara
Ekim, 2012

JÜRİ ONAY SAYFASI

Pınar BİLASA'nın “Türkiye’de İlköğretimin Tarihsel Gelişimi (1970–2010)” başlıklı tezi 8 Ekim 2012 tarihinde, jürimiz tarafından Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalında Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Başkan: Prof.Dr.Ülker AKKUTAY

.....

Üye (Tez Danışmanı): Prof.Dr.Ülker AKKUTAY

.....

Üye : Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR

.....

Üye : Prof. Dr. Ahmet MAHİROĞLU

.....

Üye : Doç. Dr. Mehmet TAŞDEMİR

.....

Üye : Doç.Dr. Melek ÇAKMAK

.....

ÖN SÖZ

Bir ülkenin kalkınmasında ve uygarlık seviyesine ulaşmasında öncülük eden en önemli olgu eğitimidir. Eğitimin gelişimini takip etmek, geline noktaları ve bu noktadan sonraki adımları anlayabilmek açısından oldukça önemlidir. Bu adımların takibinde okul öncesi eğitimin ve ilköğretimin, eğitimin temelini oluşturduğu söylenebilir. Bu nedenle bu iki temel eğitim kademesi birlikte ele alınmış ve tarihsel süreçte meydana gelişmeler ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Zira bu kademelerde meydana gelen gelişmeleri takip ederek izlemek meydana gelen gelişmeleri sistematik bir bütünlük içinde anlayabilmek açısından oldukça önemlidir.

Böyle bir çalışmada pek çok değerli akademisyenin önemli katkıları olmuştur. Bu vesileyle bu özgün konunun tespitinde, geliştirilmesinde, olgunlaşmasında ve tamamlanmasında desteğini esirgemeyen çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Sayın Ülker AKKUTAY'a ve tezin temel unsurlarının tespitinde ve şekillenmesinde bana yol gösteren çok değerli Prof. Dr. Sayın M.Çağatay ÖZDEMİR'e, Prof. Dr. Sayın Ahmet MAHİROĞLU'na ve Doç. Dr. Melek ÇAKMAK'a en içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Bunun yanı sıra araştırmayla ilgili kaynaklara ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen, Talim ve Terbiye Kurulu Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Millî Kütüphane, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Kütüphanesi, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Merkezi Başkanlığı Kütüphanesi, Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, İlköğretim Genel Müdürlüğü, Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Arşiv Dairesi Başkanlığı mensuplarına teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca bu çalışmanın her safhasında beni yüreklendiren babama, anneme, ağabeyime, eşime ve tezimle birlikte büyüyen kızım Ülkü Bilge'ye sonsuz teşekkür ve sabırlarından dolayı minnetlerimi sunarım.

Pınar BİLASA

ÖZET

TÜRKİYE’DE İLKÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ (1970–2010)

Bilasa, Pınar
Doktora, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ülker AKKUTAY
Aralık–2012

Bu araştırmada, Türkiye’de okul öncesi eğitim ve ilköğretimde 1970–2010 yılları arasında meydana gelen durumlar belli temalar çerçevesinde ortaya koyulmuştur. Bu temalar; yasal düzenlemeler, politikalar, eğitim programları, ders kitapları, öğretmen yetiştirme, hizmet içi eğitim, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim, projeler, coğrafi erişim, sayısal gelişmeler, fiziki yapı ve finansmandır.

Araştırma nitel araştırma özelliği göstermektedir. Niteliği itibarıyla tarihsel, yapılışı itibarıyla ise doküman incelemesi özelliğindedir. Araştırmanın analizinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma beş bölümde yapılandırılmıştır. İlk bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve tanımlarına yer verilmiştir. İkinci bölümde ilgili araştırmalara, üçüncü bölümde araştırmanın yöntemine; modeline, verilerin toplanmasına, verilerin analizlerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgulara ve yorumlara, beşinci yani son bölüm ise araştırmanın sonuç ve önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, ilköğretim, tarihsel gelişim.

ABSTRACT

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE PRIMARY SCHOOL IN TURKEY (1970–2010)

Bilasa, Pınar

Ph.D., Curriculum and Instruction Branch of Science

Thesis Advisor: Prof.Dr.Ülker AKKUTAY

Ekim–2012

In this study, pre-school and primary education in Turkey situations that occurred between the years 1970-2010 has been put forward within the framework of certain themes. These themes are the legal regulations, policies, training programs, textbooks, teacher training, in-service training, the eight-year compulsory basic education, projects, geographical access, digital developments, the physical structure and financing.

Research has characteristics of qualitative research. As the nature of the historical construction of the document review by the character. Analysis, document analysis method has been used in research.

The research is structured in five sections. In the first part the research problem, purpose, significance, limitations and definitions are given. Research on the second part, the third part, the method of research, model, data collection, data analysis, are presented. In the fourth chapter the findings from research and interpretations, conclusions and recommendations of the fifth, so the last part of the study are presented.

Key Words: Pre–school education, primary education, the historical development.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	2
1.3. Önem	2
1.4. Sınırlılıklar.....	3
1.5. Tanımlar	3
2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	4
3.YÖNTEM.....	11
3.1. Araştırmanın Modeli	11
3.2. Verilerin Toplanması	12
3.3. Verilerin Analizi	13
4. BULGULAR ve YORUM.....	15
4.1. Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi	15
4.1.1. 1970 Öncesinde Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimine Genel Bir Bakış	16
4.2. 1970–2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitimde Yasal Düzenlemeler ve İzlenen Politikalar	21
4.2.1. Anayasa’da Okul Öncesi Eğitim.....	21
4.2.2. Okul Öncesiyle İlgili Kanun, Yönetmelik ve Diğer Düzenlemeler	21
4.2.3. Millî Eğitim Şûraları	25
4.2.4. Kalkınma Planları	26
4.2.5. Hükümet Programları.....	27

4.3. 1970–2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitim Programları ve Öğretmen Yetiştirme	30
4.3.1. Eğitim Programları	30
4.3.1.1. 1989 Okul Öncesi Eğitim Programı	32
4.3.1.2. 1994 Okul Öncesi Eğitim Programı	37
4.3.1.2.1. Kreş Programı.....	38
4.3.1.2.2. Anaokulu Programı.....	38
4.3.1.2.3. Ana Sınıfı Programı	39
4.3.1.3. 2002 Okul Öncesi Eğitim Programı	40
4.3.1.4. 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı	42
4.3.2. Öğretmen Yetiştirme	44
4.3.2.1. Hizmet İçi Eğitim.....	46
4.4. 1970–2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitimde Yapılan Projeler	47
4.4.1. Ulusal ve Uluslararası Kaynaklarla Yürütülen Projeler	47
4.5. 1970–2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitimde Coğrafi Erişim ve Sayısal Gelişmeler.....	57
4.5.1. Coğrafi Erişim	57
4.5.2. Sayısal Gelişmeler	58
4.5.2.1. Öğrenci, Öğretmen Sayıları ve Okullaşma Oranları	58
4.5.2.2. Fiziki Yapı	62
4.5.2.3. Finansman.....	64
4.6. İLKÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	66
4.6.1. 1970 Öncesinde İlköğretimin Tarihsel Gelişimine Genel Bir Bakış	66
4.7. 1970–2010 Yılları Arasında İlköğretimde Yasal Düzenlemeler ve Politikalar...71	
4.7.1. Anayasa’da İlköğretim	72
4.7.2. İlköğretimle İlgili Kanun, Yönetmelik ve Diğer Düzenlemeler	73
4.7.3. Millî Eğitim Şûraları	74
4.7.4. Kalkınma Planları	76
4.7.5. Hükümet Programları.....	78
4.8. 1970–2010 Yılları Arasında İlköğretim Programları, Ders Kitapları, Öğretmen Yetiştirme ve Sekiz Yıllık Zorunlu Temel Eğitim.....	83
4.8.1. İlköğretim Programları	84
4.8.1.1. 1997 İlköğretim Programı	91

4.8.1.2. 2005 İlköğretim Programı	94
4.8.2. Ders Kitapları	98
4.8.3. Öğretmen Yetiştirme	103
4.8.3.1. Hizmet İçi Eğitim.....	110
4.8.4. Sekiz Yıllık Zorunlu Temel Eğitim	113
4.8.4.1. Sekiz Yıllık Zorunlu Temel Eğitimin Beraberinde Getirdiği Tartışmalar	117
4.9. 1970–2010 Yılları Arasında İlköğretimde Yapılan Projeler	120
4.9.1. Ulusal ve Uluslararası Kaynaklarla Yürütülen Projeler	121
4.10. 1970–2010 Yılları Arasında İlköğretimde Coğrafi Erişim ve Sayısal Gelişmeler	130
4.10.1. Coğrafi Erişim	130
4.10.1.1. Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları (PİO)	131
4.10.1.2. Taşınabilir İlköğretim Uygulaması	134
4.10.1.3. Birleştirilmiş Sınıf Uygulaması	140
4.10.2. Sayısal Gelişmeler	141
4.10.2.1. Öğrenci, Öğretmen Sayıları ve Okullaşma Oranları	142
4.10.2.2. Fiziki Yapı	143
4.10.2.3. Finansman.....	146
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	165
5.1. Sonuçlar	165
5.1.1. Okul Öncesi Eğitime İlişkin Sonuçlar	165
5.1.2. İlköğretime İlişkin Sonuçlar.....	171
5.2. Araştırma Önerileri	184
KAYNAKLAR	185

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Anaokulunda Uygulanan Günlük Program Örneği	31
Tablo 2 Tam Gün Eğitim Yapan Anaokulu Günlük Faaliyet Örneği.....	33
Tablo 3. Tam Gün Eğitim Yapan İlkokul ve İlköğretim Okulu Bünyesindeki Ana Sınıfı Günlük Faaliyet Örneği.....	34
Tablo 4. Yarım Gün Eğitim Yapan İlkokul Ve İlköğretim Okulu Bünyesindeki Ana Sınıfı Günlük Faaliyet Örneği.....	35
Tablo 5. Tam Gün Eğitim Yapan Kız Teknik Öğretim Okulları Bünyesindeki Uygulama Sınıfları Günlük Faaliyet Örneği.....	36
Tablo 6. Tam Gün Eğitim Yapan Anaokulu Günlük Faaliyet Örneği.....	41
Tablo 7. Yarım Gün Eğitim Yapan Anaokulu ve Ana Sınıfı Günlük Faaliyet Örneği ...	42
Tablo 8. Okul Öncesi Eğitimde Öğretmen, Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları ...	59
Tablo 9. 1970–2010 Dönemi Okul Öncesi Eğitimi Okul ve Derslik/Şube Sayıları.....	63
Tablo 10. 1970 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı	85
Tablo 11. 1971 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı	86
Tablo 12. 1974 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı	87
Tablo 13. 1975 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı	88
Tablo14. 1986 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı	89
Tablo 15. 1994 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı	90
Tablo 16. 1997 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı	92
Tablo 17. 2001 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı	93
Tablo 18. 2005 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı.....	96
Tablo 19. 2010 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı	97
Tablo 20. Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığınca 1970–2009 Yılları Arasında Düzenlenen Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri	112
Tablo 21. YİBO ve PİO’ların Sayısal Gelişimi.....	133
Tablo 22. Coğrafi Bölgelere Göre YİBO Öğrenci Sayıları	134
Tablo 23. Taşımalı İlköğretim Uygulamasının Yıllara Göre Gelişimi.....	137
Tablo 24. Taşımalı İlköğretim Uygulamasında Öğrenci Sayıları ve İllere Göre Dağılımı	138
Tablo 25. 1970–2010 Dönemi İlköğretimde Öğretmen–Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları	142
Tablo 26. 1970–2010 İlköğretimde Okul ve Derslik/Şube Sayıları	144

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ÇYDD	: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EARGED	: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Merkezi Başkanlığı
İEK	: İlköğretim ve Eğitim Kanunu
KEDV	: Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MEGSB	: Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
METK	: Millî Eğitim Temel Kanunu
MİLO	: Müfredat Laboratuar Okulu
OÖEGM	: Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü
OÖEKY	: Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TED	: Türk Eğitim Derneği
TTK	: Talim ve Terbiye Kurulu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem

Türkiye’de eğitim Milli Eğitim Temel Kanunu (METK, 1973a)’nda belirtildiği üzere vatandaşların, toplumun mutluluğunu artırmak, çağdaş uygarlığın seçkin bir ortağı yapmak, millî birlik ve bütünlük içinde kalkınmayı desteklemek amacıyla verilmektedir. Bu temel amaç doğrultusunda Türk Millî Eğitim Sistemi; iki ana bölümden -örgün ve yaygın eğitimden- oluşmaktadır. Örgün eğitim sistemi içinde yer alan okul öncesi eğitim isteğe bağlı olarak, zorunlu ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların; bedensel, zihinsel, ruhsal gelişimini sağlayarak onları ilköğretime hazırlamak amacını taşımaktadır. Bu eğitimin diğer bir amacı ise elverişsiz koşullardan gelen çocukların ortak bir yetişme ortamı içinde Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır. Erdem’in (2010) de belirttiği gibi, bugün dünyada oldukça önemli bir yere sahip olan okul öncesi eğitim, çocukların düzenli bir programla eğitildikleri yerlerdir. Ayrıca çocuğun ilköğretime geçişte uyumunu saylayan önemli bir göreve sahiptir.

İlköğretim ise, 6–14 yaşlarındaki kız ve erkek bütün çocukların eğitim ve öğretimini kapsayacak şekilde zorunlu ve devlet okullarında parasız olarak verilmekte ve kişinin ilgileri ve yetenekleri doğrultusunda iyi bir vatandaş olmanın gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışları kazandırmayı amaçlamaktadır. Kalkınmanın ön şartı ve çağdaşlaşmanın bir gereği olan ilköğretim (Tezcan, 1989: 12), nitelikli bireyler yetiştirme konusunda önemli bir görev edinmiştir ve yaşamsal bir öneme sahiptir (Cırıltı, 2000: 24). Bununla birlikte, ilköğretim kurumları bilgi ve becerilerin kazanıldığı, planlı ve programlı eğitimin verildiği önemli kurumlardır. Sekiz yıllık okullardan oluşan ve kesintisiz eğitim yapılan bu kurumlar (METK, 1973a: md.24) bireylerin kişilik yapılarının şekillenmesinde, topluma faydalı olabilmesinde önemli bir başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Türk eğitim sisteminde oldukça önemli bir yere sahip olan okul öncesi ve ilköğretim kademeleri beraberinde pek çok gelişmeyi getirmiştir. Tarihsel süreç içinde yapılan bu gelişmeleri ortaya koymak, eğitimde meydana gelen gelişmeler hakkında bir fikir sahibi olmak açısından oldukça önemlidir. 1970–2010 yılları arasında pek çok önemli gelişmeler olmuştur. Bu araştırma 1970–2010 yılları arasında okul öncesi ve ilköğretimin tarihsel gelişimini incelemesi, çeşitli alt boyutları ile irdelemesi ve bu dönemdeki gelişmeleri belirli temalar aracılığıyla ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte 1970 sonrasında okul öncesi ve ilköğretimle ilgili olarak yapılan çalışmaların sayısının ilgili temalar çerçevesinde sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Bu gelişmeleri ortaya koymak, gelinen noktaları daha iyi anlayabilmek açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla, 1970–2010 yılları arasında meydana gelen gelişmeleri belirli temalar çerçevesinde sistematik olarak ortaya koyan böyle bir çalışmaya ihtiyaç vardır.

1.2. Amaç

Araştırmanın amacı, Türkiye’de okul öncesi eğitimi ve ilköğretimi 1970–2010 dönemleri çerçevesinde inceleyerek bu dönemdeki uygulamaları; yasal düzenlemeler, politikalar, eğitim programları, ders kitapları, öğretmen yetiştirme, hizmet içi eğitim, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim, projeler, coğrafi erişim, sayısal gelişmeler, fiziki yapı, finansman temaları çerçevesinde analiz etmektedir.

1.3. Önem

Tarihsel süreç içerisinde eğitimde meydana gelen uygulamaları ortaya koymak, eğitimde meydana gelen gelişmeler hakkında bir fikir sahibi olmak açısından oldukça önemlidir. 1970 öncesi Türk Eğitim Sisteminde ilköğretim alanında eğitim politikası, kuruluş ve organizasyon gelişimi, eğitim programı, öğretim yöntemleri, okullaşma oranları, öğretmen yetiştirme temalarının çalışıldığı, okul öncesi eğitimde ise daha çok 1990’lardan sonra gelişmelerin meydana geldiği görülmektedir.

1970 sonrasında çalışmalar incelendiğinde bu dönemdeki durumları belli temalar çerçevesinde sistematik olarak ortaya koyan araştırmalara rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın okul öncesi ve ilköğretimde 1970–2010 arası dönemde kuramsal bilgi ihtiyaçlarına katkı sağlaması bakımından alanda önemli bir boşluğu dolduracağı öngörülmektedir. Araştırma ile alanda önemli bir boşluğun doldurulması öngörüldüğünden, konuyla ilgilenen araştırmacılara, öğrencilere, öğretmen adaylarına yeni çalışmalara kaynak oluşturması ve yol göstermesi açısından belirtilen tüm yararlanıcılara katkı sağlaması umulmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Yapılan araştırma;

- Türkiye’de okul öncesi eğitim ve ilköğretim kademeleri ile;
- 1970–2010 yılları arasındaki dönemdeki;
 - Yasal düzenlemeler,
 - Politikalar,
 - Eğitim programları,
 - Ders kitapları,
 - Öğretmen yetiştirme,
 - Hizmet içi eğitim,
 - Sekiz yıllık zorunlu temel eğitim,
 - Projeler,
 - Coğrafi erişim,
 - Sayısal gelişmeler,
 - Fiziki yapı,
 - Finansman temaları ile,
- Ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Okul Öncesi Eğitim: Mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimi (METK, 2010: md. 19).

İlköğretim: 6–14 yaş grubundaki çocukların eğitim ve öğretimi (METK, 2010: md. 22).

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, Türkiye’de 1970–2010 yılları arasında okul öncesi eğitim ve ilköğretimde yapılmış araştırmalara yıl sırasına göre ulaşılabilen oranda yer verilmiştir.

Cicioğlu (1982), Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk ve Ortaöğretim–Tarihsel Gelişimi adlı araştırmasında, cumhuriyet döneminde var olan ilk ve orta dereceli bütün kamu okullarının hangi kanunlarla ve hangi amaçlara yönelik kurulduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada ilköğretim sistemi; kuruluş ve organizasyonun gelişimi, eğitim programları, öğretim metotları, okullaşma oranları temaları açısından incelenmiştir. Araştırmada ilköğretim süresinin 1924 yılı itibariyle 5 yıla indirildiği, 1973 yılında kabul edilen Millî Eğitim Temel Kanunu ile ilkokulun süresinin 5+3=8 yıla çıkarıldığı, ilkokullarda ikili, üçlü, hatta dördü öğretim yapılması sonucu eğitimin kalitesinin düştüğü belirtilmiştir. Yine ilkokula öğretmen yetiştirme işinin tek kaynaktan yapılmadığı, değişik formasyondan ve alanlardan öğretmen tayini ve bu tayinlerdeki dengesizliğe değinilmiştir. Eğitim programları açısından ise 1924 programının kız ve erkek ilkokulları için ayrı ayrı hazırlandığı, 1926 programında toplu öğretim, çevreden hareket, çocuğa göre öğretim ilkelerinin programın içine alındığı ve 1948 ilkokul programında da okul ile aile arasında sıkı bir işbirliği kurulmasının ilk defa yeni bir ilke olarak benimsendiği üzerinde durulmuştur. 1961 yılına kadar programda yer alan derslerin çeşitleri ve 50 yıllık süre içerisinde yapılan değişikliklerde ders saati sayısı hiç değişmediği ve 1961 programında diğerlerinden farklı olarak planlama, değerlendirme ve eğitsel çalışmalar için belirli bir süre ayrıldığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra 1936 eğitim programında ve daha sonraki eğitim programlarında özel öğretim metotları hakkında bilgilere geniş yer verildiği, okullaşma oranlarında ise %100 hedefine ulaşamadığı üzerinde durulmuştur.

Doğan ve Külahçı’nın (1983–1984), Mili Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığı (MEGSB) ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından ortaklaşa yaptıkları İlköğretim Okulu Araştırması yapılan bir diğer çalışmadır. Bu çalışmada; 1981–1982 öğretim yılından itibaren uygulanmakta olan deneme

niteliğindeki sekiz yıllık ilköğretim okulu uygulamalarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Aynı amaçla araştırma 1984–1986 yılları arasında da araştırmada; ilköğretim sistemini oluşturan tüm unsurlarda belirli bir gelişmenin mevcut olduğu, ancak ilköğretimin amaçlarının öğretmen ve yöneticilerin yaklaşık yarısı tarafından anlaşılmadığı ve eğitim programında yazılı olan amaçların gerçekleşme oranının çok düşük olduğu, iş eğitimi dışındaki Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Resim–İş, Müzik, Beden Eğitimi, İş Eğitimi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Yabancı Dil derslerin hayata dönük program anlayışına uygun olarak hazırlanmadığı ve dersler arasında yeterli düzeyde bir ilişkinin kurulmadığı, öğrencilerde yeni ilgi alanlarının geliştirilmesi ve karar verme becerisinin çok düşük oranda gerçekleştiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu araştırma sekiz yıllık zorunlu temel eğitim denemelerini tüm yönleriyle ortaya koymasından ilköğretim alanında yapılan önemli çalışmalardan biridir.

Güler (1994) ise, Okulöncesi Eğitimde Öğretmen Yetiştirme Programlarının Analizi adlı yüksek lisans tez çalışmasında; Ankara ili merkez ilçelerinde, bünyesinde ana sınıfı bulunan resmi ilkokullarında, 43 öğretmenle Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Ön Lisans Tamamlama Programına devam eden 300 öğretmenle çalışmıştır. Araştırma sonucunda; okul öncesi eğitime öğretmen yetiştiren lisans programlarının, içerikleri, ders çeşidi ve mezuniyet için gerekli toplam kredilerin birbirlerinden oldukça farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca alan bilgisi, genel kültür ve öğretmenlik meslek bilgisi dersleri ile uygulama çalışmalarının tüm programlarda farklı şekillerde verildiği ve seçimlik derslere de farklı bir fakülte dışında hiçbir programda yer verilmediği ve öğretmenlerin mezun oldukları 2 yıllık ön lisans programları, teorik ve uygulama dersleri açısından oldukça yetersiz buldukları sonucuna ulaşmıştır.

İlköğretim sisteminin gelişimine yönelik olarak ele alınabilecek çalışmalardan bir diğeri ise Küçükönder (2001)'in, İlkokul ve Ortaokul İle Zorunlu Eğitimin Mevzuat, Müfredat ve Uygulama Açısından Bir Karşılaştırması adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışmada Küçükönder, sekiz yıllık zorunlu temel eğitime geçilmesiyle değişikliğe uğrayan mevzuat hükümlerini incelemiş, bu uygulamadan önceki ve sonraki ilkokul ve ortaokul programlarını inceleyerek daha çok değişikliğe uğrayan ders programları üzerinde durmuştur. Araştırmacı; mevzuat, eğitim programı, eğitim teknolojisi, örgüt ve personel politikaları konularında pek çok yeniliğe gidildiği

ve sekiz yıllık zorunlu temel eğitime geçilmesinin oldukça gerekli bir uygulama olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanı sıra uygulamaya yönelik olarak 5 ilköğretim okulu ve bu okulda görevli 6 yönetici, 12 öğretmen ve 7 müfettişle yüz yüze yaptığı görüşmede mesleğe yönlendirme ve yöneltme hizmetlerinin gereği gibi yapılmadığı, bu uygulamanın mesleki ve teknik liseleri olumsuz yönde etkilediği, ilköğretim okullarında sınıf ve branş öğretmenlerinin sayısının yeterli olmadığı, öğretmen başına çok sayıda öğrencinin düştüğü, okul–derslik–laboratuvar–araç–gereç–spor odası gibi eğitim ortamlarının yetersiz olduğu, 4. ve 5. sınıflarda koyulan yabancı dil derslerinin yeterince verilemediği sonucuna ulaşmıştır.

Şıvgın (2005), Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Eğitim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri–Denizli İli Örneği adı yüksek lisans tez çalışmasında öğretmenlerin, günlük etkinliklerinde ne tür öğretim yöntem ve tekniklerin kullanılacağı, birlikte ne tür teknolojik materyallerin kullanılabileceğine ilişkin örneklerin programda bulunması gerektiği, bunlardan başka, fen ve doğa, oyun, müzik ve okuma–yazmaya hazırlık etkinlikleriyle ilgili de örneklerin programda bulunması gerektiği yönünde görüş belirtirken, serbest zaman ve ana dili etkinlik örneklerinin programda yer alması ve hizmet içi eğitim alma konularında ise kararsız kaldıkları sonucuna ulaşmıştır.

Özkan'ın (2006) ilköğretimde yer alan ders kitapları üzerinde yaptığı Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler–İlköğretim Ders Kitapları Örneği adlı doktora tez çalışmasında; 2001–2003 yıllarında ilköğretim 5. ve 8. sınıflarda okutulan Türkçe, Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ve bu dönemde belirlenen toplam 14 ders kitabında zorunlu ilköğretim öncesinde, birinci kademeye göre ikinci kademedeki himayeci değerlerin daha fazla yer aldığını ifade etmiştir. Ayrıca birinci kademedeki okutulan dersler içinde himayeci değerleri en fazla vurgulayan ders kitaplarının Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitapları olduğu, ikinci kademedeki ise en yüksek oranın İnsan Hakları ve Vatandaşlık ve Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi derslerinde olduğunu belirtmiştir. Zorunlu ilköğretim sonrası dönemde ise birinci kademedeki en yüksek oran Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabında, ikinci kademedeki ise himayeci değerlerin en fazla vurgulandığı ders kitaplarının İnsan Hakları ve Vatandaşlık ve Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi

derslerinde olduğunu vurgulanmaktadır. Her iki dönemde, incelemeye alınan bütün kitaplarda ise himaye, güven, bağlılık, saygı ve birlik–beraberlik değerlerinin yer alma sıklığının en yüksek, paylaşma, fedakârlık, otorite ve itaat değerlerinin ise en düşük olduğu belirtmiştir.

Çetinkaya (2006), Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu adlı yüksek lisans tez çalışmasında okul öncesi eğitim kademesinin Türk Eğitim Sistemi’ndeki yeri ve mevcut durumun iyileştirme yolları, MEB’in yayımladığı veriler ile başta Polonya, Almanya, Fransa ve Japonya olmak üzere gelişmiş ülkelerdeki okul öncesi eğitim kademesine ait veriler ışığında saptamaya çalışmış, Türkiye’nin okul öncesi eğitimde atması gereken adımların başında, bu eğitim kademesinin zorunlu temel eğitimin ilk basamağı olarak algılanması gereği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca okul öncesi eğitim kademesindeki okullaşma oranlarının artırılmasına yönelik olarak gerek finansman gerekse sosyal faaliyet alanındaki yükün sadece devlete ve merkezi yönetimlere bırakılmaması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

İlköğretim sistemi alanında yapılan araştırmalardan bir diğeri de Yolcu tarafından yapılan (2007), Türkiye’de İlköğretim Finansmanının Değerlendirilmesi adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışmada; ilköğretim harcamalarının 1974–2003 yılları arasındaki MEB harcamaları içindeki oransal gelişiminin, öğrenci ve öğretmen sayılarındaki artışa karşın azalma gösterdiği, ilköğretimde öğrenci ve öğretmen sayılarındaki artışa paralel olarak cari harcamalarda artış, yatırım harcamalarında ise düşme gözlemlendiği, il özel idarelerinin eğitime yaptıkları katkıların yetersiz olduğu, ilköğretimin 13 farklı bütçe dışı kaynağa sahip olduğu, ilköğretim okullarının ise 60 farklı bütçe dışı gelir kaynağına sahip oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra; okul yöneticilerinin tamamına yakınının, velilerin eğitimin giderlerine katılımını doğru bulmadığı, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun velilerin eğitimin giderlerine katılımını doğru bulmadığı, öğrenci velilerinin ise, eğitimi kamusal bir hizmet olarak algıladıkları ulaşılan diğer sonuçlar arasındadır. Finansman temasının bu araştırmada da yer alması Yolcu’nun çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Ancak ele alınış şekli açısından farklılık göstermektedir.

Gül Avşar (2007) Türkiye Millî Eğitim Sisteminde 1963–1980 ile 1980–2006 Yılları Arasında Öğretmen Yetiştirme ve Atama Politikalarının Değerlendirilmesi adlı yüksek lisans tez çalışmasında; 1982 yılında öğretmen yetiştiren tüm kurumların görev

ve sorumluluklarının MEB’den alınarak üniversitelere devredildiği, bu uygulama için daha önce bir çalışmanın yapılmadığı, buna karşın öğretmen yetiştiren kurumlar arasında kaynak birliği sağlama ve standartlaşmaya doğru gidildiği, ilköğretim I. kademeye öğretmen yetiştiren kurumların, isim, program ve içerik kategorileri yönünden zaman içinde değişikliğe uğratıldıkları, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından gerçekleştirilen eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılmasının en önemli sebeplerinden birinin ilköğretim ikinci kademedeki öğretmen ihtiyacı olduğu, öğretmen yetiştirme ve atama politikalarında nicelik konusunun her zaman öncelik taşıdığı, nitelik konusunun ise ikinci plana atıldığı sonuçlarına ulaşmıştır. Çalışmada öğretmen yetiştirme temasının ele alması, bu araştırmayla benzerlik göstermektedir.

Çelik (2007), Türkiye’de Okulöncesi Eğitimin Gelişimi konulu yüksek lisans tez çalışmasında, Osmanlı İmparatorluğu zamanında 1908’lerde günümüz modern okul öncesi eğitim anlayışının ve uygulamalarının olmadığı, gerekli önem ve değerin bu eğitim kademesine verilmediği, cumhuriyetin kurulduğu yıllarda daha çok ilköğretime ve yetişkinlerin okuma–yazma öğrenmesine ağırlık verildiği, az sayıda olan kurumların da kapatılarak, okul öncesine ayrılan bütçenin ilköğretime aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca 1960’lardan sonra okul öncesi eğitimin gelişmeye başladığı, özel kuruluşların bu eğitim kurumlarını yaygınlaştırma çalışmalarını hızlandırdıkları, yine de okullaşmada istenilen oranın sağlanamadığı, bölgeler arasında fiziksel yapılarda da yetersizliklerin olduğu, personel, donanım yetersizliğinden dolayı hedef kitleye ulaşma politikalarının yetersiz kaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tangülü (2008), Demokrat Parti Dönemi’nin İlköğretim Politikaları (1950–1960) adlı yüksek lisans tez çalışmasında, 1950–1960 yılları arasında görev yapan Demokrat Parti hükümetlerinin ilköğretimle ilgili politika ve faaliyetlerini belirlemeyi amaç edinmiştir. Araştırmada; 14 Mayıs 1950’de başlayan Demokrat Parti iktidarı da özellikle o döneme kadar takip edilen eğitim sistemine karşı muhalefetini sürdürdüğü, iktidar süreci de başlayınca kendi eğitim sistemini oturtmaya çalıştığı, Demokrat Parti’nin iktidara geliş aşamasının büyük oranda kırsal kesim insanının oyları neticesinde olduğu, özellikle toplumun büyük kesimlerinde derin tepkiler uyandıran din ve din eğitimi politikalarının eğitim kurumlarında din derslerini zorunlu hâle getirmek şeklinde hayata geçirildiği, köy enstitülerinin ilköğretmen okullarıyla birleştirilerek öğretmen yetiştirmede ikililiğin sona erdiği, köylüden de okul yapma zorunluluğunun

alınarak devletin bu yükü kendi üzerine aldığı görüşlerine ulaşmıştır. Ayrıca Demokrat Parti'nin eğitimi şekillendiren batıcılık ve geleneksellik siyasi anlayışına sahip olduğu, özellikle bu politika doğrultusunda başta ilköğretim alanında olmak üzere Türk eğitiminde yabancı uzmanların tesirlerinin derinden hissedildiği, Demokrat Parti Döneminin eğitimde nitelikten çok nicelik açısından bir artış dönemi olduğu, ancak Demokrat Parti Dönemi eğitim politikalarında okullaşmada ve eğitim sisteminde hızlı bir Amerikanlaşma modeli güttüğü bu modelin eğitimin her basamağında göze çarptığı ve hatta okutulacak ders müfredatlarında bile yer aldığı, bunun sonucu olarak özel okul, kolej gibi kurumların Türk eğitim sistemine girdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca okul sayılarındaki büyük artışların mezun öğrenci yığılmalarına sebep olduğu, ailelerin de çocuklarını devlet okullarından farklı olarak bu yeni tipte okullarda okutmak için yoğun bir çaba içine girdiği, bunun sonucu olarak da özel dershanelerin ve kursların arttığı, öğrencilerin yoğun bir sınav maratonu içine sokulduğu, 1948 yılı İlkokul Programının Amerikalı uzman Wofford tarafından yeniden düzenlenerek uygulamaya konulduğu, 1949'da ilkokullara program dışı olarak konulan din derslerinin bu dönemde program içine alınarak seçmeli hâle getirildiği ulaşılan sonuçlardandır.

Yukarıdaki çalışmalar incelendiğinde Türkiye'de okul öncesi eğitim ve ilköğretimle ilgili olarak belli temalar çerçevesinde pek çok çalışma yapıldığı, bu çalışmalardan bazılarının tek bir temayı ya da belirli bir dönemi konu edinirken bazılarının birkaç farklı temayı veya dönemi konu edindiği görülmektedir. Yapılan bu çalışmaların bu araştırmayla bazı benzerlik ve farklılık noktaları söz konusudur. Örneğin bu araştırma Cicioğlu'nun araştırması ile ele alınan temalar açısından oldukça benzerdir. Ancak bu araştırmada bu temaların yanı sıra politika, yasal düzenlemeler, fiziki yapı, coğrafi erişim, projeler, ders kitapları, hizmet içi temaları da sürecin daha iyi ortaya koyulması amacıyla gerekli olduğu doküman incelemeleri ve uzman görüşleri doğrultusunda araştırmaya dâhil edilmiştir. Dolayısıyla araştırma bu yönüyle Cicioğlu'nun araştırmasından farklılık göstermektedir. Yine araştırmada Doğan ve Külahçı tarafından yapılan çalışmaya benzer olarak sekiz yıllık zorunlu temel eğitim temasına yer verilmiştir. Ancak ele alınan tema tarihsel gelişim açısından ele alındığından Doğan ve Külahçı'nın çalışmasından farklılık göstermektedir. Güler'in çalışması öğretmen yetiştirme temasının ele alınması açısından yapılan bu araştırmayla benzerlik göstermektedir. Ancak bu araştırma 1970–2010 yılları itibarıyla öğretmen yetiştirme sistemini tarihsel perspektifle ele alması açısından farklılık göstermektedir.

Araştırma Küçükönder'in tezinde ele alınan mevzuat ve eğitim programları temaları açısından benzerlik göstermektedir. Ancak araştırma, tarihsel süreçte yer alan durumları ele aldığından Küçükönder'in çalışmasından farklılık göstermektedir. Yine Şıvgın'ın araştırması, okul öncesinde uygulanan eğitim programlarını ele alması açısından araştırmayla benzerlik göstermektedir. Ancak bu araştırma, 1970 yılı itibariyle okul öncesinde uygulanan programlarının ele alınması ve tarihsel durumları incelemesi açısından Şıvgın'ın araştırmasından farklılık göstermektedir. Özkan'ın çalışması ile de bu araştırma arasında ders kitapları temasının ele alınması açısından benzerlik görülmektedir. Ancak ders kitaplarının ele alınış şekli açısından Önder'in çalışmasından farklılık göstermektedir.

Gül Avşar'ın çalışması yapılan araştırma ile okullaşma oranları ve öğretmen sayıları açısından benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ancak okul öncesi eğitimde tarihsel gelişime ayrıntılı olarak yer vermemesi, bugünkü duruma ağırlık verilmesi açısından bu araştırmayla farklılık göstermektedir. Yine Çelik tarafından yapılan çalışma bu araştırmayla politika, eğitim programları, öğretmen yetiştirme, projeler temaları açısından benzerlik göstermektedir. Ancak ele alınan araştırma Avrupa, İslam Dünyası, Osmanlı İmparatorluğu, cumhuriyet dönemlerindeki gelişmeleri ele alınması açısından farklılık göstermektedir. Ayrıca Tangülü'nün çalışması da ele alınan politika teması açısından bu araştırmayla benzerlik göstermekte ancak, 1950–1960 dönemi ilköğretim politikalarının ele alınması açısından farklılık göstermektedir.

Ele alınan araştırmalardan hareketle 1970'ten sonra yapılan çalışmaların parça parça olduğu söylenebilir. Yani okul öncesi ve ilköğretimde 2010 yılına kadarki durumları düzenli olarak ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla okul öncesi eğitim ve ilköğretimde 1970–2010 yılları arasında meydana gelen durumları daha iyi anlayabilmek için sistematik olarak ortaya koyan bir araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu amaçla yapılan bu araştırmanı yöntemine aşağıda yer verilmiştir.

3.YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, veri toplama ve veri analizi açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma özelliği göstermektedir. Nitel araştırma; sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırma ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Ayrıca gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri yoluyla toplanan verilerden yola çıkarak daha önceden bilinmeyen birtakım sonuçları birbirleri ile ilişkisi içinde açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bu özelliklerinden dolayı bu araştırmada nitel araştırma modeli tercih edilmiştir (Kaptan, 1995: 54, Yıldırım ve Şimşek, 2000: 139–158)

Araştırmada tarihi yöntem kullanılmıştır. Tarihi yöntem, geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olgulardan elde edilen verilere dayanmaktadır. Verilerin toplanması işinde ise genelde dokümanların üzerinde çalışmaya odaklanmakta ve “ne idi?” sorusuna cevap aramaktadır. Tarihi yöntemin bu özelliklerinden dolayı araştırmada bu yöntem tercih edilmiştir. Bununla birlikte bu yöntemin araştırmaya birtakım katkıları ve araştırmaya getirdiği sınırlılıklar olmuştur. Bu yöntem; tekrarı mümkün olmayan gözlemler ve olayları incelemeye olanak sağlaması, küçük parçalardan, ayrı ayrı olaylardan bütüne gitmeye olanak sağlaması ve yoğun ve ciddi bir kütüphane çalışması ile geçmişte meydana gelen olayların organize edilebilmesine olanak sağlaması açısından araştırmaya katkı getirmiştir. Bununla birlikte mevcut delil ve kaynaklarla yetinilmek zorunda kalınması, geçmişini bugün kadar kolay ve doğru olarak bilmenin veya incelemenin mümkün olamaması yönüyle de bu yöntem araştırmayı sınırlandırmıştır (Kaptan, 1995: 54, Yıldırım ve Şimşek, 2000: 139–158, Erden, 1998: 61)

3.2. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi; bilgi içeren yazılı materyalleri kapsamaktadır. Ayrıca birden fazla kaynak (kitap, dergi, broşür) kullanılarak geniş bir zaman diliminin analizini olanaklı kılmaktadır. Bunun yanı sıra geçmiş dönemde kişi veya kurumlara doğrudan ulaşmak mümkün olmadığından, konu hakkında geniş bir inceleme alanına fırsat vermekte ve genelleme yapabilmeye imkân sağlamaktadır. Bu özelliklerinden dolayı araştırmada doküman analizi tercih edilmiştir. Doküman incelemesinin araştırmaya birtakım katkıları olmuştur. Kolay ulaşılamayacak kişi veya kurumlara dokümanlarla doğrudan ulaşma imkânı sağlamıştır. Nicel araştırmalara göre zaman, para, emek açısından daha az maliyetli olmuştur. Değişik aralıklarla üretilmiş birden fazla kaynakların, geniş zaman dilimine dayalı olarak analiz edilmesine olanak sağlamıştır. İncelenen dokümanlar daha önce metin olarak gözden geçirilerek yayınlandığı için pek çok nitelikli doküman veri kaynağı olarak kullanılabilmiştir. Bu katkılarının yanı sıra doküman incelemesinin araştırmayı sınırladığı noktalar da olmuştur. Araştırılan döneme bizzat tanıklık edilmediği için elde edilen dokümanlara güvenilmek zorunda kalınmıştır. Dokümanlar arasında standart bir formatın olmaması nedeniyle dokümanlar arasında sunum açısından farklılıklara rastlanmıştır. Dokümanlar belirli bir grubun ya da kurumun niteliğini yansıtabildiğinden dokümanların yanlılık taşıyıp taşımadığı kesin olarak ayırmak mümkün olamamıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:187–191).

Araştırmada bu yolla MEB kaynakları, Yayınlar Dairesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, TBMM, EARGED, YÖK Kütüphaneleri ve Milli Kütüphane aracılığıyla ulaşılabilen; kitaplar, broşürler, süreli yayınlar, tezler, resmi internet kaynakları, TRT arşiv kayıtları dokümanlar olarak kullanılmıştır. Ayrıca bakan görüşleri alınarak ta döneme ışık tutulmaya çalışılmıştır. Araştırma dönemi içinde 25 bakan (Nimet Çubukçu 03.05.2009–07.07.2011, Doç.Dr. Hüseyin Çelik 17.03.2003–03.05.2009, Erkan Mumcu 19.11.2002–17.03.2003, Prof.Dr. Necdet Tekin 10.07.2002–19.11.2002, Metin Bostancıoğlu 11.1.1999- 09.07.2002, Hikmet Uluğbay 30.6.1997-11.1.1999, Prof.Dr. Mehmet Sağlam 29.6.1996 -30.6.1997, Turhan Tayan 5.10.1995–29.6.1996, Nevzat Ayaz 25.10.1993–5.10.1995, Nahit Menteşe 25.6.1993–25.10.1993,

Köksal Toptan 20.11.1991–25.6.1993, Avni Akyol 31.3.1989–20.11.1991, Hasan Celal Güzel 21.12.1987–31.3.1989, Metin Emiroğlu 13.9.1985–21.12.1987, M.Vehbi Dinçerler 14.12.1983–13.9.1985, Hasan Sağlam 21.9.1980–19.12.1983, Orhan Cemal Fersoy 12.11.1979–12.9.1980, Mustafa Necdet Uğur 5.1.1978 – 12.11.1979, Ali Naili Erdem 31.3.1975–21.6.1977, Prof. Safa Reisoğlu 17.11.1974–31.3.1975, Mustafa Üstündağ 26.1.1974–17.11.1974, Prof.Dr. Ahmet Sabahattin Özbek 22.5.1972–15.4.1973, İsmail Hakkı Arar 13.12.1971–22.5.1972, Şinasi Orel 14.3.1971–13.12.1971, Prof.Dr. Orhan Oğuz 3.2.1969–14.3.1971) MEB bakanlığı yaptığı görülmektedir. 2010 yılı itibariyle 17 bakan hayatta olup bunlara ulaşılmaya çalışılmış ancak görüşme isteğine cevap veren sadece 2 kişi ile (Ali Naili Erdem ve Mehmet Sağlam) yüz yüze diyalog halinde görüşme yapılabilmektedir. Görüşme esnasında ‘Türkiye’de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sisteminde 1970–2010 döneminde meydana gelen gelişmeler nelerdir?’ sorusu yönlendirilmiş ve görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Bu kayıtlar daha sonra raporlaştırılmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde tarihsel araştırmalarda kullanılan doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, tarihi olayları ortaya koymada pek çok dokümanın incelemesine fırsat tanıdığından bu yol tercih edilmiştir. Araştırmada doküman analizinin 5 aşaması olan “dokümanlara ulaşma, özgünlüğü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma” izlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 257–259, Baş ve Akturan, 2008: 120–121).

Dokümanlara ulaşma aşamasında öncelikle kütüphanelerden okul öncesi ve ilköğretimle ilgili olarak katalog taraması yapılmıştır. Katalog taraması esnasında; millî eğitim, yıllar (1970–2010), sayısal göstergeler, öğretmen yetiştirme, eğitim programları, ders kitapları, kanun-yönetmelik-tüzükler, Millî Eğitim bütçesi, Millî Eğitim Şûraları, tebliğler dergisi, hükümet programları, projelerle ilgili yayınların sıklıkla yer aldığı görülmüştür.

Bunun yanı sıra 31 Mart 1975–21 Haziran 1977 dönemi Millî Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem ve 28 Haziran 1996–30 Haziran 1997 dönemi Millî Eğitim Bakanı Mehmet Sağlam’la yapılan görüşmeler esnasında alınan ses kayıtları, yazıya dökülmüştür.

Bunun yanı sıra araştırma bulgularının karşılaştırılması ve zenginleştirilmesi açısından kayıtlardan yararlanılmıştır (Baş ve Akturan, 2008: 118). Bunun için TRT Arşiv Dairesi Başkanlığı'ndan araştırmanın sınırlılığı dâhilinde haber arşiv kayıtları incelenmiş, 1970–2010 dönemine ilişkin videolar yıl yıl taranmış ve araştırmayla ilgili 12 video görüntüsü tespit edilerek izlenmiş ve aynen not edilmiştir. Resmi internet siteleri olarak MEB'in, TÜİK'in sayfaları ile elektronik olarak yayınlanan bilimsel dergi ve kitaplar takip edilmiştir.

Araştırma süreci boyunca verilerden çıkarılan sonuçlar yıllara göre ardışık olarak hazırlanmış ve elde edilen taslak defalarca farklı kaynaklarla eş zamanlı olarak gözden geçirilerek özgünlüğü kontrol edilmiştir.

Dokümanları anlama aşamasında ise, ilgili verilerin 'yasal düzenlemeler, politikalar, eğitim programları, ders kitapları, öğretmen yetiştirme, projeler, sayısal gelişmeler, finansman, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim, coğrafi erişim, fiziki yapı' temaları çerçevesinde ortaya koyulabileceği fark edilmiş araştırmanın bu temalar çerçevesinde yapılması uzman görüşü olarak tez komite üyelerinin görüşleri de alınarak karar verilmiştir. Böylece ulaşılabilen tüm kitap, süreli yayınlar, broşürler ve tezler bu temalar çerçevesinde incelenmeye başlanmış ve ilgili yerler fotoğraflanarak bilgisayar ortamında konuya ya da yıllara göre sınıflandırılarak veriler analiz edilmiştir. Verilerin analizinde sonra ortaya çıkan verilerin bulgular halinde anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde kullanılmıştır.

Elde edilen bulguların geçerliliğine bakıldığında; araştırmada kullanılan kaynakların genelleme yapmaya imkân saylayacak nitelikte olduğu, bulguların kendi içinde tutarlı ve anlamlı olduğu, ortaya çıkan kavramların anlamlı bir bütün oluşturduğu, araştırma bulgularının alan yazın tarandığında doğru olduğu ve araştırma sonuçlarının araştırmanın amacı ve temaları ile tutarlı olduğu görülmüştür. Elde edilen bulguların geçerliliğine bakıldığında ise; araştırmanın amacının açık bir şekilde ifade edildiği, araştırmanın yöntemi ve aşamaları açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımladığı, verilerin, temalar çerçevesinde ayrıntılı ve amaca uygun bir biçimde toplandığı, araştırmada farklı görüşler ve alternatif açıklamalar dikkate alındığı, araştırma amacıyla benzer olarak yapılan başka araştırmalar incelendiğinde benzer veri toplama yönteminin izlendiği söylenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 261–264; Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008: 210–211).

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde okul öncesi eğitimin çocukların bedensel, zihinsel, ruhsal yönden gelişimlerini önemli ölçüde desteklemesi ve ilköğretim kademesi için önemli bir başlangıç noktası olması gerekçesiyle öncelikle okul öncesi eğitimin gelişimine yer verilmiş, ardından ilköğretim kademesinde meydana gelen gelişmelere değinilmiştir. Bununla birlikte bu iki önemli ve birbirinin ayrılmaz parçaları olan eğitim kademelerinin 1970–2010 dönemi arasına meydana gelen gelişmelerini tam olarak anlayabilmek açısından 1970 öncesinde de meydana gelen gelişmelerin ne olduğu konusunda kısa da olsa yer vermek önemli görülmüş ve böylece araştırmada anlam açısından bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Aşağıda öncelikle okul öncesi eğitimin 1970 öncesindeki gelişimini görmek mümkündür.

4.1. Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi

Okul öncesi eğitim, çocuğun doğumundan ilköğretime başladığı güne kadar geçen dönemi kapsamaktadır. Evle dış dünya arasında bir köprü niteliğinde olan bu eğitim (Varış, 1968: 10), çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel olarak her türlü ihtiyacını karşılamak amacıyla tarihsel süreçte büyük aşamalar kaydetmiştir. Bu gelişmeleri günümüze kadar layığıyla anlayabilmek açısından öncelikle aşağıda 1970 öncesi dönemde okul öncesi eğitimde meydana gelen durumlara yer verilmiştir.

4.1.1. 1970 Öncesinde Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimine Genel Bir Bakış

Türk eğitim tarihinde okul öncesi eğitim, çocuğa ve eğitimine ilişkin bakışın 19. yüzyılda değişmeye başlamasıyla hareket kazanmıştır (Akyüz, 1996: 11). Bu dönemde kurumsal bir yapı içerisinde olmasa da; 5–6 yaşındaki çocukların mahallelerinde gittikleri Sıbyan Mekteplerinde, kimsesiz çocukları yetiştiren Islahhanelerde, 5–10 yaş arasındaki öksüz, yetim kalan çocukları yetiştiren Darüleytam–ı Osmanîlerde ve 2–7 yaş arasındaki yetimleri yetiştiren Darüleytamlarda okul öncesi eğitim verilmiştir. Bu kurumlarda görev yapan öğretmenler için ise eğitim ve öğretimde izlemeleri gereken yollar 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile belirlenmiştir.

1913 tarihinde İlköğretim Geçici Kanunu olarak da bilinen Tedrisat–ı İbtidaiyye Kanun–u Muvakkati çıkarılmış ve böylece anaokulları kurumsal bir yapı kazanmıştır (Cicioğlu, 1982: 21). Kanunda, 4 ile 7 yaş arasındaki çocukların eğitimini kapsayan ana mektepleri ve sıbyan sınıfları, ilköğretim kurumları arasında gösterilmiş (OÖEGM Bülten, 1997: 4) okul öncesi eğitim, ilköğretimden yaş olarak ayrılmıştır. Temel eğitime başlama yaşı da 7 olarak kabul edilmiştir (Oğuzkan ve Oral, 2003: 32). Aynı yıl anaokullarına öğretmen yetiştirmek için bir yıllık öğretim yapan Ana Muallime Sınıfı açılmış, 1914 yılında da Ana Muallime Mektebine dönüştürülmüştür.

1915 yılında Ana Mektepleri nizamnamesi çıkarılmış (Türk Eğitim Derneği [TED], 1983: 265) ve anaokullarının, ilkokulu bulunan bir kız mektebine bağlı olarak ya da bağımsız olarak açılabileceği belirtilmiştir (Akyüz, 1996: 13). 1956 yılına kadar uygulanan bu nizamnameden sonra hızla anaokulları açılmaya başlamıştır (OÖEGM, 1993b: 1). Ancak I. Dünya Savaşında ülkenin içinde bulunduğu durum nedeniyle Ana Muallime Mektebi 1919 yılında kapatılmak zorunda kalmıştır (Akyüz, 2007: 283; Kantarcıoğlu, 1998: 9).

Savaştan sonra kadınların ülke ekonomisine daha fazla katılmasıyla çocukların bakım ve korunmaları konusu gündeme gelmiş, buna yönelik 1923 yılında Gebe Kadınların ve Emzikli Annelerin Çalıştırılması Nizamnamesi çıkarılmıştır. Böylece kadınların çalıştırılması ile çocukların bakım ve korunmaları düzenlenmiştir

(Kantarcioğlu, 1998: 9). Bu nizamname, Cumhuriyet Döneminin okul öncesi eğitimle ilgili olarak yapılan ilk yasal düzenlemesi olması açısından dikkat çekmiştir.

1927–1928 öğretim yılında, bu sefer iki yıl öğretim verecek şekilde yeniden düzenlenen Ana Öğretmen Okulu Ankara’da açılmış ve öğretmen yetiştirilmeye başlamıştır. Ancak 1928 Harf İnkılâbıyla ülkede okuma–yazma seferberliği başlatılmış (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 1978: 42), Türk vatandaşını okuryazar hâline getirmek için Millet Mektepleri’nin açılmasına ağırlık verilmiştir (Oğuzkan ve Oral, 2003: 32, Köprülü, 1979: 15). 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile ihtiyaç sahibi çocukların her türlü ihtiyaçlarının karşılaması belediyelerin görevleri (md. 34) olarak belirlenmiş, 1593 sayılı 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile de belediyeler, belediye olmayan yerlerde ise köy ihtiyar heyeti terk edilmiş çocukları 6 yaşını tamamlayıncaya kadar korumakla yükümlü kılınmıştır (Resmi Gazete, 1930; md. 161).

1930–1931 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren ana öğretmen okulu, İstanbul Kız Öğretmen Okuluna nakledilmiş ve nihayetinde 1933 yılında kapatılmıştır (Cicioğlu, 1982: 21). Kapatılan bu okullardan mezun olan öğrencilere ise ilk öğretmen okulu diploması verildiği için bu kişilerin mağduriyeti önlenmiştir (Köprülü, 1979: 14–15). Ancak uygulama okul öncesi eğitimde ileriye yönelik hareketleri engellemiştir (Bayındır, 1965: 17). Ardından Devlet ve İl Özel İdarelerince anaokulu ve ana sınıflarına ayrılan ödenekler, açılan Millet Mekteplerine maddi destek sağlamak için aktarılmaya devam etmiş anaokulları 1937–1938 öğretim yılında kapatılmak zorunda kalmıştır (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 1978: 42).

Ülke genelinde okul öncesi eğitim, tekrar 1940’ların sonlarına doğru ele alınmaya başlamıştır. 1949 yılında toplanan IV. Millî Eğitim Şûrası okul öncesi eğitim konusunu ilk kez ele almıştır. Eğitim problemlerini çözmede fayda sağlayan şûrada (Arıburun, 1970: 36) okul öncesi eğitim sürecinde ailelere düşen görevler ve yapılması gerekenlere ilişkin görüşler paylaşılmıştır (TED, 2007: 21). Ancak bu şûradan sonra 1952 yılına kadar anaokulu kavramı üzerinde neredeyse hiç durulmamıştır. 1952 yılı ve sonrasında ise anaokulları eğitim programları ve bu programlara öğretmen yetiştirilmesi konuları gündeme gelmiştir (Yangın, 1991: 10). 1953 yılında toplanan V. Millî Eğitim Şûrası’nda anaokulları konusuna geniş yer verilmiş; anaokulu yönetmeliği, anaokulu

eğitim ve öğretim programında değişiklikler ve anaokullarına öğretmen yetiştirecek kursların program taslaklarının hazırlanması üzerinde durulmuştur (TED, 2007: 22).

Şûradan bir yıl sonra da Ana Okulları Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (Cicioğlu, 1982: 22). Bu yönetmelikle birlikte özel kesim, bazı büyük il merkezlerinde anaokulu açıp (Sel, 1974: 4) okul öncesi eğitimin yaygınlaşmasına hız katmıştır. Ancak bu gelişme okul öncesi eğitimin tam olarak yaygınlaştırılmasını mümkün kılammıştır (OÖEGM, 1993a: 31). Hatta okul öncesi eğitim kurumlarının bir kısmı bu dönemde kapanmıştır (Sel, 1974: 4). Kapatılma gerekçeleri arasında; bina, araç-gereç, öğretmen yetersizliği gibi nedenler yer almıştır (Baymur, 1969: 8). Bu durum okul öncesi eğitimde hedeflenen düzeye ulaşılamamasına neden olmuştur (OÖEGM Bülten, 1997: 4).

1958 yılına gelindiğinde Türk Eğitim Sisteminin uluslararası yerini tespit etmek amacıyla Türkiye Eğitim Millî Komisyonu kurulmuş ve komisyon bir rapor hazırlamıştır. Raporda; okul öncesi çağa önem verilmesi, anaokullarının çoğaltılması için gereken teçhizatın sağlanması ve bu kurumların devlet tarafından denetlenmesi yönünde öneriler yer almıştır (Öz, 1983: 241). Bu rapordan iki yıl sonra okul öncesi eğitim dikkat çekici bir gelişme göstermiş ve kurumsal eğitim anlayışı yavaş da olsa gelişmeye başlamıştır (Aral ve Kandır ve Can Yaşar, 2002: 25). Bu anlayışın gelişmesinin en büyük nedenleri arasında Türkiye'nin planlı kalkınma dönemine girmesi gösterilmiştir. Okul öncesi eğitim de bundan nasibini almış (AÇEV, 1995: 31–32) ve sosyal-ekonomik kalkınmanın istekleri doğrultusunda gelişmeye başlamıştır (MEB, 1972b: 410). Planlı çalışmaların başarılı bir şekilde ilerlemesini pekiştirmek amacıyla da 1961 yılı başlarından itibaren bilimsel çalışmalara ağırlık verilmiştir (OÖEGM, 1993a: 31).

Okul öncesi eğitimin gelişmesinde önde gelen yeniliklerden biri de, 1961 Anayasası'nın çıkarılması olmuştur (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 1978: 38). Anayasayla, çocuğun korunması ve halkın eğitimini zorunlu kılan geniş kapsamlı hükümler getirilmiş (Öz, 1983: 241) ailenin, ananın ve çocuğunun korunması için gerekli tedbirlerin alınması, teşkilât kurulması (md. 35) ile halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması devletin görevi (md. 50) olarak belirlenmiştir. Okul öncesi eğitimin gelişiminde önemli bir yeri olan diğer bir kanun yine aynı yıl çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu (İEK)'dur (OÖEGM, 1993b: 2). Bu kanunla okul

öncesi eğitim kurumları, “ilköğretim kurumları içinde isteğe bağlı olan kurumlar arasında (md. 6) mecburi öğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitildiği kurumlar” (md.13) olarak tanımlanmıştır. Böylece okul öncesi eğitimin tanımı ilk defa yapılmıştır.

Bu iki önemli kanunun ardından aynı yıl, MEB tarafından eğitim sistemini on yıllık bir süreçte dengeli biçimde yaymak ve geliştirmek amacıyla, Millî Eğitim Planlama Kurulu kurulmuştur. Bu kurul, Öz’ün (1983: 42–43) de belirttiği gibi, anaokullarının yaygınlaştırılması, devlet ve özel kesim yardımı ile desteklenmesi, Türkçeyi iyi konuşamayan, özel eğitime ihtiyaç duyan ve çalışan annelerin çocukları için de anaokullarının kurulmasına yönelik önerilerin yer aldığı bir rapor yayınlamıştır. Raporda geçen Türkçeyi iyi konuşamayan çocuklar konusu, bazı bölgelerde çocukların büyük bir kısmının ilköğretime Türkçeyi öğrenmeden ya da yetersiz öğrenmiş olarak başlamasından ileri gelmiştir. “Nasıl olsa okulda öğrenilir” düşüncesiyle ihmal edilen bu durumun (Demiral, 1989: 31) ancak bilinçlendirme yoluyla düzeltilebileceği düşüncesiyle anne ve babaların bu konuda eğitilmeleri üzerine dikkat çekilmiştir. Yetişkinlerin bilinçlendirilip çocuklarının eğitimleri konusunda duyarlı hâle getirilmeleri (AÇEV, 1995: 159) sayesinde hedeflenen on yıllık süreçte anaokullarının yaygınlaştırılmasının mümkün olacağı düşünülmüş 1962 yılında yapılan VII. Millî Eğitim Şûrasında da, okul öncesi eğitimin bu yöndeki önemi üzerinde durulmuştur (Aral ve diğerleri, 2002: 25).

Şûradan sonra okul öncesi eğitimle ilgili okulların sayısını artırmaya yönelik Anaokulları ve Anasınıfları Yönetmeliği çıkarılmış ve ülkede özel ve resmi kuruluşlar tarafından yuva ve anaokulunun nasıl açılacağı belirlenmiştir (OÖEGM, 1993b:2; Aral ve diğerleri, 2002: 26). Burada okul öncesi eğitim kurumları; anaokulları, ana sınıfları, yuvalar ve yurtlar olarak 4 grupta ele alınmıştır (MEB, 2009/2010: 69). Bu yönetmeliğin ardından anaokulları yaygınlaştırılarak çocuk sayılarında önemli bir artış sağlanmıştır (OÖEGM, 1993b:2; Aral ve diğerleri, 2002: 26). Ancak Şahin’in (2005: 15) de belirttiği gibi, bu yönetmeliğin yanında okul öncesi eğitimin uygulama faaliyetlerine dönük olarak ayrı bir yönetmeliğe yer verilmemiştir. Bu durum okul öncesi eğitim kurumlarının nicelik olarak gelişmesine, nitelik olarak ise henüz istenilen düzeye erişememesine neden olmuştur.

Bu gelişmenin ardından sayısal olarak artış gösteren okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirme ihtiyacı doğmuş, 1963–1964 öğretim yılında kız

meslek liselerinin bünyesinde çocuk gelişimi ve bakımı bölümleri açılmıştır (Oktay, 2000: 101). Bunun yanı sıra anaokullarında ve ana sınıflarında 25 saat görev yapan öğretmenlerin de ders yükünün çok fazla olduğu gerekçesiyle 1964 yılında, aylıkları karşılığında haftada 18 saat ders okutmaları kararlaştırılmıştır (TBMM, 1978: 130).

Daha sonra, 1965 yılında MEB'in denetimi ve gözetimi altında açılan okul öncesi eğitim kurumlarının eğitim, öğretim, yönetim, denetim ve gözetimi konularında düzenlemeye gidilmiştir (MEB, 1965a: md. 1–2). Ayrıca özel anaokullarının ve çocuk yuvalarının kuruluşlarında 5 yıl vergi muafiyetine imkân tanınmış (Belik, 1985: 161) böylece okul öncesi eğitim kurumları, devletin denetim, gözetim ve teşvikiyle özel kesimle birlikte önemli bir gelişme kaydetmiştir. Yine aynı yıl çıkarılan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile de Devlet, çalışanları için ihtiyaç gördüğü yerlerde çocuk bakımevi ve sosyal tesislerin kurulabileceğini ve bu kurumların Devlet Personel Başkanlığı ve Maliye Bakanlığınca hazırlanacak genel bir yönetmelikle düzenleneceğini (md. 191) hükme bağlanmıştır. Bu kanunun ardından okul öncesi eğitim kurumları yine sayıca artmış ancak bu sayı ihtiyaçların giderilebilmesinde yeterli olamamıştır (Oktay, 1985: 109). 1965'ten sonra, okul öncesi eğitimin önemi ve yaygınlaştırılması kalkınma planlarında, hükümet programlarında ve eğitim komisyonlarında da daha sık ele alınmaya başlanmıştır (Moroğlu, 2004: 70). Bu durum yasal düzenlemeler başlığı altında ayrıca incelenmiştir.

1967 yılında hızla artan kurumlara öğretmen yetiştirme ihtiyacı da gündeme gelmiş, yine kız meslek liselerinin bünyesinde açılan çocuk gelişimi ve bakımı bölümleri öğretmenlik formasyonu ile takviye edilerek bu ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır (Oktay, 2000: 101). Bunun yanı sıra 1969 yılında tarım sektörünün yerini gittikçe sanayi sektörüne bırakması ile ana babalar çalışma hayatına girmiş ve okul öncesi eğitime olan ihtiyaç giderek fazlalaşmıştır (Saray, 1969: 9). Sanayileşme ve şehirleşme süreci ile birlikte giderek zorunlu bir ihtiyaç hâline gelen okul öncesi eğitim, toplumun sosyo–ekonomik ve sosyo–kültürel gelişmesine kayıtsız kalamamıştır (Ertüzün, 1988: 68). Ardından 1968–1972 yılları arasını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda okul öncesi eğitim “3–6 yaşındaki çocukların eğitimi” olarak tanımlanmış bağımsız anaokulları ve ilkokullara bağlı ana sınıfları şeklinde kurulan 4.000 ana sınıfının açılması yönünde planlar yapılmıştır (DPT, 1968: 164). Ancak, genel bütçeden yeterli ödeneğin sağlanamaması nedeniyle, çoğunluğu büyük

merkezlerde toplanan 125 civarında ana sınıfı açılabilmiştir (Demirer, 1973: 569; Millî Eğitim Reform Stratejisi, 1975: 11).

Görüldüğü gibi, kişiliğin temellerinin atıldığı ve ilköğretime hazırlığın yapıldığı okul öncesi eğitim (Nas, 1999: 12), 1970 öncesinde oldukça önemli gelişmeler yaşamıştır. Bununla birlikte ilköğretim yıllarına ilgi, yetenek ve kapasitesi keşfedilerek gelen çocuğun (Tezcan, 1989: 12), ilerde iş ve meslek hayatına hazırlanma, işe yatkınlık sağlama ve daha üretken hâle gelme (Bilhan, 1986: 216) konularında yetkinlik kazandığı bu dönemin 2010 yılına kadar geçirdiği evreler daha sistematik ve kurumsal olmuştur. Aşağıda 1970–2010 yılları arasında meydana gelen bu durumlara belirlenen temalar çerçevesinde yer verilmiştir.

4.2. 1970–2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitimde Yasal Düzenlemeler ve İzlenen Politikalar

Bu bölümde 1970–2010 yılları arasında ulaşılabilen okul öncesi eğitimde yapılmış yasal düzenlemelere ve politikalara yer verilmiştir. Burada yasal düzenlemeler adı altında; anayasa, kanun, yönetmelik, tüzük ve yönergeler, politikalar adı altında ise; millî eğitim şûraları, kalkınma planları ve hükümet programlarına yer verilmiştir.

4.2.1. Anayasa’da Okul Öncesi Eğitim

1982 Anayasada “kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” (md.42) maddesiyle tüm eğitim kademelerinde olduğu gibi okul öncesi eğitimden faydalanma hakkı güvence altına alınmıştır. Bu madde diğer yasal düzenlemelerle de desteklenmiştir. Bunlara aşağıda değinilmiştir.

4.2.2. Okul Öncesiyle İlgili Kanun, Yönetmelik ve Diğer Düzenlemeler

1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı METK’da okul öncesi eğitimin tanımı, amaç ve görevleri belirtilmiştir. Ancak okul öncesi eğitim, zorunlu eğitim kapsamı dışında

bırakılmıştır. Buna göre okul öncesi eğitim; mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimi olarak tanımlanmış ve isteğe bağlı olduğu belirtilmiştir (md. 19). Amaç ve görevleri ise; çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak, onları ilköğretime hazırlamak, şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelenler için ortak bir yetişme ortamı yaratmak ve çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak (md. 20) olarak saptanmıştır. Böylece okul öncesi eğitim bir hüviyet kazanmıştır.

Bu görev tanımından sonra bazı kurumlara görev yüklenmiştir. Örneğin; 1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Kanunu çıkarılmış ve korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetler ve bu hizmetleri yürüten teşkilatların faaliyetleri (md. 1) düzenlenmiştir. Ayrıca kanunla birlikte 0–12 yaş çocuk yuvaları, 0–6 yaş kreş ve gündüz bakımevleri ile çocukların bakımı ve eğitimi ile ilgili kurumların açılması ve denetlenmesi Sağlık Bakanlığı’nın görevi olarak belirtilmiştir. 2005 yılında bu kurumlar arasına 0–18 yaş çocuk evleri (md. 3) de eklenmiş böylece okul öncesi eğitimde aile desteği bulamayan çocuklara devlet desteği sağlanmıştır. Böylece Günaydın’ın (2006: 14) da belirttiği gibi, okul öncesi eğitimde sorumluluk paylaşımı 1987 yılında sanayinin ülkeye katkısının tarımdan fazla olmaya başlamasıyla devam etmiştir.

Sanayileşme ve toplumdaki hızlı değişmeye paralel olarak kentleşme sonucu aile yapısında önemli değişimler olmuştur (Özdemir, 2007: 191). Kadınların iş hayatına daha çok katılmaya başladığı ve iş yerlerinde çocuk yuvalarının kurulması zorunluluğunun ortaya çıktığı (İnan, 1969: 9) bu dönemde 1987 yılında 1475 Sayılı İş Kanununa Tabi İş Yerlerinde Gebe veya Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Tüzük çıkarılmış ve çalışma hayatında olan annelerin çalışma koşulları düzenlenerek (md. 1) bu dönemdeki çocukların eğitimleri güvence altına alınmıştır.

Bu gelişmenin ardından 1996 yılında MEB’e bağlı resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının yönetim, eğitim, kuruluş, görev ve işleyişini düzenlemek amacıyla Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği (OÖEKY) düzenlenmiştir (MEB, 1996a: 511). Bu yönetmelikle okul öncesi eğitim bir standarda bağlanmıştır. Bu gelişmeden bir yıl sonra yani 1997 yılında işverenlerce kurulacak okul öncesi eğitim kurumlarının

eğitim ve işleyişini düzenlemek amacıyla 1475 Sayılı İş Kanununa Tabi İş Yerlerinde İşverenlerin Kuracakları Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Eğitim ve İşleyiş Esasları Hakkında Tüzük çıkarılmıştır. Bu tüzük ile işverenler; bir yaşından küçük çocukların bırakılması, bakılması ve emzikli kadınların çocuklarını emzirmeleri için emzirme odaları, 0 ile 72 ayını tamamlamayan çocukların bakım ve eğitimlerinin yapıldığı çocuk bakım yurdu-kreş ve 36 ile 72 ayını tamamlamayan çocukların bakım ve eğitimlerinin yapıldığı anaokulu (md.1-2) açmakla yükümlü kılınmıştır.

Bu tüzükle 1987 yılında çıkarılan tüzüğün kapsamı genişletilmiş, her yaş çocuğun eğitimi güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Yine aynı yıl bu yıla kadar ihmal edilen bir nokta özel eğitim gerektiren çocukların eğitimi üzerinde durulmuş ve 1997 yılında özel eğitim gerektiren bireylerin, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmelerini sağlamak amacıyla (md.1) Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmış özel eğitim gerektiren çocuklara okul öncesi eğitim olanağı tanınmıştır. Ayrıca kanunda bu eğitimin özel eğitim okulları ile diğer okul öncesi eğitim kurumlarında verilmesi, gelişim ve bireysel özellikleri dikkate alınarak, gerektiğinde çocukların okul öncesi eğitim sürelerinin uzatılabileceği (MEB, 1997c: md.7) karara bağlanmıştır. Bu gelişme geç de olsa ülke için oldukça önemli bir gelişmedir. Bu sayede, evlerinde ebeveynleri tarafından eğitim almak zorunda kalan çocuklar, dışarıya çıkarak diğer çocuklarla eşit şartlarda eğitim almışlardır.

2004 yılında ise iş yerlerindeki gebe, yeni doğum yapmış veya emziren işçilerin işteki güvenliklerinin ve sağlıklarının korunması ve geliştirilmesini destekleyen önlemlerin, çalışma şartlarının, emzirme odalarının veya çocuk bakım yurtlarının nasıl olacağı (md. 1) bu defa yönetmelik düzeyinde belirlenmiş ve Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelikle belirlenmiştir.

2006 yılında da OÖEKY tekrar düzenlenmiş ve böylece okul öncesi eğitim kurumları bugünkü halini almıştır. Yönetmeliğe göre; okul öncesi eğitimi; 36-72 ay çocukların eğitimi için açılan anaokulu, 60-72 ay çocukların eğitimi için örgün eğitim kurumları bünyesinde açılan ana sınıfı ve 36-72 aylık çocukların eğitimi için MEB'e bağlı okul öncesi eğitimle ilgili program uygulayan eğitim-öğretim kurumları bünyesinde açılan uygulama sınıfı olarak 3 grupta toplanmıştır. Okul öncesi eğitim kurumları, İl Millî Eğitim Müdürlüğünün teklifi ile Valilikçe açılmakta ve aynı yolla

kapatılmaktadır (md. 5). Bununla birlikte kamu kuruluşları da okul öncesi eğitim kurumu açma yetkisine sahiptir (MEB, 1965b: md.191). Kamu kuruluşlarının yanı sıra belediyelerin de okul öncesi eğitim kurumu açma yetkisi bulunmaktadır (Resmi Gazete, 2005: md. 14). Devlet Kuruluşlarına ek olarak Sivil Toplum Kuruluşları da Devlet kuruluşlarıyla işbirliği altında ya da tek başına okul öncesi eğitim hizmeti verebilmektedirler. Bu kuruluşlar arasında; Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KEDV), Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) ve uluslararası bir kurum olan UNICEF (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği [TÜSİAD], 2005: 80) yer almaktadır.

2009 yılında da Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Kurumları Gezici Sınıflar Yönergesi çıkarılmış ve nüfusu az ve dağınık yerleşim birimleri ile ekonomik durumu yetersiz ailelerin yaşadığı bölgelerde, otobüs içinde gezici sınıflar hazırlanarak (md. 1) okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına çalışılmıştır (MEB, 2009a: 249). Yine aynı yıl MEB tarafından yayınlanan 53 sayılı genelge ile okul öncesi eğitim; “0-6 yaş arasındaki çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişmesini destekleyen, onları toplumun kültürel değerleri doğrultusunda yönlendiren ve temel eğitim bütünlüğü içinde ilköğretime hazırlayan eğitim süreci” şeklinde tanımlanmış ve mevcut okul öncesi eğitim kurumlarının tam kapasite ile çalışması konusunda her türlü önlemin alınacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra yine aynı yıl MEB tarafından yayınlanan diğer bir genelgeyle (2009/65), okul öncesi ve ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okula adaptasyonlarının sağlanması, okul kaygısının giderilmesi, öğretmene güven duyup günlük akışa uyum sağlaması, öğrenme ortamını tanınması, okul kurallarını öğrenmesi, evine güvenle gidip-gelme eğitimi alması amacıyla eğitim-öğretime diğer sınıflardan bir hafta önce başlaması uygulamasına geçilmiştir. Bu uygulama halen devam etmektedir.

Yasal düzenlemelerle ilköğretimde meydana gelen ilerlemeler tarihsel süreçte millî eğitim şûraları, kalkınma planları ve hükümet programlarında da destek bulmuştur. Aşağıda politikalar teması altında bu gelişmelere yer verilmiştir.

4.2.3. Millî Eğitim Şûraları

1970 yılında toplanan VIII. Millî Eğitim Şûrası; 222 sayılı İEK’ da yer aldığı gibi okul öncesi eğitimi, “ilköğretim kurumları içinde isteğe bağlı kurumlar arasında yer alır” şeklinde sadece tanımlamakla yetinmiştir (MEB, 1970a: 17; Öztürk, 1970: 6). 1974 yılında toplanan IX. Millî Eğitim Şûrasında da yine 222 sayılı İEK’ da yer aldığı biçimde okul öncesi eğitimin amaç, ilkeler ve kuruluş şekillerine yer verilmiştir (MEB, 1974a: 277–278). 1981 yılında yapılan X. Millî Eğitim Millî Eğitim Şûrası’nda ilk defa okul öncesi eğitim konusunda ayrıntılı kararlar alınmıştır. Okul öncesi eğitimin zamanla zorunlu hâle getirilmesi, öğretmenlere yönelik el kitaplarının hazırlanması, eğitim programlarının, öğretim ve oyun materyallerinin, öğrenci izleme araçlarının geliştirilmesi alınan kararlar arasındadır (MEB, 2006a: 94–95). Bu kararlar arasında öğretmenlere yönelik el kitaplarının hazırlanması, 1978 yılında İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Kurumları Bölümü tarafından yapılmıştır. Ancak bu süreklilik arz etmemiştir.

1993 yılında yapılan XIV. Millî Eğitim Şûrası’nda da yine okul öncesi eğitime yer verilmiş bu eğitimin önemi ve yaygınlaştırılması, kaynak temini ve kullanımı, eğitim programları ve eğitim araçları, koordinasyon ve işbirliği, mevzuat, öğretmen yetiştirme ve istihdamı, okul öncesi eğitimi modelleri gibi konular ele alınmıştır (MEB, 1993a: 313–324). 2006 yılında toplanan XVII. Millî Eğitim Şûrası’nda da okul öncesi eğitimin zorunlu hâle getirilmesi, okullaşma oranlarının artırılması, özel kesimin teşvik edilmesi, rehberlik hizmetlerinin verilmesi, genel bütçeden okul öncesi eğitime ayrılan payın artırılması (MEB, 2007a: 172) yönünde kararlar alınmıştır. Bu kararlara rağmen halen istenilen düzeye ulaşamadığı söylenebilir.

Görüldüğü üzere yapılan Şûralar arasında en dikkat çeken, X. Millî Eğitim Şûrası’dır. İlk defa bir şûra ve de 1981 yılında başlı başına okul öncesi eğitim için toplanmış ve yapıcı kararlar almıştır.

4.2.4. Kalkınma Planları

1970'ten bu yana pek çok kalkınma planında da okul öncesi eğitim konusu ele alınmıştır. Örneğin 1968–1972 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; okul öncesi eğitim; anne eğitiminden yoksun 3–6 yaşındaki çocukların eğitimi olarak ele alınmış, 5 yıllık dönemde okul öncesi eğitim hizmetlerinin, bağımsız anaokulları ve ilkokullara bağlı ana sınıfları kurularak geliştirilmesi, bütün köy enstitülerinde öğretim programının ve okul öncesi eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla çocuk yuvalarının açılması planlanmıştır (DPT, 1971: 163–164). Ancak yapılan bu planlar gerçekleştirilememiştir. Bunun için bir sonraki 1973–1977 yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise mali kaynakların artırılması, kız meslek liseleri bünyesindeki anaokulları, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın çocuk yuvaları ve belli işyerlerinde kanunen açılması gereken çocuk yuvaları ve anaokulları uygulamasının genişletilerek devam ettirilmesi, standartlarının ve eğitim programlarının MEB tarafından saptanması, özel kesimin teşvik edilmesi ve denetlemenin sağlanması yönünde planlar yapılmıştır (DPT, 1973: 730, 741, 743). Ancak okul öncesi eğitimin gelişmesi, üç plan döneminde, gerek kaynakların sınırlılığı, gerek bu eğitim alanına yeterince eğilinmemesi nedeniyle yeterli düzeyde olmamıştır (DPT, 1979: 434).

1979–1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, kentleşmiş yörelerden başlamak üzere özellikle gecekondu ve işçi çocuklarını hedef alan pilot uygulamaların, mevcut kapasitelerden yararlanarak ülke çapında yapılması kararlarlaştırılmış 29 ilde okul öncesi eğitimi pilot uygulaması başlatılmıştır (DPT, 1979: 456). Ancak bu uygulamada bir süreklilik sağlanamamıştır.

1985–1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi sonunda 5–6 yaş okul öncesi nüfusunun okullaşma oranının %10'a çıkarılacağı, bu hedefin gerçekleştirilmesi ve anaokullarıyla ana sınıflarının yaygınlaştırılması için kamu ve özel kuruluş imkânlarından azamî derecede yararlanılacağı belirtilmiştir (DPT, 1985: 141). Ancak bu dönemin sonunda hedeflenen okullaşma oranına erişilememiştir (DPT, 1996: 24). Bu defa 1990–1994 yıllarını kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plan dönemi sonunda anaokulları ve ana sınıflarının yaygınlaştırılması, okul öncesi

eğitimde okullaşma oranının %11,5 çıkarılması planlanmış (DPT, 1990: 291) ancak 1994–1995 yılında ülkede okullaşma oranına ulaşamamıştır (DPT, 1996: 24).

İlk defa 1996–2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında okullaşma oranının artırılmasının yanı sıra zorunlu hâle getirilmesi yönünde planlar yapılmıştır. Bu dönem sonunda okullaşma oranı %16 olarak belirlenmişse de (DPT, 1996: 28) yine bu orana ulaşamamıştır (DPT, 2001: 14).

2001–2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise farklılıkların giderilmesi için okul öncesi eğitimde standartların oluşturulması, toplum tabanlı millî, ahlaki ve manevi değerlere bağlı yazılı, sözlü ve görüntülü eğitim programlarının yapılması konusunda planlar yapılmıştır. Bu dönemin sonunda okullaşma oranı %25 yükselmiştir (DPT, 2001: 83–84).

2007–2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ise okul öncesi eğitimde daha kapsamlı planlama yapılmıştır (DPT, 2007: 40). Öğretmen ve fiziki altyapı ihtiyacının karşılanması, eğitim hizmetlerinin çeşitlendirilmesi, toplumsal farkındalık düzeyinin yükseltilmesi, erken çocukluk ve ebeveyn eğitimlerinin artırılması (DPT, 2007: 86) konuları üzerinde durulmuştur.

Görüldüğü gibi, kalkınma planlarında en çok okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması konusu üzerinde durulmuştur. Ancak hedeflenen oranlara ne yazık ki tam olarak ulaşamamış ve okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması istenilen düzeye çıkamamıştır.

Kalkınma planlarının yanı sıra okul öncesi eğitim, hükümet programlarına da konu olmuştur. Aşağıda hükümet programları başlığı altında konuya ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

4.2.5. Hükümet Programları

31. Hükümet Programı'nda (II. Demirel Hükümeti 03.11.1969–06.03.1970) okul öncesi eğitimin layık olduğu önemle ele alınacağı belirtilmiştir. Bu dönemde MEB'in İlköğretim Genel Müdürlüğü, Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, TTK, Sağlık ve

Sosyal Yardım Bakanlığının ilgili genel müdürlüklerinden meydana gelen bir komisyon toplanmış (MEB, 1971a: 43) ve okul öncesi eğitim; kuruluş, amaç, yapı, program bakımından yeniden ele alınmıştır. Komisyon tarafından yapılan çalışma sonunda okul öncesi eğitimin sadece devlet tarafından değil özel kesim tarafından da teşvik görmesi gerekliliği, okul öncesi eğitim kurumlarının açılmadığı yerlerde anne eğitimi imkânlarının aranması gerektiği konusunda planlar yapılmıştır (DPT, 1971: xviii).

35. Hükümet Programında (Melen Hükümeti–22.05.1972–15.04.1973) Millî Eğitim Kanunu tasarısı yapılmış ve okul öncesinden başlayıp tüm öğretim kurumlarının bir bütünlük içinde ele alınacağı ve eğitimi yeni bir yapı ve çalışma düzenine kavuşturulacağı belirtilmiştir. Buna uygun olarak 1972 yılında, ülke genelinde okul öncesinden başlayarak öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine yönelik programlara yöneltmesine, eğitimin her kademesinde millî kültür ve değerlerin tanıtılmasına ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır (Millî Eğitim Reform Stratejisi, 1975: 5–6). Bu çalışmalardan biri de MEB tarafından yapılan Millî Eğitim Reform Stratejisi'dir. Bu stratejinin gerçekleşmesinde okul öncesi eğitimin, örgün temel eğitim bütünlüğü içinde yer alması, kaynaklar ve ihtiyaçlar dengesinin göz önünde tutulması, özel ve tüzel kişilerce açılacak okul öncesi eğitim kuruluşlarının desteklenmesi ve teşvik edilmesi, bu kurumlarda çalışan personelin, nitelik ve niceliğinin yeter seviyeye ulaştırılması yönünde stratejiler geliştirilmiştir (Arar, 1972: 573). Bu çalışmaların bir sonucu olarak ta 1973 yılında 1739 sayılı METK çıkarılmıştır.

37. Hükümet Programında ise (I. Ecevit Hükümeti–26.01.1974–17.11.1974) okul öncesi eğitim farklı bir yönden ele alınmıştır. Özellikle iyi beslenemeyen ve satın alma gücü yeterli olmayan okul öncesi çocukların yeterince beslenmeleri üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra bu dönemde okul öncesi eğitim hizmetinin gelişigüzel yapıldığı gerekçesiyle tek elden organize edilmesi gerektiği, kuruluşlarında görev yapacak öğretmenlerin ilköğretmen okulu mezunları gibi öğretim sürelerinin 7 yıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur (Mehmetoğlu, 1974: 576). Programda yer alan konular çözüme kavuşturulamamış hatta 48. Hükümet programına kadar (1991) okul öncesi eğitim konusu ele bile alınmamıştır.

1979 yılının dünyada Uluslararası Çocuk Yılı olarak ilan edilmesiyle, Birleşmiş Milletler tarafından dünya çocuklarının durumlarını düzenlemeye yönelik olarak on yıl içinde bir şeylerin yapılması yönünde kararlar alınmıştır (Kağıtçıbaşı, 1989: 23).

Türkiye’de de bu gerekçe dikkate alınarak pek çok bilimsel çalışma ve eser yayınlamıştır. Bu çalışmalardan biri TED’in düzenlediği Çocuk ve Eğitim konulu toplantıdır. Çocuk, aile, eğitim, çevre, kitle iletişim araçları, boş zaman uğraşları ve yurt dışındaki çocukların sorunları gibi önemli ve güncel tartışmaların yapıldığı toplantı, akademik bir tartışma niteliğinde gerçekleştirilmiş (TED, 1979: V) ve okul öncesi eğitimin gelişmesine önemli ölçüde katkı getirmiştir.

1980 döneminde ise insanoğlunun en yoğun öğrendiği evrenin 0–8 yaş dönemi olduğu ve bu yaşlarda okul öncesi eğitime önem verilmesi gerektiği üzerinde durulmuş (Öz, 1983: 252) ve MEB’de Eğitim Politikası Çalışma Grubu kurulmuştur. Bu kurul bir rapor yayınlamış ve eğitimde köklü reform yapılması için çeşitli çalışmaların yapılması gerektirdiğini bildirmiştir. Ancak yapılan çalışmalar imkân yetersizliğinden uygulama fırsatı bulamamıştır (Ekinci, 1998: 799).

1990’lı yıllarda ise ailelerin, okul öncesi eğitime olan talepleri artmaya başlamıştır. Ailelerin ekonomik düzeyi ile okul öncesi eğitime olan talebi arasında meydana gelen ilişki de bu durumu desteklemiştir (AÇEV, 1995: 32). Bu talebe hükümetlerde kayıtsız kalmayarak programlarında okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalara tekrar yer vermeye başlamışlardır.

48. Hükümet Programında (I. Mesut Yılmaz Hükümeti–23.06.1991–20.11.1991) çağ nüfusunun okullaşma oranlarının, okul öncesi eğitimde %11,5’e ulaştırılacağı belirtilmiştir. Bunun için okul öncesine olan talebi arttırmaya yönelik toplumsal çalışmalar da desteklenmiştir. 1995’te başlatılan 1–7 Eylül Okul Öncesi Eğitim Günleri’nde yapılan etkinlikler bunun bir örneğidir. Bu etkinliklerle, toplumun duyarlılığı ve dikkati okul öncesi eğitime çekilmeye çalışılmıştır (Bıyıkoglu, 2006: 52).

57. Hükümet Programında (V. Ecevit Hükümeti–28.05.1999–18.11.2002) okul öncesi eğitim olanaklarının tüm çocuklara ulaştırılması için çaba gösterileceği belirtilmiştir. Bu dönemde okul öncesi eğitime olan talep doğrultusunda özel kesimin de katkısıyla okullaşma oranlarında yükseliş olmuştur. 60. Hükümet Programında (II. Erdoğan Hükümeti– 29.08.2007–) ise okul öncesi eğitimde okullaşma oranının %50’ye çıkarılacağı belirtilmiştir. Bunun için de her yıl yaklaşık 155.000 öğrencinin okul öncesi eğitime katılması gerektiği ve buna yönelik olarak 31.000 derslik ihtiyacının karşılanacağı belirtilmiştir. Ayrıca okul öncesi eğitimde ikili eğitim ile gezici

ve yaz anaokulu uygulamaları yapılacağı, toplumsal farkındalığın artırılması için yazılı ve görsel iletişim araçlarının kullanılacağı belirtilmiştir. Bunun için; DPT, Maliye Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları, TRT, MEB kuruluşlarıyla da işbirliği yapılacağı belirtilmiştir (DPT, 2008: 211).

Görüldüğü gibi okul öncesi eğitim gün geçtikçe önem kazanmaya başlamış, konuya gösterilen hassasiyet artmış, okul öncesi eğitimin tüm eğitim sürecinde kritik bir döneme işaret ettiği kabul edilmiştir (Taysi, 2007: 129). Ancak hükümetlerin sık değişmesi, yeterli kaynağın ayrılmaması gibi nedenler, politikaların hedefine istenen oranda ulaşmasına engel olmuştur.

İzlenen politikalardan sonra aşağıda okul öncesi eğitimde bu defa eğitim programları ve öğretmen yetiştirme temaları çerçevesinde meydana gelen durumlara yer verilmiştir.

4.3. 1970–2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitim Programları ve Öğretmen Yetiştirme

Eğitim programları ve öğretmen yetiştirme açısından okul öncesi eğitimde 1970–2010 döneminde hızlı bir değişme olmuştur. Eğitim programları açısından 2010 dönemine kadar pek çok programın yapıldığı ve tüm ülke genelinde uygulandığı görülmektedir. Programlardaki değişmeler öğretmen yetiştirme sistemine de yansımış ve sistemde zaman zaman değişikliklere gidilmiştir. Aşağıda meydana gelen bu durumları görmek mümkündür.

4.3.1. Eğitim Programları

Türkiye’de eğitim programı 1960’lı yıllara kadar daha çok konular listesi veya derslerin düzenlenmesi şeklinde “müfredat” terimiyle ifade edilmiştir. Bu durum program geliştirme çalışmalarının daha sistematik hâle getirilmesiyle ve üniversitelerde program geliştirme alanında bölümlerin açılmasıyla gerçek anlamını yakalamıştır (Özdemir, 2011: 59). Ancak bu oldukça zaman almıştır.

Tarihsel süreçte okul öncesi programlara bakıldığında 1970’te; 3–4 yaş çocuk yuvası, çocuk bahçesi veya 5–6 yaş ana sınıfı olarak iki bölümden oluşan anaokulları (MEB, 1970d: 3) için gündüzlü tam ve yarım gün olmak üzere programların düzenlendiği görülmektedir (Sükan, Belik, Ulcay, Erkman, Keskinel, Mollaoğlu, Gökart 1978: 18, 24). Bu yıllarda uygulanan günlük plan örneğini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 1

Anaokulunda Uygulanan Günlük Program Örneği

Süre	Konu
8:30–9:00	Okula geliş
9:00–9:15	Selamlaşma, yoklama
9:15–10:00	Serbest oyunlar
10:00–10:15	El yıkama
10:15–10:30	Kuşluk
10:30–11:00	Hikâye (dramatizasyon, kukla).
11:00–11:30	El faaliyetleri, resim
11:30–11:45	Şarkı
11:45–12:00	Öğle yemeğine hazırlık
12:00–12:45	Öğle yemeği
12:45–13:15	Yemek sonu temizliği, serbest saat, yatmaya hazırlık
13:15–15:15	Uyku ve istirahat
15:15–15:30	Uykudan kalkış ve kahvaltıya hazırlık
15:30–15:45	İkinci kahvaltısı
15:45–16:45	Serbest ve şarkılı oyunlar
16:45–17:00	Toplanma, hazırlık ve dağılma

Tablo 1’de görüldüğü üzere anaokulunda uygulanan programda daha çok çocukların günlük alışkanlıkları kazanmalarına yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Ayrıca programda (MEB, 1970d: 4), çocuğu ruh ve bedence yormayacak şekilde; yemek, dinlenme uyku gibi günlük ihtiyaçları giderecek, düzenli bir hayata alıştıracak nitelikte yapılandırıldığı belirtilmiştir.

Bu programın uygulanmasından sekiz yıl sonra İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Kurumları Bölümü tarafından okul öncesi eğitim alanlarını ve uygulanmasını içeren bir el kitabı hazırlanmışsa da (Sükan ve diğerleri, 1978: 7), uygulanan programların çocukların özellik ve ihtiyaçlarını dikkate alan bir program olmadığı (TED, 1983: 277) gerekçesiyle 1983 yılında okul öncesi öğretmenlerine yönelik olarak program çalışması yapılmaya başlanmıştır (Meydan, 1984: 27).

1983–1984 yılında, öğrencilerin başarısızlık korkusu yaşamadan okul faaliyetlerine aktif bir şekilde katılmaları ve hayatta daha başarılı olmaları için çalışmalar yapılmış ve 1985–1986 öğretim yılından itibaren de Altı Yaş Öğretim Programı hazırlanmıştır (MEGSB, 1986b: 10–11, MEGSB, 1988a: 10). Ancak bu programın yaygınlaştırılması mümkün olamamış, yeniden ülke genelinde eğitim programlarında birlik çalışması arayışına gidilmiştir. Aşağıda bu amaçla yapılan 1989 okul öncesi eğitim programına yer verilmiştir.

4.3.1.1. 1989 Okul Öncesi Eğitim Programı

Çocukların gelişim özelliklerine göre hazırlanmış bir eğitim programının olmaması ve okul öncesi eğitim faaliyetlerinin çevre şartları dikkate alınarak öğretmenler tarafından hazırlanıp okul müdürleri tarafından onaylandıktan sonra uygulanması gerekçesiyle (YA–PA, 1989: 10–11) İlköğretim Genel Müdürlüğü; MEB’e bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanmak üzere, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Ev Ekonomisi ve Çocuk Gelişimi Bölümü öğretim elemanları ile Kız Teknik ve İlköğretim Genel Müdürlüğü elemanlarından oluşan bir komisyona Okul Öncesi Eğitim Programı hazırlatmıştır (TTK, 1988). Anaokulları, ana sınıfları ve uygulama sınıfları için hazırlanan bu program 1988–1989 öğretim yılından itibaren uygulamaya koyulmuştur (MEB, 1988b: 1; TTK, 1989, sayı 38; T.C. Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu Başkanlığı, 1989, sayı 4). Yaşa göre çocukların gelişim alanları göz önüne alınarak konu ağırlıklı olan program, okul öncesi eğitimin amaçları, ilkeleri, günlük faaliyet çizelgeleri ve örnek üniteleri içermektedir (MEB, 1988b: 1). Programda hedefler “beden ve hareket gelişimi, sosyal ve duygusal gelişim, zihin gelişimi, dil gelişimi” olarak 4 grupta ele alınmış, bu gruplara ilişkin ayrı ayrı alt hedefler yazılmıştır. Ayrıca programın örnek üniteler bölümünde, okul öncesi eğitimin hedefleri, ilkeleri, okulun ve çevrenin özellikleri ile çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alındığı belirtilmiştir (MEB, 1988b: 1). Bu ünitelerde, çevre özellikleri ve öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak öğretmen tarafından değişiklik yapılabileceği de belirtilmiştir (MEB, 1989: 558).

Bununla birlikte programda (1988: 8), bir günde veya devrede ne zaman ve ne kadar süreyle hangi program faaliyetlerinin yapılacağı günlük faaliyet çizelgesinde

gösterilmiştir. Ülküer'e göre (1986: 149) programda çocukların kendi yaşamlarında da bir düzen geliştirmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Programda yer alan faaliyetleri aşağıdaki tabloda görmek mümkündür.

Tablo 2

Tam Gün Eğitim Yapan Anaokulu Günlük Faaliyet Örneği

Saatler	Program Faaliyetleri
08.00–10.00	Okula geliş, temizlik ve sağlık kontrolü, serbest zaman faaliyetleri
10.00–10.15	Toplanma ve kahvaltıya hazırlık
10.15–10.30	Kahvaltı
10.30–10.45	Toplanma ve temizlik
10.45–11.15	Türkçe dil faaliyetleri
11.15–11.30	Oyun faaliyetleri
11.30–11.45	Müzik faaliyetleri
11.45–12.00	Tuvalet, temizlik ve yemek hazırlığı
12.00–12.45	Öğle yemeği
12.45–13.00	Toplanma ve temizlik
13.00–13.15	Dinlenmeye hazırlık
13.15–15.00	Dinlenme
15.00–15.15	Toplanma ve temizlik
15.15–15.30	Kahvaltı
15.30–15.45	Toplanma ve temizlik
15.45–16.15	Okuma–yazmaya hazırlık alıştırmaları
16.15–17.45	Oyun faaliyetleri
17.45–18.00	Eve gidiş hazırlıkları

(MEB, 1988b: 10)

Tablo 2’de görüldüğü gibi bu programa Türkçe dil faaliyetleri ve okuma-yazmaya hazırlık çalışmaları eklenmiştir. Bu durum, METK’da okul öncesi eğitimin amaç ve görevlerinde belirtildiği üzere çocukların Türkçeyi daha doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak amacıyla bu programla Türkçe eğitimine daha fazla önem verilmeye başlandığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca okuma-yazma hazırlık çalışmalarına verilen önem de ilkokula bir ön hazırlık olarak görülmeye başlandığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca programda selamlaşma ve yoklama, el yıkama ve kuşluk faaliyetleri kaldırılmış, hikâye faaliyeti; Türkçe dil faaliyetine, el faaliyetleri, resim; oyun faaliyetlerine, uyku ve istirahat; dinlenme faaliyetlerine, uykudan kalkış ve kahvaltıya hazırlık; toplanma ve temizlik faaliyetine, ikinci kahvaltısı; kahvaltı faaliyetlerine, serbest ve şarkılı oyunlar; okuma yazmaya hazırlık faaliyetlerine, toplanma, hazırlık ve dağılma; eve gidiş hazırlıkları faaliyetlerine dönüştürülmüştür. Aşağıda tam gün eğitim yapan ilkokul ve ilköğretim bünyesindeki ana sınıfı faaliyet örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 3

Tam Gün Eğitim Yapan İlkokul ve İlköğretim Okulu Bünyesindeki Ana Sınıfı Günlük Faaliyet Örneği

Saatleri	Program Faaliyetleri
08.30–10.00	Okula geliş, temizlik ve sağlık kontrolü, serbest zaman faaliyetleri
10.00–10.15	Toplanma, temizlik
10.15–10.30	Kahvaltı
10.30–10.45	Toplanma ve temizlik
10.45–11.15	Türkçe dil faaliyetleri
11.15–11.30	Oyun faaliyetleri
11.30–11.45	Müzik faaliyetleri
11.45–12.00	Tuvalet, temizlik ve yemek hazırlığı
12.00–12.30	Öğle yemeği
12.30–12.45	Temizlik ve dinlenmeye hazırlık
12.45–14.00	Dinlenme
14.00–14.15	Temizlik ve toplanma
14.15–14.45	Okuma–yazmaya hazırlık alıştırmaları
14.45–15.00	Eve gidiş hazırlıkları

(MEB, 1988b: 10)

Tablo 3’e bakıldığında tam gün eğitim yapan anaokulu günlük faaliyetlerinin ilkököl ve ilköğretim bünyesindeki ana sınıfı faaliyetlerinden yalnız bitiş saati olarak farklılık gösterdiği söylenebilir. Aşağıda da yarım gün eğitim yapan ilkököl ve ilköğretim okulu bünyesindeki ana sınıfı faaliyet örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 4

Yarım Gün Eğitim Yapan İlkokul ve İlköğretim Okulu Bünyesindeki Ana Sınıfı Günlük Faaliyet Örneği

Sabah	
Saatler	Program Faaliyeti
08.00–09.45	Okula geliş, temizlik ve sağlık, kontrolü, serbest zaman faaliyetleri
09.45–10.00	Toplanma ve temizlik
10.00–10.15	Kahvaltı
10.15–10.30	Toplanma ve temizlik
10.30–11.00	Türkçe dil faaliyetleri
11.00–11.30	Oyun faaliyetleri
11.30–11.45	Müzik faaliyetleri
11.45–12.15	Okuma–yazmaya hazırlık alıştırmaları
12.15–12.30	Eve gidiş hazırlıkları
Öğle	
12.45–14.45	Okula geliş, temizlik ve sağlık kontrolü, serbest zaman faaliyetleri
14.45–15.00	Toplanma ve temizlik
15.00–15.15	Kahvaltı
15.15–15.30	Toplanma ve temizlik
15.30–16.00	Türkçe dil faaliyetleri
16.00–16.30	Oyun faaliyetleri
16.30–16.45	Müzik faaliyetleri
16.45–17.15	Okuma–yazmaya hazırlık alıştırmaları
17.15–17.30	Eve gidiş hazırlıkları

(Okul Öncesi Eğitim Programı, 1988: 11).

Tablo 4’te görüldüğü üzere yarım gün eğitim yapan ilkokul ve ilköğretim okulu bünyesindeki ana sınıfı faaliyetleri tam gün eğitim faaliyetlerinden farklılık göstermemektedir.

Aşağıda tam gün eğitim yapan kız teknik öğretim okulları bünyesindeki uygulama sınıflarındaki faaliyet örneğine yer verilmiştir.

Tablo 5

*Tam Gün Eğitim Yapan Kız Teknik Öğretim Okulları Bünyesindeki Uygulama Sınıfları
Günlük Faaliyet Örneği*

Saatler	Program Faaliyetleri
08.30–10.00	Okula geliş, temizlik ve sağlık kontrolü Serbest Zaman Faaliyetleri
10.00–10.15	Toplanma ve kahvaltıya hazırlık
10.15–10.30	Kahvaltı
10.30–10.45	Toplanma ve temizlik
10.45–11.15	Türkçe dil faaliyetleri
11.15–11.30	Oyun faaliyetleri
11.30–11.45	Müzik faaliyetleri
11.45–12.00	Tuvalet, temizlik ve yemek hazırlığı
12.00–12.45	Öğle yemeği
12.45–13.00	Toplanma ve temizlik
13.00–13.15	Dinlenmeye hazırlık
13.15–15.00	Dinlenme
15.00–15.15	Toplanma ve temizlik
15.15–15.30	Kahvaltı
15.30–15.45	Toplanma ve temizlik
15.45–16.15	Okuma–yazmaya hazırlık alıştırmaları
16.15–17.15	Oyun faaliyetleri
17.15–17.30	Eve gidiş

(Okul Öncesi Eğitim Programı, 1988: 13)

Tablo 5’te görüldüğü gibi programda yer alan faaliyetler diğer program faaliyetleriyle aynıdır.

Genel olarak 1989 Okul Öncesi Eğitim Programı’nda örnek olarak verilen faaliyetler incelendiğinde tüm anaokulu, ana sınıfı ve uygulama sınıflarında faaliyet saatleri açısından bir farklılık görülmekle birlikte yapılan faaliyetler açısından benzerlikler görülmektedir.

Bunun yanı sıra okulöncesi eğitim programa göre (1988: 9), örnek günlük faaliyet çizelgeleri ile program faaliyetleri kaldırılmadan veya azaltılmadan okulun tam ve yarım günlük eğitim–öğretim süresinin başlama ve bitiş saatlerine, okulun ve çevrenin şartlarına ve imkânlarına uygun olarak gerekli değişiklikler yapılabilmektedir. Ancak bazı yönleriyle program eleştirilere konu olmuştur. Durmaz’a göre (1993a: 24) 1989 okul öncesi eğitim programı konu amaçlı bir özelliğe sahip olduğundan, programın öğeleri açısından yetersizdir. Programda amaç ve ünitelere ayrı bir bölümde yer verilirken öğretme–öğrenme süreci ve değerlendirmeye ayrı bir yer verilmemesi bu

görüşleri desteklemiştir. Bunun üzerine okul öncesi eğitimde daha kapsamlı bir eğitim programının yapılması gereği hissedilmiş ve çalışmalara başlanmıştır (Ülküer, 1986: 152). 1992 yılında bu defa 0–3 yaşı da içine alan bir program çalışması yapılmıştır. Ancak ülke genelinde uygulanabilecek bir program uygulamasına geçilememiş (Oktaý, 2000: 200) 1994 yılında yeni bir program çalışması gündeme gelmiştir. Aşağıda bu programa yönelik bilgilere yer verilmiştir.

4.3.1.2. 1994 Okul Öncesi Eğitim Programı

Oktaý'ın (2000: 90) da belirttiği gibi, konu amaçlı program yaklaşımı yerine aktif öğrenme ilkesine dayalı çocuk merkezli bir program olma özelliği gösteren 1994 programı TTK'da görüşülerek uygun bulunmuş (TTK, 1994: sayı 590) ve 1989 yılı okul öncesi eğitim programı yürürlükten kaldırılmıştır (MEB, 1994a: 755). 1994–1995 eğitim–öğretim yılından itibaren de denenip geliştirilmek üzere uygulanmaya koyulmuştur.

Ayrıca programda, çocuk merkezli olma ve yaparak–yaşayarak öğrenme ilkesi ile etkinliklerin; görme, dokunma, işitme duyularına hitap edecek şekilde yakından uzağa, basitten karmaşığa şeklinde hazırlandığı, anne babaların, çocuklarına katkı sağlayacak etkinlikleri evlerinde de yapılabilmesine olanak sağlayan özellikler taşıdığı belirtilmiştir (Millî Eğitim, 1995: 8). Ayrıca programda Oktaý'ın (2000: 200) da belirttiği gibi, çocukların imkân ve şartlarının göz önünde bulundurularak farklı etkinliklerin uygulanabileceği de belirtilmiştir.

Programın öğeleri açısından ise kreş, anaokulu ve ana sınıfı olarak yapılandırılan programlar 0–36 aylık çocukları kapsayacak şekilde hedefler, gelişim alanı, araç–gereç, eğitim durumu ve değerlendirme öğeleri çerçevesinde ele alınmıştır. Aşağıda bu programlar ve özelliklerine yer verilmiştir.

4.3.1.2.1. Kreş Programı

0–36 aylık çocuklar için hazırlanan bu programda, çocukların sağlıklı bakım, beslenme, bedensel ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla hazırlandığı belirtilmiştir. Ayrıca 0–12 ay, 13–24 ay ve 25–36 şeklinde 3 ayrı gelişim evresine göre hazırlanan programın çocukların gelişim özelliklerine uygun hedef ve hedef davranışlar ile bunlara ilişkin yapılacak etkinlikleri de içerdiği belirtilmiştir. 1989 eğitim programında olduğu gibi bu programın da sadece kurumda eğitilen çocuklar için değil aynı zamanda ev ortamında anne veya yetişkin tarafından yetiştirilen çocuklarında uyku dışındaki tüm zamanlarda uygulanabilmesine olanak sağlamaya yönelik olduğu belirtilmiştir (MEB, 1994d: 7, 26). Programda içerik, işlenebilecek konu listesi olarak “vücudumu tanıyorum, sağlığım, ailem evim ve çevrem, okulum, doğamız” şeklinde verilmiştir. Programda eğitim durumları başlığı altında bilgilere yer verilmemiş, genel olarak eğitim ortamından bahsedilmiştir. Eğitim ortamının, çocukların ilgi ve yeteneklerine uygun her türlü faaliyetlerin yapılmasına imkân sağlayan yaratıcılığı arttıracak nitelikte olması gerektiği ve eşyaların yer değiştirebilen yapıda olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca eğitmenin programı uygularken çevrenin kültürel özelliklerinden faydalanması gerektiği ve ebeveynlerin desteğinin mutlaka alınması gerektiğine değinilmiştir. Ayrıca değerlendirmenin, her çocuk için değişik sürelerde ve değişik faaliyetlerle ilgili yaptığı davranışların gözlem kayıtları yoluyla tutularak yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

4.3.1.2.2. Anaokulu Programı

37–60 aylık çocukların gelişimlerini desteklemek, hızlandırmak ve 61–72 ay eğitim programına temel oluşturmak üzere düzenlenen bu programda yer alan hedef ve hedef davranışların çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak belirlendiği belirtilmiştir (MEB, 1994d: 96). Ayrıca programda örnek olarak çeşitli gelişim alanlarına ait hedef ve hedef davranışların bir konunun değişik alt bölümleriyle ilişkisini gösteren konu analizi tablosu ve gözlem kayıt formları düzenlenmiştir. Bu sayede programın çocuğun gelişmesine ne ölçüde destek sağlandığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Programda içerik işlenebilecek konular başlığı altında “Ben Kimim? Atatürk ve Atatürkçülük, Sağlığım, Ailem ve Aile Çevrem, Okulum, Toplumsal Yaşam, Doğamız, İnsanın Yaşamını Sürdürmesi İçin Gerekli Araçlar ve Kullanılması, Ulaşım, İletişim ve Haberleşme, Bitkiler, Hayvanlar, Mevsimler, Diğerleri” başlıklarıyla verilmiştir. Ayrıca eğitim durumu başlığı altında önce hedef ve hedef davranışlar yazılmış daha sonra bunlara ilişkin etkinlik, materyal, uygulamalar yazılmıştır. Programda her çocuğun değişik alanlardaki gelişimine ne ölçüde destek sağlandığının belirlenmesi için de değişik süre ve faaliyetlerde tutulmak üzere gözlem kayıt formları ile iyi, orta, yetersiz şeklinde değerlendirmenin yapılabileceği belirtilmiştir.

4.3.1.2.3. Ana Sınıfı Programı

61–72 aylık çocuklar için ve ilkökul programlarına da temel oluşturmak üzere hazırlanan bu program, çocukların belirlenen hedef ve hedef davranışlara ulaşmasını amaçlamaktadır (MEB, 1994d: 134). Programda içerik, konu başlıkları açısından anaokulu programı ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca, bir günlük plan örneği ve çeşitli hedef ve hedef davranışları kazandırıcı nitelikte çeşitli konulara yer veren eğitim durumları da düzenlenmiştir. Yine öğrencilerin gelişimlerini değerlendirmek için bir gözlem kayıt formu kullanılmıştır. Form çocukların gelişim düzeylerine göre iyi, orta ve yetersiz şeklinde değerlendirilmelerine olanak sağlamaktadır. Ayrıca bu programda anaokulu programından farklı olarak çocuğu tanımaya dönük kişisel bilgi formu yer almıştır.

Bu özelliklere rağmen uygulanan 1994 programının da, genel ve özel amaçlar, içerik, öğrenme ve öğretme süreçleri, yöntem ve teknikler, araç–gereçler, ölçme–değerlendirme esasları çerçevesinde günün koşullarına uyma açısından sorunları olduğu gerekçesiyle 2002 yılında yeni bir program çalışmasına başlanmıştır (36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, 2002: 1–2, 4, 6). Aşağıda 2002 yılı itibarıyla ülke genelinde uygulanan yeni programa ve özelliklerine yer verilmiştir.

4.3.1.3. 2002 Okul Öncesi Eğitim Programı

36–72 aylar arasındaki normal gelişim gösteren çocukların bilişsel, dil, psikomotor, sosyal–duygusal gelişimlerinin desteklenmesi ve özbakım becerilerinin kazandırılmasını esas alan bir programdır. Ayrıca programda, okul öncesi eğitime ilişkin değişik program yaklaşımlarının dikkate alınarak ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte yapılandırıldığı belirtilmiştir (36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, 2002: 4, 6). TTK’da görüşülerek uygun bulunan program, 2002–2003 eğitim–öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere kabul edilmiş (TTK, 2002) ve kreş programı hariç 1994 yılı programı uygulamadan kaldırılmıştır (MEB, 2002a: 461).

Programda, bu yaştaki çocukların eğitimi için gerekli görülen hedefler ve kazanılması beklenen davranışlar 4 gelişim alanı başlığı altında “psikomotor alan, sosyal–duygusal alan, bilişsel alan ve dil alanı, özbakım becerileri” olarak yer almış ve yıllık ve günlük plan örneklerine yer verilmiştir (36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, 2002: 10; TÜSİAD, 2005: 95). İçerik ve öğretme–öğrenme sürecine verilen örnek günlük planların içinde yer verilmezken, değerlendirmeye verilen örnek günlük planların içinde yer verilmiştir. Bu değerlendirme, formlar ve gözlemler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca ailelere her yarıyılıda gözlem sonuçlarına dayanarak hazırlanmış en az bir gelişim raporunun verilmesi, gelişim raporlarında gözlem sonuçlarının somut örneklerle dayandırılarak iyi, orta, zayıf ya da güzel, katıldı, katılmadı şeklinde karne biçiminde verilmesi kararlaştırılmıştır (36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, 2002: 10). 2002 programında yer alan, anaokulu ve ana sınıfı programlarının uygulamasında kullanılan günlük faaliyet örneğini Tablo 6 ve 7’de görmek mümkündür.

Tablo 6

Tam Gün Eğitim Yapan Anaokulu Günlük Faaliyet Örneği

Saatler (08.00 –17.00)	Etkinlikler
08.00 – 08.15	Okula geliş, temizlik ve sağlık kontrolü
08.15 – 09.15	Serbest zaman etkinlikleri
09.15 – 09.30	Toplanma ve kahvaltıya hazırlık
09.30 – 10.00	Kahvaltı
10.00 – 10.15	Toplanma ve temizlik
10.15 – 12.30	Eğitim Durumu/Etkinlikler (Türkçe Dil/Oyun/Müzik/Sanat/Okuma Yazmaya Hazırlık/Fen ve Doğa/Drama)
12.30 –13.30	Toplanma, öğle yemeği ve temizlik
13.30 – 14.30	Dinlenme/Uyuma
14.30 – 15.30	Eğitim Durumu/Etkinlikler (Türkçe Dil/Oyun/Müzik/Sanat/Okuma Yazmaya Hazırlık/Fen ve Doğa/Drama)
15.30 –16.00	Kahvaltı
16.00 – 16.45	Eğitim Durumu/Etkinlikler (Türkçe Dil/Oyun/Müzik/Sanat/Okuma Yazmaya Hazırlık/Fen ve Doğa/Drama)
16.45 – 17.00	Eve gidiş hazırlığı

Tablo 6’da görüldüğü gibi, bu programda 1994 yılı programından farklı olarak; sanat, fen ve doğa etkinliklerine yer verilmiştir. Bu durum, programın çevreyle daha fazla uyumlu olmasını sağlamaya yönelik bir tedbir olarak ve ileride ilköğretimde öğrencilerin derslerine uyumunu ve başarısını kolaylaştıran önemli bir etken olarak yorumlanabilir.

Ayrıca 36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programında belirtildiği üzere (2002: 56), öğretmenler verilen örneğin dışında çocukların gereksinimleri doğrultusunda farklı faaliyetlere de yer verilebilmektedirler. Ancak çocukların zaman içinde gelişen olayları daha iyi kavrayabilmeleri için okula geliş, kahvaltı, toplanma, temizlik, uyku gibi günlük işlerin çizelgede belirtilen saatlerde yapılması önerilmiştir. Aşağıda programda yer alan günlük faaliyet örneğine yer verilmiştir.

Tablo 7

Yarım Gün Eğitim Yapan Anaokulu ve Ana Sınıfı Günlük Faaliyet Örneği

Saatler	Etkinlikler
08.00 – 12.10	
08.00 – 08.15	Okula geliş, temizlik ve sağlık kontrolü
08.15 – 09.00	Serbest zaman etkinlikleri
09.00 – 09.15	Toplanma ve hazırlık
09.15 – 09.45	Kuşluk, toplanma ve temizlik
09.45 – 12.00	Eğitim Durumu/Etkinlikler (Türkçe Dil/Oyun/Müzik/Sanat/Okuma Yazmaya Hazırlık/Fen ve Doğa/Drama)
12.00 – 12.10	Eve gidiş hazırlığı
SAATLER (12.45 – 17.00)	ETKİNLİKLER
12.45 – 13.00	Okula geliş, temizlik ve sağlık kontrolü
13.00 – 13.45	Serbest zaman etkinlikleri
13.45 – 14.00	Toplanma ve hazırlık
14.00 – 14.30	Kuşluk, toplanma ve temizlik
14.30 – 16.45	Eğitim Durumu/Etkinlikler (Türkçe Dil/Oyun/Müzik/Sanat/Okuma Yazmaya Hazırlık/Fen ve Doğa/Drama)
16.45 – 17.00	Eve gidiş hazırlığı

(36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, 2002: 57)

Tablo 7’de görüldüğü gibi yarım gün eğitim yapan anaokulu ve ana sınıfı faaliyetleri tam gün eğitim faaliyetleri ile benzerdir.

2004–2005 yıllarında ilköğretim programının değişmesiyle birlikte ve okuma yazmada ses temelli cümle yöntemine geçilmesiyle birlikte okul öncesi eğitim programında da düzenlemelerin yapılmasına karar verilmiş ve 2006 yılında Okul Öncesi Eğitim Programı yenilenmiştir. Bu doğrultuda 2006 yılında Çelik ve Daşcan’ın (2008: 1) da belirttiği gibi, çağdaş program geliştirme, gelişim ve öğrenme kuramları ve toplumun değişen eğitim gereksinimleri ülkenin farklı yerlerinde bulunan farklı gelişim ve yaşam koşullarına sahip çocukların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeni bir okul öncesi eğitim programı hazırlanmış (TÜSİAD, 2005: 95) ve uygulamaya koyulmuştur. Aşağıda bu programa ve özelliklerine yer verilmiştir.

4.3.1.4. 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı

36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, 2006–2007 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiş ve 2002 yılı programı uygulamadan kaldırılmıştır (TTK, 2006: sayı 336). Programın; çocuk merkezli olma, yaratıcılığı ön plana çıkarma, problem çözme ve oyunu temele alma, esnek olma, aile

katılımını sağlama gibi temel özelliklere de sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca programda hedef yerine amaç ifadesi, davranışlar yerine kazanımlar ifadesi kullanılmıştır. Kazanım ifadeleri daha önceki programlarda yer alan davranış ifadelerinden de farklılık göstermektedir. Örneğin; davranış olarak; ‘belli bir yükseklikten atlama’ ifadesi kullanılırken, kazanım olarak; ‘belli bir yükseklikten atlar’ ifadesi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra kazanım ifadelerine açıklık kazandırmak için altında açıklamalara yer verilmiştir. Yine programda diğer programlardan farklı olarak ilköğretim birinci sınıf programlarının kazandırmayı hedeflediği becerilere temel oluşturacak kazanımlara da yer verilmiştir.

Programda içerik başlığı adı altında ayrı bir bölüm bulunmamaktadır. Bunun yerine; öğretmenlere yönelik bir ifade şekliyle ‘Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Eğitim Etkinlikleri İle İlgili Açıklamalar, Okul Öncesi Eğitimde Kalite, Meslek Etiği ve Öğretmen Yeterlikleri, Davranış Yönetimi, Çocuk ve Yaratıcılık, Okul Öncesi Eğitimde Sorumluluk, Çevre Duyarlılığı ve Farklılıklara Saygı Eğitimi, Kaynaştırma Eğitimi’ konularına yer verilmiştir.

Programda, eğitim durumlarına öğrenme süreci başlığı altında değinilmiştir. Bu bölümde diğer programlardan farklı olarak öğretmenden; “öğrenme sürecinin amacı nedir? Çocuklar nasıl daha kolay öğrenir? Çocukların öğrenmesini kolaylaştıracak öğretmen davranışları nelerdir?” sorularına yanıt aramaya dönük bir çaba içerisinde olması gerektiği ve bu sorulara verilen yanıtların etkili öğrenme ortamlarının düzenlenebilmesinin şartları olduğu belirtilmiştir.

Programda değerlendirme diğer programlardan farklı olarak; çocuğun tanınması ve değerlendirilmesi, programın değerlendirilmesi, öğretmenin kendini değerlendirmesi olarak 3 farklı açıdan ele alınmıştır. Çocuğun tanınması ve değerlendirilmesinde; gözlem kayıtları, anekdot kayıtları, gelişim kontrol listeleri ve standart testler, gelişim dosyaları ve gelişim raporlarının, programın değerlendirilmesinde; programın amaçlar, kazanımlar, öğrenme süreci boyutları ele alınarak bunlar arasındaki tutarlılıklar, planlanan ile uygulananlar arasındaki durum, uygulamada ortaya çıkan yeni gereksinimlerin belirlenmesinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmenin kendini değerlendirmesi ise, düzenli aralıklarla öz değerlendirmelerin yapılması şeklinde olacağı belirtilmiştir (Okul Öncesi Eğitim Programı–36–72 Aylık Çocuklar İçin, 2006: 89, 92, 97,98).

Okul öncesi eğitimde program denemelerinin en sonuncusu olan 2006 Programı bugün hâlen tüm Türkiye’de uygulanmaktadır. Bu programında, Erken’in (1998: 2098) de belirttiği gibi, değişen ve gelişen çağa ayak uyduracak ferdin ve bölgenin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte sürekli olarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Aşağıda eğitim programları kadar bu programların uygulayıcıları olan öğretmenlerin yetiştirilmesiyle ilgili olarak 1970’ten bu yana meydana gelen durumlara yer verilmiştir.

4.3.2. Öğretmen Yetiştirme

1970’te anaokullarına öğretmen yetiştirme kız meslek liselerinde bulunan çocuk gelişimi bölümü aracılığıyla yapılmıştır. 1970–1971 eğitim–öğretim yılında da ilköğretmen okulları 4 yıla çıkarılmış eğitim programlarında değişiklik yapılarak ikinci, üçüncü ve dördüncü yıllarda okul öncesi eğitim dersi koymuştur. Böylece ilkokul öğretmeni olarak yetişen mezunların, gerektiğinde ana sınıflarında öğretmenlik yapmasına imkân sağlanmıştır (MEB, 1995a: 7–8).

1973 yılında METK ile tüm öğretmen adaylarına yüksek öğrenim görme zorunluluğu getirilmiştir (MEB, 1995a: 7). Bu yasal düzenlemeden sonra öğretmen yetiştirme programları artık yüksek öğretim düzeyinde ele alınmış okul öncesi öğretmeni yetiştiren yüksek okullar ve programlar açılmaya başlamıştır (Duman, 2006: 367). Kadın Meslek Öğretmen Okulu aynı yıl Kız Sanat Öğretmen Okulu adını almıştır. 1976’da da yüksek öğretim kapsamına alınan bu okul Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu adıyla Ankara’da ve Konya’da açılmıştır (MEB, 1995a: 7–8). Ancak yine 1976’ya kadar Ülküer’in (1987: 254) de belirttiği gibi, Kız Meslek Liselerinin Çocuk Bakımı ve Gelişimi mezunları anaokullarında öğretmenlik yapmaya devam etmiştir.

1977 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde okul öncesi şubesi kurulmasıyla ana sınıflarının ilkokul bünyesinde açılması, okul öncesi için öğretmen yetiştirilmesi, araç–gereç hazırlanması çalışmaları konuları üzerinde daha çok durulmaya başlamıştır (Meydan, 1984: 12). Aynı zamanda okul öncesinde meydana gelen sorunları da ortaya çıkarma ve çözme konusunda yapıcı çalışmalar ortaya koyan şube, 1978 yılında öğretmenlerin haftalık ders saatleri ile ilgili olarak ta bir düzenleme yapmıştır. Bunun üzerine aynı yıl Ek Ders Ücretleri Hakkında Kanun çıkarılmış ve yeni

düzenlemeyle yönetici durumunda olanlara, plan yapma, plan tetkik etme, plan işindeki rehberliğin karşılığı olarak ta ücret verme yükümlülüğü getirilmiştir (TBMM, 1978: 130; Resmi Gazete, 1978: 11654; Ünsal, 1978:125).

1978–1979 yıllarında da Pratik Kız Sanat Okullarında ilkokul mezunları için; çocuk bakıcılığı, ortaokul mezunları için; çocuk eğitmenliği kursu ile okul öncesi eğitim kurumlarında çalışma izni verilmiştir. Ancak bu dönemde Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Öğretmenliği Bölümü (MEB, 1995a: 7–8–9), 1980–1981 eğitim öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Ana Okulu Öğretmenliği Bölümü (MEB, 1995a: 9) açılmış öğretmen yetiştirme işlevi giderek yüksek öğretim seviyesine kaydırılmaya başlamıştır.

1980–1981 öğretim yılında, Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu adını almış ve bünyesinde bulunan iki yıllık Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Anaokulu Öğretmenliği Ön Lisans programı adıyla açılmıştır. 1982 yılında da yüksek öğretmen okullarının üniversitelere bağlanması ile bu önlisans programı YÖK tarafından benimsenip onaylanmış (MEB, 1995a: 7–8; Ülküer, 1987: 254; Alisinanoğlu, 2005: 291) böylece anaokullarına öğretmen yetiştirme yüksek öğretim seviyesine çıkarılmıştır. Turcan'ın (1992: 155) da belirttiği gibi, İlk Öğretmen Okulları ve çoğunlukla Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü aracılığıyla anaokullarına öğretmen yetiştirme görevi MEB'den YÖK'e devredilmiştir. Ancak yine yeterli düzeyde öğretmen sağlanamayınca ilkokul öğretmenleri ve kız meslek lisesi mezunları anaokuluna öğretmen olarak atanmıştır (Oktay, 1983: 21).

1990'larda ise okul öncesi eğitime öğretmen yetiştirme, uzun bir gecikmenin ardından 4 yıllık lisans eğitimi veren kurumlar haline getirilmiştir (Oktay, 1993: 114; Baloğlu, 1990: 78; Şahin, 2005: 15). Anaokulu öğretmenliği programı yüksek öğretim seviyesine çıkarılınca 1991–1992 öğretim yılından itibaren daha nitelikli öğretmen yetiştirilmeye başlamış ve bu alanda lisansüstü çalışmaların başlatılmasına da temel hazırlamıştır (MEB, 1995a: 7–8). Ayrıca bu gelişmeyle öğretmenler arasındaki statü farklılığı ortadan kalkmış, öğretmenlerin birbirlerine olan bakış açıları arasındaki farklılık büyük ölçüde önlenmiştir (AÇEV, 1995: 33). Ancak bu defa Erdem'e göre (2010), öğretmen yetiştirme görevini üstlenen fakültelerin yeterli donanıma sahip olmaması gerçeği ile de yüz yüze kalınmıştır. “Ne laboratuvarlar ne de onların yetişmesi için gerekli şartlar yerine getirilmemiştir”. Ancak yine de öğretmen yetiştiren

fakültelerde anaokulu öğretmenliği bölümü hızla açılmaya devam etmiştir. 1993–1994 eğitim öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 1994–1995 eğitim öğretim yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde Ana Okulu Öğretmenliği Bölümü açılmıştır (MEB, 1995a: 9).

1998 yılına gelindiğinde, YÖK eğitim fakültelerinde yeniden yapılanmaya ihtiyaç duymuştur. Öncelikle okul öncesi öğretmenliğini anabilim dalı olarak ilköğretim bölümüne bağlamış ve sadece eğitim fakültelerine bu hakkı tanımıştır (Alisinanoğlu, 2005: 291). Bu fakültelerden mezun olanlara MEB’e bağlı özel okul öncesi eğitim kurumlarında 3–6 yaş anaokulu ve 5–6 yaş ana sınıfı ve MEB’e bağlı kamu ve özel ilköğretim okullarında 5–6 yaş ana sınıfı öğretmeni olma hakkı tanınmıştır. Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü mezunu olanların ise okul öncesi eğitim kurumlarında usta eğitici adıyla istihdam edilmeleri kararlaştırılmıştır. Bu kişilere aynı zamanda Gerçel’in (2008: 14–15) de belirttiği gibi, SHÇEK’e bağlı özel okul öncesi eğitim kurumlarında 0–2 yaş kreş, 2–6 yaş gündüz bakım evi, 0–6 yaş kreş ve gündüz bakım evlerinde grup lideri olarak çalışma olanağı sağlanmıştır. Günümüzde ise 32 üniversitenin eğitim fakültesinde okul öncesi öğretmenliği bölümünde (ÖSYM, 2011: 73–153) öğretmen yetiştirilmeye devam edilmektedir.

Öğretmen yetiştirme sisteminde meydana gelen gelişmelerin yanı sıra Uşun ve Cömert’in (2003: 127) de dediği gibi, öğretmenlerin geliştirilip, yeni bilgilerden haberdar edilebilmeleri amacıyla, hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi ve bu çalışmalara katılanların teşvik edilmesi de oldukça önemlidir. Bu önemle aşağıda okul öncesi eğitimde hizmet içi eğitimin tarihsel sürecine yer verilmiştir.

4.3.2.1. Hizmet İçi Eğitim

1970 döneminde pratik kız sanat okullarında başlatılan ilkokul mezunları için; çocuk bakıcılığı, ortaokul mezunları için; çocuk eğitmenliği meslek kursları aracılığıyla hizmet içi eğitim sağlanmaya çalışılmıştır. 1975’te Hizmet İçi Eğitim Genel Müdürlüğü’nün kurulmasıyla bu hizmetler belirli bir düzen içerisinde yapılmaya başlanmıştır. Ancak 1982’de Hizmet İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı adını alan bu kurum daha çok ilköğretimde hizmet içi eğitim faaliyetlerini koordine etmiş okul öncesi eğitim alanına fazla ağırlık vermemiştir.

Ayrıca sivil toplum örgütleri aracılığıyla da zaman zaman hizmet içi eğitimler vermeye çalışılmıştır. Örneğin; 1990 yılında ÇYDD tarafından erken çocukluk döneminin geliştirilmesine yönelik yapılan bir proje ile görevli öğretmenlere üniversitelerin ilgili uzmanlarından oluşan ekiplerce bir aylık, bir haftalık ya da iki günlük, yerinde hizmet içi eğitim verilmiştir.

2000’li yıllarda ise okul öncesi öğretmenlerin mesleki yeterliliklerini yükseltmeleri açısından hizmet içi eğitim faaliyetlerine daha fazla yer vermeye başlanmıştır. 2010 yılında 20 bir hizmet içi eğitim yapılmıştır (MEB, 2010a: 1–59). Görüldüğü gibi tarihsel süreçte sistemli bir gelişme olmadığından okul öncesi eğitimde hizmet içi eğitimlerin arzu edilen düzeye kavuşturulamadığı söylenebilir.

Hizmet içi eğitimlerin yanı sıra Yalçın’ın (2006: 67) da belirttiği gibi, okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmak ve niteliğini arttırmak amacıyla Türkiye’de çeşitli proje çalışmaları da yapılmıştır. Aşağıda yapılan bu projeleri görmek mümkündür.

4.4. 1970–2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitimde Yapılan Projeler

Burada ülke genelinde okul öncesi eğitimi geliştirmeyi, yaygınlaştırmayı sağlayan ve çeşitli ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirilen projelere yer verilmiştir.

4.4.1. Ulusal ve Uluslararası Kaynaklarla Yürütülen Projeler

1970–2010 yılları arasında okul öncesi eğitime yönelik gerçekleştirilen çok sayıda proje bulunmaktadır. Yapılan bu projeler gerek ulusal gerekse uluslararası kaynaklarla yürütülmüştür.

İlk olarak 1978 yılında Ankara’da ülkenin okul öncesi eğitiminin tarihsel gelişimi ile mevcut yıldaki durumunu ortaya koyan bilimsel bir seminer düzenlenmiş ve seminer sonunda okul öncesi eğitiminin bir proje şeklinde Türkiye’de Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Projesi adıyla yapılması kararlaştırılmıştır (UNESCO

Türkiye Millî Komisyonu, 1978: 39; Konaklı, 1993: 31). Ancak proje, hükümetlerin sık sık değişmesi nedeniyle yarıda kalmıştır (Öz, 1983: 247–249).

1979 yılında Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Araştırma ve Uygulama Enstitüsü ve MEB işbirliğiyle 0–6 yaşa yönelik olarak özellikle de 3–6 yaş çocukların gelişim ve eğitimini karşılayabilmek için neler yapılması gerektiğini bilimsel gerçekleriyle ortaya koymak amacıyla Okulöncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Projesi yapılmıştır. Devletin bu hizmeti nasıl daha iyi yürütebileceğine dair yasa, program, araç–gereç v.b.somut önerilerin geliştirilmesine yönelik amaçları da içeren proje 1980 yılında sona ermiştir (MEB, 1979: 28). Proje sonucunda okul öncesi öğretmenlerini yetiştirmek ve kurum personeli ve anne babaların yararlanabilmeleri için 8 kitap geliştirilmiştir (Yıldırım, 1985: 117). Oldukça geniş kapsamlı olarak hazırlanan bu kitaplar, üniversite tarafından okul öncesi eğitim programlarında uygulanabilecek nitelikte görülmesine karşın (Boğaziçi Üniversitesi, 1978: Giriş), Yıldırım'ın (1985: 117) belirttiği üzere, yoğun emek, mali külfet ve işbirliği ile ortaya çıkan kitaplar istenilen şekilde kullanılmamış ve proje yarım kalmıştır.

1982–1983 yıllarında yine Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile çocuğun çevresini destekleyerek gelişimini sağlamak amacıyla Çok Yönlü Okul Öncesi Eğitimi, Çocuk Gelişimi ve Anne Eğitimi Projesi yapılmıştır. Projede annelere çocuk gelişimiyle ilgili eğitim verilerek ve bu eğitimin çocuk gelişimi üzerindeki etkisi irdelenmiştir. Ailenin ve okulun bir arada bir bütünlük sağlaması üzerinde durulan proje 1986 yılında sona ermiş olumlu sonuçlar alınmıştır (Yıldırım, 1985: 117). 1982–1986 yılları arasında benzer amaca hizmet eden Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyelerinden oluşan bir ekiple yetersiz çevrede yaşayan çocuğun eğitimlerine erken destek sağlamak üzere mülakat, test ve gözlem yoluyla durum saptayıcı bilgiler toplanarak seçilmiş annelere eğitim verilmiştir. Erken Destek Araştırma Projesi adıyla yürütülen çalışmanın dördüncü yılında tekrar yapılan mülakat, test ve gözlemler sonucunda anne eğitiminin, bakım amaçlı okul öncesi eğitim kurumlarının ve ev ortamının çocuğun gelişimine etkileri değerlendirilerek kısa vadede çok verimli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Projenin bitiminden 6 yıl sonra yapılan takip araştırmasında yine projenin olumlu etkisinin sürdüğü belirtilmiştir (Sucuka ve Özkök ve Vardar, 1997: 51–52).

Daha sonra yapılan bu projenin verileri ışığında Anne Çocuk Eğitim Programı yapılandırılmış (Kartal, 2008: 65–66), ailelerin bilinçlendirilmesine çalışılmıştır.

Özellikle 5–6 yaşındaki çocukları ve annelerini kapsayan program; Anne Destek Programı, Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması ve Zihinsel Eğitim Programı olarak 3 ana bölümden oluşmuştur. Program 25 hafta boyunca haftada 1 gün uygulanmış Türkiye'nin 70 ilinde MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ve SHÇEK işbirliği içinde yürütülmüştür. Proje ile bugüne kadar 180.000 anne ve çocuğa ulaşılmıştır (TÜSİAD, 2005: 92). Bu programdan sonra çocukların bilişsel becerilerinde, davranışlarında ve sosyal ilişkilerinde gelişme olduğu, annelerin ise sabırlı, güvenli, güçlü, şiddete dayalı tutumdan vazgeçme eğilimlerinin geliştirdiği yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Oktay, 2000: 93). Projenin etkisini inceleyen araştırmacı Bekman'da (1998), projenin anne ve çocuk üstünde önemli etkileri olduğunu belirtmiş ve projenin oldukça yararlı olduğu görüşüne varmıştır (TÜSİAD, 2005: 42).

1989 yılında farklı yaş grubunda çocukları olan anne ve babalara; iletişim, eşler arası ilişki, çocuğun gelişim dönemleri gibi konularda eğitim verme amacıyla İstanbul Üniversitesi tarafından Ana-Baba Okulu Projesi yapılmış ve uygulanmıştır (Oktay, 2000: 93). Her ayın 2 hafta sonunu içeren 16'şar saatlik program 5 yıl boyunca uygulanmış (TÜSİAD, 2005: 89) belirli özel ve kamu kurumlarının desteğiyle yürütülmüştür (Kartal, 2008: 81). Projeden, 27 ilde 17.000 anne baba yararlanarak eğitim görmüştür (Güler, 2008: 319).

1991–1995 yıllarında mecburi öğrenim çağına gelmemiş 0–6 yaş çocukların ihtiyaçlarına yönelik bir eğitim programı geliştirilip yaygınlaştırılması, ailenin aktif katılımıyla da bunun sağlanması ve okul öncesi eğitimin geliştirilerek devamının sağlanması amacıyla Erken Çocukluk Gelişimi ve Okul Öncesi Eğitim Projesi yapılmıştır (T.C. UNICEF İşbirliği Programı, 1996: 207). Proje; T.C. ve UNICEF ana uygulama planı çerçevesinde başlatılmış (Sepulveda, 1993: 25) uluslararası düzeyde de desteklenmiştir. Proje daha çok Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi kırsal kesiminde uygulanmıştır (Ülküer, 1993: 27). Proje kapsamında çocuğu çevresinden soyutlamadan eğitmek ve çocuğun tüm gelişim alanlarını desteklemek amacıyla Çok Amaçlı Okul Öncesi Eğitim Merkezlerinin açılması kararı alınmıştır. Göç ve gecekondulaşmanın yoğun olduğu illerden biri olan İstanbul ili Küçükçekmece ilçesinde 1995 yılında bir merkez açılmıştır. Merkezde birtakım çalışmalar düzenlenmiştir. Gerçekleştirilen çalışmalardan biri de Gezici Anaokulu Projesi'dir (Kartal, 2008: 95–96). Bu proje uygulanırken 1993 yılında Anne Çocuk Eğitim Programı kapsamında 3–9

yaş arası çocuğu olan annelere; çocuklarının gelişimine katkıda bulunmak, çocukları ile ilişkiyi güçlendirmek, çocuk gelişimi ve yetiştirilmesi konularında bilgi ve destek vermek amacıyla MEB, UNICEF, Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü işbirliğiyle Anne Destek Programı yürütülmüştür (TÜSİAD, 2005: 92). Proje 2002 yılına kadar devam etmiş ve 23.000 192 anne–çocuk (Güler, 2008: 318) eğitim almıştır. Bu proje devam ederken 1994 yılında da okul öncesi eğitim kurumlarından faydalanamayan otistik çocukların eğitimleri için Otistik Çocuklar Eğitim Projesi uygulamaya koyulmuştur (Yüzbaşıoğlu, 1994: 206).

Daha sonra 1997–1998 yılında genç kızlara, anne adaylarına ve diğer kadın ve erkeklere yönelik olarak aile bireylerini yetiştirmek amacıyla Anne–Baba–Çocuk Eğitimi Projesi uygulanmıştır (TÜSİAD, 2005: 88–89). Projenin uygulanma şekli Kız Teknik Öğretim Okulları tarafından, içeriği ise MEB Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından bölgenin ihtiyaçları göz önüne alınarak yapılandırılmıştır (Kartal, 2008: 79). 81 ilde 5 yılda toplam 1.399.741 kişiye ulaşılarak proje sonuçlandırılmıştır (TÜSİAD, 2005: 88–89).

1997 yılında program Eğitim–Sen işbirliğinde gönüllü öğretmenler aracılığı ile İstanbul, Kocaeli ve Muğla’da iki–on yaş arasındaki çocuğu olan babalara çocuk gelişiminde daha olumlu ve aktif rol almalarını teşvik etmek amacıyla Baba Destek Programı uygulanmıştır (Kartal, 2008: 83). Bu program ile babaların çocuklarıyla, demokratik bir aile ortamı içinde çocuk bakımı ve sağlığı ile ilgili bilgi sahibi olmalarını sağlayacak konular işlenerek babaların çocuklarıyla daha yakın ve doğru bir iletişim içine girmelerine destek verilmiştir. Program üçer saatlik 13 oturum boyunca uygulanmış ve 9.200 kişiye eğitim verilmiştir (TÜSİAD, 2005: 93).

SHÇEK’nın öncülüğü ve fon desteğiyle MEB’in mevcut boş okullarında yaz aylarında çocuklara okul öncesi eğitim vermek amacıyla ÇYDD ile 1999 yılında Erken Çocukluğu Geliştirme Projesine Mali Destek projesi yürütülmüştür. Proje sonunda 8.500 çocuğa ulaşılarak eğitim verilmiştir. Yine aynı yıl İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Ana Bilim Dalı tarafından Çocuklara Doğrudan Eğitim adlı proje uygulanmaya başlamış, Batman’da, 100 çocuğa 2 ay boyunca tam gün eğitim verilmiştir.

1999 Gölçük Depremi'nin ardından İzmit bölgesinde açılan çadır okullarında da yine üniversite işbirliği ile çocukların normal yaşamlarına geri dönmeleri sürecine katkıda bulunmak için çalışmalar yapılmış, yaklaşık 3.000 çocuğa destek verilerek eğitimden yaralanma imkânı sağlanmıştır. Bu projenin yanı sıra AÇEV ve OÖGM işbirliği ile ilköğretim okullarının ana sınıflarında Okul Öncesi Veli Çocuk Eğitim Programı uygulanmış; okul-aile arasındaki işbirliğini güçlendirerek, çocuğa verilen eğitim desteğinin sürekli ve birbirini tamamlar nitelikte olması amaçlanmıştır. Çocukların zihinsel gelişimini, sözel ve sayısal becerilerini destekleyerek okula hazır başlamalarını sağlamaya yönelik yapılan çalışmalarla 14.000 kişiye ulaşılmıştır (TÜSİAD, 2005: 91–92).

2001 yılında TRT işbirliği ile çocukların zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimini desteklemek, anne ve babaları bilinçlendirmek amacıyla Benimle Oynar Mısın TV Programı Projesi hazırlanmıştır. Çocukları ve ailelerini hedefleyen programın ilk 65 bölümü 2002 yılının ilk yarısında ikinci 65 bölümü ise ikinci yarısında yayınlanmıştır (Kartal, 2008: 105–106). 2001–2005 yılları arasında T.C. ve UNICEF işbirliğiyle ailelerin çocukların gelişimleriyle ilgili olarak bilgilendirilmeleri, çocukların gelişim geriliklerinin azaltılması ve öğrenme başarılarının arttırması amacıyla Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Eğitimi Projesi yapılmıştır. Yapılan proje Aile–Çocuk Eğitim Programı Projesi ve Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş Projesi'ne ilham olmuştur (Bıykoğlu, 2006: 60–61). 2005 yılında MEB ve Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği Anabilim dalarının işbirliği ile Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş Projesi uygulanmış ve okul öncesi eğitim programlarıyla ilköğretim programlarının birbirleriyle uyumlu hâle getirilmesi hedeflenmiştir (TÜSİAD, 2005: 82). Ana sınıflarından ilköğretime geçişte çocukların uyum sağlamalarını kolaylaştırmak için ilköğretim birinci sınıf öğretmenleri ile ana sınıfı öğretmenleri arasında etkileşim yeterli olmamasından dolayı (Kerem ve Cömert, 2003: 31) okul öncesi eğitimin ilköğretimle bütünlük içinde olması ve yumuşak bir geçişin sağlanması oldukça önemlidir (Oktay, 2000: 265). Okul öncesi dönemden ilköğretime geçişin uyum içinde ve yumuşak bir şekilde olması çocuğun örgün eğitimindeki başarısını da etkilemektedir (Haktanır, 2008:329). Bunun üzerine yapılan bir araştırmada da genç yöneticilerin okul öncesinden ilköğretime geçişte okul öncesi eğitimin daha etkili olduğu konusunda bir bakış açısına sahip oldukları görülmüştür (Ural, Ramazan ve Efe 2006: 177). Bu önemle geniş çapta

sürdürülen projeye 4.978–83 ay arası çocuk, 1.075 okul öncesi öğretmeni, 1.025 sınıf öğretmeni, 183 okul yöneticisi, 335 aile ve 446 ilköğretim ve anaokulu dâhil edilmiştir.

Projenin sonunda, en az bir yıllık okul öncesi eğitimin özellikle sosyo–ekonomik ve kültürel açıdan düşük ailelerin çocukları için birinci sınıfa uyum sağlamalarında çok büyük katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır (Oktay, 2006: 75–76). Ancak okul öncesi eğitim programları ile ilköğretim programları arasında bir bütünlük sağlanamadığından çocuklar ilköğretime geçişte uyum sorunu yaşamaya devam etmiştir (TED, 2007: x).

2003–2004 yılında 61–72 ay çocuklarının ana sınıfı ortamında zihinsel gelişimlerinin sağlanması, ilköğretime hazırlanması ve okul aile işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla OÖGM ve AÇEV işbirliğiyle Okul Veli–Çocuk Eğitimi Projesi gerçekleştirilmiştir. Ulusal kaynaklı proje, pilot uygulamaların ardından, 2006–2007 yılında 26 ilde uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir (MEB, 2004: 123).

2004 yılında yürürlüğe giren OÖEKY ile anaokullarında yaz aylarında da eğitimin devam etmesi sağlanmıştır (TÜSİAD, 2005: 43). OÖEGM ve AÇEV işbirliği ile Yaz Okulları Projesi yapılmış ve yönetmeliğe uygun olarak sosyo–ekonomik düzeyi yeterli olmayan ailelerin çocuklarına yaz aylarında on hafta boyunca okul öncesi eğitimi ulaştırılmıştır (Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği, 2007: 21). Proje sonucunda, aile ile okulun uyum içinde olmasının çocuk üzerinde olumlu etkisinin olduğu görülmüş (Kartal, 2008: 86) 2007 yılına kadar 349 yaz okulu sınıfında 9.572 çocuk eğitim alarak (Haktanır, 2008: 331) okul öncesi eğitimden faydalanmıştır.

2004–2005 yılında maddi imkânları yetersiz ailelerin yaşadığı bölgelerde bulunan 36–72 ay çocuklara ve onların ailesine ulaşılarak okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmak, farklı bölgelerde yaşayan çocukların özellikle dil gelişimine yönelik eğitim programları yapmak ve aileleri çocukların eğitimi konusunda bilinçlendirmek amacıyla Mobil Anaokulu Projesi uygulanmıştır (TÜSİAD, 2005: 83). Ulusal destekle yapılan proje OÖEGM, Valilikler, Belediye Başkanlıkları ve üniversiteler işbirliği ile sürdürülmüştür. Projede parasal ya da ailesel nedenlerden dolayı anaokuluna gidemeyen çocuklar için zihinsel, psiko–motor, sosyal, duyuşsal ve dil gelişimine yönelik eğitimin yaşadıkları yere gitmek suretiyle eğitim verilmiştir. İlk defa İstanbul’da uygulanan proje ikişer saat olmak üzere uygulanmıştır (Kartal, 2008: 97–99). Daha sonra Adıyaman, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Burdur, Bayburt, Bursa, Denizli, Gaziantep,

İstanbul, Van illerinde 12 mobil anaokulu ile 927 öğrenciye kurumsal olmayan bir şekilde eğitim verilmiştir (Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği, 2007: 21; Haktanır, 2008: 332).

2005 yılında sosyo-ekonomik açıdan yoksul bölgelerde bulunan 5–6 yaş grubundaki çocuklara ve annelerine on haftalık yaz okulları şeklinde Yaz Anaokulları ve Anne Destek Programı uygulanmıştır. Çocukları bilişsel, sosyal ve fiziksel açıdan destekleyerek okula hazırlamakta ve onlara eşit eğitim fırsatı sunmak, özellikle kız çocuklarının okula kaydedilmesini sağlamak amacıyla ve yaz anaokullarına katılan çocukların annelerine yönelik uygulanan program ile anneler çocuk gelişimi ve aile sağlığı hakkında bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Programla birlikte bugüne kadar 1.650 kişiye ulaşılmıştır (TÜSİAD, 2005: 92–93).

Yine aynı yıl SHÇEK ve KEDV işbirliği çerçevesinde Kadın ve Çocuk Merkezleri Projesi yürütülmüştür. Bu projede anneler ve kadınlar ile mahallelerde ihtiyaç belirlenmesi yapılmış ve belirlenen ihtiyaca göre ya mahalle yuvası ya da oyun odası açılmıştır. Kız meslek lisesi mezunlarının eğitici olarak çalıştığı merkezlerde eğitilen anneler idareci ya da grup lideri yardımcısı olarak görev alarak kurulan 15 merkezde yılda yaklaşık 1000’den fazla kadın ve çocuğa hizmet vermişlerdir. Ayrıca mahallelerde ev ziyaretleri ile 0–3 yaş çocuk annelerine destek verilmiş ve anneler ve kadınlar çocuk gelişimi ve eğitimi hakkında bilgilendirilerek çalışmalar yürütülmüştür (TÜSİAD, 2005: 94). Bu merkezlerde yürütülen eğitim faaliyetlerinin kalitesi ve etkileri de her yıl gönüllü akademisyenler tarafından değerlendirilmiş ve bu eğitimlerin geçerliliği onaylanmıştır (Kartal, 2008: 104).

2006–2007 eğitim öğretim yılında OÖEGM ve Kolej Ayşeabla Okulları işbirliği ile ihtiyaç sahibi okul öncesi eğitim kurumlarının oyuncak ve eğitici araç–gereç (resim defteri, el işi kâğıdı, oyun hamuru, boya kalemleri, makas ve prit v.b) ihtiyacının karşılanmasına katkı sağlamak amacıyla Sen De Oyun Oyna Projesi uygulanmıştır. Projeye Ankara ilinde eğitim veren tüm özel okullar ve kurumlar oyuncak ve eğitici araç–gereçler toplayarak katılmışlardır (<http://ooegm.meb.gov.tr/sendeoyna.asp>). Yine aynı yıl Türkiye’deki mevcut okul öncesi eğitimi politikalarını gözden geçirerek, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri uygulamaları ile karşılaştırmalar yapmak ve mevcut koşullar içinde en uygun politikanın geliştirilmesine katkıda bulunarak okul öncesi eğitime alternatif modeller oluşturmak okullaşma oranlarını artırmak, kaliteyi

yükseltmek amacıyla Okul Öncesi Eğitimini Yaygınlaştırma ve Kalitesini Artırma Projesi yapılmıştır (http://ooegm.meb.gov.tr/14avrupa_yayginlastir_proje.asp). Proje kapsamında düzenlenen bilgi topluluğu çalıştay ile Türkiye’de okul öncesinin geleceği için hedefler, yöntemler ve politikaların yer aldığı bir stratejik eylem planı hazırlanmıştır (Haktanır, 2008: 331–332).

Aynı döneme denk gelen bir başka proje ise Benim Ailem Eğitim Programı Projesi’dir. T.C. ve UNICEF kapsamında AB kaynakları ve diğer kaynakları kullanarak kentsel yerleşimlerde çocukların %30’unun eğitim görmesini sağlamak amacıyla yapılan proje ile farklı illerden 167 öğretmen ve yönetici kendi okullarında bu projeyi uygulamışlardır (Haktanır, 2008: 332). Daha sonra projenin daha çok sayıda aileye ulaşabilmesi için 16 hafta yerine 6 haftalık Aile İçin Temel Eğitim Programı haline getirilmiştir. Her 2 proje kapsamında yaklaşık 1000 aileye ulaşılmıştır (http://ooegm.meb.gov.tr/14_ulke_program.asp).

2006–2010 yılları arasında T.C. ve UNICEF işbirliği ile Erken Çocukluk Bakımı ve Öğrenme Programının parçası olan Bebek ve Çocuk Gelişimi ve Etkili Anne Babalık Projesi yapılmıştır. Çocukların gelişim geriliklerinin azaltılması ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve çocukların öğrenme başarılarının artırılmasını amaçlayan proje, 0–6 yaş dönemi çocuğu olan ailelere yönelik olarak gerçekleştirilmiştir (Güler, 2008: 319). Yine aynı yıl AB Mesleki Eğitim Programı Oyuncak Güvenliği Projesi kapsamında oyuncakların, temel güvenlik gereklerine uygun olarak üretilmesi, ithal edilmesi ve satılması konusunda hazırlanan eğitim materyallerinin yaygınlaştırılması amacıyla Leonardo Da Vinci Oyuncak Güvenliği Projesi Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezi Başkanlığı tarafından yürütülmüştür. 2 yıl boyunca yürütülen proje ile 10 ilde (Adana, Afyon, Ankara, Antalya, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Samsun ve Trabzon) okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan yönetici ve öğretmenlere yönelik bilgilendirme toplantıları yapılmıştır (http://ooegm.meb.gov.tr/14_ldv.asp).

2008 yılında ise IBM ile MEB arasındaki işbirliği ile Kıdsmart Projesi yapılmıştır. Proje, çocukların gelişiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin anlamlı bir biçimde kullanımına destek vermek ve bilgi teknolojilerine düzenli olarak erişebilenlerle erişemeyenler arasındaki eşitsizliğin azaltılması sağlamak amacıyla yapılmıştır. 2009’da 50 adet İstanbul–Ankara, 2009’da 154 adet; Ankara, Adıyaman,

İstanbul, Ağrı, Batman, Bitlis, Elazığ, Erzurum, Kayseri, Malatya, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Van, 2010'da 104 adet; Adıyaman, Afyonkarahisar, Ağrı, Aksaray, Ankara, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Gümüşhane, İstanbul, Kayseri, Konya, Malatya, Manisa, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Uşak, Van, 2010 yılında yine 21 adet İstanbul, Ankara ve Adana illerine gönderilmiştir. İlgili firma tarafından KidSmart eğitim setinin kullanımı konusunda öğretmenlere eğitim verilmiştir. İlgili setin çocukların gelişimlerine katkılarını tespit etmek amacıyla, OÖEGM yetkililerince, Ankara'da saha taraması ve setin dağıtımı yapılan illerdeki yönetici ve öğretmenlere anket uygulanmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda KidSmart eğitim setinin; çocukların ilgisini çektiği, günlük eğitim ihtiyaçlarını destekleyen bir araç olduğu, çocuklar tarafından rahatça kullanıldığı, bireysel çalışma imkânı verdiği, sosyo-ekonomik düzeyi düşük aile çocuklarının devam ettiği okullarda setin işlevselliğinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, setin büyük ölçüde dayanıklı, kullanışlı ve çocuklar için ergonomik, dikkat çekici ve güvenli bulunduğu, teknik özellikleri yönünden, seslendirmenin net ve anlaşılır olduğu, sesin gerektiği gibi ayarlanabildiği bulgularına ulaşılmıştır (http://ooegm.meb.gov.tr/14_ibm.asp).

2009–2010 yılında 0–6 yaş dönemi eğitimin önemini kamuoyuna duyurarak daha fazla çocuğa okul öncesi eğitim hizmeti sağlanabilmesi amacıyla AÇEV işbirliğiyle 7 çok geç kampanyası düzenlenmiştir. 2 yıl olarak planlanan kampanyanın ilk yılı kamuoyu bilinçlendirme çalışmaları, ikinci yılı ise kamu kurumları, bakanlıklar, ilgili grup/komisyonlarla iletişim çalışmalarının yürütülmesi şeklinde planlanmış (TÜSİAD, 2005: 94) hamilelik sürecinden 6 yaşa kadar tüm çocuk gelişimiyle ilgili olarak ailelere yardımcı olacak bilgiler verilmeye çalışılmıştır (Güler, 2008: 319). Çok ses getiren bu proje okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmaya yönelik politikaları kalite ve eşitlik açısından mercek altına almıştır (AÇEV, 2009: 1).

2008 yılında Türkiye–AB Mali İşbirliği süreci çerçevesinde dezavantajlı çocukların ve ailelerinin gündüz çocuk bakım ve okul öncesi eğitime kayıt ve devamlarını artırmaya katkı sağlamak amacıyla Okul Öncesi Eğitimi Güçlendirilme Projesi uygulanmıştır. Uygulama ve değerlendirme süresi 36 ay olarak belirlenen projenin bütçesi 16,86 milyon Avro'dur. MEB kurumları, kamu kurumları, belediyeler ve STK'ların kapasitesi ile toplum temelli modeller ve ortaklıkların geliştirilmesi

yoluyla dezavantajlı çocuklar ve aileleri için kaliteli gündüz çocuk bakım ve okul öncesi eğitim hizmetleri geliştirilmiştir (<http://ooegm.meb.gov.tr/makaledetay.asp?id=17>).

2006–2010 yılları arasında MEB ve Birleşmiş Milletler işbirliğiyle, UNICEF tarafından uluslar arası uzmanların desteği ile Aile İçin Temel Eğitim Programı geliştirilmiştir. 2010 yılı Mart ayı itibariyle 378 yönetici/öğretmen ile yaklaşık 12.000 veliye ulaşılmıştır. Proje; Adana, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bursa, Çankırı, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Mersin, Şanlıurfa, Batman, Trabzon, Kocaeli, Samsun illerinde uygulanmıştır. Yine aynı dönemde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların; zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin desteklenebilmesi, yaratıcılığının artırılması amacıyla Okul Öncesi Eğitim Projesi uygulanmıştır. UNICEF ve Türkiye Millî Komitesi çerçevesinde, ortak oyunları paylaşmayı teşvik edici UNICEF ürünleri (kırtasiye malzemesi ve oyuncaklar) okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılmak üzere bağışlanmış, dağıtımı tamamlanmıştır. Ayrıca, Millî Komite Aydın ilinde de anaokulu binası yaptırarak MEB’e hibe etmiştir. Bu bağlamda İstanbul’da iki adet, Mardin’de bir adet okul yapımı yine 5 adet İstanbul’da anaokulu donanımı çalışmaları devam etmektedir. 2009–2010 yılları arasında da OÖEGM ile AÇEV iş birliğinde İstanbul ilinin göç alan bölgelerinde elverişsiz sosyo–ekonomik şartlarda yaşayan, erken çocukluk eğitimi hizmetlerinden faydalanamayan 60–72 ay çocukların annelerini desteklemek amacıyla Ev Okulum Projesi uygulanmıştır. Proje kapsamında; 12 haftalık süre ile gönüllü eğitimciler tarafından ev merkezli bir okul öncesi eğitim faaliyetleri yapılmıştır. Proje; 2.050 anne ve 2.100 çocuğa saha taraması, tanışma toplantıları ve ev okulum kursları şeklinde yapılmıştır (<http://ooegm.meb.gov.tr/makaledetay.asp?id=21>).

Görüldüğü gibi 2010 yılına gelene kadar çok sayıda proje yapılmıştır. Yapılan bu projelerin ağırlığının daha çok son on yılda olduğu söylenebilir. Bu durumu, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasının öneminin daha çok son yıllara doğru anlaşıldığı şeklinde yorumlamak mümkündür. Ancak çok sayıda yapılan projelerin sürekliliklerinin olmaması ve takip çalışmalarının sağlıklı olarak yapılmaması bu konuda dikkat çeken bir boşluğu oluşturmaktadır. Projelerin yapılandırılmasında ve uygulanmasında sarf edilen yoğun emek ve sermaye, projelerin devamlarının getirilmesinde ve takiplerinin uzun yıllar yapılmasında da sarf edilmelidir. Ancak bu sayede nicelik olarak değil nitelik olarak adından bahsettiren, ses getiren projelerden bahsedilebilecektir.

Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasında büyük önemi olan projelerin yanı sıra coğrafi erişiminde büyük bir payı vardır. Aşağıda coğrafi erişim ve sayısal gelişmelere yer verilmiştir.

4.5. 1970–2010 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitimde Coğrafi Erişim ve Sayısal Gelişmeler

Burada okul öncesi eğitimde coğrafi erişim, öğrenci, öğretmen sayıları, okullaşma oranları, okul ve derslik/şube sayıları, fiziki yapı ve finansman açısından meydana gelen durumlara yer verilmiştir.

4.5.1. Coğrafi Erişim

Bu tema, okul öncesi eğitim fırsatını kırsal kesimden, gerek sayı azlığı, gerekse yeryüzü şekillerinden doğan engeller yüzünden yakalayamayan çocuklar için alınan tedbirler açısından ele alınmıştır.

1970 ve 1980'lere bakıldığında büyük kentlerde okul öncesine duyulan ihtiyacı gidermeye yönelik imkânların arttırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak kırsal kesim finansal kaynakların yetersizliği, coğrafi engellerin varlığı nedeniyle okul öncesinden tüm çocuklar eşit oranda faydalanamamıştır.

1989–1990 öğretim yılından itibaren ülke genelinde başlatılan taşınmalı ilköğretim uygulaması ile atıl durumda kalan çok sayıda köy okullarının okul öncesi eğitime tahsis edilmesine çalışılmıştır. Ayrıca, yaz aylarında ve/veya hafta sonlarında okul öncesi eğitim hizmetinin sunulması yönünde sivil toplum kuruluşlarınca girişimlerde bulunulmuş ancak bu girişimler yaygınlık kazanamamıştır.

Ayrıca yine sivil toplum kuruluşlarınca haftanın ve günün belirli zaman dilimlerinde özellikle çocukların zihinsel eğitimini amaçlayan programların otobüsler içinde sürdürerek yaygınlaştırılması, bir kurum çatısı altında hem çocukların, hem de yetişkinlerin eğitimini amaçlayan Çok Amaçlı Okulöncesi Eğitim Merkezleri'nin kurulması, semtlerde bulunan mevcut çocuk parklarının içinde çadır, prefabrik vb. yapılar oluşturularak, okul öncesi eğitime tahsis edilmesi, özel öğretim kurumlarının

fiziksel kapasitesinden yararlanarak okul öncesi eğitimden yararlanamayan çocuklara ulaşılması, yerel yönetimlerin desteği ile mahalle evlerinin kurulması yönünde öneriler de geliştirilmiştir (AÇEV, 2003: 93–94). Ancak bu önerilerin hayata geçirilebilmesinde kaynaklar oldukça yetersiz kalmıştır.

2000’li yıllara gelindiğinde okul öncesi eğitim hizmetlerinden tüm çocukların yararlanabilmesi amacıyla Okul Öncesi Eğitim Kurumları Gezici Sınıflar Yönergesi (2009) çıkarılmıştır. Kırsal kesimdeki nüfusu az ve dağınık yerleşim birimleri ile ekonomik durumu yetersiz ailelerin yaşadığı bölgelerde otobüs içinde gezici sınıfların hazırlanarak bu sınıflarda okul öncesi eğitimin verilmesi planlanmıştır.

2010 yılında okul öncesi eğitimde coğrafi engelleri en aza indirmek amacıyla öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere 2.512 kadrolu, 15.760 sözleşmeli öğretmen olmak üzere toplam 18.272 öğretmenin ataması yapılmıştır (MEB, 2010c). Ancak gerek il millî eğitim müdürlüğünün teklifi ile Valilikçe açılan (OÖEKY, md. 5) gerek SHÇEK izniyle açılan, gerekse kamu ve özel kurumlar bünyesinde açılan okullar büyük kentlerde yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla kırsal kesimdeki hizmetler oldukça sınırlı kalmıştır (MEB, 2010/2011: 65). Günümüzde eğitimin ileri kademelerindeki başarıyı olumlu yönde etkilediği bilinen okul öncesi eğitimde coğrafi engellerin kaldırılması çalışmaları hâlen sürmektedir (DPT, 2010 Programı: 190).

4.5.2. Sayısal Gelişmeler

Burada okul öncesi eğitimde 1970–2010 yılları arasında oluşan sayısal durumlar öğrenci, öğretmen sayıları ve okullaşma oranları, fiziki yapı ve finansman temaları çerçevesinde ele alınmıştır.

4.5.2.1. Öğrenci, Öğretmen Sayıları ve Okullaşma Oranları

Eğitim kurumlarında öğrenci, öğretmen sayıları ile okullaşma oranlarında sağlanan artış, ülkenin kalkınmışlık seviyesine katkı sağlayan önemli göstergelerden birisidir. Bu artış okul öncesi eğitimde de yakalanmıştır. Ancak istenilen seviyede değildir. Bu durum Oral’ın (1974: 19) da belirttiği gibi, okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamında sayılmaması ile de ilişkilendirilebilir. Tablo 8’de okul öncesinde meydana gelen sayısal durumlara yer verilmiştir.

Tablo 8*Okul Öncesi Eğitimde Öğretmen, Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları*

Eğitim yılı	Öğretmen sayısı			Öğrenci sayısı			Okullaşma Oranı
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
1970-1971 ¹	9	176	185	2.299	1.902	4.201	
1971-1972 ²	15	227	242	2.898	2.701	5.599	
1972-1973 ³	7	265	272	3.129	2.770	5.899	
1973-1974 ³	18	271	289	3.144	2.583	5.727	
1974-1975 ⁴	8	226	234	2.738	2.205	4.943	
1975-1976 ⁵							
1976-1977 ⁶	9	240	249	2.898	2.358	5.256	
1977-1978 ⁷	10	254	264	2.628	2.227	4.855	
1978-1979 ⁸	7	269	276	2.285	1.920	5.105	
1979-1980 ⁹	5	272	277	2.686	2.223	4.409	
1980-1981 ¹⁰	8	257	265	2.590	2.122	4.712	1,9 ⁴⁰
1981-1982 ¹¹	6	274	280	3.033	2.549	5.582	2,2 ⁴⁰
1982-1983 ¹²	7	286	293	3.039	2.747	5.786	2,2 ⁴⁰
1983-1984 ¹³	18	292	310	3.310	2.819	6.129	3,1 ⁴⁰
1984-1985 ¹⁴	10	1.125	1.335	7.803	7.007	14.810	3,2 ⁴⁰
1985-1986 ¹⁵	22	1.361	1.383	52.438	47.048	99.486	4,3 ⁴⁰
1986-1987 ¹⁶	30	6.282	6.312	54.995	49.572	104.567	4 ⁴⁰
1987-1988 ¹⁷	7	6.185	6.192	54.257	48.947	103.204	4,1 ⁴⁰
1988-1989 ¹⁸	14	6.511	6.525	56.073	49.851	105.924	4,3 ⁴⁰
1989-1990 ¹⁹	23	7.221	7.244	59.534	52.519	112.053	4,6 ⁴⁰
1990-1991 ²⁰	29	7.095	7.124	63.225	56.641	119.866	4,9 ⁴⁰
1991-1992 ²¹	34	7.961	7.995	70.305	62.660	132.965	5,1 ⁴⁰
1992-1993 ²²	28	8.372	8.400	71.611	64.506	136.117	5,3 ⁴⁰
1993-1994 ²³	34	8.874	8.908	76.123	67.226	143.349	6,1 ⁴¹
1994-1995 ²⁴	49	9.049	9.098	77.738	70.350	148.088	7,3
1995-1996 ²⁵	46	9.725	9.771	84.065	74.299	158.354	7,6
1996-1997 ²⁶	41	9.930	9.971	92.672	82.038	174.710	8,9
1997-1998 ²⁷	67	10.300	10.376	96.690	85.843	182.533	9,3 ⁴⁴
1998-1999 ²⁸	67	10.912	10.979	107.935	96.526	204.461	9,3
1999-2000 ²⁹	109	11.482	11.591	111.637	100.966	212.603	9,8 ⁴²
2000-2001 ³⁰	166	11.730	11.896	119.821	107.643	227.464	10,1 ⁴¹
2001-2002 ³¹	302	13.993	14.295	133.036	120.477	253.513	9,1 ⁴²
2002-2003 ³²	478	13.356	12.878	148.214	283.305	135.091	11,2 ⁴²
2003-2004 ³³	694	17.511	16.817	179.988	164.753	344.741	12,5 ⁴²
2004-2005 ³⁴	1.161	22.152	20.991	207.812	434.771	226.959	16,1 ¹⁴
2005-2006 ³⁵							19,9 ⁴³
2006-2007 ³⁶	1.181	23.594	25.475	334.252	306.597	640.849	24,4 ⁴³
2007-2008 ³⁷	1.218	24.683	25.901	366.209	335.553	701.762	22,4 ⁴³
2008-2009 ³⁸	1.644	27.698	29.342	421.033	383.732	804.765	29,1 ⁴³
2009-2010 ³⁹	2.069	40.647	42.716	469.527	511.127	980.654	26,92 (3-5 yaş) 38,55 (4-5 yaş)

1'den 34'e kadar olan veriler DİE'den (TÜİK' ten), 36'dan 39'da kadar olan veriler TÜİK'in katkılarıyla hazırlanan MEB yayınlarından alınmıştır.

⁴⁰ OÖEGM, (1993) "Okul Öncesi Eğitimi" Nisan: Ankara.

⁴¹ MEB, (2002). "Millî Eğitim Sayısal Veriler 2001-2002", Baskı:4 Ankara: Akşam Sanat Okulu Matbaası.

⁴² DPT (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001-2005. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

⁴³ Akt. Taner Derman, M. ve Başal, H.A. (2010). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretimde Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler. *Sosyal Araştırmalar Dergisi* (3) 11. 560-569.

⁴⁴ OÖEGM, (1998) "Cumhuriyetimizin 75. Yılında Okul Öncesi Eğitim." Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Tablo 8’de görüldüğü gibi, 1970’lerde okul öncesi eğitimde öğrenci ve öğretmen sayıları oldukça azdır. Ayrıca Tural’ın da belirttiği (1977: 21) ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da önerildiği üzere okul öncesi eğitim ilköğretim düzeyinde tüm okullaşma olarak ele alınmış okul öncesi eğitimde ayrı bir okullaşma oranına yer verilmemiştir. Dolayısıyla 1970–1980 yılları arasında okullaşma oranıyla ilgili olarak herhangi bir veri bulunmazken 1980’lere gelindiğinde okullaşma oranları açısından istatistiklerin daha düzenli olarak yapıldığı söylenebilir. Şöyle ki 1980’de okul öncesi eğitimde okullaşma oranı % 1,9 iken, 1990’da % 4,9, 2000 yılında % 10,1, 2010 yılında ise 3–5 yaş arası çocuklar için % 26,92, 4–5 yaş çocuklar için % 38,55 olarak ortaya koyulmuştur. Bu ivme öğretmen ve öğrenci sayısında da görülmektedir.

1980’lere gelindiğinde okul öncesi eğitimden çağ nüfusunun çok az bir bölümünün yararlanabildiği gözlenmektedir (Şahin ve Çağlar Özteke, 2003: 191). 1981 yılında toplanan X. Millî Eğitim Şûrasında okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması yönünde karar alınmış bunun için bir uygulama planı hazırlanmıştır (TED, 1983: 268). Plan; özellikle Türkçeyi yeterli düzeyde konuşamayan bölgelerde, hızlı sanayileşme sonucu işlerin yoğunlaştığı yerlerde, gecekondu ve kırsal yerleşim bölgelerinde 1983–1984 öğretim yılında uygulanmak üzere faaliyete geçirilmiştir (MEB, 1983b: 329). Böylece 1983 yılında okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına hız verilmiştir (TED, 1983: 269, Kızıloğlu, 1989: 624). Bu faaliyetin tabloda da görüldüğü üzere öğrenci ve öğretmen sayıları ile okullaşma oranını arttırdığı söylenebilir.

1984–1986 yılları arasında kırsal kesimlerde, gecekondu ve yarıgecekonduda yaşayan çocuklar, işçi çocukları ve Türkçesi zayıf çocuklar için okul öncesi eğitimin gelişmesine büyük öncelik verilmiş (MEB, 1990d: 113) çocukların kendi çevrelerinde öğrenemedikleri kelime, kavram ve bilgileri öğrenerek ilköğretime diğer çocuklarla eşit koşullarda başlama olanağı sağlanmaya çalışılmıştır (MEGSB, 1984: 89). Bu durum kamu ve özel kesim teşvikiyle okullaşma oranlarında belli bir artışa neden olmuştur (DPT, 1985: 141). Bu teşvik özel kurumların da giderek artmasına neden olmuştur. Ancak Emir’in (1986: 216) de belirttiği gibi, özel ve resmi okul öncesi kurumlarına devamlı olarak yenileri eklenmesine rağmen okul sayıları ihtiyacı tam olarak karşılayacak seviyeye ulaşamamıştır.

Ayrıca bu dönemde aileler arasındaki bölge, seviye ve çevre farklılıkları, sosyal ve ekonomik hayatın zorlaşması okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasını zorunlu kılan nedenler arasında sıklıkla yer almaya başlamıştır (Millî Eğitim, 1973: 11). Bu ihtiyacın giderilmesinin yanı sıra anaokullarında ve ana sınıflarında birlik ve beraberliği sağlamak amacıyla Anaokulları ve Anasınıfları Yönetmeliği'ne ihtiyaç duyulmuştur (MEGSB, 1985: 23). Bu yönetmelik okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına yasal olarak öncülük etmiştir. Bu 1985–1986 yılı öğrenci öğretmen sayıları ile okullaşma oranındaki artışın bir göstergesidir denilebilir.

1992 yılında OÖEGM'nin kurulmasıyla birlikte okul öncesine daha fazla eğilinmiş ve bu durum öğrenci, öğretmen ve okullaşma oranlarına da yansımıştır (Tekiner, 1999: 23). 1992–1993 öğretim yılında okullaşma oranı %10 olarak hedeflenmiştir (DPT, 1990: 291, MEB, 1993b: 70). Ancak bu hedefin yarısına ulaşılabilmıştır (OÖGM, 1993; Dikici, 1992: 30). Bu dönemde okul öncesinin istenilen düzeye gelememesi ya da yeterince yaygınlaştırılamaması hızlı nüfus artışı, göç olayı (Yüzbaşıoğlu, 1992: 486; Ayaz, 1993: 75) ve okulların isteğe bağlı olması şeklinde açıklanabilir. Ayrıca eğitim yatırımlarına ayrılan kaynakların yetersiz olması da okullaşma oranlarının yeterince arttırılamamasına neden olmuş (Ayaz, 1996: 91–92), anne eğitiminden yoksun çocukların eğitimde yeterli gelişme sağlanamamıştır (Develioğlu, 1974–1975: 31–32). Bu oranların hedeflenen düzeyde olmaması (Baloğlu, 1990: 59), çocukların eğitiminin aileye bırakılması anlamına gelmektedir. Bu da ailelerin okul öncesi eğitim konusunda eğitim almaları gerektiğini ortaya çıkarmaktadır (Durmaz, 1993b: 15). Bunun için sosyo–ekonomik düzeyi daha düşük ailelerden başlamak üzere eğitime ilişkin farkındalığın artırılmasına yönelik pek çok proje çalışması yapılmıştır (DPT, 2008 Programı: 204). Sosyo–ekonomik ve kültürel yönden az gelişmiş bölgelerde uygulanacak okul öncesi eğitimin, daha sağlam kişiliklere sahip, daha sosyal, daha kendine güvenen bir nesil hazırlamakta önemli bir rol oynayacağı bir gerçektir (Öztürk, 1969: 4). Bu önemle sayısal hedefler sürekli artış göstermiştir. Örneğin; VIII. Kalkınma Planında, 2005 yılının sonunda, %25 oranında okul öncesi eğitiminde okullaşma oranına ulaşılması hedeflenmiştir (Çelik, 2004: 280). Ancak okul öncesi eğitimde okullaşma oranının yaklaşık %20'lerde kaldığı görülmüştür (Erdoğan, 2005b: 613).

Yine bir sonraki dönem kalkınma planında da (2007–2013 dönemini) okullaşma oranlarında %50’lik bir hedef belirlenmiştir (Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2006: 86). Okul öncesi eğitimde okullaşma oranlarının artmaya devam ettiği düşünüldüğünde öngörülen %50’lik hedefe ulaşılması umulsa da (DPT, 2008 Programı, 2004) bu durum zaman içinde görülebilecektir. Bu durum, bu alana hızlı bir biçimde yatırım yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Tuzcu, 2006: 104). Çünkü Doğan’ın (2004: 556) da belirttiği gibi, okul öncesi eğitim çağdaş ülkelerde artık eğitimin temel unsuru olarak eğitimin temel dinamiği haline gelmiştir.

Bugün Türkiye’de okul öncesi eğitimde yaygınlaştırma ve eğitimde kaliteyi artırma çalışmaları, öğrenci başına düşen öğretmen sayısının artırılması ve kızların da okula daha fazla gönderilmesi gibi gelişmeler hız kesmeden devam etmektedir. Son yıllarda MEB’in öncelikli konularından birisi olan okul öncesi eğitimde, 2009–2010 eğitim yılında 32 ilde okul öncesi eğitimin zorunlu hâle getirilmiştir (TRT Haber Arşiv, 2009b: 78’33” –80’27”). Ancak son yıllarda okul öncesi eğitimde okullaşma oranında artış sağlansa da bu oranın dünya ortalamasının altında olduğu açıktır (DPT, 2010 Programı: 189). Bu duruma yönelik olarak ülke genelinde bir seferberlik anlayışıyla yoğun ve yaygın hizmetler gerçekleştirmek (Sağlam, 1998: 797) okullaşma oranlarının artırılmasında alternatif bir yol olarak gösterilebilir. Bu sayede 2014’te okul öncesi eğitimde %100 okullaşma oranına ulaşılabilir (TRT Haber Arşiv, 2009b: 78’33” – 80’27”).

4.5.2.2. Fiziki Yapı

Burada fiziki yapı eğitim etkinlikleri için ayrılan mekânlar (Karaküçük, 2008: 308) anlamında ele alınmış, okul öncesi eğitimin kurumsal yapısından ziyade pedagojik yönünü yansıtan öğrenme alanları üzerinde durulmuştur (Kıldan, 2007: 502). Öğrenme alanlarından kasıt okul binaları ve derslikler/şubelerdir. Aşağıda 1970–2010 yılları arasında okul öncesi eğitimdeki okul ve derslik/şube sayılarında meydana gelen durumlara yer verilmiştir.

Tablo 9

1970–2010 Dönemi Okul Öncesi Eğitimi Okul ve Derslik/Şube Sayıları

Yıllar	Okul sayıları			Derslik/Şube Sayıları		
	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam
1970–1971 ¹			112	-	-	-
1971–1972 ²			127	-	-	-
1972–1973 ³			138	-	-	-
1973–1974 ³			138			-
1974–1975 ⁴			147			217
1975–1976 ⁵						-
1976–1977 ⁶			136			-
1977–1978 ⁷			127			-
1978–1979 ⁸			127			-
1979–1980 ⁹			122			-
1980–1981 ¹⁰			199			-
1981–1982 ¹¹			123			-
1982–1983 ¹²			123			3.070 ⁴⁰
1983–1984 ¹¹			2.501			2.366 ⁴⁰
1984–1985 ¹⁴			2.597			2.608 ⁴¹
1985–1986 ¹⁵	2.056	1.365	3.421	3.865	1.675	5.540 (Şube sayısı)
1986–1987 ¹⁶	2.229	1.139	3.368	3.728	1.210	4.938 (Şube sayısı)
1987–1988 ¹⁷	2.300	937	3.237	3.979	1.044	5.023 (Şube sayısı)
1988–1989 ¹⁸	2.555	949	3.504	4.349	1.076	5.425 (Şube sayısı)
1989–1990 ¹⁹	2.735	896	3.631	4.596	984	5.580 (Şube sayısı)
1990–1991 ²⁰	2.969	837	3.806	5.069	936	6.005 (Şube sayısı)
1991–1992 ²¹	3.358	1.107	4.465	5.648	1.193	6.841 (Şube sayısı)
1992–1993 ²²	3.508	1.175	4.683	5.892	1.263	7.155 (Şube sayısı)
1993–1994 ²³	3.711	1.197	4.908	6.350	1.291	7.641 (Şube sayısı)
1994–1995 ²⁴	3.998	1.171	5.169	6.730	1.265	7.995 (Şube sayısı)
1995–1996 ²⁵	4.291	1.309	5.500	7.245	1.390	8.635 (Şube sayısı)
1996–1997 ²⁶	4.674	1.408	6.082	7.879	1.493	9.372 (Şube sayısı)
1997–1998 ²⁷	5.168	1.395	6.563	8.239	1.452	9.691 (Şube sayısı)
1998–1999 ²⁸	5.306	1.560	6.866	9.069	1.566	10.635 (Şube sayısı)
1999–2000 ²⁹	6 328	2 243	8 571	1 137	11	1 148
2000–2001 ³⁰	6.706	2.290	8.996	1.337	14	1.351
2001–2002 ³¹	7.011	2.632	9.643	1.543	33	1.576
2002–2003 ³²	4.926	6.388	11.314	1.542	117	1.659
2003–2004 ³³	9.293	4.399	13.692	1.793	184	1.977
2004–2005 ³⁴	10.565	5.413	15.978	20.583	10.964	31.547 (Şube sayısı)
2005–2006 ³⁵	12 292	6 247	18 539	851	453	1 304
2006–2007 ³⁶	12.283	8.392	20.675	26.829	9.825	36.654 (Şube sayısı)
2007–2008 ³⁷	12.953	9.553	22.506	29.461	11.396	40.857 (Şube sayısı)
2008–2009 ³⁸	13.243	10.410	23.653	32.492	12.538	45.030 (Şube sayısı)
2009–2010 ³⁹	14.134	12.547	26.681	38 060	15.175	53.235 (Şube sayısı)

1’den 28’e kadar olan ve 34 numaralı veriler DİE’den (TÜİK’ ten), 29’dan 39’a kadar olan ve 41 numaralı veriler MEB yayınlarından alınmıştır.

⁴⁰Gül, H. (1992). Kalkınma Planlarında Eğitime İlişkin Sayısal Hedefler ve Gerçekleşme Düzeyi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tablo 9’da görüldüğü üzere 1970’lerde okul öncesi eğitimde okul sayısı ilköğretime göre oldukça yetersizdir. Bu dönemde derslik sayısına ilişkin istatistikî bir veriye ulaşılamamıştır. 1980’lerde ise devlet kurumlarının yanı sıra özel kesim desteğinin artmaya başlamasıyla ve okul ve derslik/şube sayılarında artış görülmüştür. Bu dönemde yayınlanan verilere bakıldığında derslik sayısından ziyade şube sayısının verildiği görülmektedir. Yine 1990’larda okul öncesi eğitimin yaygınlaşma süreci devam ederken, 1996 yılında 5–6 yaş dönemi çocukların, ilköğretim bünyesinde okul öncesi eğitim görmesi ve ilköğretimin kesintisiz sekiz yıllık zorunlu temel eğitim olarak uygulanması çalışmaları nedeniyle okul binaları ve dersliklerin yapımına hız vermiştir. Ayrıca bir yandan aile katılımının artırılması çalışmaları da teşvik edilmiştir (MEB, 1996a: 197, 203). Bu teşvik Güler’in (2008: 308) de belirttiği gibi, ailelerin okullarla iş birliği yapması ve daha sağlıklı bireyler yetişmesi açısından oldukça önemlidir.

2000’li yıllarda okul öncesi eğitimde okul ve derslik sayıları daha da artmıştır. Var olan okul ve derslik sayıları daha düzenli tutulmaya başlanmıştır. Ayrıca okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınması çalışmaları nedeniyle her ilköğretim kurumunda ana sınıfı açılması çalışması devam etmektedir.

4.5.2.3. Finansman

Bu tema, okul öncesi eğitime ayrılan finansal kaynaklar açısından ele alınmıştır. 1970’ten bu yana okul öncesi eğitime destek veren finansal kaynaklar; merkezi yönetim bütçesinden ayrılan pay, il özel idareleri bütçesinden ayrılan kaynaklar, eğitime katkı payı gelirleri (bütçeleştirilen gelirler), dış ülke ve kuruluşlardan sağlanan dış krediler, burslar ve bağışlar, halkın, kişi ve kuruluşlar olarak eğitime katkıları, bağışları ile okul aile birliği gelirlerinden oluşmaktadır (MEB, 2008a: 209).

Görüldüğü gibi 1970’lerde okul öncesi finansmanı neredeyse tamamen devlet tarafından karşılanmıştır. İlköğretime yönelik yatırımların ağırlıkta olduğu 1980 döneminde ise okul öncesi eğitimde özel kesim desteği daha fazla teşvik edilmeye çalışılmıştır. Kamu ve özel kesim kaynaklarıyla okul öncesi eğitime duyulan ihtiyacın bir araya geldiği 1990 döneminde ise okul öncesi eğitime ayrılan kaynaklar önceki dönemlere göre artış göstermiştir. 2000’li yıllarda okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim

kapsamına alınması fikri öncelik kazanmaya başlamıştır. 2010 yılında tüm dünyada okul öncesi eğitime verilen önem ve erken yaşta eğitime başlayan çocukların gelişimleri göz önüne alınarak belli illerde zorunlu okul öncesi eğitim uygulaması başlatılmıştır. Bunun için 2009 yılı itibariyle okul öncesi eğitime ayrılan finansman kaynağı 342.272.000 TL olmuştur (MEB, 2008a: 213). Ancak bu kaynağın ilköğretim için ayrılan 14.940.183.000 TL'lik ayrılan kaynağın yanında oldukça yetersiz olduğu söylenebilir.

Okul öncesi eğitimde meydana gelen durumlar yukarıda görüldüğü gibi aşağıda ilköğretime ilişkin meydana gelen durumlara belirlenen temalar çerçevesinde yer verilmiştir.

4.6. İLKÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Burada ilköğretimle ilgili olarak anlam açısından bütünlük sağlaması açısından 1970’ten önceki gelişmelere genel olarak değinilmiş, daha sonra 1970–2010 yılları arasında meydana gelen durumlar belli temalar çerçevesinde ortaya koyulmuştur.

4.6.1. 1970 Öncesinde İlköğretimin Tarihsel Gelişimine Genel Bir Bakış

Türk eğitim tarihi içinde ilköğretim, çok eski çağlara kadar uzanmaktadır. Karahanlılar döneminde Farabi (870–950) eğitim–öğretim yöntemleri konusunda fikirler öne sürmüştü, yine İbn-i Sina (980–1037) ilköğretim çağındakilerin eğitimleri üzerinde önemle durmuş ve yüzyıllar sonra Batı’da gelişen çağdaş eğitimin temel ilkelerine ve uygulamalarına yol göstermiştir. Selçuklular döneminde ise; Kur’an okuma, dini bilgiler, yazı ve aritmetik dersleri veren kütüphaneler ilköğretim kurumları olarak değerlendirilmiştir. Osmanlılar döneminde ise halkın yaygın eğitim ihtiyacı sıbyan mektepleri ile karşılanmıştır. Kelime olarak “çocuklar, sabiller” anlamını taşıyan sıbyan mektepleri imparatorluk sınırları içinde geniş halk kesimlerinin padişaha ve devlete olan bağlılığını ve dini duygularını güçlendirme amacı gütmekle birlikte eğitimde yaygın ve ilk olma özelliğiyle ilköğretim kurumları olarak ele alınmıştır. Devlet adamları, varlıklı kişiler veya halkın el birliği ile yaptığı bu kurumlarda; Kur’an’ın anlamı, yazı, aritmetik gibi dersler (Akyüz, 2003: 5) 5–6, 11–12 yaşları arasındaki kız ve erkek çocuklara karma öğretim şeklinde verilmiştir (Akkutay, 1984: 16).

1824 yılında, Akyüz’ün (2007: 159; 2003:7) belirttiği üzere, II. Mahmut zamanında yayınlanan fermanla, okuma çağında bulunan çocuklara ilköğretim zorunlu hâle getirilmiştir. Fermanda Müslümanım diyen herkesin “evvela İslam’ın şartlarını ve akidelerini bilmesi” gerektiği, ancak çocukların 5–6 yaşlarında ana babaları tarafından mahalle mekteplerinden alınarak mesleğe yönettildikleri bu sebeple bu fermanın sonradan kadıların ve zengin kişilerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören esnaf kethüdasının izni olmadan hiçbir çocuğun esnaf yanına verilemeyeceği belirtilmiştir. Bu fermanla ilköğretim bütün halka yaygınlaştırmaya çalışılmıştır.

1838 yılında yayınlanan Meclis-i Umuru Nafia (Ziraat ve Sanayi Meclisi) ile eğitim düşüncesi geleneksel olandan modern olana doğru kaymaya başlamıştır. İlk kez burada yayınlanan layihayla (tasarı), örgün eğitim olarak açılması öngörülen rüştiyelerle birlikte sıbyan mekteplerinin, rüştiyeler ve yüksek öğretim biçiminde kurumlaşması önerilmiş bütün çocuklara en azından okuma yazma öğretmek, hece ve Kur'an öğretimi vermek ilköğretimin hedefi haline gelmiştir.

1839 yılında yayınlanan Tanzimat Fermanı'nda ise eğitimle ilgili herhangi bir noktaya değinilmemiştir. Yine de Avrupa'yı gezip gören, resmi görev ya da öğrenim yapan aydınlar, ülkeye sık gelen yabancılar ve hatta azınlık ve yabancı okulları ilköğretim eğitimini önemli ölçüde etkilemiştir. 1847 yılında sıbyan mekteplerinin süresi 4 yıl olarak belirlenmiş yeni açılan ve zorunlu tutulan rüştiye mektebi ile birlikte 6 yıl haline getirilmiştir.

1868 yılında İstanbul'da Darülmualimin-i Sıbyan (erkek ilköğretmen okulu) açılmış, 1869 yılında ise çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilköğretimde düzenlemeye gidilmiş, kızlar için 6-10, erkekler için 7-11 yaşları zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. Bu zorunluluğa 1876 tarihli Kanun-i Esasi'de de yer verilmiştir. 1870 yılında ilk ve orta düzeydeki kız okullarına öğretmen yetiştirmek için kız öğretmen okulu açılmış, 1872 yılında da öğretim yöntemlerinde Usul-ü Cedide adıyla yenileşmeye gidilmiştir. Bu yenileşme sıbyan mekteplerine de yansıtılmıştır (Akyüz, 2003: 8-9). Selim Sabit Efendi tarafından geliştirilen bu yeni yöntem ile çocukların okullarda kolay okuyup yazabilmeleri için Arap harfleriyle Türkçe okuma ve yazma öğretimine önem verilmiş, ders kitapları, harita ve sıra gibi yeni ders araçları eğitim hayatına girmiştir.

1875 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne dayanılarak çıkarılan bir talimatnameyle o güne kadar vakıfların denetiminde olan sıbyan mektepleri gayrimüslim cemaat okullarındaki gibi Müslüman Cemaat ile ilişkilendirilmiş, tedris meclisinin ve şubelerinin açılması öngörülmüştür. Var olan vakıf gelirleriyle birlikte halktan toplanan gelirler, meclis ve şubelerin nakit ihtiyaçları ile öğretmen atamalarının düzenlenmesi ve maaşlarının ödenmesi için kullanılmıştır. 1890'lı yıllarda ise özellikle Balkanlardaki Azınlık okullarına Türkçe dersi okutmaları için Müslüman tebaadan öğretmen atamasına gidilmiştir (Akyüz, 2003: 11).

1910 yıllarında ilköğretim olarak faaliyet gösteren kurumlar İptidai mektepler ve rüştiyeler olarak nitelendirilmiştir. İptidai mektepler, sıbyan mekteplerinin yenileşme yani Tanzimat dönemindeki adı olup çocuğa mektep terbiyesi veren eğitim kurumunun ilk basamağıdır. Ancak bu okullar kurulurken sıbyan mektepleri kaldırılmamış eğitime devam etmiştir. Bu okullarda çocuklara terbiye vermek bir kamu görevi olarak görülmüş, 7–13 yaşları zorunlu eğitim sınırı olarak kabul edilmiştir. İptidailer iki yıl süreli ve birbirlerinin devamı şeklinde 3 devreden meydana gelen kurumlardır. İlk kurulduklarında orta öğretim kademesi içinde olan rüştiyeler ise giderek ilköğretim kademesine geçmiş ikinci meşrutiyet döneminde de bu geçiş iyice belirginleşmiştir. Bunun yanı sıra Mekâtib-i Vakfiye adıyla anılan vakıf okulları da ilkokul düzeyinde eğitim veren kurumlar arasında sayılmıştır. Ancak bu okullar kendi başlarına bırakılmış ve giderek bozularak etkisini kaybetmiştir (Ergun, 1998: 208–215).

1913 yılında Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu çıkarılarak ilk kez ilköğretim kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. Bu kanunla birlikte ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu hükme bağlanmış okulların örgütsel yapısı iki yıl süreli 3 devre şeklinde 6 yıl olarak Devre-i Ulâ: İlk dönem, Devre-i Mutavassıta: Orta Dönem, Devre-i Âliye: Yüksek, son dönem şeklinde düzenlenmiştir (Akyüz, 2003: 12). II. Meşrutiyet Döneminin en önemli reformlarından olan ve birçok maddesiyle 1960 yılına kadar yürürlükte kalan kanun, Emrullah Efendi tarafından hazırlanmıştır (Gelişli, 2005: 4). Ancak 1912–1913 Balkan Savaşları ve 1914–1918 I. Dünya Savaşı bu yapının işlemlerini engellemiştir (Akyüz, 2003: 16).

1921 yılında çıkarılan Teşkilât-ı Esasîye Kanunu ile ilkokulların 6 yıldan 4 yıla indirilmesi, dördüncü yıldan sonra bir yıl isteğe bağlı öğretim yapılması ve yeni bir programın ihtiyaçlar dâhilinde hazırlanması kararlaştırılmış ancak bu kararlar uygulanamamıştır (Gelişli, 2005: 6).

1919–1922 yılları arasında süren Kurtuluş Savaşı ile birlikte millî ve tarihi özelliklere uygun bir kültür anlayışı içinde yeni bir eğitim yapısına ihtiyaç duyularak cumhuriyet insanı tipi oluşturma düşüncesi ortaya çıkarılmıştır (Akyüz, 2003: 18–19). Ancak köyden kente yapılan göç ve teknolojik alandaki gelişmeler, kırsal bölgelerdeki nüfusun hızla azalmasına, pek çok köy okulunun kapatılmasına neden olmuştur. Bu nedenle her köye bir okul politikası yerine çok köye bir okul politikasına geçilmiştir. Ulaşım ve teknolojinin gelişme hızı mesafelerin kısılmasına yetmemiş, eğitime daha

kolay ulaşma imkânında sıkıntılar yaşanmıştır (Ergun, 1998: 1–2). Böylece toplumun isteklerine cevap verilememiş ilköğretim, 5 yıla indirilmiştir. Bazı köylerde ise 3 yıl olarak okutulmuştur. Bunun üzerine 1924 yılında “demokrasi sisteminde nasıl bir eğitim uygulanması ve demokratik bir topluma uygun öğretmen kadrosunun nasıl yetiştirileceği konusunda fikirlerini almak” (Ata, 2001: 194) amacıyla Amerikalı Profesör John Dewey Türkiye’ye davet edilmiş ve Dewey Türkiye Maarifi Hakkında Rapor hazırlamıştır. Bu raporda ilköğretim sistemine yönelik görüş ve öneriler geliştirmiştir (Akyüz, 2003: 20). Bu öneriler arasında, eğitim programlarının ülkenin çeşitli yerlerinde yerel ihtiyaçlara uyacak şekilde ve uygulama ağırlıklı yapılması yer almaktadır (MEB, 2003a: 58). Bunun yanı sıra yabancı ülkelerde yayınlanmış eğitimle ilgili eserlerin ve gelişmiş okulların eğitim programlarından faydalanılması gerektiğini de belirten Dewey, eğitim programlarına, uygulandığı yer ve zamana bağlı olarak pratik ve yararlı bilgilerin eklenebileceğini belirtmiştir (Akkutay, 1996: 27–28).

1924 yılında ise anayasa ile kadın erkek bütün Türk vatandaşları ilköğretimden geçmekle ödevlendirilmiş devlet okullarında eğitimin parasız olduğu hükme bağlanmıştır. Yine aynı yıl Atatürk Devrimlerinin en önemlilerinden biri olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş bütün bilim ve eğitim kurumları Millî Eğitim Kurumlarına bağlanmıştır. 1926 yılında da Maarif Teşkilatına Dair Kanun (Eğitim Örgütüne İlişkin Kanun) kabul edilmiş ve köy okullarının öğrenim süresinin en az 3 yıl olduğu belirtilmiş eğitim sisteminin kapsamlı olarak örgütlemesi amaçlanmıştır (Akyüz, 2003: 21).

1928 yılında Latin temelli yeni alfabenin kabul edilmesiyle ilkokullar ve millet mektepleri kurslarıyla yetişkinlere okuma yazma ve yurttaşlık bilgisi öğretme çabaları başlamıştır (Akyüz, 2003: 21). 1929 yılında da yayınlanan ilkokul yönetmeliği (ilk mektep talimatnamesi) ile ilkokulun amacı, eğitimin amacı, disiplin, öğrencilerin öğretmenle olan iletişimine yönelik bilgilere yer verilmiştir (MEB, 2003a: 48, 50). 1933–1934 yıllarında Türkiye’de Amerikan Heyeti geniş çapta incelemeler yapmış ve rapor yayınlamıştır. Hazırlanan Kemerrer Raporunda ülke çapında ilköğretimin nitelik ve nicelik olarak yetersiz olduğu, dolayısıyla mevcuttan azami istifade yoluna gidilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun için 3 sınıflı köy okullarının 5 sınıflı hâle getirilmesi, köy ve şehir ilkokullarında ihtiyaca göre farklı programların uygulanması ve daha fazla çocuğa eğitim imkânı vermek için bölge ilkokullarının kurulması gerektiğini

belirtmişlerdir. Yine 1934 yılında ilköğretimle ilgili incelemelerde bulunmak üzere ülkeye gelen Dr. Berly Parker da İlk Tahsil Hakkındaki Rapor’unda da aynı duruma benzer ifadelerle yer vermiş eğitim süresinin 3 yıl gibi kısa da olsa yaygınlaştırılması ve mevcut eğitim kapasiteden olabildiğince yetenekli çocukların faydalanabilmesini sağlamak açısından öğrencinin seçimi yoluna gidilmesi gerektiği yönünde önerilerde bulunmuştur (Akkutay, 1996: 78, 100). Bu raporların ardından 1940’lı yıllarda temel eğitime devam edenlerin sayısında artış görüldüğü gibi temel eğitim ikinci kademeye olan talep de artmıştır. Ancak Türer’in (1998: 50) de belirttiği gibi, 1945’li yıllardan itibaren Türkiye’nin içine girdiği dışa açılma, sanayileşme ve demokratikleşme süreci ilköğretimi geliştirme sürecini geri planda bırakmıştır. Ancak yine de zorunlu eğitim süresinin uzatılması fikri üzerinde yoğunlaşmalar başlamış, hükümet programlarında, kalkınma planlarında ve şûralarda sık sık sistem değişikliği açısından tartışmalar yapılmıştır. Örneğin; 1946 yılında yapılan Üçüncü Millî Eğitim Şûrası’nda zorunlu öğrenim süresinin 8 yıla çıkarılması önerilmiştir.

1961 yılında kabul edilen anayasa ile ilköğretimin tüm vatandaşlar için zorunlu olduğu ve devlet okullarında parasız olduğu (md.50) yinelenmişse de ancak ilköğretimin süresi ve kapsadığı yaşlar belirtilmemiştir. Altunya’nın (2003: 58) da belirttiği gibi, bu durum yasa koyucuya esneklik sağlamış ülke genelinde sekiz yıllık zorunlu temel eğitim öneriden öteye geçememiştir.

Aynı yıl çıkarılan 222 Sayılı İEK ile ülkede ilköğretimle ilgili olarak, ilköğretimin görevleri, açılması, kapanması, öğrenime ara verme zamanları, kayıt ve kabul, okula devam, okulların arsa ve arazi işleri, okul yapımı ve donatım işleri, ilköğretimin gelir, gider ve planlamasıyla ilgili hükümlere yer verilmiştir. Bu yönüyle kanun, Ülkümen’in (1965: 6) de belirttiği gibi, ilköğretimi bütünüyle kapsayan modern eğitim ve öğretim görüşüne uygun bir yapıya kavuşmuştur. Ayrıca kanunda, zorunlu öğrenim süresinin 7–14 yaşları arasında ve 8 yıl olduğu belirtilmiştir. Bu öğrenimin 5 yılının ilkokulda, geri kalan 3 yılının da tamamlayıcı kurs ve sınıflarda görülmesinin zorunlu olduğu ve ilköğretimin "temel eğitim" olarak adlandırılacağı ilk kez bu kanunda belirtilmiştir. Ancak yine kanunun getirdiği temel eğitim, 5 yıllık ilkokul olarak uygulanmış, Gelişli’nin (2005: 26) de belirttiği gibi, sekiz yıllık zorunlu temel eğitim pilot uygulamaların ötesine geçememiştir. Bu durum araştırmada sekiz yıllık zorunlu temel eğitim teması altında ayrıca ele alınmıştır.

Aşağıda 1970–2010 yılları arasında ilköğretimde meydana gelen gelişmeler okul öncesi eğitimde olduğu gibi belirlenmiş temalar çerçevesinde incelenmiştir. İlköğretimde meydana gelen gelişmeler ilk olarak yasal düzenlemeler ve politikalar çerçevesinde ortaya koyulmuştur.

4.7. 1970–2010 Yılları Arasında İlköğretimde Yasal Düzenlemeler ve Politikalar

Zorunlu eğitim denildiğinde akla gelen ilköğretimde (Başaran, 1982: 75) 1970’li yıllarda; bölgeler arası eşitsizlikler nedeniyle faydalanma oranı az olmakla birlikte kız öğrenciler daha dezavantajlı olmuştur. Bu dönemde ilköğretimin niteliği gereken düzeyde değildir ve ilköğretime ayrılan yatırım ödenekleri ile araç–gereçler az, derslik maliyetleri ise fazladır. Okul sayıları yetersiz, öğretmen dağılımı ise dengesizdir (MEB, 1994a:65). Bunun için mektupla öğretim yoluyla öğretmen yetiştirilme politikası uygulanmış ülke geneline dengeli bir şekilde öğretmen dağılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu defa öğretmen yetiştirmede nitelik sorunu gündeme gelmiştir. Özellikle köylerde öğretim süresi azdır ve birden fazla sınıf birleştirilerek eğitim verilmektedir. Ortalama sınıf mevcudu ellinin üzerindedir. 5 yıllık öğretimi sınıfta kalmadan bitirme oranı ise %60’tır (1971–1972 öğretim yılı için). Geri kalan %40’lık oran ya okuldan ayrılmakta ya da sınıfta kalmaktadır. İlköğretim programlarında ise ansiklopedik bilgiye gereğinden çok yer verilmiştir (DPT, 1979: 149).

1980’lerde kentlere doğru yaşanan yoğun göç sonucu eğitime duyulan ihtiyaç ve istekler artmaya başlamış sınıflar gittikçe kalabalık hâle gelmiş, öğretmen başına düşen öğrenci sayıları artmıştır (DPT, 1979: 149; Erdoğan, 2005a: 28). Oysa sınıf öğretimin gerçekleştiği en çekirdek merkezdir (Çakmak, 2000: 28). Dolayısıyla bu durum öğretimin kalitesini düşürmüştür. Bunun yanı sıra bölgeler arası tutarsızlık ve dengesizliğin olması sebebiyle de ikili öğretim ve birleştirilmiş sınıf uygulamalarına devam edilmiştir. İkili öğretimin okul süresinin kısaltılarak çok erken veya geç saatlerde eğitim yapılması bu dönemde eğitimin kalitesini etkileyen önemli sorunları arasındadır. Bunun yanı sıra öğretmenlerin formasyonu, işe alınmaları, teftişleri ve atamaları, hizmet içi eğitim programları, eğitim programlarının içeriği ve organizasyonu, ders kitapları ve eğitim araçları da yetersizdir (MEB, 1990a: 28; Büyükkaragöz, 1993: 80).

1990'lı yıllarda da iç göç nedeniyle öğrencisizlikten okulların kapanması, okul çağındaki çocukların bir bölümünün okul dışında olması, ders kitaplarının yetersiz olması, derslerin gerçek yaşamdan kopuk olması, modern öğretim yöntemlerinin uygulanmaması, okul binalarının, dersliklerin, kitaplık ve spor salonları gibi eğitim ortamlarının yetersiz olması gibi sorunlar yaşanmıştır. Zorunlu eğitim süresi hâlâ 5 yıl ve sınıf tekrarı çok fazladır (MEB, 1996b: 1–6). Ayrıca öğretmen yetiştirmede sıkıntıların sürmesi nedeniyle yüksek öğretim diplomasına sahip ve birkaç aylık öğretmen sertifikası olan, başka yerde iş bulamayanlar öğretmenliğe atanmış ve bu duruma rağmen öğretmen açığı kapanmamış hizmet içi eğitim vermede de sıkıntılar devam etmiştir (Tekişik, 1995: 1–2, Okçabol, 1998: 73).

2000'li yıllarda ise Akyol (1998: 318) ve Sağlamer'in (1998: 324) de belirttiği gibi, öğretmen, eğitim yöneticiliği ve uzmanlığı yetiştirmede yetersizlik, teftiş ve denetim eksikliği, program geliştirmede istikrarsızlık, eğitim araçlarının yetersizliği, taşınmalı ve birleştirilmiş sınıf uygulamalarının devam etmesi (DPT, 2001: 14) hizmet içi eğitimlerin az olması, kalabalık sınıf uygulaması gibi sorunlar devam etmiştir (DPT, 2001: 14; Toptan, 1998: 322). Yine kamu kaynak tahsislerinin düşük kalması, özel kesim yatırımlarının yetersiz olması yaşanan sorunlardandır (Kavak, 2003: 42). Ayrıca fiziki altyapı ve insan gücü eksikliklerinin devam etmesi de eğitimin kalitesini olumsuz etkilemiştir. Yeni teknolojilerin kullanılması ve yaygınlaştırılmasında yeterli gelişme sağlanamamıştır. Bilgisayarlı eğitime geçilmişse de yaygınlaştırılmasında sıkıntılar yaşanmıştır (Resmi Gazete, 2006: 40).

Bu bölümde 1970–2010 yılları arasında ilköğretimde yaşanan bu sorunların üstesinden gelmeye yönelik olarak yapılan politika ve düzenlemelere yer verilmiştir.

4.7.1. Anayasa'da İlköğretim

1982 yılında yeni anayasa çıkarılmış ve 1924 ve 1961 anayasalarında geçtiği gibi “ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasızdır” (md. 42) maddesine yer verilmiştir. Ancak bu anayasada diğerlerinden farklı olarak “temel eğitim” terimi yerine “ilköğretim” terimi kullanılmıştır. Tekçe (1999: 35) ve Altunya'nın (2003: 58–59) da belirttiği gibi UNESCO öncülüğünde geliştirilen Temel eğitim teriminin okumaz–yazmaz yetişkinleri de kapsadığı ve zaman

zaman bazı karışıklıklara neden olduğu gerekçesiyle ilköğretim terimi kullanılmaya başlanmış bu değişiklik METK (1983: md. ek 1)'ya yansıtılmıştır.

4.7.2. İlköğretimle İlgili Kanun, Yönetmelik ve Diğer Düzenlemeler

1970'lerde ilkokul; “mecburi öğretim çağındaki kız ve erkek çocukların eğitim ve öğretimlerini sağlamak üzere devlet tarafından açılan, yönetilen ve denetlenen veya devlet tarafından özel kanuna göre açılmasına izin verilen millî eğitim ve öğretim kurumudur” şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 1972a: 389). Bu kurumlarda yönetim ve öğretim işleri ile görevli kişilerin çalışmaları ise 1972 yılında çıkarılan İlköğretim Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğin ardından Türk eğitim sistemini bir bütünlük içinde düzenleyen 1973 tarih ve 1739 sayılı METK çıkarılmış ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu, ilköğretime başlama yaşının 7 olduğu (MEB, 1984: 12) belirtilerek ilköğretimin amaç ve görevlerine yer verilmiştir (METK, 1973a: md. 22–24).

1976 yılında ilkokulların yönetim, eğitim ve öğretim işlerinin nasıl yürütüleceğine açıklık getirmek amacıyla Temel Eğitim Okulu Birinci Kademe (İlkokul) Yönetmeliği çıkarılmıştır (MEB, 1976: 425). Yönetmelik ile Tekçe'nin (1999: 30) de belirttiği gibi nüfusu az ve dağınık olan yerlerde temel eğitim bölge okullarının kurulması, öğretmenlik formasyonu veren üniversite ve akademisyenler dışındaki öğretmen yetiştiren kurumların MEB tarafından açılıp yönetilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 1982 yılında parasız yatılı veya burslu öğrenciler için 2684 sayılı İlköğretim ve Orta Öğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun ile 2698 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Okul Pansiyonlar Kanunu çıkarılmıştır.

1983 yılında ise 2917 sayılı kanun ile 222 sayılı İEK' da "mecburi ilköğretim çağı, 6–14 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın, öğretim yılı sonunda biter” (IEK, 1983: md.3) şeklinde değiştirilmiştir. İlköğretimin sekiz yıl zorunlu olarak kabul gördüğü bu yasal düzenleme oldukça önemlidir. Ancak Kanunda, “ortaokullar, planlı bir şekilde ve yeterli düzeyde yaygınlaştırılana kadar ilköğretimin sadece ilkokul

bölümü zorunludur” ifadesinin kullanılması bu maddenin yaygınlık kazanmasını geciktirmiştir. Yine aynı yıl zorunlu ilköğretim çağı dışında kalmış, okuma yazma bilmeyen veya çok az bilen bütün vatandaşlara yönelik olarak devletin gözetim ve denetimi altında okuma ve yazma öğrenmelerini veya ilkokul düzeyinde öğrenim yapmalarını sağlamak amacıyla 2841 sayılı Kanun çıkarılmıştır (MEB,1983e: md. 1; MEB, 2003a: 49).

1992 yılında, MEB İlköğretim Kurumları Yönetmeliği kabul edilerek MEB’e bağlı gündüzlü, pansiyonlu, yatılı resmi ve özel ilköğretim kurumlarının kuruluş, görev ve işleyişi düzenlenmiştir (MEB, 1992f: 495). Yine aynı yıl çıkarılan 3797 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile de MEB’in her düzeydeki örgütlenmesi ve birimlerin görevleri düzenlenmiştir (MEB, 1992a).

1997 yılında çıkarılan 4306 Sayılı Kanun Türkiye’de zorunlu eğitimi 8 yıl olarak düzenleyen kanun olması özelliğiyle oldukça dikkat çekmiştir. Kanun ile (MEB,1997a) zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılarak bunun hayata geçirilebilmesi için gerekli kaynaklar için ek fon Eğitime Katkı Payı adıyla oluşturulması sağlanmıştır.

2000 yılında, ilköğretim okulu bulunmayan, çeşitli nedenlerle eğitim öğretime kapalı, birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan ilköğretim okullarındaki öğrencilerin, taşıma merkezi ilköğretim okullarına günü birlik taşınarak kaliteli bir eğitim–öğretim görmelerini sağlamak amacıyla Taşınalı İlköğretim Yönetmeliği yayınlanmıştır (MEB, 2000d: md.1). Diğer bir düzenleme ise 2003 yılında çıkarılan İlköğretim Kurumları Yönetmeliği’nde olmuştur. Bu yönetmelikle MEB’e bağlı resmi ve özel ilköğretim kurumlarının kuruluş, görev ve işleyişi ile ilgili yöntem ve ilkelere düzenlenmiş ilköğretim kurumlarının amaç ve ilkelerinin, yönetim, personel, eğitim–öğretim, öğrenci, güvenlik, sağlık ve donatım işleri ile bu okullardaki kayıt–kabul, sınıf geçme, sınavlar ve devam–devamsızlık konularına ilişkin yöntem ve ilkelere açıklık getirilmiştir (MEB, 2003a: md. 1, 2).

4.7.3. Millî Eğitim Şûraları

1970–2010 yılları arasında on kez Millî Eğitim Şûrası toplanmıştır. 1970 yılında toplanan VIII. Millî Eğitim Şûrasında, ülke genelinde zorunlu eğitimin 8 yıla

ıkarılması üzerinde durulmuştur. İlerleyen yıllarda ise ilköğretimde entegrasyonun öğrenci ilgi, istek ve ilgilerinin ön plana alınarak yapılacağı düşüncesi ön plana çıkmaya başlamış ve 1981 yılında toplanan X. Millî Eğitim Şûrası'nda bu konu üzerinde durulmuştur. Ayrıca Türk Dilinin öğretimine ve eğitim programlarında Atatürkçölük konularına ağırlık verilmesi üzerinde de durulmuştur. Bu politikalar dönemin temel eğitime bakışını ortaya koymaktadır. Şûradan sonra eğitimde diğeri önemli bir yere sahip olan, öğretmen yetiştirme konusu tartışılmaya başlanmıştır. Bu konu 1982 yılında toplanan XI. Millî Eğitim Şûrası'na başlı başına ele alınmış, ilköğretime yönelik direk bir politika yapılmamıştır. Bu şûradan sonra öğretmen yetiştirme sistemi yüksek öğretim çatısı altında toplanmıştır. Ancak yine de öğretmen ihtiyacının yüksek eğitime geçişten dolayı daha fazla artması beraberinde birtakım yanlış uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Bu durum öğretmen yetiştirme teması altında ayrıca ele alınmıştır.

1988 yılında toplanan XII. Millî Eğitim Şûrası'nda ise bu defa eğitimde yeni teknolojiler ve eğitim finansmanı ile ilgili sorunlara yer verilmiştir. Ancak eğitime ayrılan bütçe arttırılamamış hatta gerileme göstermiştir. Bu durum 1990 yılında dış destekler ve projelerle telafi edilmeye çalışılmıştır.

Bu şûradan iki yıl sonra toplanan XIII. Millî Eğitim Şûrası'nda da bütünüyle yaygın eğitim konusu ele alınmış ilköğretime yönelik bir politika yapılmamıştır. Buna karşın ülke genelinde sekiz yıllık zorunlu temel eğitim çalışmalarının UNESCO işbirliği ile sürdürölmesi yönünde bir eğitim politikası izlenmiştir (MEB, 1990a: 113). Bunun için 1990 yılı bütçesi diğeri yıllara göre daha yüksek tutulmuş, bilgisayar destekli eğitim projesi ile 73 ilde bilgisayar yaygınlaştırılmış, ülke genelinde fındık, üzüm ve kayısı dağıtılması, kalkınmaya öncelikli bölgelerdeki öğrencilere süt dağıtılması yönünde faaliyetler yapılmıştır (MEB, 1990b: 39, 40, 45).

Bu gelişmeler devam ederken 1993 yılında eğitim yönetimi ve eğitim yöneticiliği ile okul öncesi eğitim konuları önemli olarak görölmuş ve bu konular XIV. Millî Eğitim Şûrası'nda tartışılmıştır. Ancak ilköğretime yönelik politikalar bu şûrada da ele alınmamış, 1995 yılında toplanan XV. Millî Eğitim Şûrasında dile getirilmiştir. Bu defa ilköğretimde kavram tartışmaları gündeme gelmiş ve temel eğitim kavramının daha doğru olacağı üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra temel eğitim programlarının yeniden düzenlenerek konu tekrarlarının ortadan kaldırılması, bilişsel, duyuşsal,

psikomotor alan becerilerinin temel eğitim programlarında dengeli bir şekilde yer alması, temel eğitimin 11 yıl olarak bir bütün olarak tanımlanması (2+9), taşınabilirliğe devam edilmesi, ikili öğretimin kaldırılması, temel eğitim dördüncü sınıftan itibaren bireyi tanıma ve rehberlik hizmetinin verilmesi (MEB, 1996c: 197) konuları ele alınan öncelikli konular olmuştur. Şûradan sonra temel eğitim kavramı zorunlu eğitimin 8 yıl olmasıyla yaygınlık kazanmış, eğitim programları değiştirilmiştir. Bununla birlikte eğitim fakültelerindeki programlara da bu değişiklik yansıtılmıştır.

1999 yılına gelindiğinde tekrar bir şûra düzenlenmiş ve bu defa temel eğitimden ziyade mesleki ve teknik eğitim konusu başlı başına XVI. Millî Eğitim Şûrası'nda tartışılmıştır. Bu şûrada ele alınmayan temel eğitim 2006 yılında toplanan XVII. Millî Eğitim Şûrası'nda; eğitim sisteminde kademeler arası geçişler, yönlendirme ve sınav sistemi konularıyla yeniden gündeme gelmiştir. Bununla birlikte ağırlıklı olarak küreselleşme ve AB süreci de temel eğitimde yer almaya başlamış, buna yönelik gerek dış destekli gerekse iç destekli projelerle temel eğitim geliştirilmeye çalışılmıştır. Son olarak 2010 yılında toplanan XVIII. Millî Eğitim Şûrasında ise temel eğitim sistem olarak ele alınmış, zorunlu eğitimin 1 yıl okul öncesi eğitim, 4 yıl temel eğitim, 4 yıl yönlendirme ve ortaöğretime hazırlık eğitimi ve 4 yıl ortaöğretim olmak üzere 13 yıl olarak düzenlenmesi önerilmiştir. Bazı bölgelerde okul öncesi eğitim zorunlu olarak uygulanmaya başlasa da bu tam olarak yaygınlık kazanmamıştır.

1970–2010 yılı arasında şûralarda ele alınan ve gerçekleştirilmeye çalışılan politikalara rağmen hâlâ ilköğretimde bazı aksaklıkların devam ettiği görülmektedir. İlköğretimde; ikili öğretimden normal öğretime tam olarak geçilmemesi, birleştirilmiş sınıf uygulamalarının devam etmesi, sınıf mevcutlarının çağdaş ölçütlere göre 20–25 civarında düzenlenememesi devam eden sorunlar arasındadır (MEB, 2010d: 7).

4.7.4. Kalkınma Planları

1968–1972 yılları arasını kaplayan II. Beş Yıllık Kalkınma Planında, ilköğretim programlarının temel eğitimin amaçlarına uygun olarak geliştirilmesi, uygulama ağırlıklı olması ve okullaşma oranının da %100 olması hedeflenmiştir. Ayrıca bu dönemde yatılı ilköğretim bölge okullarının ülke genelinde yaygınlaştırılması (MEB,

1994a: 47) ve okullaşma oranının artırılması yönünde eğitim politikaları izlenmiştir. Ancak bu dönemde hedeflenen orana yani %100'e ulaşamamış okullaşma oranı %80'nin üzerinde seyretmiştir (MEB, 1994a: 64).

1973–1977 yıllarını kapsayan III. Kalkınma Planında da yine temel eğitimin 8 yıla çıkarılması hedeflenmiştir. 1977 yılına kadar okullaşma oranının yine %100 olması (DPT; 1973: 150; MEB, 2003a: 82) ve temel eğitimin ilk 5 yılını veya tümünü bitirip öğrenimlerine devam etmeyen öğrenciler için çeşitli sürelerde düzenlenecek pratik sanat, pratik sağlık, pratik tarım okullarının açılması hedeflenmiştir (DPT; 1973: 150). Ancak hedeflenenler plan dâhilinde uygulanamamıştır.

1979–1983 yıllarını içeren IV. Beş Yıllık Kalkınma Planında temel eğitim birinci kademedeki okullaşma oranı %100, ikinci kademedeki %60 olarak hedeflenmiştir (DPT, 1979: 253; MEB, 2003a: 82). Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde kırsal kesimdeki altyapı eksikliği ve köylerin dağınık olması nedeniyle okullaşma hızında öngörülen artış sağlanamamıştır (DPT, 1979: 253). Ayrıca yine bu dönemde temel eğitimin I. ve II. kademesine öğretmen yetiştirme politikası ağırlık kazanmış ve hızlandırılmış bir programla binlerce öğretmen yetiştirilmiştir. Bu uygulama sayı yönünden öğretmen açığının kapatılmasında kısa vadeli bir çözüm olsa da öğretmen niteliği yönünden büyük sorunları beraberinde getirmiştir.

1985–1989 yıllarını kapsayan V. Kalkınma Planında ikili öğretimin azaltılmasının öncelikli hedef olarak alındığı okullaşma oranının %100 çıkarılması yinelenmiştir (DPT, 1985: 142; MEB, 2003a: 83) ancak yine hedeflenene ulaşamamıştır.

1990–1994 yıllarını kapsayan VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında da nüfusun dağınık olduğu yörelerde, merkezi durumda olan yerleşim birimlerinde; ilköğretim bölge okullarının kapasite kullanımı açısından fonksiyonel hâle getirilmeleri esas alınarak yenilerinin kurulması kararlaştırılmıştır (DPT, 1990: 295). Ayrıca bu dönemde Millî Eğitimi Geliştirme Projesi kapsamında Müfredat Laboratuvar Okulları (MİLO) açılmıştır (MEB, 2003a: 83–98). Şahin'in (2006b: 53) de belirttiği gibi, öğrenci başarısını arttırmaya yönelik olarak öğrenci merkezli okulu esas almayı ve eğitimde kaliteyi artırmayı amaçlayan bu model yeni eğitim, öğretim ve yönetim yaklaşımlarının genele yaygınlaştırılmadan önce denenmesi ve teknolojik gelişmelerin yansıtılması

yönünde önemli bir gelişmedir. Modelin uygulanması 7 coğrafi bölgede 147 ilköğretim okulunda gerçekleştirilmiştir.

VII. Kalkınma Planında (1996–2000) ise öğretmen yetiştirme üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. 2001–2005 yılını kapsayan VIII. Kalkınma Planı Döneminde YİBO’ların ve Mesleki Teknik Okulların yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilmesi, koşulların elverdiği yerlerde taşınmalı eğitimin yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır (DPT, 2001: 70). Ayrıca ilköğretimin ilerleyen sınıflarından başlamak üzere, eğitimin her kademesinde bilgisayar destekli rehberlik yoluyla öğrenciyi tanıma teknikleri ve yetenek ağırlıklı değerlendirmeye dayanan etkin bir yönlendirme sisteminin geliştirileceği ve eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen fiziki altyapı, donanım, müfredat, öğretmen ve öğretim üyesi istihdamı açısından eğitim kurumlarının yeterli düzeye getirilebilmesi için finansman imkânlarının geliştirileceği belirtilmiştir. Kalabalık sınıfların mevcudunun da düşürüleceği ve ikili eğitim uygulamasının azaltılacağı politikalar arasındadır (DPT, 2001: 83; MEB, 2003a: 85).

IX. Kalkınma Planında (2007–2013) ilköğretim kademesinde çağ nüfusundaki azalmanın da katkısı ile tüm çocukların temel eğitim alması amaçlanmıştır. Ayrıca ilköğretimde okul terklerinin azaltılması için başta kırsal kesime ve kız çocuklarına yönelik olmak üzere gerekli tedbirlerin alınması ve ortaöğretime geçiş oranlarının yükseltilmesi kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 2006: 62–86).

4.7.5. Hükümet Programları

1970 yılında II. Demirel Hükümet Programında (31. Hükümet Programı–03.11.1969–06.03.1970); ilköğretime yönelik olarak, kurulmasına başlanmış olan yatılı bölge okullarının sayısının çoğaltılması ve bu okullarda ilkokuldan sonra yerine göre ortaokul veya sanat okulu kısımlarının ilave edilmesi yönünde hedefler yer almıştır. Bu hedef III. Demirel Hükümeti döneminde yine tekrarlanmıştır (32. Hükümet Programı–06.03.1970–26.03.1971). Plan dâhilinde belirlenen hedeflere ulaşma çalışmaları devam ederken, zorunlu eğitim süresinin 8 yıla çıkarılması denemelerinin yapılacağı ve tek tip kitap düzenine geçileceği de belirtilmiştir.

Bu hedeflerin yanı sıra Atatürk’ün Eğitimde Birlik ilkesine aykırı bütün uygulamalara son verileceği ve ilkokulda %100 okullaşmanın sağlanacağı belirtilmiş,

ilköğretimle ortaöğretim arasında organik bir bağ kurulması, okul kitaplarının, ders kitaplarının ve öğretim araçlarının gelişmelere uygun olarak devamlı surette yenilenmesi üzerinde durulmuştur (MEB, 2003a: 93). Ancak bu yıllarda ilköğretimi geliştirme yönündeki bu olumlu politika ve uygulamalar; çok sık hükümet değişiklikleri, Millî eğitim uygulamalarının devlet politikası olarak görülmemesi gibi nedenlerle istenilen düzeyde gerçekleştirilememiştir.

1971 yılında I. Erim Hükümet programında (33. Hükümet Programı–26.03.1971–11.12.1971) yine zorunlu eğitim süresi gündeme gelmiştir. Hükümet programında zorunlu öğretim süresinin ileride bütün yurda yayılmasına hazırlık olarak çok yönlü öğretim yapan ve öğrenciyi hem üst okullara hem de çalışma hayatına hazırlayacak 8 yıllık okulların deneme olarak kurulmaları için gerekli hazırlıklara hemen başlanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca ilk ve orta öğretimde tek kitap düzeni uygulanması kararlaştırılmıştır. Hedeflenenler plan dâhilinde uygulamaya koyulmuş ancak istikrar sağlanamamıştır.

1972–1973 iktidarda olan Melen Hükümeti programında da (35. Hükümet Programı–22.05.1972–15.04.1973) yine ilkokulların 8 yıla çıkarılması çalışmalarına devam edilmesi ve bu okulların yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılması kararlaştırılmıştır. Ancak bu sayısal gelişmeler başlığında verilen oranlarda da görülebileceği gibi yeterli bir oranda sağlanamamıştır. Yine de bu dönemde meydana gelen en önemli gelişme çıkarılan 1739 sayılı METK'dır. Bu kanunla ilköğretim tanımlanmıştır. Bunun üzerine 1974 yılında iktidarda gelen I. Ecevit Hükümeti (37. Hükümet Programı–26.01.1974–17.11.1974), okullaşma oranlarının artırılması yerine diğer hükümet programlarından farklı olarak iyi beslenemeyen ve satın alma gücü yeterli olmayan okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocukların gereğince beslenmelerinin sağlanması konusunda planlar yapmıştır.

1975 yılında ise okullaşma oranlarının artırılması hedefi gündeme gelmiş Irmak Hükümet programında (38. Hükümet Programı–17.11.1974–31.03.1975); ilköğretimde, okullaşmanın kısa sürede %100 gerçekleşmesi için gerekli yatırımlara devam edilmesi ve bu amaçla yeni yatılı bölge okullarının açılması yönünde planlar yapılmıştır. Bu hükümet döneminde az da olsa hedeflenen gerçekleştirilmiş ve YİBO'ların sayısı 39'dan 59'a çıkarılmıştır.

IV. Demirel Hükümet programında ise (39. Hükümet Programı–31.03.1975–21.06.1977); bu defa farklı hedefler yer almıştır. Okullarda kitap enflasyonuna ve ders kitapları ile ilgili ticari istismarlara son verilmesi, ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı tedbirlerin alınması, ilk ve ortaöğretimde okutulmakta olan ahlak derslerinin, amacına uygun ve Millî ahlak esaslarına göre düzenleneceği ve bu derslerin, öncelikle, İlahiyat Fakültesi, İslami Bilimler Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve İmam–Hatip okulları mezunları tarafından okutulacağı planlanmıştır. Bu planlar ileriki hükümetler döneminde gerçekleştirilmiştir.

1977 yılında ise II. Ecevit Hükümet programında (40. Hükümet Programı–21.06.1977–21.07.1977) okullarda yaparak–yaşayarak eğitim kuralının uygulanması, çocukların okul çağında iken kendilerini toplum yaşamına ve üretken çalışmalara hazırlamaları konusunda planlar yapmıştır. Ayrıca ilköğretim öğrencilerinin kitap gereksinimlerinin devletçe karşılanması planlanmış ve Türkçemiz I–II–III–IV–V ve Din Bilgisi I–II kitaplarına ilaveten sadece fakir öğrencilere Sosyal Bilgiler 4–5, Fen Bilgisi 4–5 ve Matematik 4–5 adlı ders kitapları parasız dağıtılmaya başlamıştır (MEB, 1977).

V. Demirel Hükümet programında (41. Hükümet Programı– 21.07.1977–05.01.1978) yine ilköğretimde okutulmakta olan ahlak derslerinin amacına uygun ve Millî ahlak esaslarına göre düzenlenmesi ve bu derslerin öncelikle, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü ve imam–hatip okulları mezunları tarafından okutulması planlanmış ayrıca okullarda kitap enflasyonuna ve bu konu ile ilgili istismarlara son verileceği ve ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı etkin tedbirlerin alınacağı tekrarlanmıştır. Bir önceki dönemde başlatılan uygulamaya devam edilmiştir.

III. Ecevit Hükümet Programında da (42. Hükümet Programı–05.01.1978–12.11.1979) ilköğretim öğrencilerinin kitap gereksinimlerinin devletçe karşılanacağı ve okullarda yaparak–yaşayarak eğitim kuralı uygulanacağı belirtilmiştir.

1979–1980 döneminde iktidarda olan VI. Demirel Hükümet programında ise (43. Hükümet Programı–12.11.1979–12.09.1980) spor eğitiminin ders olarak ilköğretimde okutulması planlanmıştır. Ayrıca 1981 yılında Türkiye’de okuma–yazma bilmeyenlerin azaltılması amacıyla Atatürk’ün Doğumunun 100. Yılı Kutlama Millî

Komitesi'nin aldığı karar doğrultusunda ve hükümet programı gereği olarak 23 Mart 1981 günü okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır (MEB, 1983: 31).

1979-1980 döneminde iktidarda olan Ulusu Hükümet Programında (20 Eylül 1980-13 Aralık 1983) ilköğretime dair bir görüş bildirilmemiş ve çok genel ifadeler kullanmıştır.

1983-1989 yılları arasında iktidarda olan I.ve II. Özal Hükümeti programında (45. Hükümet Programı-13.12.1983-21.12.1987-46. Hükümet Programı II. Özal Hükümeti-21.12.1987-09.11.1989) devletin ilköğretim kurumlarında dini eğitim ve öğretim yapılması için gerekli tedbirlerin alması zorunlu olarak görülmüştür. Ayrıca ikili öğrenimin kaldırılması ve sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılması kararlaştırılmıştır (MEB, 2003a: 98-105). Ancak bu hedef gerçekleştirilememiştir.

1989-1991 yılları arasında iktidarda olan Akbulut Hükümeti programında (47. Hükümet Programı-09.11.1989-23.06.1991), bilgisayarlı, göze ve kulağa hitabeden modern eğitim sistemlerinin okulların en önemli eğitim araçları haline getirileceği ve eğitim-öğretimde başlatılan bilgisayar kullanımının hızlandırılarak devam edileceği belirtilmiştir. Ayrıca ilk ve orta öğretimde ikili öğretimin kaldırılması, sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılması hedeflenmiştir. Ancak bu hedefler yaygınlaştırılamamıştır.

I. Mesut Yılmaz Hükümet Programında (48. Hükümet Programı-23.06.1991-20.11.1991) 2000 yılına kadar ilköğretimin 8 yıl olması için bir kanun düzenleneceği ve okullaşma oranının %100'e çıkarılacağına ilişkin hedefler yer almıştır. VII. Demirel Hükümeti Programında ise (49. Hükümet Programı-21.11.1991-25.06.1993) ilkokul eğitiminde çevre konularının eğitim programlarında yer alması hedeflenmiş, 1994 yılında birer saat olmak üzere her sınıfta Çevre, Sağlık, Trafik, Okuma adı altında ders okutulmaya başlanmıştır. I. Çiller Hükümet Programında (50. Hükümet Programı- 25 Haziran 1993-5 Ekim 1995) direkt olarak ilköğretimden bahsedilmemiş, eğitimde kalitenin iyileştirileceği belirtilmiştir.

1995'te 8 yıllık zorunlu temel eğitim konusu tekrar gündeme gelmiş, II. Çiller Hükümet Programında (51. Hükümet Programı-05.10.1995-30.10.1995) 8 yıllık zorunlu temel eğitimin gerçekleştirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin süratle tamamlanacağı, temel eğitimin teknolojik altyapısına büyük önem verileceği belirtilmiştir.

1996 yılında ise II. Yılmaz Hükümet Programında (53. Hükümet Programı–06.03.1996–28.06.1996) temel eğitimin 8 yıla çıkarılması ile ilgili yasal düzenlemelerin planlandığı, zorunlu eğitimin asgari 8 yıla çıkarılacağı şeklinde tekrarlanmıştır. Bu hedef 1996–1997 döneminde de Erbakan Hükümet Programında (54. Hükümet Programı–28.06.1996–30.06.1997) tekrarlanmıştır. 1997–1999 dönemi III. Yılmaz Hükümet Programında (55. Hükümet Programı–30.06.1997–11.01.1999) 8 yıllık zorunlu temel eğitimin kesintisiz olarak uygulamaya konulacağı belirtilmiş ve uygulama başlatılmıştır. Ayrıca temel eğitim ve orta öğretim kurumlarında zorunlu din kültürü ve ahlak öğretimine devam edileceği, bunun dışında din eğitimi ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlı olduğu ve isteğe bağlı Kur'an kurslarından ve hafızlık eğitiminden Diyanet İşleri Başkanlığının sorumlu olduğu belirtilmiştir.

1999 yılında ise IV. Ecevit Hükümet Programında (56. Hükümet Programı–11.01.1999–28.05.1999) sekiz yıllık zorunlu temel eğitim alanındaki gelişmelerin kararlılıkla sürdüreceği ve yapımına başlanmış yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının tamamlanması çalışmalarının hızlandırılacağı belirtilmiştir. Bu hedef plan dâhilinde uygulanmış ve YİBO'ların sayısı 157'den 184'e, PİO'ların sayısı ise 64'ten 117'ye çıkarılmıştır.

V. Ecevit Hükümet Programında (57. Hükümet Programında–28.05.1999–18.11.2002) sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasına devam edileceği, Türkiye'yi bilgi çağına hazırlamaya yönelik olarak zorunlu eğitim süresinin artırılması imkânlarının araştırılacağı, kaynaştırmalı eğitimden yararlanamayan engelli çocuklara yönelik temel eğitim kurumlarının sayısının süratle artırılacağı ve ders kitaplarının ücretsiz dağıtılacağı belirtilmiştir. 2001–2002 yılında ilköğretim öğrencilerine parasız ve ödünç ders kitabı dağıtılması uygulamasına geçilmiştir.

2002–2003 döneminde iktidarda kalan Gül Hükümeti Programında ise (58. Hükümet Programında–18.11.2002–14.03.2003) önyargılı ve ezberciliğe dayanan eğitim yöntemlerinin terk edileceği, örgün eğitimin her aşamasında e-eğitimin yürürlüğe konacağı belirtilmiştir. Ayrıca eğitimin her alanında özel teşebbüsün desteklenerek özel teşebbüsün eğitimdeki payının artırılacağı belirtilmiştir. I. Erdoğan Hükümet Programı (59. Hükümet Programı–14 Mart 2003 - 29 Ağustos 2007) ile de e-

eğitim uygulamasına geçilmiş ve bilgisayarlı eğitim yaygınlaştırılmıştır. Buna ilişkin gelişmeler en son hükümet programında da yer almıştır.

2007–2010 yılları arasında iktidarda olan II. Erdoğan Hükümet Programında (60. Hükümet Programında–29.08.2007–14.06.2011) eğitim altyapısının iyileştirmesi için tüm imkân ve kaynaklar seferber edildiği 112.000 yeni dersliğin yapıldığı, okullara 550.000 bilgisayarın dağıtıldığı, özel bilişim ve teknoloji sınıflarının oluşturulduğu, bunlar için ADSL İnternet bağlantılarının kurulduğu belirtilmiştir. Ayrıca okula gidemeyen veya gönderilmeyen kız çocuklarına yönelik Haydi Kızlar Okula kampanyası ile yaklaşık 250.000 kız çocuğunun okula kazandırıldığı, ailesi düşük gelirli olan ailelere düzenli yardım yapıldığı belirtilmiştir. Bu programda derslik, altyapı, öğretmen ve donanım gibi sorunları sıfıra indirmek, ilköğretimde %100 okullaşmayı gerçekleştirmek, tekli öğretime geçmek kaydıyla sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlamak yönünde politikalar izlenmiştir.

Ancak bu gelişmelere rağmen yine de eğitimde kalitenin artırılabilmesi için eğitim programları ve öğretim yöntemlerine uyumlu olarak fiziki altyapı, donanım ve öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitime ayrılan kaynakların daha etkin kullanımı (Resmi Gazete, 2006: 40) ihtiyacının devam ettiği söylenebilir.

Aşağıda ilköğretimde bir diğer öneme sahip eğitim programlarına ve bunu takiben ders kitapları, öğretmen yetiştirme ve sekiz yıllık zorunlu temel eğitim temaları aracılığıyla ilköğretimde tarihsel süreçte meydana gelen gelişmelere değinilmiştir.

4.8. 1970–2010 Yılları Arasında İlköğretim Programları, Ders Kitapları, Öğretmen Yetiştirme ve Sekiz Yıllık Zorunlu Temel Eğitim

Burada 1970–2010 yılları arasında ilköğretimde eğitim programları, ders kitapları ve öğretmen yetiştirme açısından meydana gelen durumlara yer verilmiştir.

4.8.1. İlköğretim Programları

Tarihsel süreç içerisinde, ilköğretim programlarında zaman zaman değişiklikler yapılmış, Şahin'in (2006a: 169) de belirttiği gibi, 2010 yılına kadar 1926, 1936, 1948, 1968, 1997 ve 2005 yılı ilkokul programları ülke genelinde uygulanmıştır.

1970 yıllarında da yürürlükte olan 1968 programı uzun süre uygulanması özelliğiyle tarihsel süreçte yer etmiştir. İlk önce 1962 yılında ilköğretim için program taslağı olarak hazırlanan, bu taslak 6 yıl denendikten sonra 1968–1969 öğretim yılından itibaren ülke çapında uygulamaya koyulmuştur (Erkan, 1996: 22, Gelişli, 2005: 148). Program; “yakın çevre, öğretimde toplulaştırma (öğretim; çocukların olayları ve varlıkları bilim dallarına göre değil de toptan anlaması gerekçesiyle, Sosyal Bilgiler, Fen ve Tabiat Bilgileri adlarını taşıyan iki mihver etrafında toplulaştırılmıştır), konu ve üniteler, metot ve teknikler, planlama ve uygulama, zaman çizelgeleri ve haftalık ders programları ile ilgili açıklamalar, eğitim ve öğretimde yararlanılacak araç ve gereçler” (MEB, 1971b: 17–301) başlıkları çerçevesinde yapılandırılmıştır. Programda öğrencilerin bireysel ve küme çalışmaları yoluyla etkin, araştırmacı, inceleyici olmasına önem verildiği, konuların problem ya da üniteler hâlinde bir bütün olarak çevreye bağlı bir şekilde işlendiği de belirtilmiştir (Alicığüzel, 1980: 138).

Ayrıca programda aile, çevre, toplumla olumlu bağlar geliştirmek ve bu sosyal kurumlara değer veren düşünce sistemine dayalı amaçlara yer verildiği, (Gelişli, 2005: 149) konuların ve ünitelerin belirlenmesinde de ilkokul öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulduğu ve eğitim amaçlarına uygun davranışların meydana getirilmesinin esas alındığı belirtilmiştir. Programın plan ve uygulama kısmında ise öğretmene yardımcı olabilecek örnek günlük, yıllık ve ünite planları verilmiş ve plan yapmanın önemi üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra programda eğitimde amaçlananların gerçekleştirilmesinde yöntem ve tekniklerin önemi vurgulanmış ve ünitelerin işleniş esnasında kullanılabilecek anlatma, soru–cevap, inceleme, araştırma, laboratuvar, iş gösterme, proje, deney, problem çözme gibi yöntem ve teknikler ile birden fazla araç–grecin kullanılabileceği belirtilmiştir (MEB, 1971b:

20; Çelenk ve Tertemiz ve Kalaycı, 2000: 107). Değerlendirmeye ilişkin ise ayrıntılı olarak açıklamalara yer verilmemiştir.

Bu ana çerçeveye göre 1970 yılında uygulanan programda yer alan ders programı ise şöyledir:

Tablo 10

1970 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıflar/Saat				
	1	2	3	4	5
Türkçe	10	10	10	6	6
Matematik	5	5	5	4	4
Fen ve Tabiat Bilgileri	-	-	-	4	4
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-
Resim-İş	1	1	1	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1
Ahlak	-	-	-	1	1
Din Bilgisi (İsteğe Bağlı)	-	-	-	1	1
Eğitsel Çalışmalar (Tarım, Ev Ekonomisi, Ticaret)	2	2	2	2	2
Toplam	25	25	25	25	25

Tablo 10’da görüldüğü üzere 25 saatlik Türkçe dersine diğer derslerden daha fazla ağırlık verilmiştir. Bu durum özellikle Türkçe dersinin diğer derslere oranla daha çok önemsendiği şekilde yorumlanabilir. Bu dersi Matematik ardından da Fen ve Tabiat Bilgileri dersi izlemektedir.

Tarihsel süreçte bu program, Akbaba (2004) ve Gelişli’nin (2005: 148) belirttiği üzere, ortak bir anlayışa varmak, kullanılacak yöntem ve tekniklerde görüş birliğini sağlamak, uygulamaları kolaylaştırmak ve böylece verimi artırmak, Türk Millî Eğitiminin Hedefleri yanında ilköğretimin hedeflerine ve ilkokulun eğitim-öğretim ilkelerine ayrı ayrı yer vermek açısından dikkat çekmektedir. Erkan’a (1996: 23) göre ise 1968 Programı cumhuriyetten 2010 yılına kadar hazırlanan tüm programlardan daha çağdaş ve gelişmiştir. Ancak görüşlere rağmen programın uygulanmasında birtakım eksikliklerin olduğu yönünde görüşler de bulunmaktadır. Örneğin Özdemir (1970: 7) ve Koçak’a (1997: 18) göre, programa ilişkin öğretmenlerin gerek psikolojik, gerekse

bilgi–formasyon bakımından hazırlanmadan program uygulamaya koyulmuş, öğretmenleri yetiştirmek görevi programa tam olarak hâkim olmayan ilköğretim müfettişlerinden beklenmiş, programı açıklayan uygulamalı ciddi bir eser hazırlanmamış, programda yer alan amaç ifadeleri ulaşılabilirlik açısından çok fazla dikkate alınmadan, “... mükemmel bir insan olarak yetişirler” gibi daha çok süslü cümleler kullanılmıştır.

Bu eleştirilere rağmen 1971 yılında Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Resim–İş, Beden Eğitimi, Eğitsel Çalışmalar derslerinin sadece saatlerinde değişiklik yapılmış, Fen ve Tabiat Bilgileri ile Müzik derslerinin saatlerinde ise bir değişikliğe gidilmemiştir. Ayrıca 4. ve 5. sınıflarda yer alan Ahlak Dersi ise programdan kaldırılmıştır (Küçükönder, 2001: 24). Yapılan değişikliklere göre ilköğretim haftalık ders dağılımı şöyledir:

Tablo 11

1971 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıflar/Saat				
	1	2	3	4	5
Türkçe (Yazı)	7	7	7	4	4
Matematik	4	4	4	3	4
Fen ve Tabiat Bilgisi	-	-	-	4	4
Sosyal Bilgisi	-	-	-	5	4
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Resim–İş	3	3	3	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Din Bilgisi (İsteğe bağlı)	-	-	-	1	1
Eğitsel Çalışmalar (Tarım, Ev Ekonomisi, Ticaret)	1	1	1	1	1
Toplam	22	22	22	22	22

Programda yer alan üçüncü sınıfa kadar bir saat olan müzik dersi ve yedi saat olan Türkçe dersinin bir saati cumartesi günleri yapılmıştır. Dördüncü ve 5. sınıfta ise Türkçe ve Matematik derslerinin birer saati Cumartesi günü yapılmıştır (MEB, 1971b: 271–274).

Tablo 11’de görüldüğü üzere Türkçe, Matematik, Fen ve Tabiat Bilgisi, Hayat Bilgisi, Eğitsel Çalışmalar (Tarım, Ev Ekonomisi, Ticaret) derslerinin saatleri bir önceki programa göre azaltılmış, Sosyal Bilgisi, Resim–iş, Beden Eğitimi ders saatleri artırılmıştır. Bu durum öğrencilerin zihinsel gelişimlerinin yanı sıra bedensel gelişimlerine daha fazla ağırlık verilmeye başlandığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu program 1974 yılına kadar uygulanmış ancak 1974 yılında cumartesi gününün resmi tatil günleri arasına alınması ile değiştirilmiştir. Yeni programda yer alan İş ve Teknik Eğitim, Tarım, Ev Ekonomisi ve Ticaret Etkinlikleri uygulamadan kaldırılmış sadece Eğitsel Çalışma adıyla bir ders koyulmuştur. Buna göre ilkokulların haftalık dersler ve saatleri şöyledir:

Tablo 12

1974 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıflar/Saat				
	1	2	3	4	5
Türkçe (Yazı)	11	10	10	6	6
Matematik	6	6	6	4	5
Fen Bilgisi	-	-	-	6	6
Sosyal Bilgisi	-	-	-	7	6
Hayat Bilgisi	5	6	6	-	-
Ahlak Dersi	-	-	-	1	1
Resim-İş	3	3	3	2	2
Müzik	2	2	2	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Din Bilgisi (İsteğe bağlı)	-	-	-	1	1
Eğitsel Çalışma	5	5	5	5	5
Değerlendirme	1	1	1	1	1
Toplam	35	35	35	35	35

(MEB, 1974b: 368)

Tablo 12’de görüldüğü üzere Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi, Müzik derslerinin saatleri arttırılmış, Hayat Bilgisi dersinin saati ise azaltılmıştır. Ayrıca Fen ve Tabiat Bilgileri dersi değiştirilerek sadece Fen Bilgisi adını almıştır. Bu programla ilk defa Ahlak dersi 1948 programında olduğu gibi yeniden uygulamaya koyulmuştur. Ayrıca bu programla eğitsel çalışmaya ağırlık verilmiş, değerlendirme dersiyle de öğrenci çalışmaları değerlendirilmiştir. Böylece haftalık toplam ders saati 22 saatten 35 saate çıkarılmıştır. Ancak bu ders çizelgesinde de ders saatlerinde fazla ders saati olması, Türkçe programı ile ortaokul Türkçe ve dil bilgisi programının, IV. ve V. sınıf Sosyal Bilgiler programı ile ortaokul Sosyal Bilgiler programının, IV ve V. Fen ve Tabiat Bilgileri programı ile ortaokul Fen Bilgisi programının temel eğitimin amaçlarına uygun olarak "Fen Bilgisi" adı altında kaynaştırılmış bir bütün oluşturulacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekçesiyle 1975 yılında tekrar bir değişiklik yapılarak dersler haftalık 25 saat olarak değiştirilmiştir. Buna göre ilkokulların haftalık ders dağılımı şöyledir:

Tablo 13

1975 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıflar/Saat				
	1	2	3	4	5
Türkçe	10	10	10	6	6
Matematik	5	5	5	4	4
Fen Bilgisi	-	-	-	4	4
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-
Ahlak	-	-	-	1	1
Resim-İş	1	1	1	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1
Din Bilgisi (İsteğe bağlı)	-	-	-	1	1
Eğitsel Çalışmalar	2	2	2	2	2
Toplam	25	25	25	25	25

(MEB, 1975)

Tablo 13'te görüldüğü gibi Ahlak ve Din Bilgisi Dersleri dışında diğer bütün derslerin saatleri azaltılmıştır.

1980'li yıllarda ise eğitim programlarında yeni bir arayış başlamıştır (Demirel, 1999: 152). Bunun nedeni programda sürekliliğin ve standartlaşmanın sağlanması yönünde çalışmaların yapılmaya başlanması ve bir program modeli oluşturarak bundan sonra hazırlanacak ve geliştirilecek tüm programların bu modele uygun olarak yapılması isteğidir. Bunun için 1981 yılında komisyonlar kurulmuş ve program geliştirme çalışmalarına başlanmıştır (Kalaycı, 1998: 25). 1982 yılında üniversitelerdeki akademisyenlerle iş birliği içerisinde yeni bir program modeli oluşturulmuştur (Bumin Süzen, 2004: 6). Bu model, ortaya koyulan programların amaç, davranış-işleyiş değerlendirme boyutlarına ve derslere göre hazırlanması esasını getirmiştir (Demirel, 1990: 10). Ayrıca genel, ünite ve konu amaçlarının belirlenmesi, her ünitenin ayrı ayrı davranışlarının belirtilmesi gerektiği, programların bir yıllık uygulanmadan sonra mutlaka değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarına göre geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Yıldırım, 1994: 157). Ayrıca Din Bilgisi ve Ahlak dersleri, Türk Millî Eğitimin genel amaçlarına, ilkelerine ve Atatürk'ün laiklik ilkesine uygun din, İslâm dini ve ahlak bilgisi ile ilgili yeterli temel bilgi kazandırmak; Atatürkçülüğün, Millî birlik ve beraberliğin, insan sevgisinin dini ve ahlaki yönden pekiştirilmesini sağlamak, iyi ahlaklı ve faziletli insanlar yetiştirmek gerekçesiyle yeniden düzenlenerek, 29 Mart 1982 tarih ve 2109 sayılı Tebliğler Dergisinde 'Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi' adı altında birleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda program bir yıl denenmiş daha

sonra değerlendirilmesi yapılmış ve değerlendirme sonuçlarına göre seminerler düzenlenerek programın geliştirilmesine devam edilmiştir (MEB, 1983c: 279–280). 1986 yılında programda yer alan dersler ve saatlerine ilişkinde değişiklikler yapılmıştır. Buna göre haftalık ders dağılımı şöyledir:

Tablo14

1986 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıflar/Saat				
	1	2	3	4	5
Türkçe	10	10	10	6	6
Matematik	5	5	5	4	4
Fen Bilgisi	-	-	-	4	4
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim–İş	1	1	1	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	3	3	3	3	3
Toplam	25	25	25	25	25

(MEGSB, 1986a: 14)

Tablo 14’te görüldüğü gibi programdan eğitsel çalışmalar dersi kaldırılmış ve bu iki saat, Beden Eğitimi dersine eklenmiştir. Bu derse daha sonraki programlarda bir daha yer verilmemiştir. Bu derslerden sonra Türkçe programı 13 yıl, Hayat Bilgisi programı 29 yıl çok önemsiz değişikliklerle uygulanmıştır.

Genel olarak 1986 programı için ulusal birliği sağlama, bireyi yaşama dönük bir iradeyle yetiştirme, insan hak ve özgürlükleri ile demokrasi kavramlarına yer verme, esasicilik, daimcilik, ilerlemecilik, yeniden kurmacılık gibi eğitim felsefelerinden esinlenme, amaç ve ölçütleri modernleşme dönemi eğitim düşüncesinden alma (Türer, 1998: 55) gibi özelliklerini taşıdığına dair görüşlerde bulunsa da, programda derslerin amaçları ile işlenişleri arasında belirli bir bağın olmadığı ve programlarda bir gelişmeden ziyade bir değişimin olduğu yönünde eleştiriler yapılmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra ilköğretim programlarında yapılmaya çalışılan değişikliklerin programın hantal yapısını koruma endişeleri yüzünden olumlu sonuç vermediği, konuların öğrenciler tarafından sınavlar için ezberlenecek rutin tekrarlara dönüştüğü (Kalaycı, 1998: 25), eğitim programlarındaki konuları işlemek zorunda olan öğretmenin, çok şey öğretme arzusuyla hiçbir şeyi tam olarak öğretemediği, öğrencilerin uygulamaya yönelik çalışmalar yapamaması ve tam olarak yeteneklerini geliştiremediği (Bıldır, 1997: 40–42) de yapılan eleştiriler arasındadır. Dolayısıyla

program geliştirme konusunda bir tutarlılığın ve standartlaşmanın sağlanması yönünde alınan kararlar tam olarak uygulanamamıştır (Demirel, 2004: 29–30).

1990'lı yıllara gelindiğinde program geliştirme ve ölçme değerlendirmeye ayrı bir önem verilmeye başlanmış (Ünal ve Çoştı ve Karataş, 2004: 193) MEB tarafından ölçme değerlendirme ve program geliştirme ihtisas komisyonu oluşturularak çalışmalara başlanmıştır (Demirel, 1990: 136). Ayrıca Millî Eğitimi Geliştirme Projesi çerçevesinde kurulan EARGED tarafından da program geliştirme modeli ortaya koyulmuştur (Akbaba, 2004). 1998 yılında İlköğretim düzeyinde EARGED modeline göre hazırlanan ilk program ise Hayat Bilgisi programı olmuştur. Ancak bu modele uyan ders programları az sayıda kalmış ilkokul programları toplu olarak geliştirilmiştir (Tazebay, Çelenk, Tertemiz, Kalaycı, 2000: 177).

1990–1991 öğretim yılından itibaren ilkokul 4. ve 5. sınıflarda denenip geliştirilmek üzere Sosyal Bilgiler Ders Programı (MEB, 1990c: 459), 1991–1992 eğitim öğretim yılından itibaren de İş Eğitimi Programı (İş ve Teknik Eğitimi, Ev Ekonomisi, Tarım, Ticaret) uygulamaya koyulmuştur (MEB, 1992f: 797). 1992–1993 öğretim yılından itibaren de ilkokulların tüm sınıflarında haftada bir saat olan Çevre, Sağlık, Trafik, Okuma dersi işlenmesi uygulamasına geçilmiş (MEB, 1992f: 569; Küçükönder, 2001: 27), birinci hafta Çevre, ikinci hafta Sağlık, üçüncü hafta Trafik, dördüncü hafta Okuma ve beşinci hafta tekrar Çevre dersinden başlamak üzere dönüşümlü olarak okutulması kararlaştırılmıştır (MEB, 1992f: 768). Bu değişikliğe göre yeni haftalık ders dağılımı şöyledir:

Tablo 15

1994 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıflar				
	1	2	3	4	5
Türkçe	12	12	12	6	6
Matematik	5	5	5	5	5
Hayat Bilgisi	6	6	6	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	4	4
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim–İş	2	2	2	2	2
Müzik	2	2	2	2	2
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2
İş Eğitimi	-	-	-	3	3
Çevre, Sağlık, Trafik, Okuma	1	1	1	1	1
Toplam	30	30	30	30	30

(MEB, 1994c: 692–693)

Tablo 15’te görüldüğü gibi derslerin saatlerinde değişiklik yapılmış ve programa el becerisini geliştirmek, çevre, sağlık ve trafik bilgilerine ilişkin bilinç geliştirmek amacıyla, İş Eğitimi ile Çevre, Sağlık, Trafik, Okuma dersleri eklenmiştir. 1997 yılına kadar geçerliliğini koruyan bu tablo 1997 yılında ilköğretimin sekiz yıl olmasıyla birlikte geçerliğini yitirmiş ve yenilenmiştir.

4.8.1.1. 1997 İlköğretim Programı

1997 yılına kadar ufak tefek ders değişiklikleriyle yenilenen programlar sekiz yıllık kesintisiz temel eğitimle büyük bir değişim geçirmiştir. Sekiz yıllık kesintisiz temel eğitime göre yenilenen 1997 programında; hedeflerin öğrencinin ihtiyacına yönelik olma, yaratıcılığı teşvik etme, hiyerarşik ve bütünlük olma, diğer derslerle ve yaşamla bağlantı kurabilmeyi sağlama gibi özelliklerin dikkate alındığı belirtilmiştir. Ayrıca programlarda, var olan bilgileri kullanarak yeni durumlar için gerekli bilgileri kişinin kendi kendine üretmesine olanak sağlayacak nitelikte ezberlemeden bilgiyi üretmeyi ve kullanmayı temele alarak yaratıcılığı ve eleştirel düşünmeyi geliştiren öğrenciyi merkeze alan bir yapıyla davranışçı bir anlayıştan, yapılandırmacı bir anlayışa doğru bir yönelimle geliştirildiği belirtilmiştir (MEB, 2005c: 14–15). Bu uygulamayla ilkokul programları yeniden bütünlük olmuş bir anlayışla hazırlanmış, ders kitabı ve rehber kitap hazırlama çalışmalarına da hız verilmiştir (Arslan, 1995, 2000: 24). Bu çalışmayla Gelişli’ye (2005: 155) göre, öğretim materyalleri; ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı olarak oluşturulmuş Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi ve MEB arasında imzalanan protokol ile İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı adıyla 12 parça halinde hazırlanarak uygulamaya koyulmuştur. 1997 Programında yer alan haftalık ders dağılımı ise şöyledir:

Tablo 16

1997 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıf/Saat							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi	-	-	-	-	-	-	1	1
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim-İş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
İş Eğitimi	-	-	-	2	2	2	2	2
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve Toplu Etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-
Seçmeli Dersler	-	-	-	4	4	3	3	3
Toplam	30	30	30	30	30	30	30	30

(MEB, 1997b: 644)

Tablo 16’da görüldüğü üzere, programa Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Yabancı Dil, Trafik ve İlk Yardım Eğitimi, Bireysel ve Toplu Etkinlik, Seçmeli Dersler (Bilgisayar, Drama, Güzel Konuşma ve Yazma, İkinci Yabancı Dil, Turizm, Tarım, Yerel El Sanatları) adıyla yeni dersler koyulmuş ayrıca Millî Tarih ve Millî Coğrafya dersleri Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirilmiştir (MEB, 2000c: 43–44). Ayrıca ilköğretim birinci, ikinci ve üçüncü sınıf hayat bilgisi dersinin birer saati ve 4.–5. sınıftaki seçmeli derslerin birer saatinde Çevre, Sağlık, Trafik, Okuma Dersinin dönüşümlü olarak okutulması (MEB, 1997b: 643) uygulamasına devam edilmiştir.

Bu ders programında 2001 yılında ders bazında değişikliklere gidilmiş, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı denenip geliştirilmek üzere kabul edilmiştir (MEB, 2000b: 911). Ayrıca, 2001–2002 yılından itibaren Fen Bilgisi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı (MEB, 2000b: 1000) uygulamaya koyularak eskisi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu değişikliklere göre yeni ders dağılımı şöyle belirlenmiştir:

Tablo 17

2001 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

	Sınıf/Saat							
Dersler	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi	-	-	-	-	-	-	1	1
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim-İş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2	2	2
İş Eğitimi	-	-	-	3	3	2	2	2
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve Toplu Etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-
Seçmeli Dersler (Bilgisayar, Drama, Güzel Konuşma ve Yazma, İkinci Yabancı Dil, Turizm, Tarım, Yerel El Sanatları).	-	-	-	3	3	2	2	2
Toplam	30	30	30	30	30	30	30	30

(MEB, 2001: 574)

Tablo 17’de görüldüğü üzere Beden Eğitimi 6., 7., 8. sınıf, İş Eğitimi 4., ve 5. sınıf derslerinin saatleri birer saat arttırılmış, bunun yerine seçmeli derslerin saatleri azaltılmıştır. Bu durum seçmeli derslerden ziyade İş Eğitimi dersinin daha çok önemsendiği şeklinde yorumlanabilir.

Bu değişikliğin ardından 2004 yılında bilgi kavramı ve bilgi toplumu anlayışındaki gelişmelerin, hayat boyu öğrenme yaklaşımını esas alan bir öğretme anlayışının gelişmesi, AB normlarına uygunluk gerekçeleriyle kapsamlı bir program çalışması başlatılmıştır. Bunun için öncelikle müfettişlerden, öğretmenlerden, öğretim üyelerinden, İl Millî Eğitim Müdürlüklerinden, sivil toplum kuruluşlarından görüşler alınarak çeşitli üniversitelerin öğretim üleriyle toplantılar yapılmıştır (Akbaba, 2004). 2004–2005 eğitim öğretim yılında 9 ilde 120 ilköğretim okulunda bir yıl boyunca (Hazır Bıkmaz, 2006: 102) pilot olarak uygulanan programlardan olumlu sonuçlar alınması üzerine tüm ilköğretim okullarında (MEB, 2003–2006: 80, MEB, 2004c: 43), ilköğretim Matematik (1., 2., 3., 4., 5. Sınıf) , Türkçe (1., 2., 3., 4., 5. Sınıf), Hayat Bilgisi (1., 2., 3., Sınıf), Sosyal Bilgiler (4., 5. Sınıf), Fen ve Teknoloji (4., 5. Sınıf) dersi öğretim programları 2005–2006 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere kabul edilmiştir (MEB, 2004c: 960, Gelişli, 2005: 156).

4.8.1.2. 2005 İlköğretim Programı

Programda; çoklu zekâ kuramına ve beyin temelli yaklaşıma göre öğrenci merkezli bir program olma özelliği gösterdiği ve düşündüren, sorgulama yaptıran, soru soran, araştıran bir anlayışla üreten bireyler yetiştirmenin hedeflendiği belirtilmiştir (MEB, 2003–2006: 80). Program bu özelliği ile Güven ve Demirhan İşcan'ın (2006: 100) da belirttiği üzere, bundan önceki programlardan anlayış ve yöntem olarak farklılık göstermektedir.

Program geliştirme sürecinde çalışma komisyonlarının hazırladıkları taslak programlar, konuyla ilgili akademisyen, öğretmen, müfettiş ve müdürlerin görüşlerine sunulmuş ve alınan geri bildirimler komisyonlar tarafından değerlendirilerek gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ardından düzeltmeler yapılarak program 2004–2005 öğretim yılında Türkiye'nin 9 ilinde (İstanbul, Ankara, İzmir, Samsun, Diyarbakır, Kocaeli, Bolu, Hatay, Van) ve bu illerden seçilen 120 pilot ilköğretim okulunda deneme amacıyla uygulanmıştır. Programlar uygulama sonuçlarına göre yeniden gözden geçirilmiş ve son şeklini almıştır (Güven, 2008: 226).

Programda amaçların her bir öğrenciye nasıl ve ne yolla kazandırılacağına belirlenmesi (Sönmez, 2001: 104) yapılandırmacı anlayış, çoklu zekâ kuramı, işbirliğine dayalı öğrenme, proje tabanlı öğrenme, probleme dayalı öğrenme gibi birçok yaklaşımlar aracılığıyla sağlanacağı belirtilmiştir (Eğitim Reformu Girişimi, 2005: 10, Acar, 2007: 27). Ayrıca programda amaç ifadeleri de değiştirilmiştir. “Amaç”, “hedef” ve “hedef davranışlar ifadeleri yerine “kazanım” ifadesi kullanılmaya başlamıştır. Ayrıca kazanımlar her sınıf düzeyi için ayrı ayrı ilgili öğrenme alanlarının altında alt başlıklarla listelenmiş öğrenciye dönük olarak geniş zamanla (...yapar, ...eder, ...uygular şeklinde) ifade edilmiştir (MEB, 2005c: 29–131, Eğitim Reformu Girişimi, 2005: 20). Erdem (2001: 41) ve Acar'ın (2007: 27) da belirttiği gibi, kazanımlara paralel olarak hazırlanan etkinlik örneklerine ve açıklamalara yer verilmiş; öğretmene, öğretme–öğrenme sürecinde yol göstermeye çalışılmıştır. Böylece öğrencilerin süreç içinde içerik ile etkileşimde bulunması ve onu anlamlandırabilmesi kolaylaştırılmıştır. Bununla birlikte programlarda eskiye oranla öğrenme–öğretme sürecinde daha fazla

somut araç–gereç kullanımı özendirilmiş ve bununla ilgili daha somut örnekler de verilmiştir (Eğitim Reformu Girişimi, 2005: 25).

Yeni programlarda değerlendirme; öğrencinin kendini değerlendirmesi, öğretmenin öğrencinin gelişim düzeyini ve öğrenme sürecini değerlendirmesi ve kullanılan yöntem ve teknikleri değerlendirmesi şeklinde ayrılmıştır. Programda geleneksel ölçme ve değerlendirme uygulamalarının (çoktan seçmeli testler, kısa cevaplı testler, doğru-yanlış maddeleri, eşleştirme maddeleri vb.) yanı sıra, alternatif ölçme ve değerlendirme (görüşme, gözlem, portfolyo değerlendirme, akran değerlendirme formları, öz değerlendirme formları, sözlü sunum değerlendirme formları, performans ödevi, araştırma kâğıtları vb.) uygulamaları derslerin programlarında yer almıştır (MEB, 2005d: 161, Güven, 2008: 227). Böylece bu yol geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin yerine çeşitlilik arttırılmıştır (Eğitim Reformu Girişimi, 2005: 28). Zira değerlendirme eğitim sisteminin işleyişini izleme, kontrol etme ve gelişimini sağlama açısından oldukça önemli bir yere sahiptir (Nartgün, 2006: 186). Ayrıca Yaşar (1998: 596), Koç ve Demirel'in (2004: 178) de belirttiği gibi, programda daha önceki öğrendiklerini sınama, yanlışlarını düzeltme ve hatta önceki bilgilerden vazgeçerek yerine yenilerini koyma fırsatı verilmiştir.

Programda yapılan değişikliklere göre kabul edilen derslerin dağılımı ise şöyledir:

Tablo 18

2005 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

DERSLER	Sınıf/Saat							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5					
Fen ve Teknoloji				4	4	4	4	4
Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük								3
Yabancı Dil				2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
Görsel Sanatlar	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1	1	1	1
Teknoloji ve Tasarım						2	2	2
Trafik ve İlk Yardım				1	1			
Rehberlik/Sosyal Etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1	1
Zorunlu Ders Saati Toplamı	28	28	28	26	26	28	28	28
Yabancı Dil				2	2	2	2	2
Sanat Etkinlikleri (Drama, Tiyatro, Halk Oyunları, Enstrüman, Resim, Fotoğrafçılık, Heykel v.b.)	1	1	1	2	2	2	2	2
Spor Etkinlikleri (Güreş, Futbol, Basketbol, Voleybol, Masa Tenisi v.b)	1	1	1	2	2	2	2	2
Bilgisayar	1	1	1	1	1	1	1	1
Satranç	1	1	1	1	1	1	1	1
Düşünme Eğitimi						1	1	1
Halk Kültürü						1	1	1
Tarım/Hayvancılık Uygulamaları						1	1	1
Takviye ve Etüt Çalışmaları	1	1	1					
Seçmeli Ders Saati Toplamı	2	2	2	4	4	2	2	2
Genel Toplam	30	30	30	30	30	30	30	30

(MEB, 2005: 540)

Tablo 18’de görüldüğü üzere Fen Bilgisi dersi Fen ve Teknoloji dersi olmuş, saati ise arttırılmıştır. Ayrıca 8. Sınıflarda okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi kaldırılmış, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin de saati arttırılmıştır. Yine yapılan bir diğer değişiklik de Resim-iş, İş Eğitimi, Trafik ve İlk Yardım Eğitimi, Bireysel ve Toplu Etkinlik derslerinde olmuş, bu dersler kaldırılmıştır. Buna karşın Görsel Sanatlar dersi adı altında yeni bir ders programı uygulanmaya başlanmış ve seçmeli dersler çeşitlendirilmiştir. Bu durum, seçmeli öğrencilerin ilgi ve isteklerini keşfetmesine imkân sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu yeniliklere karşın, 1, 2, 3, 4 ve 5. sınıflarına ait bölümünün 2005–2006 öğretim yılında; 6, 7 ve 8. sınıflara ait bölümünün ise 2006–2007 öğretim yılından itibaren 6. sınıftan başlamak üzere kademeli olarak uygulanması ve 2001 yılında kabul edilen ilköğretim okulu haftalık ders dağılımının; 1, 2, 3, 4 ve 5. sınıflara ait bölümünün

2005–2006 öğretim yılında yürürlükten kaldırılması, ancak; İş Eğitimi Dersinin 2005–2006 öğretim yılına mahsus olmak üzere 4 ve 5. sınıflarda haftada üçer saat olarak uygulanmasına devam edilmesi, 2006–2007 öğretim yılından itibaren 6, 7 ve 8. sınıflarda Teknoloji ve Tasarım Dersinin, İş Eğitimi Dersine karşılık olarak bu dersin öğretmenleri tarafından okutulması, 6, 7 ve 8. sınıflara ait bölümünün ise 2006–2007 öğretim yılından itibaren 6. sınıftan başlamak üzere kademeli olarak uygulamadan kaldırılması kararlaştırılmıştır (MEB, 2005e: 539). Bu değişikliklerin ardından ders dağılımında 2010 yılında tekrar değişiklik yapılmış 2005 yılında kabul edilen ilköğretim okulu haftalık ders dağılımı 2010–2011 öğretim yılından itibaren uygulamadan kaldırılmıştır (MEB, 2010e: 1539). Buna göre ülke çapında uygulanan en son haftalık ders dağılımı şöyledir:

Tablo 19

2010 Yılı İlkokul Programı Haftalık Ders Dağılımı

Dersler	Sınıflar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	11	11	11	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	4	4	4					
Fen ve Teknoloji				3	3	4	4	4
Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük								2
Yabancı Dil				3	3	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
Görsel Sanatlar	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2	2	2
Teknoloji ve Tasarım						2	2	2
Trafik ve İlk Yardım				1	1			
Rehberlik/Sosyal Etkinlikler						1	1	1
Zorunlu Ders Saati Toplamı	25	25	25	26	26	29	29	28
Yabancı Dil						1	1	1
Sanat Etkinlikleri						1	1	1
Spor Etkinlikleri						1	1	1
Düşünme Eğitimi						1	1	1
Halk Kültürü						1	1	1
Medya Okuryazarlığı						1	1	1
Bilişim Teknolojileri						1	1	1
Satranç						1	1	1
Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi								1
Tarım						1	1	1
Seçmeli Ders Saati Sayısı						1	1	2
Serbest Etkinlikler	5	5	5	4	4			
Toplam Ders Saati	30	30	30	30	30	30	30	30

(MEB, 2010: 1540)

Tablo 19’da görüldüğü üzere zorunlu derslerde değişiklik yapılmamış, seçmeli dersler arasına medya okuryazarlığı, bilim teknolojileri (bilgisayar dersinin yerine) ve vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersleri eklenmiştir. Ayrıca bu programda Tarım ve Hayvancılık dersinden hayvancılık uygulamaları kaldırılmıştır. Dolayısıyla tarihsel süreçte eğitim programlarında sık sık değişiklikler meydana geldiği ve bu konuda bir standardın yakalanamadığı söylenebilir.

İlköğretimde uygulanan programlar kadar bu programlarda kullanılan ders kitaplarının yayınlanma şekillerinde de zaman içinde değişiklikler olmuştur. Aşağıda bu temaya ilişkin olarak meydana gelen durumları görmek mümkündür.

4.8.2. Ders Kitapları

1970’ten bu yana ilköğretimde ders kitapları yarışma esası, tek tip kitap uygulaması, çok kitap uygulaması, devlet tarafından karşılanması gibi çeşitli şekillerde yayınlanmıştır. 1970’lerin başlangıcında ise çok kitap uygulamasına göre ilköğretimde ders kitabı okutulmuştur. Bunun için MEB tarafından; bilimsel yönden hata içermemek, ondan fazla ifade yanlış olmamak, nokta ve imlâ bakımından 20’den çok yanlış olmamak, başında fihrist bulunmak, aynen yazılması gereken yabancı kelimelerin yanlarına Türkçe okunuşları yazmak, Matematik, Fen ve Tabiat Bilgileri kitapları için bilimsel düşünme metoduna aykırı olmamak şartıyla kitaplar bastırılmıştır (MEB, 1970b: 29).

1971 yılında yarışma yoluyla kazanan kitaplar 3 yıl süreyle okutulmak üzere MEB tarafından telif hakkı karşılığında (ilkokulların ilk 3 sınıfında okutulacak kitaplarda işçilik ve malzeme tutarı için sarf edilen tutarın %4’ü, 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında %5’i ödenerek) satın alınmış ve basılmıştır (MEB, 1971: 284). Yine aynı yıl tüm ders kitaplarında baskı yılı ve baskı sırası belirtilmeye başlanmıştır (MEB, 1970c: 130).

1970–1971 öğretim yılında MEB tarafından yayınlanan genelgeyle, ilkokullarda okutulan ders ve yardımcı kitaplar 60 gramajlı yeni tip kâğıtlara basılmış, belirlenen ders ve yardımcı kitapların haricinde kitap okutulmasına izin verilmemiştir. Ders kitaplarının seçiminde ise; tek şubeli sınıfların ders kitaplarının sınıf öğretmenleri

tarafından seçilmesi, ilkokul müdürünün aynı zamanda sınıf öğretmeni olması durumunda okuttuğu dersin kitabını kendisinin seçmesi, birden fazla şube olan sınıfların ders kitaplarının, ilkokul müdürünün başkanlığı altında, aynı sınıfın şubelerini okutan öğretmenlerce seçilmesi yönünde karar alınmıştır. Ayrıca genelgede çoğunluğun kararı ile ya da oylar eşitse ilkokul müdürünün katıldığı tarafın seçtiği kitapların okutulacağı da belirtilmiştir. Bu durumda çoğunluğun kararına katılmayanların başka bir kitabı seçmesine ve okutmasına izin verilmemiştir. Tek öğretmenli ilkokullarda da, öğretmen aynı zamanda okulun müdürü olduğu için, kitap seçimini kendisinin yapması istenmiştir (MEB, 1970b: 227).

Seçilen bu kitaplar; MEB tarafından metot muhteva, tertip ve öğretime yardımcı unsurlar, dil, kitapların fizik yapısı kıstaslarına göre değerlendirilmiş, 17x24 cm boyutunda 4 folyoyu (1folyo 16 sayfa) geçmeyecek şekilde (64 sayfayı) basılmıştır. Ayrıca basılan kitap kâğıtlarının renkli olmamasına ve harflerin siyah mürekkeple basılmasına dikkat edilmiştir (MEB, 1971d: 121). Ders kitapları arasında 4. ve 5. sınıf Fen Bilgisi kitapları müsveddeler dâhil 12–16 forma (192–256 sayfa arasında) hacminde (MEB, 1974b: 387), matematik kitapları ise müsveddeler dâhil 14–18 forma yani 224–288 sayfa arası hacminde basılmış ve 10 veya 12 punto yazı karakterinde yazılmıştır (MEB, 1980: 204).

1972 yılında ilk okuma ile 1.,2.,3.,4., ve 5. sınıfların Türkçemiz, 4. ve 5. sınıfların Din Bilgisi kitapları tüm öğrencilere parasız, 4. ve 5. sınıfların Fen ve Tabiat Bilgisi kitapları ise sadece fakir öğrencilere parasız olarak verilmeye başlanmıştır. Ancak 1973 yılında bu uygulama, gönderilen kitapların Millî Eğitim Müdürlüklerince teslim alındığı halde uzun süre bekletilmesi okullara geç ulaştırılması, hatta bazı illerde bir kısım kitapların, bütün ders yılı boyunca depolarda alı koyularak öğrencilere verilmemesi nedeniyle tam olarak işlerlik kazanamamıştır (MEB, 1973b). Bu olumsuzluklara rağmen uygulamaya alınan tedbirlerle devam edilmiştir. Daha sonra Tekışık (1986: 1) ve Özkan'ın (2006: 41) da belirttiği gibi, çok kitap sistemi olarak bilinen bu uygulamalara 1973 yılında son verilmiş, MEB tarafından açılan yarışmalarla her ders için tek kitap yazdırılıp seçme yoluna gidilmiştir.

1977–1978 öğretim yılında da Türkçemiz I–II–III–IV–V ve Din Bilgisi I–II kitaplarına ilaveten sadece fakir öğrencilere Sosyal Bilgiler 4–5, Fen Bilgisi 4–5 ve Matematik 4–5 adlı ders kitapları parasız dağıtılmaya başlamıştır (MEB, 1977).

1981 yılında yarışma yoluyla kitap yazılmasına iştirak olmayınca sipariş yoluyla kitap yazdırma yoluna gidilmiştir (Tekişik, 1986: 1). Bu durum, Çotuksöken'e göre (2003: 4–5), sivil toplum kuruluşları tarafından eleştirel nitelikli çalışmalara da konu olmuştur.

1985 yılında ise Tekişik (1991: 2) ve Özkan'ın (2006: 41) da belirttiği gibi, MEB tarafından ders kitaplarının yeniden yazılması için bir kitap yazma seferberliği başlatılmıştır. Bakanlık müşavirleri, müfettişleri, ilköğretim müfettişleri ve öğretmenlerden oluşan komisyon tarafından ders kitabının yazılması çalışmaları yapılmış, ancak hazırlanan kitapların, deneme ve değerlendirme süreçlerinden geçirilmesi gerekliliğinden dolayı TTK tarafından yetersiz görülmüştür.

1991 yılında ders kitaplarının hazırlanmasıyla ilgili esasları düzenlemek amacıyla Ders Kitapları Yönetmeliği çıkarılmış, ders kitaplarının, mümkün olduğu kadar kaliteli kâğıda basılması, dizgide, 6–7 yaş için 24 punto, 7–8 yaş için 18 punto, 8–9 yaş için 12 punto, 9–12 yaş için 11 punto, 12 yaş ve yukarısı için 10 punto olması gerektiği belirtilmiş, kitap boyutlarının nasıl olacağı ise belirtilmemiştir. Ayrıca kitapların yarışma, sipariş, satın alma, yazdırma ve özel kesimce üretme usullerinde üretilip hizmete sunulacağı belirtilmiştir (Resmi Gazete, 1991: 25–226). Bunun ardından bir ders için çok ders kitabı ilkesi benimsenmiş ve ilk defa özel kesime ders kitabı üretme imkânı verilmiştir (MEB, 1991b: 570).

Yönetmelikte kitap boyutlarına ilişkin bir açıklamanın olmaması gerekçesiyle 1994 yılında ders kitaplarının forma sayıları hakkında bir genelge yayınlanmış ve 1994–1995 öğretim yılından itibaren de uygulanmaya başlanmıştır. Buna göre kitapların A4 boyutunda (210x297mm, 5–13 forma arasında) ve B5 boyutunda (176x250mm, 8–20 forma arasında) olması kararlaştırılmıştır (MEB, 1994b: 133). 1995 yılında ise Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği düzenlenmiş ve 1991 yılında çıkarılan yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır. Buna göre kitapların hazırlanması ve hizmete sunulmasında yarışma, sipariş, satın alma, yazdırma, özel kesimce hazırlama (md. 6) usullerinin yine dikkate alınacağı belirtilmiştir. Ayrıca ilköğretim 1. sınıflar için yazılan kitaplarda 20–24 punto, ilköğretim 2. sınıflar için yazılan kitaplarda 18 punto, ilköğretim 3. sınıflar için yazılan kitaplarda 14 punto, ilköğretim 4. sınıflar için yazılan kitaplarda 12 punto, ilköğretim 5. sınıflar için yazılan kitaplarda 11 punto, daha üst

öğrenim kademesi için yazılan kitaplarda da 10 punto büyüklüğünde harfler kullanılması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 1995b: 608).

1998'de ise ilköğretimde okutulacak kitapların seçiminde izlenen yollarda değişikliğe gidilmiş; kurulca kabul edilen ders kitaplarının yayımlandığı Tebliğler Dergisinin her öğretmen tarafından incelenmesinin okul yönetimince sağlanması, ders kitaplarının ilgili sınıf ve branş öğretmeni tarafından seçilmesi, sınıf ve branş öğretmenlerinin bu kitabı seçme gerekçelerini zümre öğretmenler kuruluna bilgi vermesi, bu toplantıya okul-aile birliği başkanı ya da uygun göreceği üyelerin katılması, son olarak sınıf ve branş öğretmenin seçtikleri kitap listelerini gereği için okul müdürüne sunmaları kararlaştırılmıştır (MEB, 1998: 881–882).

2001–2002 yılında da ilköğretim öğrencilerine parasız ve ödünç ders kitabı dağıtılması uygulamasına geçilmiştir. 2002–2003 eğitim ve öğretim yılında kırsal kesimdeki dar gelirli aile çocukları başta olmak üzere yoksul öğrencilere ödünç ders kitabı verilmesi uygulamasına devam edilmiştir. Ayrıca ders kitaplarından, okutulma süresi içerisinde daha çok yararlanılması amacıyla kitapların dönüşümlü olarak kullanılması ilkesi gözetilmiş, seçim işlemleri öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir (MEB, 2002b: 254).

2003–2004 eğitim ve öğretim yılında resmi ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin zorunlu ders kitapları MEB tarafından satın alınarak dağıtılmaya başlanmıştır. Bu kitaplardan sadece ilköğretim Müzik 1 ders kitabı ile seçmeli ders kitapları için kitap seçimi yapılması kararlaştırılmıştır (MEB, 2003b: 179).

2004 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği yeniden düzenlenmiş ve Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği adını almıştır. Bu düzenleme ile kitap seçim sonuçları internet üzerinden öğretmenlere duyurulmaya başlanmıştır. İnternete bağlı olmayan okulların kitap seçim sonuçlarının, internet bağlantısı olan okullardan veya il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinden seçimi yapan okul yönetimince yapılması kararlaştırılmıştır (MEB, 2004a: 538–539).

Yine aynı yıl ilköğretim matematik 1, 2, 3, 4, 5; ilköğretim Türkçe 1 (Okuma Yazma Öğreniyorum), 2, 3, 4, 5; ilköğretim hayat bilgisi 1, 2, 3; ilköğretim fen ve teknoloji 4, 5; ilköğretim sosyal bilgiler 4, 5. sınıf ders kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ve öğrenci çalışma kitapları 2005–2006 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle

okutulmak üzere takım hâlinde, yarışma yoluyla hazırlatılmıştır. Hazırlatılan kitaplara da ilköğretim 1. Sınıflar için 20, 2. sınıflar için 18, 3. sınıflar için 14, 4. sınıflar için 12, 5. sınıflar için 11 puntodan daha küçük harf ve rakam kullanılmamıştır (MEB, 2004b: 740, 744).

2005 yılında ilköğretim programlarının yenilenmesiyle birlikte ders kitaplarında da yenilemeye gidilmiş, yeni programın içeriği doğrultusunda ve ders kitapları tasarlanmış ve basılmıştır (MEB, 2008/09: 91). 2005–2006 eğitim–öğretim yılında programı değişen ilköğretim ders kitapları için sadece özel ilköğretim okullarında kitap seçimi yapılmış, resmi ilköğretim okullarında ise kitap seçimi yapılmamıştır (MEB, 2005a: 474). Yine aynı yıl ilköğretim Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf dersi öğretim programına göre hazırlanacak ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabının forma sayılarında değişiklik yapılmıştır. Buna göre; ders kitabının ve öğrenci çalışma kitabının boyutu 19,5x27,5 cm, forma sayısı 6–8 olarak belirlenmiştir (MEB, 2005b: 955–956). Dolayısıyla kitapların hem boyutları hem de hacmi daraltılmıştır. Bu durum kitaba çok fazla bağlı kalınmak istenmemesi şeklinde yorumlanabilir.

2006–2007 eğitim–öğretim yılında resmî ilköğretim okullarında sadece ilköğretim seçmeli ders kitapları yani Almanca 2. Yabancı Dil, Fransızca 2. Yabancı Dil, Bilgisayar 1, Bilgisayar 2, Bilgisayar 3, Bilgisayar 4, Bilgisayar 5, Turizm 1, Turizm 2, Turizm 3, Güzel Konuşma ve Yazma 1, 2, 3, 4, 5 ile aldirılması zorunlu olmayan ilköğretim Müzik 1 adlı ders kitabı için kitap seçimi yapılması, diğer ders kitapları için hiçbir resmi ilköğretim kurumunda kitap seçimi yapılmaması kararlaştırılmıştır (MEB, 2006b: 745).

2006 yılında, 2004 tarihinde yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine dayanılarak Ders Kitapları İle Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge yayınlanmıştır (MEB, 2006c: 1126). Bu yönerge MEB’e bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, temel ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, bilgi iş ve işlem yapraklarının nitelikleri, hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi ile diğer eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin esasları düzenlemek (md. 1) amacıyla çıkarılmıştır. Bu düzenleme, hazırlanan ders kitabının, alan uzmanı/uzmanları, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme ve değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı, rehberlik veya gelişim uzmanlarından oluşan ekip

tarafından içerik, dil, anlatım ve üslup, öğrenme, öğretme ve ölçme–değerlendirme, teknik, tasarım ve düzenleme yönlerine göre (md. 6) yapılandırılmasına ihtiyaç duyulmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca okullar tarafından belirtilen kitap sayıları esas alınarak bu yolla değerlendirilen tüm kitapların ücretsiz olarak dağıtılması uygulamasına devam edilmektedir (MEB, 2010b: 2).

Ders kitaplarından sonra öğretim sürecinde, öğretim hizmetinin niteliğine katkı sağlayan önemli faktörlerden birisinin de öğretmen faktörü (Taşdemir, 2009) olduğu söylenebilir. Aşağıda tarihsel süreçte öğretmen yetiştirmeye ilişkin meydana gelen durumlara yer verilmiştir.

4.8.3. Öğretmen Yetiştirme

1970’te ortaokul üzerine, lise düzeyinde 3 yıllık okullar şeklinde eğitim veren ilköğretmen okulları 1970–1971 eğitim–öğretim yılından itibaren bir yıl daha arttırılarak eğitim vermiştir. Böylece öğretmen okulları ilkokul üzerine 7 yıl, ortaokul üzerine 4 yıl öğretim veren okullar haline getirilmiş, lise eğitim programlarının tamamında uygulama ve öğretmenlik mesleği ile ilgili derslerin sayısı arttırılmıştır. Bu uygulama ile daha önce genel lise mezunu sayılabilmek için fark derslerini tamamlamak zorunda olan ilköğretmen okulu mezunu öğrenciler genel lise mezunlarına denk sayılmıştır (MEB, 1993c: 218; Arslanoğlu, 1997: 176; Kahramanoğlu, 2010: 45). Hem yapıda hem de programlarda değişiklik getiren bu düzenleme ile ilköğretmen okullarının statüsü biraz daha yükseltilmiş ve programları daha kapsamlı hâle getirilmiştir. Ayrıca ilköğretmen okullarının eğitim sürelerinin artırılması ilkokul öğretmeni yetiştirme işini yüksek öğretim seviyesine taşıma (YÖK, 1998a: 4) girişimleri içinde önemli bir başlangıç noktası olmuştur.

Bu gelişmenin ardından 1972–1973 öğretim yılında 89 öğretmen okulundan uygun olanları 2 yıllık yüksek okul haline dönüştürülme kararı alınmış (MEB, 1992f: 9–10) bu uygulamaya 1973–1974 öğretim yılından itibaren başlanmıştır. Çoğu eski ilköğretmen okulu binalarında olmak üzere liseye dayalı olarak kurulan iki yıllık eğitim enstitülerine giriş sınavlarında öğretmen lisesi mezunlarına avantajlar sağlanmıştır. Böylece öğretmen yetiştirmede bu iki kurum arasında zayıf da olsa bir devamlılık kurulmaya çalışılmıştır (YÖK, 1998b: 5; Özyar, 1998: 62; Yıldız, 2006: 8).

Bu yıllarda yaşanan öğretmen yetersizliği ilkokullarda başlıca sorunlardan olmakla birlikte, öğretmen yetiştiren ilk öğretmen okullarının azlığı da en önemli sorunlar arasında (Tekin, 1977: 19) yerini almıştır. Bunun için 1973–1974 öğretim yılında sınıf öğretmenlerinin hızlı bir şekilde yetiştirilmesi amacıyla mektupla öğretmen yetiştirme uygulaması başlatılmış ve 50.000 öğrenci, öğretmen yetiştirme programına alınarak 3 yılda 15 haftalık bir programla öğretmen olmuşlardır. Bu öğrenciler ortalama 40–50 günde öğretmenlik diplomasına sahip olmuşlardır. Bu durum, her yönden daha da güçlendirilmesi istenen öğretmenlik mesleğinin yıpranmasına (MEB, 1988a: 326; Adem, 1997: 195; Tekçe, 1999: 29; Yıldız, 2006: 8) ve uzun dönemde ülke eğitiminin tamamına yakınına etkileyerek eğitim kalitesinin düşmesine neden olmuştur.

Bir yandan da enstitülerin açılmasına devam edilmiş, iki yıllık eğitim enstitülerine dönüştürülen ilköğretim okullarının sayısı 1974–1975 yıllarında daha da arttırılmıştır. Temel eğitim öğretmeni yetiştirmek ve öğretmen açığını kapatabilmek amacıyla kurulan bu enstitüler yaklaşık sekiz yıl daha işlevini sürdürmüştür (Koçer, 1983: 583; Tekçe, 1999: 29; Demir, 2005: 84; Tangülü ve Karadeniz ve Ateş, 2010: 1059).

Öğretmen yetiştirmede yaşanan sıkıntı zaman zaman kalkınma planlarında da yer almış, öğretmen sayısındaki yetersizliğin yanı sıra öğretmen yetiştiren kurumların niteliğinin gün geçtikçe düşmesi nedeniyle bütün öğretmenlerin, yüksek öğretim kurumlarında yetiştirilmesi, eğitim enstitülerinin kapasiteleri dikkate alınarak, esnek bir öğretmen yetiştirme sisteminin geliştirilmesi, özellikle hizmet içinde yetiştirilmelerinin sağlanması yönünde kararlar alınmıştır (MEGSB, 1987: 292, 293, 325; Gül Avşar, 2007: 15).

Bu uygulamalar devam ederken 1975–1980 yılları arasında ilköğretmen okullarından hızlı bir dönüşüm yaşayan eğitim enstitülerinde normal akademik takvimin uygulanmadığı ve öğrencilerin çoğunluğunun okullarına devam etmediği (Demir, 2005: 9; Yıldız, 2006: 8; Kahramanoğlu, 2010: 47), enstitülere genellikle düşük puanlı öğrencilerin alındığı yönünde sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır (YÖK, 1998b: 5, Akyüz, 1994: 332; Demir, 2005: 9). Hatta Kaya'nın (1984: 201) belirttiği üzere kurumlara öğrenci alımları öyle bir hâle gelmiştir ki dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk duruma el koymak zorunda kalmış ve Millî Eğitim Bakanı 10 Kasım 1976'da eğitim enstitüsü sınavlarını iptal etmiştir. Ayrıca bu dönemde siyasal ve ideolojik

amaçlı şiddet olaylarının varlığı da eğitim enstitülerinin eğitimlerini normal olarak sürdürememelerine neden olmuştur. Birçok öğrencinin okula devam edemediği bu yıllarda bu soruna 1978 yılında hızlandırılmış programlarla çözüm şekli aranmışsa da ancak bu da nitelik açısından ciddi sorunlar doğurmaya başlamıştır. 1978–1979 öğretim yılında alınan bir kararla, eğitim enstitülerinin adları Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiş, bu yanlış uygulamalara son verilmiştir (Kalaycı, 2004: 102).

1982 tarihinde toplanan XI. Millî Eğitim Şûrası'nda bu defa öğretmen yetiştirme programında yer alan öğretmenlik meslek bilgisi programlarında birlik ve beraberlik sağlanması konusu gündeme gelmiştir. Küçükahmet'in (2007: 205) belirttiği üzere, bu birlik ve beraberliğin, programların sürelerinde, kredi sisteminde, muhteva kategorilerinin düzen ve ağırlığında, seçimlik derslerinde, staj ve uygulama faaliyetlerinde, değerlendirme süreçlerinde ve benzeri boyutlarında sağlanması gerekmiştir. Ancak bu birlik ve beraberlik uzun yıllar sağlanamamıştır.

Bunun ardından 28 Mart 1983 tarihinde yayımlanan 2809 sayılı Yüksek Öğretim Kurumlarının Yeniden Teşkilatlanması Hakkında Kanun ile de üniversiteler akademik bir hüviyet kazanmış ve en yüksek öğretim kurumu seviyesinde öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır (Akkutay, 1994: 152). Alınan bu önemli kararla eğitim enstitülerinin sayıları 1983 yılında 17'ye; 1984 yılında 20'ye, 1986 yılında 21'e, 1987 yılında 22'ye, 1989 yılında 23'e ve 1990 yılında da 24'e çıkarılmıştır (YÖK, 1998a: 5). Ayrıca bu okullarda genel kültür, özel alan bilgisi ve meslek formasyonu bakımından dengeli bir biçimde öğretmen yetiştirilmesi program açısından temel bir ilke haline getirilmiştir. Ancak yine de öğretmen yetiştirmede sistematik bir yapı ve bütünlük tam olarak sağlanamamış, eğitim derslerini okutan bir öğretmenin tüm eğitim derslerini okutabileceği düşüncesi esas alınmıştır (MEB, 1983: 313). Ayrıca Demir (2005: 9) ve Duman'ın (2009: 34) da belirttiği gibi, çeşitli liselerden öğretmen alımına devam edilmiş ve 3 yıllık eğitim enstitülerinde öğretmen yetiştirme uygulamasına az da olsa devam edilmiştir.

Daha sonra MEB ve YÖK işbirliğiyle kurulan öğretmen eğitimi komisyonu ve sağlanan iç–dış yardımlar sayesinde öğretmenlerin eğitimi tekrar ciddi bir şekilde ele alınmaya başlamış, branş öğretmenlerinin 4 yıllık lisanslarının içinde veya dışında genel ve alan bilgisinin yanında pedagojik formasyon, okul deneyimi ve uygulama konularına ağırlık verilerek ilkokulların daha iyi yetişmiş öğretmenlere kavuşturulması yönünde

çalışmalar yapılmıştır (Demirtaş, 2002: 10). Bunun üzerine 1988'de özellikle eğitim yüksek okullarının süresinin 4 yıla çıkarılması konusu üzerinde durulmuş ve 1989–1990 öğretim yılından itibaren de eğitim yüksekokullarının öğretim süreleri 4 yıla çıkarılmıştır (MEB, 1988a: 363–367; Adem, 1982: 28; Kavak, Aydın, Akbaba Altun, 2007: 39–40; Yıldız, 2006: 8; Gökalp, 2003: 63).

1992–1993 öğretim yılından itibaren de Eğitim Yüksekokulları ya Eğitim Fakültelerine (11 Temmuz 1992 tarih ve 3837 Sayılı Kanun ile), ya da bu fakülteler içinde sınıf öğretmenliği ve okul öncesi eğitimi öğretmenliği programlarına dönüştürülmüştür (Kavak ve diğerleri, 2007: 40). Bu dönemde 21 eğitim fakültesi içinde sınıf öğretmenliği bölümü bulunmaktadır (Ünsal, 2001: 6). Ayrıca daha önce yalnız sınıf öğretmeni yetiştiren Eğitim Yüksek Okulları, Eğitim Fakültesi olmasıyla birlikte, dal öğretmenliklerine yönelik yeni bölümler de açmışlardır (Uygun, 2006: 599).

Bu uygulamayla önceden 2 yılda yetişen ilkokul öğretmenleri 4 yılda yetişmeye başlamıştır. Bu durum, sınıf öğretmenliği bölümlerinin mezun ettiği öğretmen sayılarının yarıya düşmesine neden olmuştur. Yani mezun olunana kadar arada geçen sürede öğretmen açığı ortaya çıkmıştır (YÖK, 1998a: 3–4). Ayrıca bu dönemde emekliliğin özendirilmesi, ilköğretim okulları sayısının artması, sınıf öğretmenliği bölümlerinin ve kontenjanlarının ihtiyaç oranında arttırılmaması gibi etkenler de öğretmen ihtiyacını daha da arttırmıştır.

Bunun yanı sıra sınıf öğretmeni ihtiyacının karşılanmasında liseye dal öğretmeni olarak yetişen üniversite mezunları ve çeşitli diğer fakülte mezunları sınıf öğretmeni olarak atanmış ve pedagojik yönden uygun olmayan alternatif önlemler alınmıştır (YÖK, 1998a: 5–6). Bu da Şentürk'ün (2007: 12) de belirttiği gibi, öğretmen yetiştirmede, nitelik sorununu tekrar gündeme getirmiştir. Yeterli özel alan eğitimi ve pedagojik formasyonu bulunmayan iktisatçı, maliyeci, ilahiyatçı, sanat tarihçisi, tekstilci, dökümcü, beslenme uzmanı, eczacı, kimyacı, doktor, ziraatçı, dişçi, veteriner gibi 150.000 kadar üniversite mezunu sınıf öğretmenliğine atanmıştır (Tekişik, 1998: 2).

Bunun üzerine eğitim fakültelerinin yanlış yapılandırıldığı, temel amaçlardan uzaklaşıldığı ve öğretmen yetiştirmede nitelik ve nicelik açısından yetersiz kaldığı (DPT, 1996: 29) gerekçesiyle YÖK ile MEB arasında bir çalışma başlatılmıştır (YÖK, 1998a: 4–5). Sekiz yıllık zorunlu temel eğitim düzeyindeki sınıf öğretmeni ve dal

öğretmeni gereksiniminin karşılanamaması (Erçelebi, 2001: 33), yanlış yapılanma, temel amaçlardan uzaklaşma (Kavak ve diğerleri, 2007: 49), eğitim fakültelerinin MEB ve YÖK'le ilişkilerinin zayıf kalması öğretmenlik formasyon derslerinin içerik ve süreç açısından yetersiz kalması, öğretim yöntemlerinin yeterince geliştirilmemesi, lisansüstü programlarının Fen–Edebiyat Fakültelerinin aynısı olması nedeniyle Eğitim Fakültelerinin görevinin dikkate alınmaması (Tarhan, 2002: 1–2), yeterli alt yapı hazırlıkları olmayan yerlerde öğretmen yetiştirme programlarının açılması (Koç, 2005: 144) nedenlerinden dolayı 1998–1999 eğitim ve öğretim yılında yeni bir program uygulanmaya konmuştur. Bu program, XI. Millî Eğitim Şûrası'nın kararlarına uygun olarak programlarda birlik ve bütünlüğü korumuştur. Tüm öğretmen adayları aynı öğretmenlik meslek derslerini, aynı yarıyıld, aynı kredi saatte görmüş, aynı uygulamaya gitmiş, aynı standartlarda yetişmiştir (Küçükahmet, 2007: 205–206).

Bunun yanı sıra 1997 yılında, Türk Eğitim Sistemi'nde öğretmen eğitiminin kalitesinin yükseltilmesine yönelik olarak Millî Eğitimi Geliştirme Projesi gerçekleştirilmiştir (Tarhan, 2002: 1). Proje sonucunda alan öğretim yöntemleriyle ilgili 19 rehber kitap üretilmiş, Fakülte–Okul işbirliğine yönelik olarak uygulama esasları belirlenerek ülke genelinde eğitim kursları düzenlenmiştir (Tarhan, 2002: 2; Özdemir, 2000: 327). Ayrıca MEB ile YÖK işbirliğini sağlamak üzere Öğretmen Yetiştirme Millî Komitesi kurulmuş ve öğretmenlik uygulama yönergesi düzenlenmiştir. 1998–1999 eğitim öğretim yılında uygulamaya geçen bu yönerge kitapçık halinde basılarak YÖK tarafından Eğitim Fakültelerine ve İl Millî Eğitim Müdürlüklerine gönderilmiştir (Özyar, 1998: 63–64–67). Ayrıca Karahan'ın (2008: 17) da belirttiği gibi, komite aracılığıyla öğretim elemanları yurt dışına burslarla gönderilmiş ve eğitimleri desteklenmiştir.

Ayrıca bu yeni yapılanmayla birlikte bazı öğretmenlik programları Fen–Edebiyat Fakülteleri gibi alan fakülteleri öğrencilerine de açılarak, bu dallarda öğretmen eğitimi lisansüstüne çıkarılmıştır (Aydın, 2006: 89). Akreditasyon adı verilen ve Türkiye'de öğretmen yetiştiren fakültelerin aynı programı uygulamalarının sağlandığı bu yenilikle (Yıldız, 2006: 8), Özyar (1998: 63–64) ve Kavcar'ın (2003: 84–85) da belirttiği gibi; özel öğretim yöntemleri konusuna da ağırlık verilmiş, meslek öncesi öğretmenlik uygulamalarının artırılması, sınıf öğretmenliği sorununun ciddi olarak ele alınması, sekiz yıllık zorunlu temel eğitimde görev alacak öğretmenlerin

yetiştirilmesine imkân sağlanması ve yan alan uygulamasıyla (örneğin sınıf öğretmenliği için yan alan dersleri müzik, resim, beden eğitimi, bilgisayar gibi, dal öğretmenliği için bir alan seçme örneğin Türkçe öğretmeliği okuyan için sosyal bilgiler dersini seçmesi gibi) ortaya çıkabilecek öğretmen ihtiyacının giderilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Buna rağmen öğretmen dağılımında dengesizlikler ve kalabalık sınıfların olması (DPT, 1990: 293) nedeniyle alan dışından yüksek öğretimini tamamlamış kişilerden sınıf öğretmeni atanmıştır.

Ancak yeni yapılanmanın uygulanmasının ardından bir takım eleştiriler orta çıkmaya başlamıştır. Örneğin; uygulama, biçimi ve yapılanma tarzı açısından çağdaş oluşumları dikkate almadığı (Kavak ve diğerleri, 2007: 60–61) yönünde eleştirilmiştir. Üniversitelerin altyapı ve öğretim elemanı açısından öğretmen yetiştirmeye henüz hazır olmaması (Aydın, 1998: 277), MEB ile YÖK arasında yeterli düzeyde işbirliğinin sağlanamadığı, pratiğe yönelik uygulamanın (stajın) yeterince yaptırılmadığı, öğretmenlik meslek bilgisinin tam olarak verilemediği (Özyar, 1998: 62–63) şeklinde eleştiriler yapılmıştır. Ayrıca bu modelin mevcut eğitim fakültelerinin öğretmen yetiştirme işlevini yok ettiği, bu görevin Fen–Edebiyat Fakültelerine de devredilmesi ile sadece yüksek lisans uygulamasıyla öğretmen yetirilemeyeceği (Okçabol, 2005: 162; Kırbıyık, 1998: 39) yönünde eleştiriler devam etmiştir. Bu durum Kavcar'ın (2003: 84–85) da belirttiği gibi, branş öğretmeni eğitiminin 5,5/6 yıla çıkarılması ile lisans dersleriyle yüksek lisans diploması verilmesi ve var olan tezsiz yüksek lisans öğretiminin sertifika programına dönüştürülerek bozulması anlamına gelmektedir. Böylece öğretmen yetiştirme öğrenim süresinde tutarsızlıklar olmuş (bazı dallarda 5,5/6 yılda bazı dallarda 4 yılda öğretmen yetiştirilmiş), aynı öğretmenlik meslek bilgisi derslerini alan öğrenciler farklı diplomalarla vasıflandırılmıştır.

Yinede bu sorun eleştirilere rağmen öğretmen yetiştirmede yeniden yapılanma ya da iyileştirmeye ihtiyaç duyulmamış yerine öğretmen nitelikleri üzerinde durulmaya başlanmıştır. 2001 yılında öğretmenlik mesleğini etkili ve verimli bir şekilde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken bilgi, beceri ve tutumları gerçekleştirmek üzere yeterlikler, YÖK, MEB, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü, EARGED tarafından hazırlanan çalışmalarla belirlenmiştir. Çalışmada öğretmen yeterlilik alanlarından; genel kültür ve özel alan boyutlarının genel çerçevesi çizilmiş ve öğretim sürecinde işe nasıl koşulacağına işaret eden 14 ana yeterlilik altında 206 alt

yeterlilik belirlenmiştir (MEB, 2002c: 700). 2002 yılında YÖK ve TTK'nın görüşleri doğrultusunda ve MEB tarafından yürürlüğe konulan bu yeterlikler öğretmen yetiştiren fakülte ve yüksek okullara gönderilerek öğretmenlerin, belirtilen yeterliliklere sahip olacak şekilde yetiştirilmeleri istenmiştir (Mahiroğlu, 2004: 437).

2004–2005 öğretim yılında ise eğitimde kalite ve verimliliğe yönelik olarak ilköğretimde yeni eğitim programının hazırlaması ve örnek uygulamaların yapması konusunda çalışmalar yapılmıştır (Pehlivanoğlu, 2005: 197). 2006 yılında ise genel kültür dersleri bakımından yetersiz olduğu görülen yeni öğretmen yetiştirme programları genel kültür dersleriyle takviye edilerek yan alan uygulamasına da son verilmiştir (Taşdemirci, 2010: 139).

Öğretmen yetiştirme konusunda gerçekleştirilen bu yeniden yapılanmanın ardından öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarının, öğretmen adaylarını öğretmenlik mesleğine en iyi biçimde hazırlamak üzere programlarını yürütmek ve öğretmen adaylarının gerek teorik, gerekse uygulamalı derslerle öğretmenlik mesleği için gerekli bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazanmak (Çakmak, Kayabaşı, Ercan, 2008: 54) amacıyla yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenleme, 1997–1998 yapılanmasını değiştirmek için değil, programların güncellenmesi ve modelin aksayan yönlerinin düzenlemesi için yapılmıştır (YÖK, 2007: 62–65). Yapılan bu düzenlemeyle alan ve alan eğitimi dersleri %50–60, öğretmenlik meslek bilgisi dersleri %25–30 ve genel kültür dersleri %15–20 oranlarında olacak biçimde belirlenmiştir. Ayrıca çakılı ders uygulaması esnetilerek, fakültelere, toplam kredilerinin yaklaşık %25'e varan oranda derslerini belirleme yetkisi verilmiş ve seçmeli ders olanağı artırılmıştır. Öğretmen adaylarına; birleştirilmiş sınıflarda, köylerde ve YİBO'larda öğretmenlik uygulaması yapabilme fırsatı verilmiştir. Genel kültür dersleri kapsamında, Topluma Hizmet Uygulamaları adlı yeni ve zorunlu bir ders koyularak öğrencilerin toplumun güncel sorunlarını inceleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlaması panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı ya da düzenleyici olarak katılması özendirilmiştir. Yapılan bu en son düzenleme güncelliğini korumaktadır.

Tarihsel süreçte oldukça hızlı bir gelişme gösteren öğretmen yetiştirmede hizmet içi eğitimlerin de önemli bir yeri vardır. Zira her öğretmenin öğrenimi sırasında edindiği bilgi ve becerilerin meslek hayatında hızlı bir şekilde değiştiğini fark ederek kendinden

beklenen görev ve fonksiyonları yerine getirirken çağdaş koşullara ayak uydurabilmesi için yeniden öğrenim görmesi gerekmektedir (Küçükahmet, 1972: 15). Öğretmenlerin görevleriyle ilgili bilgi, beceri ve tutumları kazanmaları açısından oldukça önemli olan (Taymaz, 1981: 4; Küçükönder, 2001: 51) yeni nesillerin yetişmesinde önemli sorumlulukları olan öğretmenlerin hızla değişen dünyada ilave niteliklere sahip olmalarına (Özdemir, 2005: 289) fırsat sağlayan hizmet içi eğitim temasına ilişkin bilgilere aşağıda değinilmiştir.

4.8.3.1. Hizmet İçi Eğitim

Yazıcı ve Gündüz'ün (2011: 4) de belirttiği gibi, çoğunlukla yaz tatillerinde, ara tatilde, hafta sonları veya ders saatleri dışındaki sürelerde gerçekleştirilen hizmet içi eğitimler; öğretmenlere, uyum, bilgi yenileme, geliştirme ve üst görevlere hazırlama yönünde katkı sağlamaktadır. Ancak önemli katkılarına rağmen tarihsel süreçte öğretmenlerin hizmet içinde yetiştirilmeleri uzun bir süre ihmal edilmiştir (MEB, 1983d: 313). Buna rağmen bilimsel ve teknolojik gelişmeler beraberinde kurumların yapı ve fonksiyonlarını da etkilediğinden hizmet içi eğitimlerde zamanla gelişme göstermiştir.

Tarihsel süreçte hizmet içi eğitim, 1960 yılında Amerikan ICA örgütünün teknik yardım ve işbirliği ile Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğüne bağlı olarak kurulan “Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu” aracılığıyla yapılmıştır (Özyürek, 1981: 51–52). Daha sonra bu büro 1966 yılında “Eğitim Birimi Müdürlüğü” hâline gelmiştir. 1974 yılında bu müdürlük “Personel ve Organizasyon Geliştirme Genel Müdürlüğü” olarak bütçe kanununa girmiş olsa da personel sıkıntısı nedeniyle genel müdürlük olamamıştır. 1975’te Hizmet İçi Eğitim Genel Müdürlüğü’ne ve 1982 yılında da Hizmet İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı dönüştürülmüş ve hizmet içi eğitimler bu yolla koordine edilmiştir.

1993 yılında ise Hizmet İçi Eğitim Daire Başkanlığı kendisine verilen görevleri personel yetersizliği nedeniyle MEB tarafından mahalli hizmet içi eğitim planı hazırlanması ve yürütülmesi konusunda yetki devri yapmış (MEB, 2005g: 86–87; Yağcı, 2003: 142) bazı illerde Hizmet İçi Eğitim ve Öğrenme Kaynakları merkezleri kurulmuştur (Erbilgin, 2000: 31). Böylece, öğretmenin görev yerinden ayrılmaksızın

sınıftan alıkoymadan iş başında yetiştirilmesi merkezi ve mahalli olarak yapılmaya başlamıştır (MEB, 2005g: 86–87; Yağcı, 2003: 142). 1994 yılında 5 Nisan Ekonomik Kararları hizmet içi eğitim uygulamasını da etkilenmiş ve hizmet içi eğitim faaliyetleri bir süre durdurulmuştur. İlerleyen dönemlerde bu kısıtlamaya rağmen merkezi ve mahalli faaliyetlere azda olsa yer verilmeye çalışılmıştır (Şahin, 1994: 102).

Daha sonra aynı yıl Millî Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliği çıkarılmış ve hizmet içi eğitim programlarının, kurumun amacına uygun olarak personelin eğitim ihtiyacına göre hazırlanacağı hükme bağlanmıştır. Aynı zamanda yönetmelikte bu eğitimlerde pedagojik formasyon, öğretim ilke ve yöntemleri, araştırma yöntem ve teknikleri, program geliştirme, Atatürk ilke ve inkılâpları, eğitim yönetimi, bilgisayar, yabancı dil önlisans ve lisans tamamlama programlarına önem ve öncelik sırası dikkate alınarak yer verileceği belirtilmiştir (Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliği, 1994, md. 25). Bunun yanı sıra öğretmenlere adaylık, uyum, bilgi yenileme, geliştirme ve üst görevlere hazırlama, alan değiştirme, özel eğitim gibi eğitimler de verilmektedir (Yazıcı ve Gündüz, 2011: 3–4). Ancak hizmet içi eğitim etkinliklerinin planlanmasında ve hizmet içi eğitimlerin hangi konularda verilmesi çalışmalarında bilimsel yöntemlere göre saptanan çalışmaların bulunmadığı da bir gerçektir (Küçükahmet, 1992: 27). Bu konuda öğretmenler ve ilgili birimlerle sıkı bir işbirliğine gidilmelidir.

Millî Eğitimi Geliştirme Projesi (1990–1999) kapsamında gerçekleştirilen çalışmalarla hizmet içi eğitim faaliyetleri geliştirilmeye çalışılmış Ankara, Aksaray, Erzurum, Mersin, Rize, Van ve Yalova’da kurulan Hizmet İçi Eğitim Enstitüleri ile öğretmenlerin hizmet içi eğitim faaliyetlerinden yararlanmaları sağlanmıştır (MEB, 2005g: 86–87). Günümüzde bu enstitülerde ve okulların kendi içinde hizmet içi eğitim faaliyetleri artarak devam etmektedir. Aynı zamanda merkezi ve mahalli bu eğitimlerin ve katılımcıların sayısı giderek artış göstermektedir. Aşağıda hizmet içi eğitimde faaliyet ve katılımcı sayılarının gelişimini görmek mümkündür.

Tablo 20

*Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığınca 1970–2009 Yılları Arasında Düzenlenen
Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri*

Yıl	Merkezi Faaliyetler		Mahalli Faaliyetler		Genel Toplam	
	Faaliyet Sayısı	Katılımcı Sayısı	Faaliyet Sayısı	Katılımcı Sayısı	Faaliyet Sayısı	Katılımcı Sayısı
1970	32	1.103				
1971	77	4.014				
1972	79	5.669				
1973	166	12.196				
1974	136	8.652				
1975	106	6.163				
1976	119	8.604				
1977	77	5.579				
1978	85	4.421				
1979	57	2.645				
1980	69	3.259				
1981	125	7.423				
1982	89	6.251				
1983	99	13.712				
1984	142	22.054				
1985	79	17.019				
1986	135	23.526				
1987	181	18.649				
1988	200	30.789				
1989	378	132.578				
1990	348	6.475				
1991	366	9.812				
1992	415	19.729				
1993	523	27.169	549	81.597	1.072	108.766
1994	254	13.151	794	83.250	1.048	96.401
1995	470	23.320	1.096	94.999	1.566	118.319
1996	450	17.808	961	103.769	1.411	121.577
1997	529	30.000	1.445	126.152	1.974	156.152
1998	482	22.413	2.179	159.233	2.661	181.646
1999	413	24.171	3.765	177.862	4.178	202.033
2000	445	23.583	6.126	288.426	6.571	312.009
2001	419	20.080	7.526	321.411	7.945	341.491
2002	313	22.072	11.772	495.643	12.085	517.715
2003	453	19.727	7.120	253.135	7.573	272.862
2004	526	34.154	11.422	587.402	11.948	621.556
2005	543	33.156	9.050	478.168	9.593	511.324
2006	634	44.006	13.460	472.533	14.094	516.539
2007	614	44.808	18.725	415.682	19.339	460.490
2008	751	41.783	24.416	481.412	25.167	523.195
2009	930	45.102	18.987	373.365	19.917	418.467
2010	957	48.629	18.554	396.063	19.511	444.692
Genel Toplam	13.266	905.454	157.947	5.390.102	167.653	5.925.234

MEB, 2010a: 134–135

Not: Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri 1993 yılından itibaren illere verilen yetki ile mahalli hizmet içi eğitim faaliyeti olarak planlanmaya ve düzenlenmeye başlanmıştır.

Tablo 20’de görüldüğü üzere 2010 yılı itibariyle 957 merkezi, 18.554 mahalli olmak üzere 19.511 hizmet içi eğitim faaliyeti düzenlenmiş, bu faaliyetlere 48.629’u merkezi bölgeden, 396.063’ü mahalli bölgeden toplam 444.692 kişi katılmıştır. Hizmet içi eğitim çalışmalarına merkezi ve mahalli çapta gün geçtikçe daha çok hız verilmeye başlamıştır. Özellikle son 40 yılda gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmeye çalışılan düzenlemeler bu konuda çok uzun yıllar sürebilecek çalışmaların da göstergeleridir (Seferoğlu, 2004: 40; Çubukçu, 2010: TRT Haber).

Özyürek (1981: 13) ve Erçetin’in (2005: 282) belirttiği gibi, hizmet içi eğitim etkinliklerinde araştırma ve yaratıcılık, öğretim, uygulama ve mesleki hizmetler, kişisel özellikler, vatandaşlık alanları gözetilerek plan ve düzenlenmeler yapılmaktadır. Sistemli, fonksiyonel ve etkin eğitim programlarının uygulanması için daha fazla çaba sarf edilmektedir. Örneğin; 2005 yılında MEB personelinin merkezî bir anlayışla veya mahallî uygulamalarla hizmet içi eğitime hızlı ve yeterli şekilde alınmalarının güçlüğü dikkate alınarak, Uzaktan Hizmet İçi Eğitim Uygulamasına Geçilmesi ve Yaygınlaştırılması Projesi hazırlanmış ve uygulamaya geçilmiştir (MEB, 2005g: 86–87). Böylece hizmet içi eğitimden herkesin yararlanması ve hizmet içi eğitimlerin daha fonksiyonel hâle getirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Hizmet içi eğitimlerden sonra ilköğretimin tarihsel sürecinde gelişiminde sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin de oldukça önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu temaya ayrı bir yer verilmiştir. Aşağıda sekiz yıllık zorunlu temel eğitim ve beraberinde getirdiği tartışmaları görmek mümkündür.

4.8.4. Sekiz Yıllık Zorunlu Temel Eğitim

1970 yılında toplanan VIII. Millî Eğitim Şûrasında Tekışık’ın (1996: 2) da belirttiği gibi, ülke genelinde zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması üzerinde durulmuş, bu yönde sistemin değiştirilmesinde faydalar olacağı öngörülmüştür. Daha sonra ilk defa 1971 yılında Hacettepe Üniversitesi ve MEB’den gelen kişilerce oluşturulan kurul tarafından başlatılan bu çalışmalar (UNESCO, 1993: 13) kamuoyunda da zorunlu ilköğretimin 8 yıla çıkarılmasının gerekliliğinin vurgulanmasıyla ve bireye–topluma kazandıracağı faydaların neler olduğunun anlatılmasıyla devam etmiştir (Bircan, 1979:

11). Zira Gündüz'ün (2001: 12) de belirttiği gibi, bu uygulamanın kanunlaştırılmasında, çeşitli şekillerde yorumlanmasında ve değerlendirilmesinde basının önemli etkileri olmuştur.

1971–1972 öğretim yılında 16 yatılı bölge okulunda ve 2 ilkokulda 8 yıllık zorunlu temel eğitim denenmiş (Gelişli, 2005: 26), uygulamanın koşulları elverişli ilk ve ortaokullarda devam etmesi ve yurt çapında yaygınlaştırılması (Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası) kararlaştırılmıştır. 1972–1978 yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da devletin ana politikaları arasında sekiz yıllık zorunlu temel eğitim yer almıştır.

Yurt (1993: 24) ve Gelişli'ye (2005: 24–26) göre, bu dönemde mali kaynakların sınırlılığı, mevcut altyapının yetersizliği, eğitim programlarının bütünleştirme hazırlıklarının tamamlanmaması, nitelikli insan gücünün yetersizliği ve buna benzer zorlayıcı nedenlerin varlığı uygulamanın ertelenmesine neden olmuş sekiz yıllık zorunlu temel eğitim atılan somut adım pilot uygulamaların dışına çıkılamamıştır. Bu imkânsızlıklara rağmen 1973–1974 öğretim yılında sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulaması çalışmalarına devam edilmiş 40 yatılı bölge okulunda, 1975–1976 yılında ise 50 okulda deneme çalışmaları yapılmıştır (Sağlam, 1996: 13). Birer yıllık da olsa yapılan bu sınırlı uygulamalar; bir yandan uygulama sonuçlarına göre gerekli görülecek değişiklikleri yaparak taslağı geliştirmek, öte yandan bütün okullarda uygulamaya geçilmesi için yurt düzeyinde tüm illere hazırlanma olanağı vermek açısından oldukça önemlidir (MEB, 1974a: 470). Bu öneme rağmen deneme çalışmaları 1976 yılında durdurulmuş ve denemeler sahipsiz kalmıştır (Bursalıoğlu, 1993: 13). Denemenin yürütülmesinde Sağlam'ın (1996: 14) belirttiği üzere, görevli olanlar başka yerlere atanmış, bu denemelerin bir değerlendirmesi yapılmamış, uygulanması için hazırlanan işlikler derslik olarak kullanılmış ve gönderilen araçların bir kısmı atıl olarak kalmıştır.

1979 yılında başlatılan temel eğitim çalışmalarında ilk olarak TTK'nın sorumluluğunda bir Temel Eğitim Projesi oluşturulmuş, TTK'nın kararı ile temel eğitim okulu yeni ders dağılım çizelgesi kabul edilerek, bu çizelgenin her yıl tespit edilecek okullarda uygulanması kararlaştırılmıştır. Ancak bu olumlu gelişmeye rağmen MEB'deki görevlilerin değiştirilmesi nedeniyle sekiz yıllık zorunlu temel eğitim çalışmaları yarıda kalmıştır.

1980 yılında sekiz yıllık zorunlu temel eğitimde bir gelişme sağlanmaya çalışılması, ilköğretim okullarının ve öğretmenlerinin sayıca artırılması ve daha çok öğrencinin ilköğretime dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır (Gönen Cengiz, 2008: 24). Bunun için 1981–1982 öğretim yılında 6 ilde, 10 okulda sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasına (Akyüz, 2008: 348, Aşıcı, 1994, Gündüz, 2001: 10) mevcut ilk ve ortaokullar ile YİBO'lara ek yatırım gerektirmeyen ve fiziki kapasiteleri yeterli bulunanlardan başlanmış (Çağlar, 1997: 5), eski yıllardan kalan araç-gereçler de toplatılarak tekrar kullanılmıştır (Sağlamer, 1996: 14). Bir yandan da oluşturulan proje grubu ve buna bağlı yürütme grubu ile METK'ya uygun olarak ilköğretim okulunun amaçları ve eğitim ilkelerini tespit etmek üzere çalışmalara başlanmıştır (Sağlamer, 1996: 14). Ancak planlama, iletişim, koordinasyon ve değerlendirme fonksiyonlarının iyi yapılandırılmaması nedeniyle uygulama yine yaygınlaştırılamamıştır (Akdeniz, 1976: 372–375).

1982–1983 öğretim yılında her ilde en az bir okulda olmak üzere 200 okulda ilköğretim uygulaması tekrar denenmiştir. 1983 yılında temel eğitimi desteklemeye ve yaygınlaştırmaya dönük olarak, MEB ve UNICEF işbirliği ile Hayata Dönük Temel Eğitim Projesi başlatılmış (MEGSB, 1983: 13), proje bazında da sekiz yıllık zorunlu temel eğitim desteklenmiştir. Uygulamanın yaygınlaştırılması amacıyla 1983–1984 öğretim yılında 204 okulda daha ilköğretim uygulamasına geçilmiş böylece bu öğretim yılından itibaren 67 ilde toplam 414 okul ilköğretim uygulaması kapsamına alınmıştır (MEB, 1983a: 443; Sağlamer, 1996: 14).

1997–1999 yılında ise 55. Hükümet, sekiz yıllık zorunlu temel eğitim kanun tasarısını hazırlayarak TBMM'ye sunmuş ve bu sürecin başlamasına ön ayak olmuştur. Aynı yıl 1997 yılında yapılan uzun tartışmalar sonucunda sekiz yıllık zorunlu temel eğitim kanunlaştırılmış ve 1997–1998 öğretim yılından itibaren de uygulamaya başlanmıştır. Uygulama safhasında MEB tarafından sekiz yıllık zorunlu temel eğitimi yaygınlaştırmak amacıyla çeşitli adımlar atılmıştır. Bu adımlardan biri, ilköğretimde çağdaş bir eğitim düzeni kurmayı amaçlayan Eğitimde Çağı Yakalama 2000 Projesi'dir (MEB, 2000c: 42). Proje bu döneme damgasını vurmuştur (Uluğbay, 1998: 7). Projede; ilköğretimde %100 okullaşma oranına ulaşılması, birleştirilmiş sınıf uygulamasına aşamalı olarak son verilmesi, sınıf mevcutlarının 30'a indirilmesi, ikili öğretimden

normal öğretime geçilmesi, ilköğretimde niteliğin yükseltilmesi hedeflenmiştir (MEB, 2000c: 42).

Belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla MEB bünyesinde başka projeler de geliştirilmiş, kampanyalar düzenlenmiştir. İlköğretimde Bilgi Teknoloji Sınıfları Projesi, YİBO Destek Projesi, Haydi Kızlar Okula Kampanyası, Eğitime Yüzde Yüz Destek Projesi bunlardan birkaçıdır. Bu projelerin ayrıntılarına projeler teması altında yer verilmiştir.

Bunun yanı sıra sekiz yıllık zorunlu temel eğitimi yaygınlaştırmak amacıyla bütçede büyük bir fon oluşturulmuş bina, personel ve işleyiş açısından destekte bulunulmuştur (Gönen Cengiz, 2008: 24–26). Yine gönüllü kuruluşlar, tüzel kişiler veya bu işe gönül verenler ilköğretimin yaygınlaştırılması için daha çok okul yapılması yönünde çaba sarf etmişlerdir (Erden, 1998: 176). Maliye Bakanlığı tarafından da eğitime katkı payı adı altında cep telefonu, yakıt, otomobil, emlak, vb. tüketim maddelerinin alım satım işlemlerinden farklı oranlarda kesinti yapılmaya başlanmış ve bu paralar yeni okul ve dersliklerin yapılmasında kullanılmıştır (Çınar, Çizmeci, Akdemir, 2007: 192).

Ayrıca 4306 sayılı kanun ile yürürlüğe giren bu uygulama ile METK’da da değişiklik yapılmış (MEB, 1997a, Altunya, 2003: 59) ve ilköğretim kurumlarının sekiz yıllık okullardan oluştuğu bu okullarda kesintisiz eğitim yapıldığı ve bitirenlere ilköğretim diplomasının verildiği belirtilmiştir. Yine 1961 tarihli 222 sayılı İEK’da ve 1986 tarihli 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu’nda da, birlikte veya ayrı ayrı geçen "ilkokul" ve "ortaokul" ibareleri "ilköğretim okulu" olarak değiştirilmiştir. Sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasıyla birlikte aynı yıl İlköğretim Kurumları Yönetmeliği yayınlanmış MEB’e bağlı resmi ve özel ilköğretim kurumlarının kuruluş, görev ve işleyişinin nasıl olacağına açıklık getirilmiştir (MEB, 2003a: 50). Ayrıca, Gönen Cengiz’in (2008: 12) de belirttiği gibi, sekiz yıllık eğitim uygulamasının kesintisiz olması “İş Kanunu, ILO Sözleşmesi, Dünya Çocuk Hakları Sözleşmesi”nde yer alan “15 yaşından küçük çocukların iş yerlerinde çalıştırılmaması” ilkesiyle de desteklenmiştir.

Her açıdan destek gören bu uygulamanın beraberinde de getirdiği pek çok tartışma da tarihsel süreçte yer etmiştir. Aşağıda bu tartışmalardan bazılarına yer verilmiştir.

4.8.4.1. Sekiz Yıllık Zorunlu Temel Eğitimin Beraberinde Getirdiği Tartışmalar

Millî amaçlara uygun olarak bütün Türk vatandaşlarına temel eğitimi kazandıran ilköğretim (MEB, 1971c: 2) her vatandaşa hayatta karşılaşacağı problemleri çözmek, toplumun değerlerine ve normlarına uyum sağlamak ve üretici olmak için gerekli temel yeterlikleri kazandırmak (Sağlamer, 1995: 14) gibi özelliklere sahiptir. Bununla birlikte çağdaş yaklaşım, yönetim ve tekniklerle bütün yurtda eğitimin yaygınlaştırılmasına aracılık eden (Akyol, 1997: 20) ve ilköğretimin 21. yy insanını 5 yıllık eğitimle yetiştiremeyeceği (TRT Haber Arşiv, 1996: 99/2667 24'14"-34'28"), içinde bulunan bilgi çağının eğitimle yakalanabileceği, bilgi çağı yakalanamadığında devlet ve millet olarak varlığını sürdürebilmenin imkânının olmaması (Erdem, 2010) her alandaki ve her kademedeki yetişmiş insan gücünün kazandırılması (Reisoğlu, 1997: 9) gerekçeleriyle temel eğitimin sekiz yıldan daha az olmasının ülkeye bir fayda sağlamadığı görüşü yaygınlık kazanmıştır (Erdem, 1997: 14).

Aynı zamanda pedagojik ve bilimsel bir olay olan bu uygulamanın (TRT Haber Arşiv, 1996: 99/2667 24'14"-34'28") zorunlu hâle getirilmesi toplumun refah düzeyinin yükseltilmesinde, kültürel değerler kazandırmada ve var olanı yaşatmada, en önemlisi çağın gelişmelerini ve sorunlarını anlamada ve çözüm üretmede gerekli bir koşul olarak görülmüştür (Taş, 2007: 35). Eğitimde hem fırsat hem de imkân eşitliği sağlayan bu eğitimin (Uluğbay, 1997: 62'59"), Akdeniz'in de (1976: 368) belirttiği gibi, bir üst kademeye devam etmeyecek fertler olsa bile yeterli bir temel eğitim almış olarak hayata daha kolaylıkla uyum sağlayabileceği, iş başında eğitim ve diğer yaygın eğitim olanaklarından daha iyi yararlanabileceği düşünülmüştür. Bu gerekçelerle eğitim sisteminde yeni bir reform yapılması zorunlu hâle gelmiş ve sekiz yıllık zorunlu temel eğitim konusu Türk Millî Eğitiminin olmazsa olmaz şartını oluşturmuştur (Ayaz, 1997: 26-28). Görüldüğü gibi sekiz yıllık zorunlu temel eğitim ani bir kararla

gerçekleştirilmemiş Onuncu Millî Eğitim Şûrasından On Beşinci Millî Eğitim Şûrasına kadar uzanan bu süreçte sürekli tartışılmıştır (Bumin Süzen, 2004: 12).

Çocuğun 6–14 yaş arasında bir yandan soyut düşünme yeteneği gelişirken diğer yandan beden gelişiminin büyük bir kısmının tamamlanması ve çağın gerektirdiği bilimsel–teknolojik gelişmeye uyum sağlama becerisini kazanması (Erbilgin, 2000: 21; Sağlam, 2010), meslek seçiminde de sağlıklı kararlar alabilmesi açısından oldukça önemli olan ayrıca çocukların erken yaşlarda çalıştırılmaya başlamasının bedensel ve psiko–motor gelişimi açısından oldukça zararlı olması, sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin, bu olumsuzluğu önlemede yardımcı olacağı, daha uzun süre eğitim alınarak daha iyi yaşantılar ve öğrenme ortamlarına (Akman, 1997: 243–245) sahip olunacağı bilinen bir gerçektir.

Bu öneme rağmen yapılan düzenleme çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Öncelikle sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasında, temel eğitim ya da zorunlu eğitim kavramları da sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Temel eğitim kavramı ilk kez UNESCO tarafından 1950 yılında okuma–yazma bilmeyen yetişkinlere verilecek eğitimi anlatmak için kullanılmıştır. Türkiye’de ise ilk kez 1961 tarih ve 222 sayılı İEK’nın birinci maddesi ile yasal bir deyim olarak kullanılmıştır. Yapılan taramalarda temel eğitimin aynı anlamda pek çok tanımına rastlanmıştır. Örneğin; Başaran (1982: 11), temel eğitimi; “değişik mesleklerde, alanlarda, insanların daha sonraki yaşamı, öğrenimi için temel nitelikte olacak bir eğitim düzenlemesi” olarak tanımlarken Ayhan (1993: 84) ise; “toplum hayatında gerekli en önemli bilgilerin ve becerilerin yurttaşlara kazandırılması amacını güden eğitim olanakları” şeklinde ifade etmiştir. Bir başka tanımda Sağlamer’de (1995: 14), temel eğitim her vatandaşa, kendi hayatında karşılaşılabileceği problemleri çözebilecek, toplumun değerlerine ve kurallarına uyum sağlayarak üretici olmalarına olanak sağlayan bir eğitimidir demiştir. Ayrıca sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin yerine belli bir öğrenim süresini anlatması açısından kullanılan bir diğer tabir ise ‘zorunlu eğitim’dir (Başaran, 1982: 21). Her öğrencinin sekiz yıl eğitim almaya mecbur olduğu “zorunlu” sözcüğü ile ifade edilmiştir (Tertemiz, 1999: 171).

Kavramsal anlam tartışmasının yanı sıra öğretmen, materyal ve donanım yetersizliği, eğitim uzmanı (rehberlik, ölçme, program), resmi yazıların artması, öğrenci uyumsuzlukları (Kaplan, 2000: 74–84; Çankaya, 1997: 20–22; Akman, 1997: 241;

Aytekin, 1997: 39), ilköğretim ikinci kademesinde kol öğretmenlerinin yetersiz olması ve haftalık ders saati sayılarının fazla olması (Mert, 1999: 40), ortaöğretime sonrasında da yüksek öğretime olan talebin artarak şiddetli bir rekabet ortamının doğması (Oktay, 1997: 238–239) yönünde eleştiriler de yapılmıştır. Yine 5, 6, 7 hatta 8 yaş çocuğu ile 15 yaşındaki çocukların bir arada aynı çatı altında tutulması, aynı okul bahçesini, lavaboyu, tuvaleti ve kantini kullanması her iki yaş için de kişilik sapma ve kaymalarına (Mert, 1999: 21) hatta zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin sağlıklı olamayacağı (Küçükönder, 2001: 40) yönünde görüşlerde yaygınlık kazanmıştır. Eğitim programları açısından da birtakım tartışmalar yaşanmış, bu uygulamanın başlaması ve yaygınlaştırılması safhasında eğitim programlarında bir değişikliğin yapılmadığı, mevcut ders programları ile öğrenciye daha fazla bilginin yüklendiği savunulmuştur (Erdem, 1988: 27–28).

Bununla birlikte okullarda rehberlik hizmetinin yeterli olmaması (Erdem, 1998: 37), öğrencilerin gerek eğitim gerekse yönlendirme ile ilgili veya diğer konularla ilgili sorunların üstesinden gelebilmelerinde yalnız bırakıldıkları da ifade edilmiştir. Bu tartışmaların yanı sıra sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin kesintili mi yoksa kesintisiz mi olması konusu da gündeme gelmiştir. Bu eleştirinin başında ise imam hatip okulları yer almıştır. Bu uygulama, bazı görüşlere göre din öğretimini engelleyici bir düzenleme olarak değerlendirilmiş ve bu nedenle, ilköğretimin, imam hatip liselerinin önünü kapatan bir yapıda olduğu savunulmuştur. Öğrencilerin farklı kabiliyetlerinin dikkate alınmaksızın tek tip bir eğitim programından geçirildiği belirtilmiştir (Aydınbaş, Coşkun, Ağdemir, 1998: 199–200).

Yoğun tartışmalar yaşansa da sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin Türkiye’de daha çok insanın eğitimden daha uzun yararlanması yönünde olumlu bir katkı getirdiği açıktır. Bir insanın 5 yıllık bir ilköğretim süresince aldığı ve alacağı bilgi, beceri ve tutumla bilgi çağında yaşamını sürdürebilmesinin mümkün olduğu söylenemez. Dolayısıyla 5 yıllık eğitimle günlük yaşantının sürdürülebilmesi ve bir üst öğretime geçilebilmesi mümkün değildir (Aşıcı, 1993: 2).

Kültürel ve sosyal yapıya olumlu katkılar getiren sekiz yıllık zorunlu temel eğitim küçük çocukların kötü koşullarda çalıştırılmalarını da önlemiştir (Mert, 1999: 41). Ayrıca ülke genelinde tüm çocukların ortak bir eğitim programında eğitim görmelerine, yoksul çocukların yoksulluk ve kültürel eksiklikleri ile kendi

yeteneklerinin farkına varmalarına imkân sağlamıştır (Türkoğlu ve Gazalcı, 1997: 121). Ayrıca gerekli bilgi, beceri, davranışların kazanılması, bir meslek sahibi olunması ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunulması açısından oldukça yararlıdır (Millî Eğitim, 1994: 4).

Bu uygulama kadar ilköğretimin ülke genelinde yaygınlık kazanması, kalitenin artırılması ve dünya çapında rekabet edebilecek güce kavuşulması açısından gerek yerli gerek yabancı kaynaklarla yürütülen projelerin de önemi oldukça fazladır. Aşağıda 1970 yılı itibariyle yürütülen bu projelere ve özelliklerine değinilmiştir.

4.9. 1970–2010 Yılları Arasında İlköğretimde Yapılan Projeler

1970’lerde ilköğretime yönelik yapılmış bir projeye rastlanmamıştır. 1980’lerde de projelerin ilköğretimde çok fazla yapılmadığı göze çarpmaktadır. Yapılan taramalarda 1980–1990 arasında yapılan iki projeye rastlanmıştır. Bunlardan ilki ilköğretimde ihtiyaç duyulan okul sayılarını halkın da katkısıyla artırmak amacıyla başlatılan Okul Yap Kampanyası’dır. ‘Kendi okulunu kendin yap’ sloganıyla yapılan bu kampanya daha sonra Başkası İçin Okul Yap kampanyasına dönüştürülmüştür. Böylece okul için yapılan bağışlar maddi değerın ötesine taşınmıştır (TRT Haber Arşiv, 1985: 41’13” –42’16”).

Daha sonra 1989 yılında öğrencilerin dinlenmeleri, gelecek öğretim yılı için güç ve moral kazanmaları tatildeki boş zamanlarını sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerle değerlendirmeleri amacıyla MEB tarafından Öğrenci Tatillerinin Değerlendirilmesi Projesi başlatılmış (MEB, 1991a: 97) ve haziran–temmuz–ağustos–eylül ayları boyunca çeşitli faaliyetler ve kurslar düzenlenmiştir. 1990’lı yıllarla birlikte ilköğretimde yapılan projeler gerek ulusal gerekse uluslararası destekle birlikte daha sistematik bir şekilde sürdürülmüştür. Aşağıda bu projelere ve ayrıntılara yer verilmiştir.

4.9.1. Ulusal ve Uluslararası Kaynaklarla Yürütülen Projeler

Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonunun ilgi alanlarından birisi olan eğitim projeleri ile eğitimde gelişmeler sağlamak Türkiye’de de yaygınlık kazanmaya başlamış ve 1990 yılında Millî Eğitimi Geliştirme Projesi yürürlüğe girmiştir (Özdem, 2007: 66). İlk ve orta öğretim programlarında, öğretmen yetiştirmede ve eğitim yönetiminde kalitenin artırılmasını amaçlayan proje (Barboros, 1998: 9) ile okullarda işletmecilik anlayışının yaygınlaştırılması gündeme gelmiş, toplam kalite yönetimi uygulamaları başlatılmıştır.

Böylece toplam kalite yönetiminde sık kullanılan “iç ve dış müşteri” kavramları eğitim sisteminin içine girmiş, okulların bir şirket gibi görülmesi ve yönetilmesi yönünde kurallar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu projeyle birlikte okullar şirkete, öğrenci ve veliler müşteriye, öğretmenler teknisyene, okul yöneticileri işletme yöneticisine dönüştüren düzenlemeler yapılmıştır (Özdem, 2007: 66). Toplam tutarı 177.2 milyon dolar olan projenin 92.2 milyon doları Dünya Bankası tarafından geri kalanı ise devlet tarafından finanse edilmiştir (Yolcu, 2007: 117). Proje sonucunda yapılan etki araştırmasında Dünya Bankası tarafından verilen kaynakların yabancı uzman ve eğitim teknolojileri alımında kullanıldığından etkin bir şekilde değerlendirilemediği, okullara sağlanan teknolojinin kullanılmadığı, okulların yeni teknolojinin masraflarını karşılamada yetersiz kaldığı gibi sonuçlara ulaşılmıştır (Nartgün, 2001: 137–141).

Yine bu dönemde yapılan bir diğer proje, Ödünç Kitap Projesi’dir. 1990–1991 öğretim yılında Ankara ve Hakkâri’de başlatılan bu proje 1991–1992 yılında Siirt, Muş, Bitlis ve Şırnak illerine yaygınlaştırılmış (MEB, 1991b: 567) zamanla tüm illerde uygulamaya koyularak kitap imkânından yoksun olan öğrencilerin kalmaması amaçlanmıştır.

1995–1996 öğretim yılında ise çocukların gelişmesini olumsuz etkileyen faktörleri ortadan kaldırmak ve çocuğun okulda eğitim ve öğretimini sağlamak amacıyla, 13 ilde seçilen 42 okulda Çantasız Eğitim Projesi uygulanmaya başlanmıştır. Projede okullarda her öğrencinin dolabının bulunması ve malzemelerinin bu dolapta kalması öngörülmüştür (TRT Haber Arşiv, 1995: SP 1302 105’07”–107’27”). Fakat proje tüm ülkede maddi imkânsızlıklar nedeniyle yaygınlık kazanamamıştır. Bu

projeye birlikte eş zamanlı yürütülen bir diğer projede Kitap Seçebilme Projesi'dir. Velilerin, TTK'nın onayından çıkan kitap ve dergilerden istediklerini seçebilmelerine imkân sağlamayı amaçlayan bu proje ile kitap üzerindeki tartışmalara son vereceği umulmuş (TRT Haber Arşiv, 1995: SP 1302 105'07" –107'27") ancak proje uzun süreli uygulanamamıştır.

MEGP içinde sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin ön hazırlıklarının yapılması amacıyla başlatılan Temel Eğitim Pilot Projesi (13,1 milyon dolar kaynağı bu projeye aktarılmıştır), Temel Eğitim Projesinin temelini oluşturmaktadır (Yolcu, 2007: 118). 1998 yılında başlatılan proje ile bilgi teknolojisine yatırım yapılmış, inşaat bakım onarım çalışmaları yürütülerek, ders kitapları ve materyalleri basım ve dağıtımı gerçekleştirilmiştir (Yolcu, 2007: 118–119). Bu destek Dünya Bankasından alınan para yardımı ile sağlanmıştır. Zorunlu eğitim süresinin sekiz yıla yükseltilmesiyle hazırlanan (MEB, 2008/09: 80) bu program ile Türkiye'de İlköğretimin yaygınlaştırılması, kalitesinin artırılması ve okulların toplumun öğrenme merkezi haline getirilmesi için; ilköğretimdeki okullaşma oranını %100'e çıkarmak, okullarda ek kapasite yaratmak, sınıf mevcutlarını 30'a indirmek, ikili öğretimi zaman içinde kaldırmak, her öğrenciye en az bir yabancı dil öğretmek, tüm ilköğretim okullarında bilgisayar laboratuvarı kurmak, kırsal kesimdeki tüm okulları iyileştirmek amaçlanmıştır. Program, öz kaynaklarla ve dış kredilerle finanse edilmiş MEB dışındaki kamu kurum ve kuruluşları, özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile belediyelerin eğitimin finansmanına katılımlarının artırılmasıyla yürütülmüştür.

Sekiz yıllık zorunlu temel eğitime geçişle birlikte Yolcu'nun (2007: 140–141, 143) da belirttiği gibi, fiziki kapasitenin artırılması amacıyla 1998 yılında MEB ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) arasında imzalanan bir protokolle Eğitime Fiziki Katkı Projesi başlatılmıştır. Projeye 2005 yılında Türk Telekomünikasyon A.Ş. de destek vermeye başlamış daha sonra bu desteğe Türkiye Konut İdaresi de katılmıştır. Yine aynı yıl MEB tarafından yayınlanan (1998/40 sayılı genelge) genelge ile kamu kurum ve kuruluşlarının ya da özel kuruluşların yoksul semtlerdeki okullardan bir veya birkaçıyla eşleştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Eşleşme yapılan kardeş kurumun ilgili okulun fiziki donatım, bakım, onarım gibi birçok gereksinimini gidermesi amaçlanmıştır. Proje, kamu kurum ve kuruluşları ya da özel kuruluşlar tarafından alınan

okulların merkezde bulunan ve donanım eksikliği olmayan okullarda uygulanması nedeniyle tam olarak amacına ulaşamamıştır.

MEB, Türk Eğitim Sistemiyle ilgili uzun vadeli Eğitim Ana Planı: 1996–2011 ve bu ana plan içinde, daha kısa vadeli hedef ve stratejileri içeren Eğitimde Çağrı Yakalama 2000 Projesi hazırlamıştır (MEB, 2008/09: 80). İlköğretim kurumlarında bilgisayar laboratuvarları kurmak, tüm öğrencilere bilgisayar kullanımını öğretmek, bu öğrencilere en az bir yabancı dili öğrenme olanağı sağlamak, zorunlu eğitim çağı dışında kalan ilkokul mezunlarına da açıköğretim yoluyla sekiz yıllık zorunlu temel eğitimi tamamlama olanağı sağlamak (Şahin ve Çağlar Özteke, 2003: 205, Barboros, 1998: 9–10) amacıyla başlatılan bu proje büyük oranda amacına ulaşmıştır. Bu projede yer alan zorunlu eğitim dışında kalan ilkokul mezunları için 2001 tarihinde Ulusal Eğitime Destek Kampanyası uygulamaya konulmuştur. MEB, diğer kamu kuruluşları özel ve özerk kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve gönüllü bireylerin katkısı ve katılımlarıyla; okuma–yazma bilmeyen yurttaşların eksik eğitimlerini tamamlamak ve temel eğitim düzeyinde eğitim görmelerine olanak sağlamak, ayrıca gelir getirici beceri ve meslek edinmelerine yardımcı olmak amacıyla yapılan kampanyanın bir diğer önemli amacı ise zorunlu eğitim çağında olup okul dışında kalan çocukların okula kazandırılmasını sağlamaktır. Kampanya kapsamında, 8 Eylül 2001–8 Haziran 2004 tarihleri arasında; okuma yazma, mesleki, sosyal kültürel kurslar düzenlenmiştir (MEB, 2005g: 81). Türkiye’nin sekizinci eğitim seferberliği olan bu kampanya çerçevesinde 341.517 kişi okuma yazma öğrenmiş, 406.000 kişinin meslek edindirme kurslarına 301.000 kişi de sosyo–kültürel kurslara katılmıştır (TRT Haber Arşiv, 2002: 37’27”–40’42”).

2002 yılında Temel Eğitim Projesi I. Faz için alınan kredinin tamamı kullanılmamışken MEB ile Dünya Bankası arasında 300 milyon tutarında yeni bir kredi anlaşması imzalanmıştır. Bunun için devletin katkısı 19,3 milyon dolar artarak 56,86 milyon dolar olmuştur. Bu durumda toplam finansman büyüklüğünün devlet katkılarıyla birlikte 694,86 milyon dolar olmuştur (Yolcu, 2007: 119). Temel eğitim projesi II. faz olarak yürütülen bu projeye Temel Eğitime Destek Projesi adıyla AB Akdeniz Fonu kapsamında bir proje daha hazırlanmış ve 2002 yılında uygulamaya koyulmuştur. 5 yıl uygulanan proje için 100.000 Euro hibe kaynak olarak kullanılmıştır. Proje, MEB’in kırsal kesimde, kentlerde ve gecekondu bölgelerinde en dezavantajlı kesimin yaşam

koşullarının iyileştirilmesini; temel eğitimin dışında kalmış çocukların, gençlerin, yetişkinlerin temel eğitim kapsamına alınmasını; eğitimin niteliğinin artırılmasını, özellikle de kız çocuklarının ve kadınların örgün ve yaygın eğitime erişimlerindeki engellerin ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla bir strateji raporu geliştirilmesini desteklemek ve Avrupa Komisyonu'nun eğitimde yakın gelecekte yapılacak destek programları konusunda yönlendirilmesine yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır (MEB, 2007c: 2–5). Proje sonucunda 150'den fazla bina (okullar, Halk Eğitim Merkezleri, yurtlar, yemekhaneler, öğretmenevleri ve bir spor salonu) inşa edilmiş, risk altındaki çocuklar için İstanbul'da yapılan okula ve Erzurum'daki Hizmet İçi Eğitim Merkezine yeni malzeme ve takım sağlanmış ve uzak yerlerdeki gruplara ulaşabilmek için gezici birimler oluşturulmuştur. Yeni ders kitapları gibi pedagojik materyaller gönderilmiş, 60.000'den fazla çalışana mesleki gelişimlerinde destek sağlanmıştır (MEB, 2007c: 93–104).

2001–2002 ve 2002–2003 öğretim yılında Ankara, İstanbul, İzmir, Diyarbakır illerinde her öğrenciye 200 ml uzun ömürlü süt dağıtılması şeklinde, ilköğretim çağındaki çocukların sağlıklı gelişmesi, dengeli beslenme ve süt içme alışkanlığının kazandırılması amacıyla Okul Sütü Projesi yapılmıştır. Proje, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, MEB ve Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği işbirliği ile yapılmıştır (Yolcu, 2007: 157–158).

2003 yılında okul dışında kalan çocukları okula döndürmek amacıyla Haydi Kızlar Okula Kampanyası başlatılmıştır (TRT Haber Arşiv, 2004: SP 4101 69'36" – 70'04"). Kampanya MEB ile UNICEF işbirliğinde ilköğrenim çağında olup, erkeklere oranla dezavantajlı durumda bulunan kız çocuklarının okullaşmasına destek amacıyla 2003 yılında Ağrı, Batman, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Muş, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak, Van illerinde başlatılmıştır. 2004 yılında 23, 2005 yılında ise 20 ilde daha yaygınlaştırılan proje, ilköğretimde okullaşma oranının en düşük olduğu toplam 53 ilde uygulanmıştır. 2003 yılında 30.000, 2004 yılı sonunda ise 73.000 kız çocuğunun fazladan okullu olması sağlanmıştır (MEB, 2005g: 46). İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, SHÇEK kampanyaya destek vermiştir.

Avrupa Yatırım Bankası ile Temel Eğitim Projesi kapsamında Bakanlar Kurulunda 2003 yılında imzalanan anlaşma çerçevesinde da belirttiği gibi, 81 ilde bilgi

teknolojisi sınıfı kurma çalışmalarına destek vermek amacıyla Avrupa Yatırım Bankası Eğitim Çerçeve Projesi yapılmıştır. Proje ile kırsal kesimdeki 1–5 derslikli 26.244 köy ilköğretim okuluna toplam 56.605 adet bilgisayar ve donanımı dağıtılmıştır (MEB, 2005g: 49; Yolcu, 2007: 119).

2003–2004 öğretim yılından itibaren İlköğretim Öğrencilerine Ücretsiz Ders Kitabı Temini Projesi başlatılmıştır. Bu proje kapsamında, ücretsiz dağıtılan tüm ilköğretim öğrencilerinin kitapları MEB tarafından sağlanmış, öğretmenlere de ücretsiz kitap verilmiştir (MEB, 2008/09: 81). 2007 yılından itibaren de karne, diploma, teşekkür ve takdir belgeleri ile basılı evrakları ile yurt dışında bulunan vatandaşların ders kitabı ihtiyaçları da bu proje kapsamında ücretsiz olarak karşılanmıştır (MEB, 2008d: 170–171). 2007–2008 öğretim yılında da özel öğretim kurumlarına ders kitabı ücretsiz olarak vermeye başlanmıştır (MEB, 2008/09: 81) Bu uygulama hâlâ sürdürülmektedir. Proje kapsamında 2003–2004 öğretim yılında 81.835.281 adet, 2004–2005 öğretim yılında da 83.749.000 adet ders kitabı ücretsiz olarak dağıtılmıştır (MEB, 2005g: 44).

2004 yılında, AB Temel Eğitime Destek Projesine paralel olarak Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi, 5 yıl süreyle uygulamaya koyulmuştur. Projede; temel eğitimin niteliğini artırmak, eğitime erişimi iyileştirmek, yeni bakış açısı ve standartların temel eğitim reformuna yansıtılarak yönetim ve örgütün iyileştirilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Projede ayrıca öğrencilere seçme, seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılması amaçlanmıştır. MEB’in, projenin uygulanmasıyla ilgili değerlendirme raporunda (MEB, 2005g: 59–60); projenin ülke genelinde başlatılmasıyla okul öğrenci meclisleri tarafından eğitim ve okul yaşantısını ilgilendiren başarı düzeyi, ulaşım sorunları, sağlıklı beslenme, barınma, zararlı alışkanlıklardan korunma, spor olanakları gibi konularda karar alındığı ve uygulandığı belirtilmektedir. Ancak, MEB’in proje ile yapmış olduğu değerlendirme sonuçlarının örtüşmediği yönünde görüşler de vardır (Özdem, 2007: 72). Çünkü projeye rağmen bazı öğretmenlerin okul yöneticilerinin demokrasi eğitimine yönelik bilinçli davranmadıkları, sadece okulun fiziki gereksinimleri ile ilgilendiklerine ilişkin görüşler mevcuttur. Ayrıca projenin tek başına demokrasi eğitimi ve okul meclislerinin öğrencilerin seçme ve seçilme haklarının farkına varmasını ve öğrencilerde demokratik davranışlar kazandıramayacağı (Emir ve Kaya, 2004: 338–339) yönünde yorumlar getirilmiştir. Yine Çanakkale’de yapılan bir

araştırmada öğrencilerin yeterince bilgilendirilmemesi nedeniyle öğretmenlerin roller üstlendiği, mekân ve kaynak sıkıntısı merkezi sınavlara hazırlanma kaygısından projenin tam anlamıyla uygulanamaması (Kıncal ve Selçuk, 2006: 34, 39) gibi problemlerle karşı karşıya kalındığı belirtilmiştir.

2004 yılında öğrencileri matematik ve fen bilimleri alanlarında yaratıcılığa teşvik etmek, gizli kalmış yeteneklerinin desteklenerek geliştirilmesine ortam hazırlamak amacıyla İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Matematik ve Fen Bilimleri Proje Çalışması–Bu Benim Eserim Projesi hazırlanmıştır. MEB ile TÜBİTAK arasında imzalanan proje çalışmasında; 2005–2006 eğitim–öğretim yılında seçilen 30 ilde matematik ve fen bilimleri alanlarında çalışmalar başlatılmış, 2006–2007 eğitim–öğretim yılında ise bu çalışma 81 ile yaygınlaştırılarak uygulanmıştır. Proje sonunda, 959 adet proje merkez illerde sergilenmiştir. Bölge sergilerinin ardından seçilen 100 proje, Ankara’da yapılan final sergisine davet edilerek bu projelerden ellisini hazırlayan öğrenci ve danışman öğretmenler MEB tarafından ödüllendirilmiştir (MEB, 2008d: 159–160).

2003–2007 yılları arasında MEB ile UNICEF işbirliğinde ilköğretim çağındaki özellikle kız çocukları için durum analizi yapılarak dost bir öğrenme ortamının oluşturulması, zorunlu öğretim çağı nüfusunun okula kayıtlarının ve düzenli olarak devamlarının sağlanması, çocukların öğrenme başarılarının artırılması ve eğitimde fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi (MEB, 2005g: 46), her yönüyle kalitenin artırılması ve bunun öğrencilere, çalışanlara, çevreye yansıtılması amacıyla Çocuk Dostu Okul Projesi 81 ilde 326 ilköğretim okulunda uygulanmıştır. 6–14 yaş grubu arasındaki çocukları kapsaması nedeniyle bu adı alan proje daha sonra (<http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=projects&id=3>) tüm ilköğretim kurumlarına yaygınlaştırılması düşüncesiyle İlköğretim Kurumları Standartları olarak değiştirilmiştir. Ayrıca Çelik (2005) ve Yolcu’nun (2007: 160) da belirttiği gibi, fiziksel ve sosyal altyapı bakımından yetersiz durumdaki okulların bakım, onarım ve tadilat gibi gereksinimlerini karşılaması amacıyla 2005 yılında Güzel Okulum Projesi uygulamaya başlamıştır. Çoğu binaların Millî çizgileri yansıtmaktan uzak olduğu gerekçesiyle Gelenekten Geleceğe Eğitim Yapıları Mimari Proje Sergisi düzenlenmiş ve geleneksel çizgileri modern mimariyle birleştirerek öğrencilerin zevkle okuyabilecekleri mekânlar yapılmaya çalışılmıştır.

Toplunun eğitime olan yatırım desteğini harekete geçirmek üzere Eğitime Yüzde Yüz Destek Kampanyası başlatılmıştır. Kampanya ile devlet, özel kesim ve sivil toplum örgütleri üçlünün el ele vermesi hedeflenmiştir (MEB, 2008c). Bu uzun soluklu proje ile eğitim seferberliği yeniden başlatılmıştır. Kurumların ve hayırsever vatandaşların eğitime yapacakları katkıları teşvik amacıyla bu proje ile daha önce %5 olan vergi indirimi yasal değişikliklerle 2003 yılında %100'e çıkarılmıştır. 2005 itibarıyla Eğitime %100 Destek Kampanyasında 481 adet bina, 7.143 derslik, 221 adet bina, 1.139 derslik, 1.470 okul, 26 eğitim merkezi, 5 yükseköğretim, 450 ilk ve ortaöğretim kurumu yapılmıştır (MEB, 2005g: 48).

Kız öğrencilerin maddi olarak desteklenmesi ve uygun barınma ortamlarının temin edilerek orta öğrenimlerini sürdürmelerine imkân sağlanması amacıyla, Milliyet Gazetesi tarafından düzenlediği Baba Beni Okula Gönder kampanyası düzenlenmiş, kampanya çerçevesinde 5.600 öğrenciye burs verilmiş ve 22 adet pansiyon hizmete sunulmuştur (MEB, 2008d: 173).

2006 yılında, MEB ile Geleceğe Bir Adım Derneği arasında ortak olarak YİBO'larda öğrenim gören öğrencilerin temel yaşam alanlarında kolaylaştırıcılık rolü üstlenmek, sorumluluklarının alışkanlık hâline gelmesine rehberlik etmek, sosyal ve kültürel gelişimlerine katkıda bulunmak amacıyla Biz Büyüyoruz Türkiye Büyüyor Projesi 19 ilde 52 YİBO'da uygulanmıştır (MEB, 2008d: 168).

Okul Sağlığı Hizmetleri İşbirliği Protokolü (Sağlık Taramaları) ile 2006–2007 öğretim yılında, ilköğretim okulları öğrencilerinin sağlık taramaları, MEB koordinesinde, Sağlık Bakanlığı ekiplerince, 23.044 okulda, toplam 2.649.347 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Sağlık taramaları, il Millî eğitim müdürlükleri ve il sağlık müdürlüklerinin işbirliği ile yapılmıştır (MEB, 2008d: 185). Yine 2006–2007 yılında gönüllü üniversite öğrencilerinin desteği ile ilköğretim 6–7 ve 8. sınıflarda okuyan öğrencilerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunmak ve onlara eğitim programı desteği vermek amacıyla MEB ile Toplum Gönüllüleri Vakfı tarafından Gönüllü Eğitime Destek Projesi yapılmıştır. 2006–2007 eğitim öğretim yılında 15 ilde uygulanan proje, 2007–2008 eğitim öğretim yılında da Afyon, Aydın, Balıkesir, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Erzurum, İstanbul, İzmir, Kırıkkale, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Sakarya, Siirt ve Sivas illerinde toplam 23 ilköğretim okulunda uygulanarak 1.615 öğrenciye ulaşmıştır (MEB, 2005G: 59).

Yine aynı yıl MEB ile Sağlık Bakanlığı işbirliğinde Ankara ilindeki ilköğretim okullarında öğrencileri, temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşama, sağlık ve beslenme konusunda bilgilendirmek amacıyla Temizlik ve Hijyen Eğitimi Projesi yapılmıştır. Bu konuda ayrıca İpek Kâğıt A.Ş. ve MEB işbirliğinde 2006 yılı sonu itibari ile İstanbul, Ankara, Yalova, Kocaeli, İzmir, Konya, Antalya, Kayseri, Gaziantep, Eskişehir, Adana, Mersin, Bursa, Van, Erzurum, Trabzon, Samsun, Sivas, Hatay, Malatya, Şanlıurfa, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Elazığ, Muş ve Denizli İllerinde uygulanmış, yaklaşık 3,8 milyon öğrenciye ulaşılmıştır.

2007–2008 eğitim öğretim yılında da Muğla, Aydın, Kütahya, Uşak, Manisa illerinde il millî eğitim müdürlüklerinden koordinatör olarak görevlendirilen yöneticilerin bilgisi dâhilinde çalışmalar tamamlanmış ve toplam 333.345 ilköğretim okulu öğrencisi kişisel hijyen ilkeleri, sağlayacağı yararlar ve korunacağı hastalıklar hakkında sağlık eğitimcileri tarafından bilgilendirilmiştir. 2008 yılına kadar toplam 6.492 okulda yaklaşık 5.12 milyon öğrenciye kişisel hijyen ve tuvalet temizliği konularında eğitim verilmiştir (MEB, 2008d: 141).

Eğitimin kaliteyi yakalamak amacıyla T.C. Hükümeti ile Avrupa Yatırım Bankası arasında 2002 tarihinde imzalanan anlaşma ile Eğitim Çerçeve Projesi yürürlüğe girmiştir. Ayrıca anlaşma ile Temel Eğitim Programı hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak üzere ilköğretim okullarında Bilgi Teknolojisi sınıflarının kurulması hedeflenmiştir. Bu proje kapsamında 2007 yılı itibariyle 1.610 ilköğretim okuluna bilişim teknolojisi sınıfının kurularak 1.487.967 öğrencinin hizmetine sunulmuştur (MEB, 2005g: 59).

2007 tarihinde MEB ve Ankara Barosu tarafından Şiddetin Önlenmesi İçin Çocuk Hakları Konusunda Bilinç Oluşturulması Projesi yürütülmeye başlan ve ilköğretim okullarında görevli yönetici, öğretmen ve veliler, çocuk hakları ve çocuk suçluluğunun nedenleri konusunda bilgilendirme yapılması amaçlanmıştır. 2006–2007 eğitim öğretim yılı Nisan, Mayıs ve Haziran ayları içinde Ankara İli Mamak İlçesindeki 40 ilköğretim okulunda 38 avukat, proje uygulamalarını gerçekleştirmiştir. 2007–2008 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde ise aynı çalışma, 28.03.2008 ile 16.05.2008 tarihleri arasında Ankara Altındağ İlçesindeki 40 ilköğretim okulunda gerçekleştirilmiştir (MEB, 2008d: 141).

2008 yılında, MEB ile İlköğretim Okullarına Yardım Vakfı işbirliğiyle 75 ildeki YİBO'lara eğitim ve materyal desteği vermek, onların başarılarını artırmak, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenleyerek bu okullarda okuyan öğrencilerin bu tür faaliyetlere katılımını sağlamak, öğrencilere rehberlik etmek, okullar ve öğrencilerin sorunlarına çözüm getirmek amacıyla YİBO Destek Projesi yürütülmüştür. Proje 25 ilde 46 YİBO'da uygulanmıştır (MEB, 2005g:47; MEB, 2008c).

Yine aynı yıl Oracle Eğitim Vakfı tarafından ücretsiz bir hizmet niteliğinde, 2008 yılında ilköğretim okullarının kullanımına yönelik olarak Think.com portalı hazırlanmış; eğitimde kaliteyi artırmak, öğretmenlerin ve öğrencilerin bilişim teknolojisi araçlarını sınıf içinde ve dışında kullanmalarına yardımcı olmak, sınıflarda işlenen derslerde öğrencilerin bilişim teknolojilerinden bir araç olarak yararlanmasını sağlamak yönünde çalışmalar yapılmıştır.

YİBO'lardaki Öğrencilere sıcak bir aile ortamı sunmak ve topluma örnek bireyler olarak yetişmelerini sağlamak, kamuoyunda bu okulların ihtiyaçları konusunda farkındalık ve duyarlılık yaratmak amacıyla Eğitimde Gönül Birliği Projesi yapılmıştır. YİBO'lardaki öğrenciler, öğretmenler ve yöneticiler hedef alınarak yürürlüğe konulan proje 2008 yılında; 43 ilde 182 YİBO'da uygulanmıştır (MEB, 2005g: 47).

Aynı yıl Yolcu'nun (2007: 146, 150–151) da belirttiği gibi, çocuklar arasında yardımlaşma ve işbirliği gerçekleştirmek, toplumsal duyarlılığı arttırmak amacıyla Kardeş Okul Projesi/Okullar Arası Destek Projesi yapılmıştır. Ancak bu uygulamanın amacının; her ne kadar çocuklar arasında yardımlaşma ve işbirliğini geliştirmek ile onların toplumsal sorunlara duyarlılığını arttırmak olsa da biraz eşitsizlik ortaya çıkmıştır. Bu eşitsizlik aynı ilin okulları arasında aynı bölgenin illeri arasında ve hatta ülkenin doğusu ve batısı arasında özel ve kamu okulları arasında ortaya çıkmaktadır. Yine 2008 yılında geleceğin liderleri olacak çocukların potansiyellerini ortaya çıkarmalarına, farklı bakış açılarına sahip olmalarına, yaratıcı düşünme ve yazmalarına fırsat sağlayacak bir platform oluşturmak amacıyla Oku, Düşün, Paylaş Eğitim Etkinliği Projesi MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü ve Hayal Ortakları Derneği (HOD) arasında imzalanan protokol gereğince düzenlenmiştir. Proje, çeşitli illerde toplam 32 ilköğretim okulunda uygulanmıştır (MEB, 2008d: 168).

2010 yılında ise 25 il ve 46 ilçedeki tüm okullara fon sağlayarak sosyal desteğe ihtiyaç duyan öğrenci ve velilerin desteklenmesini okul yönetici ve öğretmenlerinin kapasitesinin geliştirilmesi, eğitim kalitesinin artırılması, kayıt tamamlama ve üst öğretime devam oranlarını arttırarak eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla Eğitime Destek Projesi yapılmıştır (TRT Haber Arşiv, 2010: 13'26" –14'26"). Bu proje hâlen devam etmektedir. Yine aynı yıl yaklaşık 610.000 dersliğin diz üstü bilgisayar, projeksiyon, akıllı tahta gibi teknolojik açıdan donanımlı hâle getirilmesi amacıyla Fatih Projesi başlatılmıştır. 3 milyon dolar bütçeli projenin 3 yıl içinde tamamlanması umulmaktadır. Bununla birlikte bu sınıfları kullanacak öğretmenlerin hizmet içi eğitimle yetiştirilmesi olanağı tanınmıştır (Sağlam, 2010).

Görüldüğü gibi genel olarak ilköğretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacını taşıyan projeler çok sayıdadır. Bu oran 1990'dan sonra kendisini daha çok hissettirmektedir. Aşağıda ise tarihsel süreçte bir diğer önemli özelliğe sahip coğrafi erişim ve sayısal durumlara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.10. 1970–2010 Yılları Arasında İlköğretimde Coğrafi Erişim ve Sayısal Gelişmeler

Burada coğrafi erişim teması altında YİBO ve PİO'lar, taşınmalı ilköğretim uygulaması, birleştirilmiş sınıf uygulamasına ilişkin tarihsel süreçte meydana gelen gelişmelere; sayısal gelişmeler altında ise öğrenci, öğretmen sayıları, okullaşma oranları, fiziki yapı ve finansman temalarına yer verilmiştir.

4.10.1. Coğrafi Erişim

Türkiye'de ilköğretim kurumları; dil, ırk, cinsiyet, felsefi inanç ve din ayrımı gözetilmeksizin (İEK, md. 6) tüm vatandaşlara açık olduğundan coğrafi olarak ilköğretime erişilebilirliği sağlamak devletin önemli sorumlulukları arasında sayılmaktadır. Nüfusun az veya dağınık olduğu yerlerde; köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan veya durumu uygun bulunan köylerde ilköğretim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmının mümkün olmadığı yerlerde ise YİBO

veya gezici okullar açılabilmekte ve gezici öğretmenler eğitim öğretim hizmeti vermektedirler (İEK, md. 9).

Aşağıda bu hizmete yönelik olarak yapılan Taşımalı İlköğretim Okulları, YİBO, PİO ve birleştirilmiş sınıflı ilköğretim uygulamalarının tarihsel süreçteki durumuna yer verilmiştir.

4.10.1.1. Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) ve Pansiyonlu İlköğretim Okulları (PİO)

YİBO ve PİO'lar nüfusu az, dağınık, okulu bulunmayan veya ilköğretim hizmetlerinin götürülemediği yerleşim yerlerindeki zorunlu öğrenim çağındaki öğrencilerin parasız yatılı, çevresindeki öğrencilerin gündüzlü olarak eğitim-öğretim gördükleri ilköğretim okullarıdır (MEB, 1968: 3). Bu okullar okulsuz köy çocuklarını ilköğretime kazandırmak üzere öncelikle Doğu ve Güneydoğu illerinde nüfusu 250'den az olan köylerde başka bir okul yapılmaması nedeniyle yapılmıştır (MEB, 1964: 275). 1962 yılında, bu okullar 222 sayılı İEK'ya göre hazırlanan Bölge Okulları Yönetmeliği'nde yer alan "çeşitli sebeplerle henüz bir ilkokul açılmamış olup, birbirine yakın birkaç köyün bulunduğu yerlerde veya evleri ve ev grupları dağınık olan köylerde gündüzlü, yatılı, pansiyonlu bölge okulları açılır" (md. 1) hükmü gereğince planlanarak açılmaya başlamış, çocukların yiyecekleri, giyecekleri, ders kitapları, defterleri, harçlıkları, ders araç ve gereçleri ile her türlü giderleri devlet tarafından karşılanmıştır.

1973 yılında çıkarılan 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda; nüfusu az ve dağınık olan yerlerde, köyler gruplaştırılarak, merkezi durumda olan köylerde temel eğitim bölge okulları ve bunlara bağlı pansiyonlar, gruplaştırmamanın mümkün olmadığı yerlerde temel eğitim yatılı bölge okullarının kurulacağı belirtilmiş (md. 25) YİBO ve PİO'ların açılmasına devam edilmiştir (MEB, 2008d: 10; MEB, 2003a: 222). Bu okullarda öğrenim gören çocukların yiyecek, giyecek, barınma, ders kitabı, defter, harçlık gibi ihtiyaçları ile ders araç-gereçlerinin tamamı MEB tarafından karşılanmıştır.

1997–1998 öğretim yılında 4306 Sayılı Kanunla sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasının başlatılması ile birlikte yeni YİBO ve PİO'ların yapımı

hızlandırılmıştır. Yine aynı yıl, İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde de düzenlemeler yapılmış, bu okullar yönetim ve işleyiş bakımından ilköğretim okulu olarak ele alınmıştır. Bu nedenle, bu okulların kendi adına bir yönetmeliği bulunmamaktadır. İlgili tanım, bilgi ve hükümler Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde yer almaktadır (Millî Eğitim Mevzuatı, 2008b: 26). 2006 yılında YİBO ve PİO'lardaki hizmetlerin aynı olması sebebiyle PİO'ların isimleri de YİBO olarak değiştirilmiştir (MEB, 2008a: 10–11). Aşağıda sayıları hızla artan bu okulların sayısal durumlarına yer verilmiştir.

Tablo 21

YİBO ve PİO'ların Sayısal Gelişimi

Yıllar	Okul Sayısı	YİBO			Toplam	PİO ²⁹			
		Kapasite/Şube/ Derslik/Şube Sayısı	Kız	Erkek		Okul Sayısı	Kapasite	Kız	Erkek
1970-1971 ¹	3		19	226	245				
1971-1972 ²	3		30	212	242				
1972-1973 ³	4		53	428	475				
1973-1974 ³	39		267	1.454	1.721				
1974-1975 ⁴	59	637 şube	6.804	19.100	25.904				
1975-1976 ⁵									
1976-1977 ⁶	74	832 şube	7.987	21.953	29.940				
1977-1978 ⁷	73	745 şube	6.532	21.107	17.639				
1978-1979 ⁸	76	785 şube	6.437	21.734	28.171				
1979-1980 ⁹	80	838 şube	6.436	21.984	28.420				
1980-1981 ¹⁰	80	833 şube	5.743	19.833	25.576				
1981-1982 ¹¹	85	792 şube	5.660	20.547	26.207				
1982-1983 ¹²	89	874 şube	6.332	24.382	30.714				
1983-1984 ¹³	95	886 şube	7.325	25.825	33.150				
1984-1985 ¹⁴	93	813 şube	6.653	23.188	29.839				
1985-1986 ¹⁵	153	786 şube	6.797	22.565	29.362				
1986-1987 ¹⁶	96	769 şube	6.911	21.321	28.232				
1987-1988 ¹⁷	98	736 şube	6.934	19.873	26.807				
1988-1989 ¹⁸	102	704 şube	6.642	18.631	25.273				
1989-1990 ¹⁹	107	744 şube	6.974	19.235	26.179				
1990-1991 ²⁰	109	767 şube	7.213	20.208	27.421				
1991-1992 ²¹	113	774 şube	7.187	20.345	27.532				
1992-1993 ²²	116	780 şube	7.328	20.201	27.529				
1993-1994 ²³	119	788 şube	7.427	20.867	28.294				
1994-1995 ²⁴	126	832 şube	7.893	22.109	30.002	24	4.524	339	1.841
1995-1996 ²⁵	133	893 şube	8.758	24.891	33.649	23	4.240	171	1.758
1996-1997 ²⁶	142	943 şube	8.449	26.016	34.465	27	4.217	208	2.244
1997-1998 ²⁷	157	1.978 şube	16.934	60.409	77.343	64			
1998-1999 ²⁸	184	2.359 şube	21.419	65.418	86.837	117	20.511	2.940	7.210
1999-2000 ²⁹	223	108.104 kapasite	18.549	69.223	87.772	167	31.864	4.551	12.437
2000-2001 ²⁹	270	131.251 kapasite	27.826	87.560	115.386	237	50.248	10.009	21.621
2001-2002 ²⁹	282	137.518 kapasite	31.728	87.395	119.123	241	50.960	12.659	25.822
2002-2003 ²⁹	287	139.545 kapasite	34.040	89.339	123.379	259	54.831	14.151	29.033
2003-2004 ²⁹	291	142.101 kapasite	35.965	84.620	120.585	275	59.534	16.451	31.218
2004-2005 ²⁹	301	146.006 kapasite	37.807	85.586	123.393	281	60.665	17.581	31.514
2005-2006 ²⁹	301	144.463 kapasite	38.433	78.666	117.099	288	62.662	17.653	29.664
2006-2007 ³⁰	603	10.183 derslik	114.144	167.988	282.132	PİO'lar YİBO'ya dönüştürülmüştür.			
2007-2008 ³¹	592	204.925 ²⁹ kapasite	110.670	156.846	267.516				
2008-2009 ³²	593	9.981 derslik	113.787	149.051	262.838				
2009-2010 ³³	574	9.908 derslik	145.695	119.590	265.285				

1'den 28'e kadar olan verilen DİE'den 31-33 arası veriler MEB'den elde edilmiştir.

²⁹ <http://iogm.hanyazilim.com/Bolum/Icerik/Subeler/164/YİBO-SUBESI.aspx>

³⁰ TÜİK (2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2006'07. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.49.

Tablo 21’de görüldüğü gibi, Sekiz yıllık zorunlu temel eğitime geçişle birlikte; YİBO’lardaki öğrenci sayılarında bir önceki yıla oranla iki katından fazla artış meydana gelmiştir. Bu artış PİO’lar için 3 kattan fazla olmuştur. 2010 yılında 574 okul sayısına, 265.285 öğrenci sayısına ulaşılmıştır. Daha önceden denildiği gibi bu okullar daha çok coğrafi engeli fazla olan bölgelerde faaliyet göstermektedir. Bu bölgeler ve öğrenci sayılarına ilişkin verileri de aşağıda görmek mümkündür.

Aşağıda 2010 yılı itibariyle YİBO’ların coğrafi olarak dağılımlarını görmek mümkündür.

Tablo 22

Coğrafi Bölgelere Göre YİBO Öğrenci Sayıları

Coğrafi Bölgeler	Okul Sayısı	Kapasite	Yatılı Öğrenci Sayısı			Boş Kapasite	Kapasite Üstü	1-5.Sınıf Yatılı Öğrenci	Kapasite Kullanım Oranı
			Kız	Erkek	Toplam				
Karadeniz Böl.	177	70954	24765	35445	60210	14544	3800	9199	85%
Doğu Anadolu Böl.	138	38253	11772	13546	25318	13175	240	6756	66%
İç Anadolu Böl.	61	17562	4575	5413	9988	7636	62	1894	57%
Ege Böl.	70	33105	8596	13503	22099	11733	727	2713	67%
Marmara Böl.	18	3743	1067	1639	2706	1093	56	435	72%
Güneydoğu Anadolu Böl.	25	5792	1363	1911	3274	2518	0	220	57%
Akdeniz Böl.	49	15032	5036	6300	11336	3882	186	2168	75%
Türkiye Geneli Toplam	538	184441	57174	77757	134931	54581	5071	23385	73%

(<http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=sube&id=14>)

Tablo 22’de görüldüğü üzere 2010 yılı itibariyle 177 YİBO sayısı ile en fazla Karadeniz bölgesi, 18 YİBO sayısı ile en az Marmara Bölgesi ön plana çıkmaktadır. Bunun nedeni, Karadeniz Bölgesinin coğrafi açıdan everişsiz koşullara sahip olması ve öğrencilerin dağınık yerleşim yerlerinde ikamet etmeleri şeklinde açıklanabilir.

4.10.1.2. Taşımah İlköğretim Uygulaması

1989–1990 eğitim öğretim yılında küçük ve dağınık yerleşim birimlerinde az sayıdaki çocuğun ilköğretime kavuşturulması ve birleştirilmiş sınıflarda okuyan çocukların bağımsız sınıflarda daha nitelikli öğrenim görmesi amacıyla taşımah

ilköğretim uygulaması başlatılmıştır. Bu yıllarda 2 ilden 5 merkez okula 12 yerleşim yerinde başlayan taşımali eğitim uygulaması zamanla yaygınlık kazanmıştır (MEB, 2007b: 20007/53 Nolu Genelge).

1994 yılında, nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerinde bulunan ilköğretim çağındaki öğrencilerin seçilen merkezdeki ilköğretim kurumlarına günü birlik taşınarak eğitim-öğretim verilmesini sağlamak (md. 1) amacıyla Taşımali İlköğretim Yönergesi çıkarılmıştır. Buna göre il ve ilçe millî eğitim müdürlüğünce kendi bölgesi içinde her yıl komisyonca yapılacak çalışmalar ile taşımali ilköğretim uygulaması kapsamına alınacak veya çıkarılacak ilköğretim kurumları ve yerleşim birimleri belirlenmekte ve bu bölge ilköğretim müfettişlerince incelenip rapora bağlandıktan sonra plânlanmaktadır. Bu planlama yapılırken; “yerleşim biriminde okul bulunmamak, öğrenci mevcudu 30’dan az olmak (Değişik: 31.07.1995/2435 TD), geçici binada eğitim ve öğretim yapmak, birden fazla yerleşim biriminde bulunan öğrencileri aynı güzergâh üzerinde tek araçla taşımak, merkez olarak seçilen okulun en az 5 dershanesi bulunmak ve merkez okula öğrencisi taşınacak yerleşim birimlerine en az 2 km en çok 30 km uzakta bulunmak şartları göz önünde bulundurulmaktadır (MEB, 1995d: md. 7). Buna rağmen yine ikili-üçlü öğretim, taşımali eğitim uygulaması devam etmiş (Yalçınkaya Akyüz, 1998: 11), 80-100 öğrenci ile taşımali ikili öğretim yapılmıştır (Tekışık, 1995: 1-2).

2000’li yıllarda da taşımali ilköğretim uygulaması, yönerge olarak değil bu defa yönetmelik olarak yeniden düzenlenmiş ve belirli esaslar getirilmiştir. Yerleşim biriminde okul bulunmaması, doğal afet ve başka nedenlerle okul binasının kullanılamayacak derecede hasarlı olması, 1., 2. ve 3. sınıflarda toplam öğrenci sayısının ondan az olması, yerleşim birimindeki ilköğretim okulunda 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflar için yeterli sayıda derslik bulunmaması ve bu sınıflardaki toplam öğrenci sayısının 60’tan az olması, öğrencisi taşınacak yerleşim yerinin taşıma merkezi ilköğretim okuluna uzaklığının iklim şartları ve yol güvenliğine göre en az 2 km olması, Planlama Komisyonu kararıyla gerektiğinde bu uzaklığın 1,5 km.ye kadar indirilmesi (md. 9) getirilen yeni esaslardır.

Ancak yönetmeliğe rağmen yeterli sayıda öğrenci bulunmasına karşın bir kısım köylerdeki mevcut okullar kapatılmış ve öğrenciler taşımali ilköğretim uygulaması kapsamına alınmıştır. Sonuçta taşınan yerleşim birimi ve öğrenci sayılarının giderek artması nedeniyle taşıma giderlerinde önemli bir artış olmuş mevcut okulların

kapatılması nedeniyle de büyük ekonomik değer kaybı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla taşımali ilköğretim yönergesinin ruhuna uygun olarak uygulanmaması, YİBO'lara öğrenci yerleştirilmesi yapılmadan öğrencilerin taşıma kapsamına alınması, taşımali eğitim uygulamasının maliyetini yükseltmiştir. Bu uygulamanın sağlıklı, verimli ve etkili bir şekilde yürütölmesini saylamak amacıyla 2007 yılında bir düzenleme daha yapılmıştır. Buna göre yeterli sayıda öğrencisi ve okulu bulunan yerleşim birimlerindeki okullara bakım ve onarım yapılmaya başlanmış ve bu tür yerleşim yerindeki öğrenciler taşıma kapsamına alınmamıştır. Öncelikle YİBO'lara yerleştirilecek öğrenciler belirlenmiş daha sonra taşıma kapsamına alınacak öğrencilerin planlaması yapılmıştır. Taşıma maliyetlerindeki fiyat farklılıklarını ortadan kaldırmak için de örnek yaklaşık maliyet tespit formu esas alınmıştır. Özel servis araçlarının ayakta öğrenci almasına, öğrenci haricinde yolcu almasına, belirtilen aracın ve sürücüsünün dışında başka araç ve sürücüyle taşıma yapılmasına izin verilmemiştir. Ayrıca öğrencilere mutlaka sıcak yemek verilmesi ve yemeklerin hazırlanmasında ve sunulmasında besin değerinin konulmasına ve hijyene önem verilmeye başlanmıştır (MEB, 2007b: 20007/53 Nolu Genelge).

Uygulamaya geçtiğı günden bugüne taşımali eğitimle taşınan öğrenci sayılarına ilişki sayısal veriler ise şöyledir:

Tablo 23

Taşınmalı İlköğretim Uygulamasının Yıllara Göre Gelişimi

Öğretim Yılları	İl Sayısı	İlçe Sayısı	Merkez Okul Sayısı	Taşınan Okul Ve Yerleşim Birimi Sayısı	Taşınan Öğrenci Sayısı
1989-1990	2		5	12	305
1990-1991	9	35	78	258	3.289
1991-1992	29	160	408	1.094	18.256
1992-1993	43	325	938	2.371	53.676
1993-1994	56	537	1.653	4.416	84.263
1994-1995	57	493	1.630	4.683	74.981
1995-1996	62	557	2.182	5.994	95.554
1996-1997	64	576	2.336	7.502	120.998
1997-1998	72	740	4.803	18.213	281.833
1998-1999	75	810	5.697	27.081	521.218
1999-2000	75	812	5.633	27.994	635.041
2000-2001	76	791	5.249	25.967	607.918
2001-2002	78	801	5.373	27.665	636.508
2002-2003	79	814	5.424	28.044	661.757
2003-2004	79	812	5.634	28.493	642.133
2004-2005	80	814	5.651	29.245	669.487
2005-2006	80	807	5.742	30.383	667.537
2006-2007	81	806	5.845	31.080	694.628
2007-2008	81	798	6.164	31.874	692.369
2008-2009	80	803	5.856	34.581	685.978
2009-2010	80	762	5.765	32.523	668.338

(http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=sube&id=13)

Tablo 23'te görüldüğü üzere taşınmalı ilköğretim uygulaması başlangıcından bu güne kadar büyük bir gelişim göstermiştir. 2010 yılı itibarıyla 5.765 merkez okula 668.338 öğrenci taşınmıştır. Aşağıda ise 2010 yılı sonunda taşınmalı ilköğretim uygulamasının illere göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 24

Taşımalı İlköğretim Uygulamasında Öğrenci Sayıları ve İllere Göre Dağılımı

Yıllar	Taşınan Okul Sayısı	Öğrenci Sayıları		
		Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	23 548	687 056	352 362	334 694
İstanbul	105	3 501	1 770	1 731
Tekirdağ	219	4 304	2 217	2 087
Edirne	219	4 795	2 401	2 394
Kırklareli	157	3 105	1 579	1 526
Balıkesir	717	15 486	7 949	7 537
Çanakkale	481	8 666	4 464	4 202
İzmir	518	16 500	8 427	8 073
Aydın	451	11 715	6 085	5 630
Denizli	295	9 586	4 943	4 643
Muğla	389	15 610	8 048	7 562
Manisa	733	18 868	9 675	9 193
Afyonkarahisar	269	5 714	2 798	2 916
Kütahya	498	9 680	4 926	4 754
Uşak	229	5 029	2 603	2 426
Bursa	529	12 273	6 219	6 054
Eskişehir	263	3 447	1 680	1 767
Bilecik	446	2 860	1 452	1 408
Kocaeli	164	8 459	4 254	4 205
Sakarya	384	13 966	7 164	6 802
Düzce	165	7 594	3 853	3 741
Bolu	461	6 821	3 419	3 402
Yalova	16	990	525	465
Ankara	627	10 424	5 295	5 129
Konya	499	14 764	7 567	7 197
Karaman	110	2 082	1 056	1 026
Antalya	444	16 607	8 370	8 237
Isparta	125	3 159	1 656	1 503
Burdur	174	4 177	2 066	2 111
Adana	369	12 541	6 350	6 191
Mersin	466	17 999	9 158	8 841
Hatay	131	6 710	3 422	3 288
Kahramanmaraş	423	12 346	6 392	5 954
Osmaniye	171	8 813	4 471	4 342
Kırıkkale	151	1 836	945	891
Aksaray	162	3 394	1 677	1 717
Niğde	52	1 444	725	719
Nevşehir	92	2 091	1 050	1 041
Kırşehir	288	3 307	1 663	1 644
Kayseri	197	2 652	1 336	1 316
Sivas	99	3 959	1 979	1 980
Yozgat	460	7 593	3 849	3 744
Zonguldak	500	15 988	8 088	7 900
Karabük	205	2 582	1 310	1 272
Bartın	407	8 002	4 027	3 975
Kastamonu	727	8 939	4 564	4 375
Çankırı	183	2 026	999	1 027
Sinop	84	1 954	984	970

Tablo 24 (Devamı)

Taşımalı İlköğretim Uygulamasında Öğrenci Sayıları ve İllere Göre Dağılımı

Yıllar	Taşınan Okul Sayısı	Öğrenci Sayıları		
		Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	23 548	687 056	352 362	334 694
Samsun	786	26 556	13 527	13 029
Tokat	318	7 133	3 617	3 516
Çorum	382	5 985	3 072	2 913
Amasya	294	7 154	3 604	3 550
Trabzon	396	19 820	9 885	9 935
Ordu	650	25 952	13 041	12 911
Giresun	472	13 502	6 767	6 735
Rize	326	9 807	5 009	4 798
Artvin	136	2 628	1 319	1 309
Gümüşhane	85	1 088	558	530
Erzurum	359	5 497	2 812	2 685
Erzincan	165	2 281	1 181	1 100
Bayburt	120	1 576	818	758
Ağrı	-	3 767	2 041	1 726
Kars	61	2 468	1 282	1 186
Iğdır	46	1 302	686	616
Ardahan	124	1 897	968	929
Malatya	330	8 967	4 564	4 403
Elazığ	234	6 059	3 058	3 001
Bingöl	70	2 608	1 312	1 296
Tunceli		533	275	258
Van	351	23 983	12 866	11 117
Bitlis	32	295	94	201
Hakkâri	106	5 337	2 507	2 830
Gaziantep	408	9 996	5 010	4 986
Adıyaman	382	12 201	6 283	5 918
Kilis	107	2 335	1 176	1 159
Şanlıurfa	894	52 085	28 441	23 644
Diyarbakır	627	37 596	19 858	17 738
Mardin	330	10 402	5 202	5 200
Batman	53	4 047	2 094	1 953
Şırnak	80	2 028	1 026	1 002
Siirt	66	5 813	2 959	2 854

(MEB, 2010/2011: 86-87)

Tablo 24'te görüldüğü gibi taşımalı ilköğretim uygulamasında öğrenci sayılarının illere göre dağılımına bakıldığında toplam taşınan öğrenci sayısının en çok Şanlıurfa, daha sonra Diyarbakır illerinde, en az ise Bitlis ilinde yapıldığı görülmektedir. Bu durum doğu illerinde taşımacılığın daha çok yapıldığı şeklinde açıklanabilir.

4.10.1.3. Birleştirilmiş Sınıf Uygulaması

Az mevcutlu sınıflara ayrı bir öğretmen verilmesinin güçlüğü, birden fazla sınıfın birleştirilerek bir grup hâlinde öğretmen yönetiminde okutulması (MEB, 1995c: 939) olan birleştirilmiş sınıf uygulaması önceleri Kırıkkale ve Kocaeli’nde pilot uygulama olarak gerçekleştirilmiş (Yılmaz, 1998: 14) daha sonra yurt çapında yaygınlaştırılmıştır.

Nüfusun yoğunlaşma oranlarındaki farklılıklar eğitim hizmetlerinin dengeli bir biçimde yaygınlaştırılmasında ve verilen eğitimin niteliği üzerinde önemli ölçüde etkide bulunmaktadır (Taşdemir, 2012: 5). Doğan’ın (2005: 16) da belirttiği gibi, öğrenci, öğretmen, derslik sayısının yetersizliği ve süregelen köyden kente göç nedeniyle köylerde öğrenci sayısı azalmış ve birleştirilmiş sınıf uygulaması zorunlu olarak görülmüştür. Bu problemlere dayalı olarak devlet bazı yerleşim birimlerinde bölge okulları açmaya çalışırken, çoğu durumlarda eğitimi yerinde gerçekleştirmek amacıyla birleştirilmiş sınıf uygulamasına yer vermiştir (Taşdemir, 2012: 10).

Birleştirilmiş sınıflarda öğretmen derslik, öğrenci ve öğretmen sayısına göre birleştirilmiş sınıfların oluşturulmasında değişik durumlarla karşılaşılabilir (Taşdemir, 2012: 60). Genel olarak birleştirilmiş sınıflı okullarda 1., 2. ve 3. sınıflardan oluşan ilk devreye A grubu, 4. ve 5. sınıflardan oluşan ikinci devreye de B grubu denilmektedir. Tek öğretmenli okullarda A grubu ve B grubu birlikte ya da sabah öğleden sonra olarak bu öğretmen tarafından okutulmaktadır. 2 öğretmenli okullarda A grubuna bir öğretmen, B grubuna bir öğretmen düşmektedir. Bazen öğrenci sayılarına göre 3. sınıf öğrencileri B grubu için de alınabilmektedir. 3 öğretmenli okullar için genel olarak A grubuna iki öğretmen verilmektedir. Birinci sınıflara ayrı bir grup olarak bir öğretmen verilmektedir. Bu durum öğrenci sayısı göz önüne alındığında değişebilmektedir. 4 öğretmenli okullarda ise genellikle A grubuna 2 öğretmen, B grubuna 2 öğretmen verilmektedir Burada da yine öğrenci sayılarına göre değişik yapılabilmektedir (Palavan, 2007: 26).

Dağlık ve ormanlık alan özelliği nedeniyle taşınmaz eğitim yapılamayan yerlerde yaşayan çocuklar için tek eğitim seçeneği olan bu uygulamanın birtakım olumlu yanları bulunmaktadır. Örneğin; bu uygulama farklı sınıf seviyesindeki öğrencileri birbirleriyle

etkileşim kurmalarını sağlamaktadır. Bu yerleşim yerlerinde bir veya iki derslikli okullar yapmak hem maddi açıdan hem de öğretmen istihdamında tasarruf sağlamaktadır. Bu okullarda öğrenci sayısının az olması da eğitimin niteliğini arttıran önemli bir faktördür. Çünkü bu durum bireysel farklılıkların daha fazla dikkate alınmasını sağlayacak bu da öğrenci başarısını daha çok arttıracaktır. Ayrıca bu öğretmenin rehberliğine destek olarak bir üst sınıf öğrencileri alt sınıf öğrencilerin gelişimine katkı getirebilir.

Bu olumlu yanların yanında uygulamanın olumsuz yanlarından da söz edilebilir. Örneğin birden fazla sınıfı idare etmek zorunda olan öğretmenin sorumluluğu oldukça fazla ve ağırdır. 5 sınıfı bir arada okutmak ayrı seviyelerdeki öğrencilere yönelik ders işlemek hem öğretmeni hem de öğrencilerin gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bir ders için ayrılan 40 dakikalık sürede öğretmen, gürültü, dikkat dağınıklığı, disiplinsizlik, rehberlik sorunu, devamsızlık v.b sınıf içi olumsuz etmenlerin doğması ile karşı karşıya kalabilir. Bu durum da eğitimde kazandırılmak istenilenlerin tam olarak kazanılamamasına neden olmaktadır.

Birleştirilmiş sınıf uygulaması, geçmişten bu yana bir sorun olarak hükümet programlarında, kalkınma planlarında ve şûralarda yer alsa da 2010 yılında hâlen ülkenin bir gerçeği olmaya devam etmektedir. Çünkü ülkede yaşanan öğrenci sayısının azlığı, öğretmen ihtiyacı, derslik sayısının yetersizliği birden fazla sınıfın birleştirilmesi uygulamasını zorunlu kılmaktadır.

2005 yılında 16.376 tane birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullardaki öğrenci sayısı ise 587.379'dur. En az Yalova, en çok ise Ordu ilinde yapılmaktadır (MEB, 2005f: 108). Bu durumun Karadeniz bölgesinin dağlık bölge olmasından ileri geldiği söylenebilir.

Aşağıda ilköğretimde sayısal anlamda öğrenci, öğretmen ve okullaşma oranları açısından meydana gelen diğer durumları görmek mümkündür.

4.10.2. Sayısal Gelişmeler

Aşağıda 1970 dönemi ilköğretimde öğretmen-öğrenci sayılarına ve okullaşma oranlarına seneler itibariyle yer verilmiştir.

4.10.2.1. Öğrenci, Öğretmen Sayıları ve Okullaşma Oranları

Tablo 25

1970–2010 Dönemi İlköğretimde Öğretmen–Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları

Öğretim Yılı	Öğretmen ²			Öğrenci ²			Okullaşma Oranı
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	
1970–1971	132 721	87 469	45 252	5 013 408	2 892 654	2 120 754	86,4 ¹
1971–1972	141 363	91 980	49 383	5 101 196	2 911 101	2 190 095	86,9 ¹
1972–1973	155 299	99 142	56 157	5 244 131	2 963 745	2 280 386	89,6 ¹
1973–1974	157 435	99 165	58 270	5 324 034	2 984 655	2 339 379	92,3 ¹
1974–1975	160 271	99 909	60 362	5 377 708	2 993 176	2 384 532	91,5 ¹
1975–1976	171 032	104 207	66 825	5 463 684	3 028 684	2 435 000	91,2 ¹
1976–1977	182 314	108 645	73 669	5 499 456	3 038 764	2 460 692	90 ¹
1977–1978	184 129	108 284	75 845	5 454 566	3 000 757	2 453 809	87,4 ¹
1978–1979	187 363	109 136	78 227	5 570 935	3 057 827	2 513 108	87,5 ¹
1979–1980	198 857	117 156	81 701	5 618 697	3 078 341	2 540 356	88,5 ¹
1980–1981	215 459	127 663	87 796	5 694 860	3 109 061	2 585 799	87,3 ¹
1981–1982	210 599	123 366	87 233	5 864 161	3 165 230	2 698 931	87,6 ¹
1982–1983	211 925	124 808	87 117	6 042 486	3 239 159	2 803 327	88,3 ¹
1983–1984	208 881	122 435	86 446	6 500 539	3 465 408	3 035 131	88,7 ¹
1984–1985	209 911	123 502	86 409	6 527 036	3 457 460	3 069 576	90,5 ¹
1985–1986	212 717	123 862	88 855	6 635 821	3 504 415	3 131 406	91,5 ¹
1986–1987	216 889	126 296	90 593	6 703 895	3 544 588	3 159 307	92,5 ¹
1987–1988	220 943	129 073	91 870	6 880 304	3 636 054	3 244 250	92,8 ¹
1988–1989	220 947	128 428	92 519	6 766 829	3 580 166	3 186 663	93,1 ¹
1989–1990	224 672	129 851	94 821	6 848 083	3 622 824	3 225 259	93,4 ¹
1990–1991	225 852	130 112	95 740	6 861 722	3 631 900	3 229 822	94,1 ¹
1991–1992	234 961	135 487	99 474	6 878 923	3 640 324	3 238 599	95,2 ¹
1992–1993	235 721	134 899	100 822	6 707 725	3 543 917	3 163 808	96,1 ¹
1993–1994	237 943	135 552	102 391	6 526 296	3 433 959	3 092 337	96,8 ¹
1994–1995	233 073	131 516	101 557	6 466 648	3 401 163	3 065 485	97,2 ³
1995–1996	231 900	130 752	101 148	6 403 300	3 370 218	3 033 082	96,47 ³
1996–1997	217 131	122 581	94 550	6 389 060	3 375 510	3 013 550	96,68 ³
1997–1998	302 254	168 259	133 995	9 084 635	5 000 886	4 083 749	89,51 ³
1998–1999	317 790	177 233	140 557	9 609 050	5 248 426	4 360 624	94,31 ³
1999–2000	325 140	182 477	142 663	10 028 979	5 429 184	4 599 795	97,52 ³
2000–2001	345 015	193 799	151 216	10 480 721	5 635 131	4 845 590	100,93
2001–2002	372 687	208 233	164 454	10 477 616	5 597 061	4 880 555	99,45
2002–2003	373 303	212 772	160 531	10 331 645	5 503 427	4 828 218	96,49
2003–2004	384 170	211 527	172 643	10 479 538	5 558 195	4 921 343	96,30
2004–2005	401 288	216 678	184 610	10 565 389	5 587 775	4 977 614	95,74
2005–2006	389 859	207 223	182 636	10 673 935	5 615 591	5 058 344	95,59
2006–2007	402 829	209 366	193 463	10 846 930	5 684 609	5 162 321	96,34
2007–2008	445 452	223 406	222 046	10 870 570	5 676 872	5 193 698	104,54
2008–2009	453 318	224 644	228 674	10 709 920	5 553 871	5 156 049	103,84
2009–2010 ³	485 677	232 948	252 729	10 916 643	5 632 328	5 284 315	106,48

¹MEB. (2002). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2001–2002. Ankara: 4. Akşam Sanat Okulu Matbaası. s.24–25

²TÜİK (2009). İstatistik Göstergeler 1923–2008. Ankara: TÜİK Matbaası. s.69.

³MEB (2010). Millî Eğitim İstatistikleri–Örgün Eğitim 2009–2010. Ankara: Yayınlar Dairesi Başkanlığı.

Tablo 25’te görüldüğü üzere, temel eğitim birinci kademe ilköğretimde okullaşma oranının %100’e ulaşılmasına çalışılmıştır (TED, 1979: 154). Bu durum 1970’lerde okuma–yazma bilenlerin sayısını arttırmaya yönelik çabaların ağırlık kazanmasıyla da kendisini göstermektedir. Dolayısıyla okullaşma oranlarındaki düzeyin gelecek yıllarda da sorun olarak devam edeceği göz önüne alınarak 1970’lerde zorunlu eğitim süresiyle ilgili çok yönlü çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (DPT, 1972: 348–349). 1980’lerde ilköğretimin zorunlu hâle getirilmesi çalışmaları henüz deneme aşamasında olduğundan öğrenci–öğretmen sayılarında ve okullaşma oranlarında istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Bunun yanı sıra özellikle kırsal kesimde kız öğrenci sayısında artışlar sağlanmaya çalışılmış, eğitimde fırsat ve olanak eşitliği için önemli aşamalar kaybedilmiştir. 1990 yılının başlarında özellikle okul sayılarındaki düşüş ve buna bağlı olarak geliştirilen taşınmalı eğitim ile sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin gereksinimlerini karşılayabilmek için bakanlığın var olan binalara toplam 9.382 derslik ekleyerek açığı kapatma çabası içine girmiştir. 1997–1998 döneminde ise okullaşma oranında %89.51 gibi önemli bir düşüş kaydedilmiştir. Bunun nedeni 1997 yılında uygulanmaya başlanan sekiz yıllık zorunlu temel eğitim ile ilköğretim kurumlarının açılmış olması ve öğrencilerin büyük kısmının buralara kaydedilmesidir.

Bununla birlikte, 1996–1997 öğretim yılında 5. sınıftan mezun olanlar, 1997–1998 öğretim yılında altıncı sınıfa kaydolmuş 1998–1999 öğretim yılından itibaren ilköğretim bazında öğrenci sayısında yeniden bir artış gözlenmiştir. Dolayısıyla okullaşma oranları 1999–2000 yıllarında tam olarak kendini göstermiştir. Ayrıca kız öğrenciler erkeklere göre eğitim olanaklarından sekiz yıllık zorunlu temel eğitime kadar daha az yararlanırken sayıları gittikçe artmıştır. Bunun yanı sıra öğretmen sayılarında da 1970–2010 yılları arasında kademeli bir şekilde artış meydana gelmiştir. Bu artış erkek öğretmenlerin lehine iken her iki cinsiyetten de en fazla sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasıyla birlikte artış sağlandığı görülmüştür.

4.10.2.2. Fiziki Yapı

Bu tema öğrencilerin öğrenimlerinin büyük bölümünü gerçekleştirdiği okul ve dersliklerin/şubelerin (Özdemir, 1999: 41) 1970–2010 yılları arasında meydana gelen sayısal gelişimine yer verilmiştir. MEB ve TÜİK tarafından tutulan istatistiklerden elde edilen bu sayılara aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 26

1970–2010 İlköğretimde Okul ve Derslik/Şube Sayıları

Yıllar	Okul sayıları			Derslik/Şube Sayıları		
	Şehir	Köy	Toplam	Şehir	Köy	Toplam
1970–1971 ¹	3.550	34.677	38.227	27 428	69 795	97 223 ³⁸
1971–1972 ²	3.697	35.571	39.268	28 779	74 615	103 394 ³⁸
1972–1973 ³	3.832	36.173	40.005	30 501	77 465	107 966 ³⁸
1973–1974 ³	3.877	36.465	40.342	31 699	85 107	116 806 ³⁸
1974–1975 ⁴	3.881	37.310	41.191	-	-	121 082 ³⁸
1975–1976 ⁵	3.922	38.059	41.981	-	-	-
1976–1977 ⁶	4.022	38.826	42.848	-	-	-
1977–1978 ⁷	4.143	39.078	43.221	-	-	124 715 ³⁸
1978–1979 ⁵	4.260	39.697	43.957	-	-	-
1979–1980 ⁸	4.313	39.961	44.274	-	-	-
1980–1981 ⁹	4.389	41.248	45.637	41 678	92 900	134 578 ³⁸
1981–1982 ¹⁰	4.730	41.117	45.847	-	-	-
1982–1983 ¹¹	4.913	41.328	46.241	-	-	138 482 ³⁸
1983–1984 ¹²	5.140	42.184	47.324	-	-	-
1984–1985 ¹³	5.348	43.154	48.502	88.243	213.158	301.401 (Şube sayısı)
1985–1986 ¹⁴	5.523	43.563	49.096	89.293	215.568	304.861 (Şube sayısı)
1986–1987 ¹⁵	5.715	44.003	49.718	91.779	219.516	311.295 (Şube sayısı)
1987–1988 ¹⁶	5.914	44.541	53.455	95.117	222.184	317.301 (Şube sayısı)
1988–1989 ¹⁷	6.436	44.311	50.747	98. 611	216. 540	315.151 (Şube sayısı)
1989–1990 ¹⁸	6.777	44.393	51.170	213.660	101.567	315.317 (Şube sayısı)
1990–1991 ¹⁹	7.384	43.671	51.055	207.655	106.386	314.041 (Şube sayısı)
1991–1992 ²⁰	7.644	43.057	50.701	109.101	206.367	317.468 (Şube sayısı)
1992–1993 ²¹	7.796	42.178	49.974	57.235	89 951	147.186 ³⁹
1993–1994 ²²	7.938	41.661	49.599	111.177	171 300	282 477 (Şube sayısı)
1994–1995 ²³	8.096	40.333	48.429	117.077	160 246	277 323 (Şube sayısı)
1995–1996 ²⁴	8.337	40.903	49.240	97.471	98.785	196.256 ²⁶
1996–1997 ²⁵	8.486	38.827	47.313	100.972	97.753	198.725 ²⁷
1997–1998 ²⁶	10.597	36.768	47.365	169.202	148.516	317.718 (Şube sayısı)
1998–1999 ²⁷	10.837	34.265	45.102	176.154	135.717	311.871 (Şube sayısı)
1999–2000 ²⁸	10.048	23.269	33.317	137.020	107.938	244.958 ⁴⁰
2000–2001 ²⁹	10.237	25.835	36. 072	147.821	106.071	253.892 ⁴¹
2001–2002 ³⁰	9.869	25.183	35.052	155.871	109.731	265 602 ⁴²
2002–2003 ³¹	9.960	25.173	35.133	158.973	121.284	280.257 ⁴³
2003–2004 ³²	10.208	25.906	36.114	166.195	113.094	279.289 ⁴⁴
2004–2005 ³³	10.349	25.262	35.611	172.496	113.794	286.290 ⁴⁵
2005–2006 ³⁴			34 990	184.439	112.561	297.000 ⁴⁶
2006–2007 ³⁴	11.120	23.536	34.656	190.857	116.654	307.511 ³⁴
2007–2008 ³⁵	11.255	22.838	34.093	196.620	119.267	315.887 ³⁵
2008–2009 ³⁶	11.503	22.266	33.769	202.995	117.398	320.393 ³⁶
2009–2010 ³⁷	11.840	21.470	33.310	216.742	116.160	332.902 ³⁶

Faal olmayan ve taşınmalı İlköğretim uygulaması ile taşınan okullar kapsanmamıştır.

1'den 33'e kadar olan veriler DİE'den (TÜİK' ten), 34–46 arasındaki veriler MEB'den elde edilmiştir.

Tablo 36'da görüldüğü üzere ilköğretimde okul ve derslik/şube sayıları düzenli olarak 1970–2010 yılları arasında artış göstermiştir. Ancak yine de bu artışın ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra okullaşma oranlarındaki

artışlar okul ve derslik sayılarındaki yetersizliği daha da belirginleştirmiştir. Ayrıca sınıflarda öğrenci sayılarının az olması isteği fiziki yapıda gelişmeyi de zorunlu hâle getirmiştir (Özdemir ve Yalın, 2000: 171, Bumin Süzen, 2004: 26). Dolayısıyla ilköğretim kademesinde okul ve derslik sayıları istenilen seviyeye çıkamamıştır. Bunun en büyük nedenleri arasında sınırlı sayıda olan kaynaklar gösterilebilir.

Bu duruma önlem olarak 1970’li yıllarda yatılı bölge okullarının, nüfusu ilkokul yapılabilecek büyüklükte olmayan köylerin okul ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmasına hız verilmiştir. Ayrıca ilkokul yapılarında halk katılımı ve emanet usulü kullanımı teşvik edilmiş, yolu ve yapı malzemesi olmayan köyler için prefabrike inşaat kullanılmıştır (DPT, 1968: 164, 177). Buna rağmen derslik maliyetinin fazla olması, sosyal hizmet giderlerinin yatırım ödeneğinden karşılanması, gerekli yatırımların zamanında yapılmaması, ilkokul yapımında fiyat artışı nedeniyle maliyetlerin standartları aşmış olması ve özel idare ödeneklerinin yetersizliği, kırsal kesimde büyük kentlere paralel olarak ikili ve üçlü öğretimi giderek yaygınlaşmıştır (DPT, 1979: 435).

1980’li yıllarda ise ilkokul binaları yapım sürecini hızlandırmak üzere yeni düzenlemelere gidilmesi gerektiği düşünülmüş, kentleşme hızının yüksek olduğu büyük kentlerde, arsa sağlanması konusuna belediyelerce öncelik verilerek imar planlarında gerekli değişikliklerin yapılması planlanmıştır. Ayrıca eğitimde fiziki alt yapının çevre okullarındaki öğrenciler tarafından ortaklaşa kullanılması yönünde çalışmalar yapılmış ve yine ilkokullarda kalitenin yükseltilmesi ve dağınık yerleşim birimlerine ilköğretim hizmeti veren yatılı bölge okullarının geliştirilmesine çalışılmıştır (DPT, 1979: 456; DPT, 1985: 141, 158).

1990’lı yıllara gelindiğinde özel kesimin okul açması teşvik edilmeye başlanmış, okul ve derslik sayılarında artışlar gözlenmiştir. Bu durum aynı zamanda eğitim metot ve teknolojilerinin geliştirilmesini ve eğitim araç-gereçlerinin üretilmesini de desteklemiştir (DPT, 1990: 294–295). Ayrıca özel kesimin, eğitime daha fazla yatırım yapmaları için vergiden muafiyet, vergi iadesi, ailelerin eğitim için yaptığı harcamaların vergiden düşülmesi, ucuz kredi gibi yollarla teşvik edilmesi ve kamunun yükünün azaltılması yönünde çalışmalar da yapılmıştır (DPT, 1996: 221).

Bunun yanı sıra 1997 yılında temel eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılmasını kapsayan eğitim seferberliğinin eğitim programlarında oluşturduğu temel

değişikliklerden dolayı fiziki yapıda değişiklik yapılmak zorunda kalınmıştır. Buna yönelik olarak MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü ilköğretim bünyesinde okul öncesi sınıfı bulunması, 4.sınıftan itibaren özel mekân gerektiren derslerin mümkün olduğunca özel dersliklerde ve branş öğretmenleri tarafından verilmesi, (Çınar ve diğerleri, 2007: 189, 194) eğitim kalitesini sağlamak ve koruyabilmek amacıyla en fazla 30 kişinin olması ve her öğrencinin çalışma masası ve sandalyesinin bulunması (Ülker, 2009: 21), okulların bina ve tesisleriyle ilgili mimari projelerin bölge özelliklerine ve gereksinimlerine göre hazırlanması yönünde çalışmalar yapılmıştır (Başar, 2003: 25).

2000’li yıllarda ise kalabalık sınıfların mevcudunun düşürülmesi ve ikili eğitim uygulamasının azaltılması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca okulların bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının yapılması ve eğitim yazılımlarının güçlendirilmesi çalışmalarına ağırlık verilerek (Resmi Gazete, 2006: 86) bu özellikleri içeren okul ve derslik sayılarının artırılması çalışmaları yapılmıştır. MEB’e göre 2010 yılında derslik başına düşen öğrenci sayısı 32’ye düşürülmüştür. Ancak bu dengenin oluşmadığı bölgelerin olduğu, özellikle çok göç alan bölgelerde ve çok büyük kentlerde imar sorunu nedeniyle fiziki ortamların iyileştirilemediği mekânların mevcut olduğu da bir gerçektir. Ancak bugün 61 ilde derslik sorununun kalmadığı, geriye kalan 20 ilde de çalışmaların yapılmaya devam edildiği bildirilmektedir (Çubukçu, 2010: TRT Haber).

Yukarıda ele alınan sıkıntıların çözümünde önemli bir yeri olan finansal kaynaklar açısından ise tarihsel süreçte meydana gelen durumlara aşağıda yer verilmiştir.

4.10.2.3. Finansman

İlköğretimde kullanılacak finansal kaynaklar 1961 tarih ve 222 sayılı İEK’nın öngördüğü hükümlerden oluşmuştur. Bu kanununa göre ilköğretimi de içeren finansman kaynakları şöyle açıklanmaktadır (İEK, 1961, md 76):

- 1) Her yıl devlet gelirlerinin %3’ünden az olmamak üzere devlet bütçesinden yapılacak yardımlar,
- 2) Özel idare bütçelerine yıllık gelirlerinin en az 20’si oranında konulacak ödenekler,

- 3) Köy okullarında, gelir sağlamak amacıyla tahsis edilen arazi ve okul bahçesinden elde edilen gelirlerle birlikte köy bütçesine her yıl genel gelirlerinin en az %10'u oranında konulacak ödenekler,
- 4) Mahkemelerce hüküm olunanlar da dâhil olmak üzere verilecek para cezaları, (Değişik: 12.10.1983 – 2917/14 md.)
- 5) Vakıflardan ayrılacak hisseler,
- 6) İktisadi Devlet Teşekkülleri, özel kurumlar, dernekler veya hayırsever kimseler tarafından yapılacak her türlü mal, para bağışları ve vasiyetler,
- 7) Faizler,
- 8) Hurdaya çıkacak okul eşya ve levazımının, satılmasına karar verilen okul binaları enkazının veya okul yerinin değiştirilmesi dolayısıyla bu kanuna göre istifa edilmeyecek durumda kalan arsa ve tarlaların satışından elde edilecek paralar,
- 9) Sözleşmeler gereğince kısmen veya tamamen yerine getirilmeyen okul yapım işleri müteahhitlerinden alınacak gecikme ve benzeri tazminatlar.

Görüldüğü gibi ilköğretim için ayrılan ödenekler kanunla güvence altına alınmış, özel idare katkıları, çeşitli eğitim fonlarından ayrılan kaynaklar, velilerin eğitim giderlerine doğrudan katılımı ile de bütçe arttırılmaya çalışılmıştır (Kavak, 1997: 59). Ancak 1970'lerde bu parasal kaynaklar bütçeye öngörülen oranlarda konulamamış ve dolayısıyla belirlenen oranlarda kaynaklar okullara yansıtılamamıştır (Tural, 2006: 134). Nüfusu az ve dağınık olan yerlerde alt yapı yatırımlarına, eski okulların yeniden onarımı için yeterli ödeneğe ihtiyaç duyulmaya da devam edilmiştir (MEB, 1972a: 411). Bunun üzerine eğitim yöneticileri özel finansman kaynağı yaratmaya çalışmış ancak eğitim kurumlarının yarattığı özel finansman kaynakları, eğitimin veri kaynakları içinde büyüklüğü ve dağılımı bilinmeyen ve bu nedenle araştırmacıların çalışmalarında değerlendirilemeyen bir kalem halinde kalmıştır (Tural, 2006: 134). Ayrıca özel finansman kaynaklarının bölgelere göre değiştiği düşünüldüğünde ilkokullar arasında büyük adaletsizlikler ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine METK'nda taşınmazların özelleştirilmesi sonucu elde edilecek gelirlerin ihtiyaç duyulan yerlerde okul yapımı ve onarımı amacıyla kullanılabileceği belirtilmiştir (METK, Ek fıkra: 3/12/2003–5005/1 md.; Değişik beşinci fıkra: 24/7/2008–5793/3 md.).

1980’lerde ise hükümet bütçesinde eğitim harcamalarında gerileme görülmüştür (Anamur, 1987: 105) . Öğretmen ücretleri ile okulların bakım ve onarım giderleri güçlükle karşılanmaya başlanmış, yeni yatırımların yapılmasında güçlük çekilmiştir. 1988 yılında yapılan on ikinci millî eğitim şûrasında da finansman konusu ve kaynak arayışları önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir.

1990’lı yıllara gelindiğinde de eğitime genel bütçeden ayrılan payın az olması (Okçabol, 1998: 73) ve finansmanın iyi değerlendirilememesi gerekçesiyle okulların ihtiyacının sağlanması için velilerden katkı payı toplanmaya başlamıştır (Tekişik, 1995: 1–2). Bu durum, devlet okullarında niteliğin düşmeye başlamasına neden olmuştur. Orta ve üst gelir grubundan ailelerin daha nitelikli eğitim konusunda beklentilerini özel okullar ile karşılanmaya çalışması ise bu döneme rastlar. 1980’lerde sık tekrarlanan “kaynak yokluğu” söylemi yerini “yararlanan bedelini öder” anlayışına bırakmıştır (Tural, 2006: 136). Döneme karşılık gelen bir diğer gelişme ise sekiz yıllık zorunlu temel eğitimidir. İlköğretim okullarının sekiz yıllık okullar olarak yapılandırılması edeniyle devlet bütçesinden büyük bir pay buraya aktarılmıştır. Bunun yanı sıra Akbaş’ın (2009: 73) da belirttiği gibi, eğitime katkı payı adıyla sekiz yıllık zorunlu temel eğitim giderlerinde kullanılmak üzere 1.9.1997 ile 31.12.2000 tarihleri arasında çeşitli işlem ve kâğıtlardan pay ayrılmaya başlanmıştır. Daha sonra bu uygulama, 4605 sayılı yasa ile 31.12.2002 yılına kadar, 4702 sayılı yasa ile de 2010 yılına kadar uzatılmıştır. Toplanan paranın büyük bir çoğunluğu yapı, tesis ve taşınmalı eğitime harcanmış, ek derslik ihtiyacı karşılanmış, taşınmalı eğitim ve ücretsiz kitap dağıtımı gibi yatırımlar için kullanılmıştır. Bu dönem temel eğitim üzerinde durulması ve bu konuya sürekli yatırımların yapılması ile tarihte yer etmiştir (Oktay, 1997: 238).

2000’li yıllara gelindiğinde ilköğretim finansmanında kamusal kaynakların yine ağırlıkta olduğu görülmektedir. Ancak bu oran birçok ülkenin eğitime ayırdığı oran düzeyine hiçbir zaman ulaşamamıştır (Akbaş, 2009: 73). Bundan dolayı eğitim finansmanında devletten özele kaynak transferi sürecine hız verilmiştir (Tural, 2006: 138). 2010 yılında ise 28.237.412.000 Türk Lirası ilköğretime ayrılmıştır (TRT Haber Arşiv, 2009a: 103’19–104’35.”). Bu oran şimdiye kadar eğitime ayrılan en iyi kaynak olduğu söylenebilir.

1970–2010 yılları arasında okul öncesi ve ilköğretimde meydana gelen gelişmeler belirlenen temalar çerçevesinde yukarıda görüldüğü gibidir. Bu gelişmelerin

genel bir değerlendirmesini yapmak m¼mk¼nd¼r. Aşağıda bu gelişmeler ışığında aştırma bulgularının genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Başlangıç noktası 1900’l¼ yıllara dayansa da tarihsel s¼reçte okul ¼ncesi eğitimin gelişiminin oldukça yavaş olduğu s¼ylenebilir. 1973 yılında yayınlanan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ise bu gelişimin en ¼nemli başlangıç noktasıdır. Zira bu kanunla ilk kez okul ¼ncesi eğitim, ¼rg¼n eğitim kapsamına alınarak tanımlanmış, amaç ve g¼revleri ortaya koyulmuştur.

Ancak kanun, okul ¼ncesi eğitime bir kimlik kazandırmış ve bundan sonraki gelişmelere yeni bir rota çizmiş olsa da, okul ¼ncesi eğitimin hangi yaşları içerdiğine ilişkin bir h¼km¼ b¼nyesinde barındırmamıştır. Bu durum b¼y¼k bir belirsizliği ve boşluğu da beraberinde getirmiştir. Ç¼nk¼ bir yaş aralığının belirlenmemiş olması bu d¼nemde hangi çocukların bu eğitimden faydalanabilecekleri konusunda bir belirsizlik yaratmıştır. Ayrıca okul ¼ncesi eğitim, zorunlu eğitim kapsamı dışında tutulmuş, isteğe bağlı kurumlar olarak tanımlanmıştır. Bu durum da okul ¼ncesi eğitimden bu yaş çocukların b¼y¼k bir b¼l¼m¼n¼n yararlanamaması anlamına gelmiştir. ¼zellikle çocuk gelişiminin çok hızlı olduğu bir d¼nemde çocuklar, ileriki yaşamları için b¼y¼k ¼nem taşıyan bu eğitimden yoksun bırakılmıştır. Oysa okul ¼ncesi eğitimin zorunlu eğitimin kapsamına alınmasının çocukların bedensel, ruhsal ve zihinsel y¼nden tam olarak gelişebilmeleri için oldukça gerekli olduğu bilinmektedir.

1977 yılında İlk¼ğretim Genel M¼d¼rl¼ę¼ b¼nyesinde Okul¼ncesi şubesi kurulması, ¼ncelikle ilkokullar b¼nyesinde ana sınıfları açılması y¼n¼nde çalışmaları hızlandırmıştır. B¼ylece okul ¼ncesi eğitimde bir kurumsallaşma s¼z konusu olmuştur.

1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’yla; 0–6 yaş kreş ve g¼nd¼z bakımevlerinde çocukların bakımı ve eğitimi ile ilgili kurumların açılması Sağlık Bakanlığı’nın g¼revi olarak belirlenmiş ve b¼ylece en azından korunmaya muhtaç çocuklara y¼nelik bir tedbir alınmıştır. Kanunun çıkarılmasıyla, ¼lke için sosyal hizmetler alanında faaliyet g¼steren kamu kurum ve kuruluşları ile g¼n¼ll¼ kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği sağlamış, b¼ylece mevcut kaynaklar en verimli şekilde kullanılarak muhtaç çocuklara ¼ncelik tanınmıştır.

Bu değişiklikle birlikte aynı yıl Millî Eğitim Temel Kanunu’nda da değişiklik yapılarak okul ¼ncesi eğitim kurumlarının kuruluş maddesi, bağımsız anaokulları olarak

kurulabileceği gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okuluna bağlı ana sınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilmesi şeklinde değiştirilmiştir (md.21, Değişik: 16/6/1983–2842/6 md.). Böylece okul öncesi eğitim kurumlarının hızla yaygınlaşmasının önü açılmıştır. Bu gelişmeyi bu dönemde sanayileşme faktörü de desteklemiştir. Zira 1987 yılında sanayileşme, okul öncesi eğitimi önemli ölçüde etkilemiştir. Çünkü kadınlar iş hayatına daha çok katılmaya başlamışlar ve iş yerlerinde çocuk yuvalarının kurulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunun için 1475 sayılı İş Kanununa tâbi iş yerlerinde çocuk bakım yurtlarının kurulması için yasal bir düzenleme getirilmiştir. Böylece okul öncesi dönemdeki çocukların bakım, korunma ve eğitimleri güvence altına alınmıştır. Böyle bir güvencenin, kadınları iş hayatına daha çok katılmaya teşvik ettiği söylenebilir.

Bu gelişmelerin ardından hızla artan anaokulları için bir standardizasyon sağlama konusunu gündeme gelmiştir. Standart bir yapının oluşturulması gerekliliği neticesinde Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği çıkarılmış, MEB'e bağlı tüm okul öncesi eğitim kurumlarının yönetim, eğitim, kuruluş, görev ve işleyişleri düzenlenmiştir. Ancak, yönetmelikte okul öncesi eğitimin 37–72 ay çocukların eğitimi amacıyla açılan anaokulu ve 60–72 ay çocuklarının eğitimi amacıyla örgün eğitim kurumları bünyesinde açılan ana sınıfı (md. 4) olarak sınıflandırıldığı dikkat çekmektedir. Görüldüğü gibi 0–36 ay yaş aralığı bu kapsama dâhil edilmemiştir. Yani okul öncesi eğitimden yine belli bir kesim mahrum bırakılmıştır. Bu durum 1997 yılında, işverenlerin iş yerlerinde 0–72 ay arasındaki çocuklar için kuracakları okul öncesi eğitim kurumlarının eğitim ve işleyişini düzenleyen bir tüzükle telafi edilmeye çalışılmıştır.

1987 yılında çıkarılan Gebe veya Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Tüzük hükümleri uyarınca da işverenler; bir yaşından küçük çocukların bırakılması, bakılması ve emzikli kadınların çocuklarını emzirmeleri için emzirme odaları, 0–72 ay (72 ay ayını tamamlamayan) arasındaki çocukların bakım ve eğitimlerinin yapıldığı yurt (çocuk bakım yurdu–kreş) ve yaşları 36–72 ay (72 ay ayını tamamlamayan) arasındaki çocukların bakım ve eğitimlerinin yapıldığı anaokulu açmakla zorunlu kılınmıştır (md. 4). Böylece 0–72 ay yaşları arasındaki çocukların bakım ve korunmaları güvence altına alınmıştır. Ancak bu uygulama sadece çalışan kadınları kapsadığından bunun dışındaki çocukların eğitimleri

konusu muallâkta kalmıştır. Yine aynı yıl özel eğitim gerektiren çocukların da okul öncesi eğitim görmeleri için Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmış, bu hizmetten tüm çocukların faydalanabilmesine geç de olsa imkân sağlanmıştır.

2004 yılında yine gebe veya emzikli kadınların çalıştırılma şartlarıyla emzirme odaları ve çocuk bakım yurtlarına dair bu defa yönetmelik düzeyinde bir düzenleme yapılmış, 1987 yılında yayınlanan tüzük yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece gebe işçi, yeni doğum yapmış işçi, emziren işçi (0–1 yaş arası çocuğunu emzirmekte olan) olarak sınıflandırma yapılmış, emzirme odaları olacağı belirtilerek yurt/çocuk bakım yurdu/kreş için yaş sınırlaması da bu defa ay olarak değil 0–6 yaş (6 yaşını tamamlamayan) olarak ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi bu yönetmelikle tüzükteki boşluk doldurulmuş ve ne kadın ne de çocukların bakım ve korunmaları ihmal edilmiştir.

2006 yılında ise Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği'nde de değişiklik yapılmış ve okul öncesi eğitim kurumlarına, 36–72 aylık çocukların eğitimi amacıyla MEB'e bağlı okul öncesi eğitimle ilgili program uygulayan eğitim–öğretim kurumları bünyesinde açılan uygulama sınıfları da eklenmiştir. Ayrıca ilk kez bu kurumların il millî eğitim müdürlüğünün teklifi ile valilikçe açılıp kapatılacağı belirtilmiştir. Bu düzenlemeyle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun yanı sıra diğer devlet kuruluşlarına ve sivil toplum örgütlerine de okul öncesi eğitim hizmeti verebilmelerine imkân tanınmış bu kuruluşlardan da destek sağlanmıştır. Bu durum okul öncesi eğitimlerin hızla yaygınlaşmasına imkân sağlamıştır. Ancak yine 0–36 aylık çocuklar için bir düzenleme boşluğu olduğu söylenebilir.

2009 yılında nüfusu az ve dağınık yerleşim birimleri ile ekonomik durumu yetersiz ailelerin yaşadığı bölgelerde otobüs içinde gezici sınıflar hazırlanarak eğitimde fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece çocukların eğitim hayatına eşit şartlarda başlamaları sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra bu dönemdeki çocukların okula adaptasyonlarının sağlanması, okul kaygısının giderilmesi, öğretmene güven duyup günlük akışa uyum sağlaması, öğrenme ortamını tanınması, okul kurallarını öğrenmesi, evine güvenle gidip–gelme eğitimi alması amacıyla eğitim–öğretime diğer sınıflardan bir hafta önce başlaması uygulamasına geçilmiştir. Bu olumlu uygulama güncelliğini korumaktadır.

Okul öncesi eğitim, yasal düzenlemelerin yanı sıra millî eğitim şûralarında, kalkınma planlarında ve hükümet programlarında da sıklıkla tartışılmıştır. Önceleri şûralarda okul öncesi eğitim, sadece isteğe bağlı kurumlar olarak ele alınırken daha sonra amaçları, ilke ve kuruluş şekilleri üzerinde durulmuştur. Yapılan şûralara bakıldığında 1981 yılında düzenlenen X. Millî Eğitim Şûrası dikkat çekmektedir. İlk defa okul öncesi eğitimde ayrıntılı kararlar alınan bu şûrada bugün hâlen tartışılan okul öncesinin zorunlu hâle getirilmesi, eğitim programları, oyun materyalleri, öğrenci izleme araçlarının geliştirilmesi gibi yüksek standartta öneriler tartışılmıştır. Bu şûraya kadar sadece tanımı yapılarak geçilen okul öncesi eğitimde gelişim ivmesi bundan sonra da hızla yükselişe geçmiştir. Daha sonraki şûralarda ise kaynak, araç–gereç, öğretmen yetiştirme, eğitim programları, okullaşma oranları, yönetim, mevzuat, rehberlik gibi eğitimin temel elementleri üzerinde nicelik ve nitelik boyutunda çözüm arayışlarına gidilmiştir.

Kalkınma planları açısından okul öncesi eğitimde meydana gelen durumlara bakıldığında önceleri bu eğitim, sadece anne eğitiminden yoksun 3–6 yaş arası çocukların eğitimi olarak görülmüş, daha sonra şehirleşmiş bölgelerden başlamak üzere özellikle gecekondular ve işçi çocukları hedef alınarak bu eğitimin yaygınlaştırılması yönünde planlar yapılmıştır. Sonraki planlarda ise okullaşma oranlarının artırılması, kaynakların artırılması, özel sektörün teşvik edilmesi, okul öncesinde standartların oluşturulması, eğitim programlarının geliştirilmesi, öğretmen ve fiziki altyapı ihtiyaçlarının karşılanması, toplumsal duyarlılığın ve ana–babaların bilinçlendirilmesi konularında planlar yapılmıştır. Ancak kalkınma planında hedeflenenlere tam olarak hiç bir zaman ulaşamamıştır.

Hükümet programlarında da okul öncesi eğitime sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Başlangıçta okul öncesi eğitimin layık olduğu önemle ele alınacağı belirtilmiş, zamanla daha ayrıntılı olarak programlar yapılmıştır. Yapılan programlarda, okul öncesi eğitimin yeni bir yapı ve çalışma düzenine kavuşturulması, millî kültür ve değerlerin tanıtılması, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine yönelik programlar yapılması, okullaşma oranının artırılması programlarda sırasıyla ele alınan konular olmuştur.

Görüldüğü gibi okul öncesi eğitim için şûraların ayrı bir önemi vardır. Çünkü burada kalkınma planlarına ve hükümet programlarına nazaran daha ayrıntılı kararlar alınmıştır. Ancak şûraların kalkınma planları ve hükümet programları kadar bir

yaptırımı olmadığından bu kararlar uygulamada eksik kalmıştır. Ancak bu durum hükümet programlarında ve kalkınma planlarında alınan kararların da tamamen hayata geçirildiği anlamına gelmemektedir. Zira bu durum okul öncesi eğitimde meydana gelen gelişmelerin yavaş olmasından da anlaşılmaktadır.

Eğitim programları açısından da 1970’ten bu yana pek çok değişiklik yapılmıştır. 2010 yılına kadar 1989, 1994, 2002 ve 2006 okul öncesi eğitim programları yapılmıştır. Programlar incelendiğinde, hedef, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme öğelerine göre bir yapı içerisinde standardize edilmediği görülmektedir. Oysa hedeflenen öğrenmelerin kazandırılması eğitim programlarının sistematik bir yapıyla oluşturulması ile mümkündür. Bu yapı içinde amaçların, içeriğin, eğitim durumlarının ve öğrenilenlerin ne kadar kazanıldığını belirleyen değerlendirmelerin kullanılması gerekir. Belik’in (1985: 161) de ifade ettiği gibi, belirli bir plan ve düzen içinde çocuğu geliştirici, esnek ve çocuğa yön veren şekilde yapılan okul öncesi eğitim programlarının çocukların yaş özellikleri ve ihtiyaçları, yaratıcılık, öğrenmeye teşvik, uygun araç–gereç ve eğitim ortamı gibi özellikler dikkate alınarak planlanması gerekir. Ayrıca Bayındır (1966: 10) ve Kandır’ın (1991: 5) da belirttiği gibi, eğitim programı, çocuğun okul kapısından girdiği andan evine döneceği ana kadar kapsamlı bir şekilde planlandığında, çocukların ilköğretime geçişlerinde uyum sağlamaları da kolaylaşacaktır. Bunun yanı sıra okul öncesi eğitim programları sadece çocuğun gelişiminde değil aynı zamanda okuldaki öğrenme başarısını sağlamak açısından da önemli rol oynamaktadır (Sepulveda, 1993: 23). Dolayısıyla çocukların ilgi istek ve gelişimlerine uygun bir şekilde eğitici–öğretici nitelikte yapılan programlar (İrez, 1970: 194) bundan sonraki eğitimlerde de başarıyı arttırabilir. Çocukların çeşitli nitelikleri, yetenekleri, ilgileri, kişiliğinin çizgileri ön planda tutularak programa dâhil edilmeleri gerekmektedir (Berktin, 1971: 13). Oktay’ın (2000: 197) da dediği gibi, “Bugün en etkili okul öncesi eğitim programlarının, çocuğun başlattığı etkinliklere daha fazla yer veren programlar olduğu kabul edilmektedir”. Bu açılardan bakıldığında 2010 yılına kadar yapılan okul öncesi eğitim programlarının bu özellikleri dikkate almaya çalıştığı söylenebilir. Bunun yanı sıra farklı yaş gruplarındaki çocukların, benzer ya da farklı özellikleri doğrultusunda eğitilmesi oldukça önemli (Genç, 1985: 14) görülmüş programlara esnek bir yapı kazandırılmaya çalışılmıştır. Böylece bir sorun durumunda kuramsal ilkelere bağlı kalarak tek bir yol denemek zorunda kalmadan çevre faktörü göz önünde bulundurulabilmiştir (Bayındır, 1969: 15). Ancak yine de var olan

programlarda bir iyileşme yaparken eskisini ortadan kaldırmak yönünde bir politika izlendiği görülmektedir. Bu, ülkede eğitim programları açısından hâlâ bir standart oluşturulamadığı anlamına gelmektedir. Bu durum öğretmen yetiştirme temasında da aynıdır.

Önceleri kız meslek liseleri bünyesinde öğretmen yetiştirilirken, bu durum giderek yüksek öğretim seviyesine çıkmıştır. Ancak tamamen yüksek öğretim seviyesine çıkarılsa da kız meslek liselerinden öğretmen alımına izin verilmiş bu alanda doğan öğretmen açığı kapatılmaya çalışılmıştır. Oysa öğretmenlik mesleği özel bir uzmanlık mesleği olduğundan her seviyedeki öğretmenin yüksek öğretim görmesi oldukça önemlidir (Koçer, 1973: 19). Ayrıca yüksek öğretim seviyesine geçiş oldukça hızlı olmuş, fiziki şartlar, araç-gereç ve öğretim elemanı gibi önemli dinamikler tam olarak sağlanamadan yüksek öğretim çatısı altında öğretmen yetiştirilmiştir. Niceliksel kaygıyla gerçekleştirilen bu uygulama okul öncesi eğitimde öğretmen yetiştirmenin kalitesini bugün bile tartışılır durumda bırakmıştır. 1998 yılında yapılan yeniden yapılanmayla okul öncesi alana öğretmen yetiştirme görevi yalnız eğitim fakültelerine bırakılmış, kız meslek liselerinden mezun olanlarına ise okul öncesi eğitim kurumlarında grup lideri sıfatıyla çalışmalarına izin verilmiştir. Bugün gerek yüksek öğretim gerekse kız meslek liseleri aracılığıyla bu dönemdeki çocukların eğitimlerine katkı sağlanmaya çalışılsa da, okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınması hedefi göz önünde bulundurulduğunda sayıların oldukça yetersiz olduğu söylenebilir.

Okul öncesi öğretmenlerin hizmet içi eğitimleri de tarihsel süreçte üstünde özellikle durulan bir konu olamamıştır. Bunun en büyük nedeni ise ilköğretime ve bu alana yönelik olarak yetişen öğretmenlerin eğitime ağırlık verilmesi olarak değerlendirilebilir.

Okul öncesi eğitimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında önemli katkıları olan projelerin tarihsel durumlarına bakıldığında ise, daha çok okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, anne ve babaların bu konuda bilinçlendirilmesinin ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak 2010 yılına kadar yapılan projelerin pek çoğunun sonunda etki araştırması yapılmamış, projenin bitiminde ulaşılan kişilerin niceliksel ifadeleri projenin değerlendirilmesi olarak ele alınmıştır. Çoğunlukla şu kadar çocuğa ve/veya aileye ulaşılmıştır gibi ibarelere yer verilmiş, bir takip ve etki analizi çalışmasına gidilmemiştir. Genellikle proje etkiliği veya verimi konusunda bir araştırma çalışması

yerine her defasında yeni bir projeye geçildiğinden yeniden emek, sermaye ve kaynak israfı meydana gelmiştir. Oysa üniversiteler tarafından yapılan projeler için ise bunu söylemek pek mümkün değildir. Projeler daha planlama aşamasında, etki analizi çalışmaları planlanmış ve uygulanmıştır. Dolayısıyla üniversiteler aracılığıyla gerçekleştirilen projelerin etki araştırmasını yapma konusunda daha nitelikli olduğu görülmektedir. Her proje için mutlaka eğitim programlarında yer alan değerlendirme ögesi gibi projeler içinde bir değerlendirme planlaması yapılmalıdır. Bu sayede yeni projeler yapılandırılırken somut örnekler göz önüne alınabilir. Bunun için Ertem'in (1977: 577) de belirttiği gibi, iyi bir denetim mekanizmasının kurulması okul öncesi eğitime daha fazla yatırım yapılmasına, daha çok imkân verilmesine ve daha çok öğrenci alınabilmesine yardımcı olacaktır.

Coğrafi erişim açısından ise okul öncesi eğitimde 1970'lerde ve 1980'lerde yapıcı çalışmaların olmadığı görülmektedir. 1989–1990 öğretim yılından itibaren başlatılan taşınabilir ilköğretim uygulaması ile atıl durumda kalan pek çok okulda bu hizmet verilerek, coğrafi engellerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak bu çalışmaların yaygınlık kazanmaması sonucu coğrafi engellere yenik düşülmüş ve yıllarca okul öncesi eğitim çağındaki çocuklar coğrafi engeller nedeniyle bu hizmetten yoksun bırakılmıştır. Coğrafi erişim engellerinin ortadan kalkabilmesi için gerek kamu gerekse özel kesimin işbirliği şarttır. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının fiili çabası oldukça gerekli ve önemli bir destektir. Ancak bu çaba maddi açıdan desteklenmelidir. Bu sorun yeterli maddi kaynağın sağlanması ve okul öncesi eğitimin zorunlu eğitim kapsamına alınmasıyla giderilebilir.

Sayısal durumlar açısından bakıldığında ülkenin kalkınmışlık seviyesinin önemli göstergelerinden olan öğrenci, öğretmen, derslik sayıları ile okullaşma oranları 1970'li yıllarda oldukça yetersiz düzeyde kalmıştır. Hatta 1980'lere kadar okul öncesi eğitimde ayrı bir okullaşma oranına yer verilmemiş, bu oranlar ilköğretim düzeyinde tüm okullaşma olarak ele alınmıştır. Zaman zaman şûralarda alınan kararlar çerçevesinde başlatılan çalışmalar bu sayıları az da olsa artırmıştır. Bu çalışmalar özellikle Türkçeyi yeterli düzeyde konuşamayan bölgelerde, hızlı sanayileşme sonucu işlerin yoğunlaştığı yerlerde, gecekondu ve kırsal yerleşim bölgelerinde uygulanmak üzere devlet desteğiyle yürütülmüştür. Ayrıca bu dönemde çıkarılan Anaokulları ve Anasınıfları Yönetmeliği

ile de okul öncesi eğitim kurumları açmak isteyenlere yönelik yasal bir standart getirilmiş ve okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına hız verilmiştir.

Ayrıca kamu ve özel kesim teşvikine ağırlık verilmiş ve sayısal verilerde artış görülmüştür. 1992 yılında da Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile sayısal durumlarda bir ivme gözlenmiştir. Ancak hızlı nüfus artışı, göç olayı, okul öncesi eğitimin isteğe bağlı olması, kaynakların yetersiz olması bu dönemde de etkili olmuş ve sayısal gelişmeler istenilen düzeye çıkamamıştır.

Sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasına geçilmesiyle de okul öncesi eğitimde okul ve derslik yapımı bir nebze hızlansa da bu artış ihtiyaçları karşılayamamıştır. 2000'li yıllarda ise okul öncesi eğitimin önemi daha çok anlaşılmış ve bu alan gerek kamu gerekse özel kesim desteği arttırılmıştır. Ancak sayısal gelişmelerin dünya ortalamasının altında olduğu açıktır. Bugün belirlenen pilot bölgeler haricinde hâlen okul öncesi eğitim zorunlu eğitim kapsamına alınamamış, öğrenci, öğretmen, derslik sayıları ile okullaşma oranlarında istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

İlköğretimin tarihsel durumu değerlendirildiğinde ise, Türk eğitim tarihinde ilköğretimin çok eski yıllara kadar uzandığı görülmektedir. Hatta Batı'da gelişen çağdaş eğitimin temelleri İbn-i Sina gibi Farabi gibi önemli bilim adamları aracılığıyla atılmış, yüzyıllar boyunca eserleri okutulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise ilköğretim oldukça önemli görülmüş hatta zorunlu kılınmıştır. İlköğretimin süresi de içeriği gibi zamanla değişiklik göstermiş, parasız olarak tüm ülke vatandaşlarına verilmiştir.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte yeni bir cumhuriyet insanı tipi oluşturma, bütün çocukların eğitimden yararlanması için fırsat eşitliği sağlama, parasız ve zorunlu hâle getirilme yönünde çalışmalar ağırlık kazanmıştır. Ancak köyden kente yapılan göç ve teknolojik alandaki gelişmeler kırsal bölgelerdeki nüfusun hızla azalmasına, pek çok köy okulunun kapatılmasına neden olmuştur. Bu nedenle her köye bir okul politikası yerine çok köye bir okul politikasına geçilmiştir. Bu dönemde ilköğretim, 5 yıla indirilmiş, bazı köylerde ise 3 yıl olarak okutulmuştur.

Aynı yıl Amerikalı Profesör John Dewey Türkiye'ye gelmiş Türkiye Maarifi Hakkında Rapor hazırlamıştır. Raporunda çocukların yalnız hafızalarına yüklenilmemesi gerektiğini, köy hayatına da önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Burada eğitimin ezbere dayalı değil uygulamalı olarak yapılması gerektiği ortaya koyulmaktadır. Ancak ilköğretim uzun yıllar bu özelliği taşıyamamıştır. 1933–1934 yıllarında Türkiye’ye gelen Amerikan heyeti de ilköğretimde şehir ve köylere göre farklı programların uygulanmasının ve bölge okullarının kurularak mümkün olduğu kadar bu okulların yaygınlaştırılması üzerinde durmuştur. 1934 yılında ülkeye gelen Dr. Parker’ın da benzer önerileri olmuştur. Bu raporlar 1940’lı yıllarda ilköğretime olan talebi artırmıştır.

Bunun yanı sıra 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İEK ile ilköğretime olan talep biraz daha artış göstermiştir. Ülke genelinde yasal olarak yapılan değişikliklerden sonra ilköğretimde hızlı bir gelişme dalgasının ortaya çıktığı söylenebilir.

1970 döneminde gerek anayasal, gerekse diğer yasal düzenlemeler bu gelişmenin birer tetikleyicisi olmuştur. 1973 yılında çıkarılan 1789 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, bu düzenlemeler arasında en belirleyici olanıdır. Burada ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu, ilköğretime başlama yaşının 7 olduğu belirtilerek ilköğretimin amaç ve görevlerine yer verilmiştir.

1976 yılında ise nüfusu az ve dağınık olan yerlerde temel eğitim bölge okullarının kurulması, öğretmenlik formasyonu veren üniversite ve akademisyenler dışındaki öğretmen yetiştiren kurumların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından açılıp yönetilmesine ilişkin düzenlemeler Temel Eğitim Okulu Birinci Kademe (İlkokul) Yönetmeliği ile yapılmıştır. Bu yönetmelik daha sonra İlköğretim Kurumları Yönetmeliği olarak değiştirilmiş ve yeniden düzenlenerek Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî ve özel ilköğretim kurumlarının kuruluş, görev ve işleyişi ile ilgili yöntem ve ilkeleri düzenlenmiştir. Böylece kurumlarda bir standardizasyon sağlanmaya çalışılmıştır.

1982 yılında yeni anayasa çıkarılmış ve 1924 ile 1961 anayasalarında geçtiği gibi “ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasızdır” (md. 42) maddesine aynen yer verilmiştir. Ancak bu anayasada diğerlerinden farklı olarak “temel eğitim” terimi yerine “ilköğretim” terimi kullanılmıştır. Bu değişikliğin en büyük sebebi temel eğitimin hem ilköğretim hem de okul çağı dışındakileri içine almasından ileri gelmektedir. Yani temel eğitim her insanın öğrenmesi gereken temel öğrenmeleri içine almaktadır. Oysa ilköğretim belirli bir yaşla

ve örgün eğitim çerçevesiyle sınırlıdır. Dolayısıyla temel eğitim gibi hem örgün hem de yaygın eğitimi kapsamamaktadır.

1983 yılında ise 2917 sayılı kanun ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda "mecburi ilköğretim çağı, 6–14 yaş grubundaki çocukları kapsar şeklinde değiştirilmiştir. Bu madde ilk bakışta zorunlu temel eğitimin yasalaştığı anlamına gelse de kanunda “ortaokullar, planlı bir şekilde ve yeterli düzeyde yaygınlaştırılana kadar ilköğretimin sadece ilkokul bölümünün zorunludur” ifadesinin kullanılması sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin tekrar ertelenmesi anlamına gelmiştir. Ancak yine de bu durum sekiz yıllık zorunlu eğitime kademeli olarak geçilmesi anlayışının geç de olsa benimsenmeye başladığının bir göstergesi olmuştur. Hemen bir geçiş olmasa da, zorunlu ilköğretim çağı dışında kalmış, okuma yazma bilmeyen veya çok az bilen bütün vatandaşlara yönelik olarak devletin gözetim ve denetimi altında okuma ve yazma öğrenmelerini veya ilkokul düzeyinde öğrenim yapmalarını sağlamak amacıyla 2841 sayılı Kanun çıkarılmış ve böylece ortaya çıkan eksiklik telafi edilmeye çalışılmıştır.

1992 yılında, Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği kabul edilerek Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı gündüzlü, pansiyonlu, yatılı resmi ve özel ilköğretim kurumlarının kuruluş, görev ve işleyişi düzenlenmiştir. Yine aynı yıl çıkarılan 3797 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile de Millî Eğitim Bakanlığı'nın her düzeydeki örgütlenmesi ve birimlerin görevleri düzenlenmiştir (MEB, 1992a). Bu iki düzenleme belli değişikliklerle 2010 yılına kadar gelmiştir. Bu durum bu iki yönetmeliğin ilköğretim alanında yapılan düzenlemelerin omurgasını oluşturduğu şeklinde değerlendirilebilir. Zira Millî Eğitim Bakanlığının teşkilat ve yapılanması ve bunların nasıl işlediğinin açıklıkla ortaya koyulması ilköğretimin amaç ve işlevlerinin gereği gibi yerine getirilebilmesine aracı olmaktadır.

1997 yılında ise ilköğretimin açısından çok büyük yapısal bir değişiklik yasal olarak gerçekleştirilmiş ve yıllardır denemesi yapılan sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulaması çıkarılan 4306 Sayılı Kanun ile hayata geçirilmiştir. Sekiz yıllık kesintisiz eğitim ve okullaşmada %100'e ulaşmak hedefi, sıklıkla millî eğitim şûralarında, kalkınma planlarında ve hükümet programlarında yer almıştır. 1997 yılında çıkarılan 4306 sayılı kanunla bu plan hedeflerine ulaşılmıştır. Böylece kanunla uzun zamandan beri hedeflenen sekiz yıllık zorunlu okullaşma oranına ve eğitim uygulamasına ülke genelinde geçilebilmiş ve ilköğretimde yeni bir dönem başlamıştır.

Türkiye’de zorunlu eğitimi sekiz yıl olarak düzenleyen kanun hukuki olarak geçmiş uygulamaları çözüme kavuşturulmuş olsa da bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Kalkınmada öncelikli yörelerde eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması (Menteşe, 1997: 16) bilgi çağının temel okulu olan ilköğretimin, toplumun her kesimine sürekli hizmet verebilmesi (Toptan, 1997: 24) açısından oldukça önemli görülmesi ile 1997 yılında uygulamaya başlayan sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasına yeterli altyapı hazırlanmadan aniden geçilmiştir. Uygulamada öğretmen yetiştirme, fiziki kapasite, yönetim ve teftiş, eğitim programları, eğitim finansmanı, ders kitapları gibi konularda birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunun için ilk etapta gerekli kaynaklar için ek fon Eğitime Katkı Payı adıyla oluşturulmuştur. Diğer sorunlar için ise kanunundan sonra tedbirler alınmaya çalışıldığından bu sistemin tam manada oturması yıllar almıştır.

Tarihsel süreçte gerek millî eğitim şûralarında, gerekse hükümet programları ve kalkınma planlarında sıklıkla yer bulan ve 1989 yılında başlatılan taşınmalı ilköğretim uygulamasına en son 2000 yılında bir düzenleme getirilmiştir. Bunun için Taşınmalı İlköğretim Yönetmeliği çıkarılarak ilköğretim okulu bulunmayan, çeşitli nedenlerle eğitim öğretime kapalı, birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan ilköğretim okullarındaki öğrencilerin, taşıma merkezi ilköğretim okullarına günü birlik taşınarak kaliteli bir eğitim-öğretim görmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (md.1). Ancak yasal anlamda düzenlemeler yapılmış olsa da uygulamadaki aksaklıklar nedeniyle taşınmalı ilköğretim pek çok kere yapılan araştırmalara konu olmuştur. Örneğin taşıma merkezi olan okulun laboratuvarlarının, ders araç ve gereçlerinin, kütüphanesinin, spor salonunun, teknoloji sınıflarının olmaması ya da çoğu zaman kapasitelerinin yetişmemesi sıklıkla yaşanan sorunlar olarak gündeme gelmiştir. Ayrıca öğle yemekleri ve yemek için uygun bir yer temini, taşıma araçlarında emniyet kemerinin olmaması, araçlara öğrenciler ve görevli personel dışında kişilerin alınması, öğrencilerin yanında bu araçlarda refakatçi öğretmen veya görevlinin olmaması başlıca sorun olmaya devam etmiştir.

2004–2005 ve 2009 yılında yapılan yeni düzenlemelerle bu yönetmelik son şeklini almış ve bu konuda yaşanan aksaklıklara karşı büyük oranda önlemler alınmıştır. Örneğin 2004 yılında öğrencilerin güvenli şekilde taşınmaları ile sağlık ve beslenme konularında önlem almaya yönelik, 2005 yılında öğrencisi taşınacak yerleşim yerinin taşıma merkezi ilköğretim okuluna uzaklığının daha da azaltılması (gerektiğinde 1,5

km.ye kadar indirilmesi) yönünde iyileştirilmeler yapılmıştır. 2009 yılında ise yönetmeliğin pek çok maddesinde değişikliklere gidilmiş ve zorunlu sebepler dışında yatılı ilköğretim bölge okulları ile ikili öğretim yapan ilköğretim okullarının taşıma merkezi ilköğretim okulu olarak seçilmemesi (md. 8) kararlaştırılmıştır. Böylece güç şartlar içinde birleştirilmiş sınıf öğretimi yapan okulların sayısı azaltılmaya çalışılmıştır. Bu sorunlara rağmen imkân doğrultusunda alınan tedbirlerle bu uygulamaya ülke çapında halen devam edilmektedir.

Diğer bir düzenleme ise 2003 yılında çıkarılan İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'dir. 2010 yılına kadar belli maddelerinde değişiklik yapılarak son şeklini alan bu yönetmelik, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel ilköğretim kurumlarının kuruluş, görev ve işleyişi ile ilgili yöntem ve ilkeleri düzenlemiştir. Bu yönetmelikle 1992 yılında çıkarılan yönetmelik hükmünü yitirmiş, yeniden ilköğretim kurumlarına ilişkin işlevsel düzenlemeler yapılmıştır.

Eğitim programları açısından ilköğretime bakıldığında ise 1970 yılında uygulanan 1968 programının haricinde 1997 ve 2005 yılı programlarının ülke genelinde uygulandığı görülmektedir. 1970 yılında yürürlükte olan 1968 programı çok uzun süre denendikten sonra uygulanmaya devam etmiştir. Diğer programlarda böyle uzun bir deneme süresinin olmadığı görülmektedir. Programın öğeleri açısından ise bir bütünlüğün olmadığı söylenebilir. Özellikle de değerlendirme ögesinin eksikliği dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra var olan öğelerin de nitelik açısından ihtiyacı karşılamaya dönük olmadığı söylenebilir. Bu ve benzer nedenler 1980'li yılların yeni bir program arayışı içinde geçmesine neden olmuştur.

İlköğretim programlarında sürekliliğin ve standartlaşmanın sağlanması yönünde yapılan bu arayışlar sonucunda bir model geliştirilmiş ve 1997 yılına kadar bu model üzerinden hareket edilmiştir. Bu model, programların amaç, davranış-işleyiş, değerlendirme öğelerini dikkate almıştır. Küçük değişikliklerle 1997 yılına kadar uygulanan bu programın ardından ilköğretim programı yenilenmiştir. Bu programda da zamanla değişikliklere ihtiyaç duyulmuş ve bugün tüm ülkede hâlen uygulanan 2005 ilköğretim programı yapılandırılmıştır. Görüldüğü gibi ilköğretimde program arayışları hep yenisini ortaya koymak şeklinde olmuş, var olanların onarılarak geliştirilmesi yoluna gidilmemiştir. Genel olarak bakıldığında 2010 yılına kadar yapılan eğitim programlarının sık sık değiştirilmesi eğitimciler açısından üzerinde önemle durulan bir

konu olmuştur (Sağlam, 2010). Oysa Özdemir'in (2009) de belirttiği gibi, geliştirilen programların değerlendirilmesi yapılarak, ortaya çıkan sorunların, eksiklik ve yanlışlıkların düzeltilerek, programların bu verilere dayalı olarak yeniden geliştirilmesi ideal bir program geliştirme çalışması için olmazsa olmaz hususlardandır.

Bununla birlikte son olarak hazırlanan ilköğretim programlarında klasik anlayışın dışına çıkılması ve çağdaş program anlayışına doğru bir yönelmenin olması oldukça önemli bir gelişmedir. Ancak Arslan'ın (1995: 25) da belirttiği gibi, program geliştirme faaliyetinin dinamik bir süreç olduğu ve program geliştirmenin uzmanlık işi olduğu, programların alan uzmanı, sınıf öğretmeni, ölçme değerlendirme uzmanı, eğitim ekonomisti, program uzmanından oluşan geniş katımlı gruplarca hazırlanması gerektiği utulmaması gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışma zahmetli ve zaman alan bir süreçtir. Program geliştirmenin uzun bir süreç olduğu dikkate alındığında; yeni ilköğretim programının değişimlere açık olması gerektiği ve programın olgunlaşması için uzun yıllar uygulanması ve uygulama sonuçlarının araştırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Kavak, 2005: 11). “Programlar fiziki mekân gibi değildir. Yapılıp bittiğinde görülemezler. Ancak uzun yıllar sonra etkisi görülebilir” (Çubukçu, 2010: TRT Haber). Dolayısıyla eğitim programlarında bir istikrar olmalıdır.

Öğrencinin eğitim-öğretim amaçlarına daha kısa yoldan, daha kısa zamanda ve tam olarak ulaşmasında büyük ölçüde destek sağlayan ders kitapları (Binbaşıoğlu, 1994: 31) açısından ise ilköğretimde farklı yolların denendiği görülmektedir. Tarihsel süreçte ders kitabının; öğrenciye güzeli göstermek, estetik olguyu aşlamak ve değerleri aktarmak (Özkan, 2006: 44), öğrencilerin düzeylerine uygun, sağlıklı yaşam, stresle başa çıkabilme gibi temel yaşam becerileri edinebilmelerine katkı sağlamak (Sabancı Üniversitesi, 2008: 54) yerine daha çok yazdırılma usulleri ve biçimsel özellikleri üzerinde durulduğu görülmektedir. Kitaplar zaman zaman tek kitap, zaman zaman çok kitap yoluyla okutulmuş, yarışma veya sipariş usullerine göre bastırılmıştır. Burada kitapların yaş ve sınıflara göre kitap ebadının ve puntolarının nasıl olası gerektiğine ilişkin bilgilere özellikle önem verildiği görülmektedir. Ancak eğitim programlarında olduğu gibi ders kitaplarında da biçimin dışında bir tutarlılığın olmadığı söylenebilir. Ders kitaplarındaki en önemli gelişme ise son yıllarda ücretsiz olarak dağıtılmasıdır. Bu oldukça yerinde ve gerekli bir uygulamadır. Zira devlet okullarında parasız olan ilköğretimde ders kitaplarının parayla satın alınması son derece yanlıştır.

Öğretmen yetiştirme sisteminde ise köklü bir geçmişin yer aldığı görülmektedir. 1970’lerde öğretmen okulları adıyla ortaokullar üzerine 3 yıllık eğitimler şeklinde yetiştirilen okullar zamanla iki yıllık yüksek okul hâline gelmiş, ardından 1982 yılından itibaren tamamen yüksek öğretim çatısı altına alınmıştır. Ancak öğretmen yetiştirmede gidişat ne yazık ki tam bu sıralama kesin sınırlarla ayrılamamış zaman zaman kısa süreli formasyonlarla ya da mektupla ülkenin öğretmen ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Bunun en önemli sonucu niceliği arttırma kaygısıyla niteliği düşürmek yönünde olmuştur. Yani bu uygulamalar ilköğretim öğretmenine ilişkin acil gereksinmeyi karşılamaya yönelik nicel bir çözümleme olarak tarihe geçmiştir.

Ayrıca iki yıllık tezsiz yüksek lisans uygulamasıyla alan uzmanlarının öğretmenlik yeterliliği kazanabileceği düşünülmüş ve iki yılda özel bir ihtisas mesleği olarak tanımlanan öğretmenliğin alan, meslek ve genel kültür bilgilerinin tamamı kazandırılarak yetiştirilebileceği düşünülmüştür. Son derece yanlış bir uygulama olan bu yapı beraberinde telafisi güç nitelik problemlerini doğurmuştur. Son olarak ise pek çok öğretmen yeterliği belirlenmiş ve eğitim fakültelerinden bu yeterlikleri 4 yılda hatta 2 yılda kazandırmaları beklenmiştir. Zira Taşdemir’in (2009) de belirttiği gibi, öğretim sürecinde hem okul temelli yaşantıların hem de okul dışı öğrenme yaşantılarının seçilip işe koşulmasında öğretmen önemli roller üstlenmek zorundadır. Ancak söz konusu yeterliklerin 4 yılda bile kazandırılması zorken, 2 yıl gibi kısa bir sürede nasıl kazandırılacağı belli değildir. Oysa sadece ders programlarındaki bilgileri aktaran belli kalıplara göre öğrenci yetiştiren (Akkutay, 2005: 176) öğretmenler değil hızla gelişen, tasarruf, verimlilik artışı, maliyet etkinliği, hız ve kalite sağlayan, e-öğrenme süreçlerini de kullanarak kendisini sürekli yenileyen (Bircan, 2005: 211) öğretmenler yetiştirilmelidir. Çünkü en son gelişmeler, öğretmenlerin yetiştirilmesini ve öğretmenlerin topluma ve ulusal değerlere karşı sorumluluklarını her zamankinden daha fazla önemli hâle getirmiştir (Akkutay, 2005: 176).

Hizmet içi eğitimler açısından ise yavaş da olsa bu eğitimlerden öğretmenlerin yararlanmalarında yerel ya da mahalli düzeyde faydalanmalarına önem verilmiştir. Öğretmenlerin mesleki yeterliliklerini yükseltmeleri açısından bu eğitimlerin yeri ve önemi büyüktür. Çünkü Erbilgin’in (2000: 31) de belirttiği gibi, gerekli olan niteliklerini öğretmen yetiştirme programı ve okulda elde edilen deneyimlerin yanı sıra verilen hizmet içi eğitimle tamamlamaktadırlar. Bunun için öğretmenlerin vizyonlarını

geliştirecek eğitim konularının öğretmenlerin kendi ortamlarında ya da uzaktan eğitim yoluyla verilmesinin ve böylece hizmet içi eğitimlerin artırılmasının oldukça önemli olduğu söylenebilir.

İlköğretimde yürütülen projelere bakıldığında ise 1970’ten bu yana hızla artan bir ivmeyle karşı karşıya kalınmıştır. Ancak burada da ister ulusal ister uluslararası destekle sürdürülsün, projelerin yapılış amacına verilen önem kadar takibine ve değerlendirilmesine önem verilmediği dikkati çekmektedir. Bununla birlikte kampanya bazında yürütülen; 7 Çok Geç ve Baba Beni Okula Gönder ve Eğitime %100 Destek Kampanyası, proje bazında yürütülen Haydi Kızlar Okula Projesi kamuoyunda ve medyada geniş yer bulmuş ve okullaşma oranının artmasında önemli etkileri olmuştur.

İlköğretimde coğrafi engellerin ise taşınabilir eğitim, birleştirilmiş sınıf, YİBO, PİO gibi uygulamalarla aşılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu uygulamalar güncelliğini korumaktadır. Sayısal gelişmeler anlamında ise öğretmen, öğrenci derslik/şube ve okullaşma oranlarında 1970’ten bu yana yükselişe geçen bir seyir gözlenmiştir. Bu yükselişte sekiz yıllık zorunlu temel eğitimin çok önemli bir etkisi olmuştur. Ancak hâlâ dersliklerdeki öğrenci sayılarında standart bir azalma sağlanamamış, öğretmen sayıları istenilen oranda artırılammıştır.

Finansman açısından ise ilköğretimde büyük oranda devlet tarafından kaynaklar tahsis edilmiştir. Bununla birlikte 1980’lerden sonra özel kesimin teşviki finansal kaynakların artırılmasında önemli bir destek olmuştur. Ancak 1990’larda yapılan bazı araştırmalarda bu kaynakların yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin Kavak, Ekinci ve Gökçe’nin (1997) Ankara’da merkez ve köylerinde yürüttükleri araştırmada; devlet bütçesinden eğitime ayrılan kaynakların yetersiz olduğu, bunun için velilerden para toplanması yoluna gidildiği vurgulanmaktadır. Aileler ilköğretim seviyesinde okulların işletme giderlerine kayıt, araç-gereç, kırtasiye giderleri v.b. doğrudan maddi katkı sağlamaya devam etmektedirler. Oysa Anayasa’nın 42. Maddesinde de yer aldığı üzere ilköğretim devlet okullarında parasızdır. Dolayısıyla eğitim giderleri devlet tarafından karşılanmalıdır. Ancak ilköğretim için ayrılan ödeneklerin tarih boyunca yetersiz kalması nedeniyle bu tür yollar yaygınlık kazanmıştır. Bugün hemen hemen tüm dünya ülkeleri, eğitime yeni ek finansman kaynakları yaratmak ve yeni modeller geliştirmek için çalışmaktadır. Ancak eğitim finansmanında karşılaşılan güçlükler, daha çok gelişmekte olan ülkelerle dış borcu yüksek olan ülkeleri etkilemektedir (Bircan, 1994:

1). Bu nedenle okullarda bahçe, salon, laboratuvar, derslik v.s. gibi fiziki şartların iyileştirilebilmesi mümkün olamamaktadır. Bu yetersizlikler, Erbilgin (2000: 37) ve Tural'ın (2002: 127) da belirttiği gibi, eğitim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Zira eğitim sisteminde parasal kaynaklar sınırlandırıldığı zaman, eğitimde nitel ve nicel düzeyde düşüşler meydana gelecektir. Çünkü parasal kaynaklar, okulların etkinlik alanlarının sınırlarını çizerken aynı zamanda eğitimin nitelik ve niceliğine ilişkin ne tür kararların alınıp alınamayacağının da birer belirleyicisi olmaktadır.

Yapılan bu genel değerlendirmeden sonra aşağıda araştırmadan elde edilen sonuçları ve araştırma önerilerini görmek mümkündür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde 1970–2010 yılları arasında okul öncesi ve ilköğretimde elde edilen bulgulara dayalı olarak sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Aşağıda okul öncesi ve ilköğretimle ilgili elde edilen araştırma sonuçları belirlenen temalar çerçevesinde yazılmıştır.

5.1.1. Okul Öncesi Eğitime İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın sınırlılığı gereği 1970–2010 yılları arasında Türkiye’de okul öncesi eğitimin durumuna ilişkin; yasal düzenlemeler, politikalar, eğitim programları, ders kitapları, öğretmen yetiştirme, sekiz yıllık zorunlu temel eğitim, projeler, coğrafi erişim, sayısal gelişmeler, fiziki yapı, finansman temaları aracılığıyla elde edilen sonuçlar şöyledir:

Yasal Düzenlemeler ve İzlenen Politikalar

- 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile okul öncesi eğitim; isteğe bağlı olarak mecburi ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimi şeklinde tanımlanarak bir kimlik kazanmış, 1982 Anayasası’nda yer alan ‘kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz (md.42)’ maddesiyle de bu eğitimden faydalanma hakkı güvence altına alınmıştır. 1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile aile desteği bulamayan çocuklara devlet desteği sağlanmış, 1987 yılında ise 1475 Sayılı İş

Kanununa Tabi İş Yerlerinde Gebe veya Emzikli Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Tüzük'le çalışma hayatında olan annelerin çalışma koşulları düzenlenerek çocukların eğitimleri güvence altına alınmıştır.

- 1996 yılında Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği ile okul öncesi eğitim hizmetleri belirli bir standarda bağlanmıştır. 1997 yılında 1475 Sayılı İş Kanununa Tabi İş Yerlerinde İşverenlerin Kuracakları Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Eğitim ve İşleyiş Esasları Hakkında Tüzük çıkarılarak işverenler anaokulu açmakla yükümlü kılınmıştır. Yine aynı yıl çıkarılan Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile özel eğitim gerektiren bireylerin, genel ve mesleki eğitim görme haklarını kullanabilmeleri sağlanmıştır.
- 2004 yılında çıkarılan Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelikle okul öncesi dönemde çocukların bakım ve korunmaları güvence altına alınmış, 2006 yılında ise Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği tekrar düzenlenerek okul öncesi eğitim kurumları son hâlini almıştır. 2009 yılında da Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Kurumları Gezici Sınıflar Yönergesi çıkarılarak her çocuğun eğitimden faydalanmasına imkân sağlanmıştır. Yine aynı yıl Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgeyle (2009/65) ise, okul öncesi öğrencilerinin çocukların okula adaptasyonlarının sağlanması amacıyla eğitim-öğretime diğer sınıflardan bir hafta önce başlaması uygulamasına geçilmiştir.
- 1970–2010 yılları arasında 10 kez Millî Eğitim Şûrası toplanmış bu şûralardan sadece 5'inde okul öncesi eğitim ele alınmıştır. Yapılan şûralar arasında okul öncesi eğitimle ilgili en dikkat çeken şûra 1981 yılında yapılan X. Millî Eğitim Şûrası'dır. İlk defa bir şûra okul öncesi eğitim için toplanmış ve yapıcı kararlar almıştır. Okul öncesi eğitimin zamanla zorunlu hâle getirilmesi, öğretmenlere yönelik el kitaplarının hazırlanması, eğitim programlarının, öğretim ve oyun materyallerinin, öğrenci izleme araçlarının geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Diğer şûralarda ise okul öncesi eğitimin

yaygınlaştırılması ve okullaşma oranlarının artırılması öncelikli hedef olmuşsa da bu hedeflere ulaşamamıştır.

- Kalkınma planları açısından bakıldığında, 1970 yılını da içeren sekiz kalkınma planı yapılmış ve hepsinde okul öncesi eğitim yer almıştır. Planlarda çoğunlukla okul öncesi eğitimde okullaşma oranının artırılması öncelikli hedef olarak görülmüştür. Ancak okul öncesi eğitimde hedeflenen okullaşma oranlarına gerek kaynakların sınırlılığı gerekse bu eğitim alanına yeterince eğilinmemesi nedeniyle yeterli düzeyde olamamıştır.
- Hükümet programları açısından; 1970'ten itibaren 29 kez hükümet değişmiş ve bunlarda sadece; 31. Hükümet Programında (II. Demirel Hükümeti 03.11.1969–06.03.1970), 35. Hükümet Programında (Melen Hükümeti–22.05.1972–15.04.1973), 37. Hükümet Programında, (I. Ecevit Hükümeti–26.01.1974–17.11.1974), 48. hükümet programında (I. Mesut Yılmaz Hükümeti–23.06.1991–20.11.1991), 57. Hükümet Programında (V. Ecevit Hükümeti–28.05.1999–18.11.2002), 60. Hükümet Programında (II. Erdoğan Hükümeti– 29.08.2007) okul öncesi eğitime yer verilmiştir. Burada daha çok, bu eğitimin özel kesim tarafından da teşvik görmesi gerekliliği, iyi beslenemeyen ve satın alma gücü yeterli olmayan okul öncesi çocukların yeterince beslenmeleri, çağ nüfusunun okullaşma oranlarının artırılması gerektiği konuları gündeme gelmiştir. Ancak hükümetlerin sık değişmesi planların uygulamada yarım kalmalarına neden olmuştur.

Eğitim Programları

- 1970'te; 3–4 yaş çocuk yuvası, çocuk bahçesi veya 5–6 yaş ana sınıfı olarak iki bölümden oluşan anaokulları için gündüzlü tam ve yarım gün olmak üzere programlar uygulanmıştır. Daha sonra 1989 okul öncesi eğitim programı anaokulları, ana sınıfları ve uygulama sınıfları için hazırlanmıştır. Bu programlar konu amaçlıdır. 1993 yılında konu amaçlı program yaklaşımı yerine aktif öğrenme ilkesine dayalı çocuk merkezli bir program arayışına girilmiş ve 1994 yılında yeni program yapılmıştır. Diğer programlardan farklı olarak bu program ilk defa okul öncesi eğitimi kreş, anaokulu, ana sınıfı olarak ele almıştır. 2002 yılında, 1994 kreş programı değiştirilmeden

yeni bir program uygulamasına geçilmiş, 36–72 aylar arasındaki çocuklar esas alınmıştır. 2006 yılında çocuk merkezli olma, yaratıcılığı ön plana çıkarma, problem çözme ve oyunu temele alma, esnek olma, aile katılımını sağlama gibi temel özelliklerini içine alan yeni program yapılmıştır. Tüm programlarda iyileştirilme yerine yeniden yapılanma yoluna gidilmiştir.

Öğretmen Yetiştirme

- 1970’te anaokullarına öğretmen yetiştirme kız meslek liselerinde bulunan çocuk gelişimi bölümü ve 1970–1971 eğitim–öğretim yılında ilköğretmen okulu aracılığıyla yapılmıştır. 1973 yılında Millî Eğitim Temel Kanunu ile tüm öğretmen adaylarına yüksek öğrenim görme zorunluluğu getirilmiştir. Ancak yine de kadar kız meslek lisesi mezunları öğretmenlik yapmaya devam etmişlerdir. 1978 yılında Ek Ders Ücretleri Hakkında Kanun çıkarılmış ve yeni düzenlemeyle yönetici durumunda olanlara, plan yapma, plan tetkik etme, plan işindeki rehberliğin karşılığı olarak ta ücret verme yükümlülüğü getirilmiştir. 1978–1979 yıllarında da Pratik Kız Sanat Okullarında ilkokul mezunları için; çocuk bakıcılığı, ortaokul mezunları için; çocuk eğitmenliği kursu ile okul öncesi eğitim kurumlarında çalışma izni verilmiştir.
- 1980–1981 öğretim yılında, Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okulu, Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu adını almış ve bünyesinde bulunan iki yıllık Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Anaokulu Öğretmenliği Ön Lisans programı adıyla açılmıştır. 1982 yılında da yüksek öğretmen okullarının üniversitelere bağlanması ile bu önlisans programı YÖK tarafından benimsenip onaylanmıştır. Böylece anaokullarına öğretmen yetiştirme yüksek öğretim seviyesine çıkarılmıştır. Ancak yine yeterli düzeyde öğretmen sağlanamayınca ilkokul öğretmenleri ve kız meslek lisesi mezunları anaokuluna öğretmen olarak atanmıştır.
- 1990’larda ise okul öncesi eğitime öğretmen yetiştirme, uzun bir gecikmenin ardından 4 yıllık lisans eğitimi veren kurumlar hâline getirilmiştir. Böylece 1991–1992 öğretim yılından itibaren daha nitelikli öğretmen yetiştirilmeye başlamış ve bu alanda lisansüstü çalışmaların

başlatılmasına temel hazırlanmıştır. Ancak yine de öğretmen yetiştiren fakültelerde anaokulu öğretmenliği bölümü hızla açılmaya devam etmiştir. 1998 yılına gelindiğinde, YÖK eğitim fakültelerinde yeniden yapılanmaya ihtiyaç duymuş, okul öncesi öğretmenliğini ana bilim dalı olarak ilköğretim bölümüne bağlamış ve sadece eğitim fakültelerine bu hakkı tanımıştır. Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü mezunu olanların ise okul öncesi eğitim kurumlarında usta eğitici veya grup lideri olarak istihdam edilmeleri uygun görülmüştür.

Hizmet İçi Eğitim

- 1970 döneminde pratik kız sanat okullarında başlatılan ilkokul mezunları için; çocuk bakıcılığı, ortaokul mezunları için; çocuk eğitmenliği meslek kursları aracılığıyla hizmet içi eğitim verilmiştir. 1975'te Hizmet İçi Eğitim Genel Müdürlüğünün kurulmasıyla bu hizmetler belirli bir düzene girse de 1982'de Hizmet İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı adını alan kurum daha çok ilköğretimde hizmet içi eğitim faaliyetlerini koordine etmiştir. 2000'li yıllarda ise hizmet içi eğitim faaliyetlerine daha fazla yer verilmiş, 2010 yılında 21 hizmet içi eğitim yapılmıştır.

Projeler

- 1970–2010 yılları arasında gerek ulusal gerekse uluslararası kaynaklarla çok sayıda proje yapılmıştır. Projeler arasında en fazla AÇEV işbirliğiyle yapılan “7 Çok Geç Kampanyası” ses getirmiştir. Ancak genel olarak bakıldığında tarihsel süreçte çok sayıda yapılan projelerin devamlılığının sağlanması veya etkisinin saptanması yönünde araştırmalara önem verilmemiş, sıklıkla yeni bir projeye başlanmıştır. Bu durum yoğun emek, sermaye ve ortam açısından israfa yol açmaktadır.

Coğrafi Erişim

- 1970’lerde ve 1980’lerde büyük kentlerde okul öncesine duyulan ihtiyacı gidermeye yönelik imkânlar artırılmış, ancak kırsal kesim finansal kaynakların yetersizliği, coğrafi engellerin varlığı nedeniyle ihmal edilmiştir. 1990’larda taşınmalı ilköğretim uygulaması ile atıl durumda kalan çok sayıda köy okullarının okul öncesi eğitime tahsis edilmesi, sivil toplum kuruluşlarının girişimleriyle yaz aylarında ve/veya hafta sonlarında okul öncesi eğitim hizmetinin sunulması yönünde çabalar sarf edilmiştir. Ancak bu girişimler yaygınlık kazanamamıştır.
- 2009 yılında okul öncesi eğitim hizmetlerinden tüm çocukların yararlanabilmesi amacıyla Okul Öncesi Eğitim Kurumları Gezici Sınıflar Yönergesi çıkarılmış, otobüs içinde okul öncesi eğitim verilmiştir. 2010 yılında okul öncesi eğitimde coğrafi engelleri en aza indirmek amacıyla öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere 12.512 kadrolu, 15.760 sözleşmeli öğretmen olmak üzere toplam 18.272 öğretmenin ataması yapılmıştır. Ancak okulların büyük kentlerde yoğunlaşmasından dolayı kırsal kesimdeki bu hizmetler yine sınırlı kalmıştır.

Sayısal Gelişmeler

- 1970–1980 yılları arasında okul öncesi eğitim ilköğretim düzeyinde tüm okullaşma olarak ele alındığından okul öncesi eğitimde ayrı bir okullaşma oranına ulaşılamamıştır. 1980’de okul öncesi eğitimde okullaşma oranı %1,9’dur. Özellikle Türkçeyi yeterli düzeyde konuşamayan bölgelerde, hızlı sanayileşme sonucu işlerin yoğunlaştığı yerlerde, gecekondu ve kırsal yerleşim bölgelerinde okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına hız verilmiş bu sayede okullaşma oranı 1990’da %4,9’a yükselmiştir. 2000 yılında bu oran %10,1’e, 2010 yılında ise 3–5 yaş arası çocuklar için % 26,92, 4–5 yaş çocuklar için % 38,55’e yükselmiştir. Son yıllara doğru okul öncesi eğitimde okullaşma oranında artış sağlansa da henüz okul öncesi eğitimde %50’lik orana ulaşılamamıştır.

Fiziki Yapı

- 1970’lerde okul öncesi eğitimde okul sayısı 112’dir. Derslik sayısına ilişkin istatistikî bir veriye de ulaşılammıştır. 1980’lerde ise devlet kurumlarının yanı sıra özel kesim desteğinin atmaya başlamasıyla ve okul ve derslik/şube sayılarında artış görülmüştür. Bu dönemde okul sayısı 199’a çıkmıştır. 1990’larda ise sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulanması çalışmaları nedeniyle okul binaları ve dersliklerin yapımına hız verilmiş, okul sayısı bu dönemin sonunda 8.571’e, derslik sayısı ise 1.148’e çıkmıştır. 2010 yılında ise 26.681 okul 53.235 şube bu hizmeti verir hâle gelmiştir.

Finansman

- 1970’ten bu yana okul öncesi eğitime destek veren finansal kaynaklar; merkezi yönetim bütçesinden ayrılan pay, il özel idareleri bütçesinden ayrılan kaynaklar, eğitime katkı payı gelirleri (bütçeleştirilen gelirler), dış ülke ve kuruluşlardan sağlanan dış krediler, burslar ve bağışlar, halkın, kişi ve kuruluşlar olarak eğitime katkıları, bağışları ile okul aile birliği gelirlerinden oluşmaktadır. En son Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Dairesi Başkanlığı tarafından yayınlanan Bütçe Raporuna göre okul öncesi eğitime ayrılan finansman kaynağı 342.272.000 TL’dir.

5.1.2. İlköğretime İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın sınırlılığı gereği 1970–2010 yılları arasında Türkiye’de ilköğretimin durumuna ilişkin; yasal düzenlemeler, politikalar, eğitim programları, ders kitapları, öğretmen yetiştirme, sekiz yıllık zorunlu temel eğitim, projeler, coğrafi erişim, sayısal gelişmeler, fiziki yapı, finansman temaları aracılığıyla ulaşılan sonuçlar şöyledir:

Yasal Düzenlemeler ve İzlenen Politikalar

- 1972 yılında ilköğretimde yönetim ve öğretim işleri ile görevli kişilerin çalışmaları İlköğretim Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğin ardından 1973 tarih ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu çıkarılmış ve ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu, ilköğretime başlama yaşının 7 olduğu hükme bağlanmıştır. Bu tanımla ilköğretim bir kimlik kazanmıştır. 1976’da Temel Eğitim Okulu Birinci Kademe (İlkokul) Yönetmeliği çıkarılmış, ilkokulların yönetim, eğitim ve öğretim işlerinin nasıl yürütüleceğine açıklık getirilmiştir.
- 1982 yılında çıkarılan yeni anayasa ile 1924 ve 1961 anayasalarında geçtiği gibi “ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunlu ve devlet okullarında parasızdır” (md. 42) maddesine yer verilmiştir. Ancak bu anayasada diğerlerinden farklı olarak temel eğitim teriminin okumaz–yazmaz yetişkinleri de kapsaması gerekçesiyle “ilköğretim” terimi kullanılmıştır. 1983 yılında 2917 sayılı kanun ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nda "mecburi ilköğretim çağı, 6–14 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın, öğretim yılı sonunda biter” (md.3) şeklinde düzenleme yapılmıştır. Ancak Kanunda, “ortaokullar, planlı bir şekilde ve yeterli düzeyde yaygınlaştırılana kadar ilköğretimin sadece ilkokul bölümünün zorunludur” ifadesinin kullanılması nedeniyle zorunlu temel eğitim bu yaş aralıklarına çekilememiştir. Buna tedbir olarak ise devletin gözetim ve denetimi altında okuma ve yazma öğrenmelerini veya ilkokul düzeyinde öğrenim yapmalarını sağlamak amacıyla 2841 sayılı Zorunlu İlköğrenim Çağı Dışında Kalmış Okuma–Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okur–Yazar Duruma Getirilmesi veya Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim–Öğretim Yaptırılması Hakkında Kanun çıkarılmıştır.
- 1992 yılında, Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği kabul edilerek Millî Eğitim Bakanlığına bağlı gündüzlü, pansiyonlu, yatılı resmi ve özel ilköğretim kurumlarının kuruluş, görev ve işleyişi düzenlenmiştir. Yine aynı yıl 3797 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun çıkarılmış ve MEB’in her düzeydeki

örgütlenmesi ve birimlerin görevleri düzenlenmiştir. 1997 yılında çıkarılan 4306 Sayılı Kanun Türkiye’de zorunlu eğitimi sekiz yıl olarak düzenlenmiştir. 2000 yılında da Taşınalı İlköğretim Yönetmeliği yayınlanmış, ilköğretim okulu bulunmayan, çeşitli nedenlerle eğitim öğretime kapalı, birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan ilköğretim okullarındaki öğrencilerin, taşıma merkezi ilköğretim okullarına günü birlik taşınarak kaliteli bir eğitim–öğretim görmelerini sağlanmıştır. 2003 yılında ise İlköğretim Kurumları Yönetmeliği çıkarılarak Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel ilköğretim kurumlarının yapılanmasına açıklık getirilmiştir.

- 1970–2010 yılları arasında on kez Millî Eğitim Şûrası toplanmıştır. 1970 yılında toplanan VIII. Millî Eğitim Şûrasında, zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılması üzerinde durulmuş, ancak alınan karar gerçekleştirilmemiştir.
- 1981 yılında toplanan X. Millî Eğitim Şûrası’nda ilköğretimde entegrasyonun öğrenci ilgi, istek ve yeteneklerinin ön plana alınarak yapılacağı düşüncesi ön plana çıkmıştır. 1982 yılında toplanan XI. Millî Eğitim Şûrası’na öğretmen yetiştirme konusu başlı başına ele alınmış, şûradan sonra öğretmen yetiştirme sistemi yüksek öğretim çatısı altında toplanmıştır. 1988 yılında toplanan XII. Millî Eğitim Şûrası’nda ise bu defa eğitimde yeni teknolojiler ve eğitim finansmanı ile ilgili sorunlara yer verilmiştir. Ancak eğitime ayrılan bütçe artırılamamış hatta gerileme göstermiştir.
- 1995 yılında toplanan XV. Millî Eğitim Şûrasında ilköğretimde temel eğitim programlarının yeniden düzenlenmesi konusu ele alınmış, şûradan iki yıl sonra temel eğitimin sekiz yıl olmasıyla bu karar işlevsellik kazanmıştır.
- 2006 yılında toplanan XVII. Millî Eğitim Şûrası’nda; eğitim sisteminde ağırlıklı olarak küreselleşme ve Avrupa Birliği süreci yer almaya başlamış, buna yönelik gerek dış destekli gerekse iç destekli projelerle temel eğitim geliştirilmeye çalışılmıştır. 2010 yılında toplanan XVIII. Millî Eğitim şûra Şûrasında ise temel eğitim sistem olarak ele alınmış, zorunlu eğitimin 1 yıl

okul öncesi eğitim, 4 yıl temel eğitim, 4 yıl yönlendirme ve ortaöğretime hazırlık eğitimi ve 4 yıl ortaöğretim olmak üzere 13 yıl olarak düzenlenmesi önerilmiştir. Bazı bölgelerde okul öncesi eğitim zorunlu olarak uygulanmaya başlasa da bu tam olarak yaygınlık kazanmamıştır.

- Kalkınma planları açısından bakıldığında; 1968–1972 yılları arasını kapsayan II. Beş Yıllık Kalkınma Planında, 1973–1977 yıllarını kapsayan III. Kalkınma Planında, 1979–1983 yıllarını içeren IV. Beş Yıllık Kalkınma Planında, 1985–1989 yıllarını kapsayan V. Kalkınma Planında öncelikli hedef olarak okullaşma oranının %100'e çıkarılması planlanmış ancak hedefe ulaşılamamıştır.
- 1990–1994 yıllarını kapsayan VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında da nüfusun dağınık olduğu yörelerde, merkezi durumda olan yerleşim birimlerinde; ilköğretim bölge okullarının kapasite kullanımı açısından fonksiyonel hâle getirilmeleri esas alınarak yenilerinin kurulması kararlaştırılmıştır. VII. Kalkınma Planında (1996–2000) ise öğretmen yetiştirme üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur.
- 2001–2005 yılını kapsayan VIII. Kalkınma Planı Döneminde Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilmesi, koşulların elverdiği yerlerde taşınmalı eğitimin yaygınlaştırılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca ilköğretimin kalitesini doğrudan etkileyen fiziki altyapı, donanım, müfredat, öğretmen ve öğretim üyesi istihdamı açısından eğitim kurumlarının yeterli düzeye getirilebilmesi için finansman imkânlarının geliştirileceği belirtilmiştir. Kalabalık sınıfların mevcudunun da düşürüleceği ve ikili eğitim uygulamasının azaltılacağı yönünde politikalar izlenmiştir. Ancak hedeflenenler tam olarak gerçekleştirilememiştir. IX. kalkınma planında (2007–2013) ilköğretimde okul terklerinin azaltılması için başta kırsal kesime ve kız çocuklarına yönelik olmak üzere gerekli tedbirlerin alınması ve ortaöğretime geçiş oranlarının yükseltilmesi kararlaştırılmış, çalışmalara hâlen devam edilmektedir.

- Hükümet programları açısından bakıldığında ise; 1970 yılında II. Demirel Hükümet programında (31. Hükümet Programı–03.11.1969–06.03.1970)ve III. Demirel Hükümet Programında (32. Hükümet Programı– 06.03.1970–26.03.1971) yatılı bölge okullarının sayısının çoğaltılması ve bu okullarda ilkokuldan sonra yerine göre ortaokul veya sanat okulu kısımlarının ilave edilmesi yönünde hedefler yer almıştır.
- 1971 yılında I. Erim Hükümet programında (33. Hükümet Programı–26.03.1971–11.12.1971) ilköğretimde tek kitap düzeni uygulanması gündeme gelmiştir. Bu hedef plan dâhilinde uygulamaya koyulmuştur. 1972–1973 iktidarda olan Melen Hükümeti programında da (35. Hükümet Programı–22.05.1972–15.04.1973) yine ilkokulların sekiz yıla çıkarılması çalışmalarına devam edilmesi ve bu okulların yurt ölçüsünde yayılmasına çalışılması kararlaştırılmıştır. Ancak bu hedef gerçekleştirilememiştir.
- 1974 yılında iktidarda olan I. Ecevit Hükümeti (37. Hükümet Programı–26.01.1974–17.11.1974), diğer hükümet programlarından farklı olarak iyi beslenemeyen ve satın alma gücü yeterli olmayan okul öncesi ve ilkokul çağındaki çocukların gereğince beslenmelerinin sağlanması konusunda planlar yapmıştır. 1975 yılında Irmak Hükümet programında (38. Hükümet Programı–17.11.1974–31.03.1975) ise okullaşma oranlarının artırılması hedefi gündeme gelmiş; ilköğretimde, okullaşmanın kısa sürede %100 gerçekleşmesi için gerekli yatırımlara devam edilmesi ve bu amaçla yeni yatılı bölge okullarının açılması yönünde planlar yapılmıştır. Ancak bu hedef gerçekleştirilememiştir.
- 1977 yılında IV. Demirel Hükümet programında (39. Hükümet Programı–31.03.1975–21.06.1977); okullarda kitap enflasyonuna ve ders kitapları ile ilgili ticari istismarlara son verilmesi, ders kitapları konusunda dar gelirli ailelerin yükünü azaltıcı tedbirlerin alınması planlanmıştır. Bu plan 1977 yılında ise II. Ecevit Hükümet programında (40. Hükümet Programı–21.06.1977–21.07.1977), 1977–1978 dönemi V. Demirel Hükümet programında (41. Hükümet Programı– 21.07.1977–05.01.1978), 1978–1979 dönemi III. Ecevit Hükümet Programında da (42. Hükümet Programı–05.01.1978–12.11.1979) tekrarlanmış ve belli ders kitaplarında

gerçekleştirilmiş, Türkçemiz I–II–III–IV–V ve Din Bilgisi I–II kitaplarına ilaveten sadece fakir öğrencilere Sosyal Bilgiler 4–5, Fen Bilgisi 4–5 ve Matematik 4–5 adlı ders kitapları parasız dağıtılmaya başlamıştır.

- 1979–1980 döneminde iktidarda olan VI. Demirel Hükümet programında da (43. Hükümet Programı–12.11.1979–12.09.1980) spor eğitiminin ders olarak ilkokullarda okutulması planlanmıştır. 1983–1989 yılları arasında iktidarda olan I.ve II Özal Hükümeti programında (45. Hükümet Programı–13.12.1983–21.12.1987–46. Hükümet Programı II. Özal Hükümeti–21.12.1987–09.11.1989) devletin ilköğretim kurumlarında dini eğitim ve öğretim yapılması için gerekli tedbirlerin almasını zorunlu olarak görülmüş, din kültürü ve ahlak öğretimi yapılması için gerekli tedbirlerin alması bir zorunluluk olarak görülmüştür. Bu ders programlara eklenmiştir. Ayrıca ikili öğrenimin kaldırılması ve sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılması kararlaştırılmıştır. Bu hedef 1989–1991 yılları arasında iktidarda olan Akbulut Hükümeti programında (47. Hükümet Programı–09.11.1989–23.06.1991) da tekrarlanmış ilk ve orta öğretimde ikili öğretimin kaldırılması, sınıflardaki öğrenci sayısının azaltılması hedeflenmiştir. Ancak bu plana ulaşamamıştır.
- 1991 yılı I. Mesut Yılmaz Hükümet Programında (48. Hükümet Programı–23.06.1991–20.11.1991) 2000 yılına kadar ilköğretimin sekiz yıl olması için bir kanun düzenleneceği ve okullaşma oranının %100'e çıkarılacağına ilişkin hedefler yer almıştır. 1991–1993 dönemi VII. Demirel Hükümeti programında ise (49. Hükümet Programı–21.11.1991–25.06.1993) ilkokul eğitiminde çevre konularının eğitim programlarında yer alması hedeflenmiştir. 1995'te sekiz yıllık zorunlu temel eğitim konusu tekrar gündeme gelmiş, II. Çiller Hükümet Programında (51. Hükümet Programı–05.10.1995–30.10.1995), 1996 yılında ise II. Yılmaz Hükümet Programında (53. Hükümet Programı–06.03.1996–28.06.1996), 1996–1997 döneminde de Erbakan Hükümet Programında (54. Hükümet Programı–28.06.1996–30.06.1997), 1997–1999 dönemi III. Yılmaz Hükümet Programında (55. Hükümet Programı–30.06.1997–11.01.1999) sekiz yıllık zorunlu temel

eğitimin gerçekleştirilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin tamamlanacağı belirtilmiş ve uygulama başlatılmıştır.

- IV. Ecevit Hükümet Programında (56. Hükümet Programı–11.01.1999–28.05.1999) ve V. Ecevit Hükümet Programında (57. Hükümet Programında–28.05.1999–18.11.2002) sekiz yıllık zorunlu temel eğitim alanındaki gelişmelerin kararlılıkla sürdüreceği ve yapımına başlanmış yatılı ilköğretim bölge okulları ile pansiyonlu ilköğretim okullarının tamamlanması çalışmalarının hızlandırılacağı belirtilmiştir. Ve bu okulların sayıları arttırılmıştır.
- 2002–2003 döneminde iktidarda kalan Gül Hükümeti Programında (58. Hükümet Programında–18.11.2002–14.03.2003) e–eğitimin yürürlüğe konacağı belirtilmiş ve büyük ölçüde bu hedef gerçekleştirilmiştir. Son olarak 2007–2010 yılları arasında iktidarda olan II. Erdoğan Hükümet Programında (60. Hükümet Programında– 29.08.2007–14.06.2011) ise her çocuğa ücretsiz ders kitabı verilmesi kararlaştırılmış ve uygulama başlatılmıştır. Ayrıca derslik, altyapı, öğretmen ve donanım gibi sorunları sıfıra indirmek, ilköğretimde %100 okullaşmayı gerçekleştirmek, tekli öğretime geçmek kaydıyla sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlamak yönünde politikalar izlenmiştir. Bu hedefler imkân dâhilinde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Eğitim Programları

- 1970 yılında, ülke genelinde uygulanan 1968 programı geçerlidir. Bundan sonra 2010 yılına kadar 1997 ve 2005 yıllarında ilkokul programları yapılmış ülke genelinde uygulanmıştır. 1980’e kadar programda bazı derslerin sadece ders saatleri değiştirilerek uygulanmıştır. 1986 yılında bu program tekrar revize edilmiş ve 1990 yılında yeni bir model arayışına kadar devam etmiştir. Millî Eğitimi Geliştirme Projesi çerçevesinde kurulan Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi tarafından yeni bir program geliştirme modeli ortaya koyulmuş ve bu modeline göre ilk olarak Hayat Bilgisi programı hazırlanmıştır. Ancak bu modele uyan ders programları az sayıda kalmış ilkokul programları toplu olarak 1997 yılında geliştirilmiştir.

Sekiz yıllık temel eğitim nedeniyle yapılan bu değişikliğin ardından, 2001 yılında ders bazında değişikliklere gidilmiştir. Ayrıca, 2001–2002 yılından itibaren Fen Bilgisi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı uygulamaya koyularak eskisi yürürlükten kaldırılmıştır. 2005 yılında ise çoklu zekâ kuramına ve beyin temelli yaklaşıma göre yeniden düzenlenen programda 2010 yılında yeni bir düzenleme daha yapılmış, dersler seçmeli ve uygulamalı olarak ayrılarak saatlerinde değişikliğe gidilmiştir.

Ders Kitapları

- 1970’ten bu yana ilköğretimde ders kitapları yarışma esası, tek tip kitap uygulaması, çok kitap uygulaması, devlet tarafından karşılanması gibi çeşitli şekillerde yayınlanmıştır. 1970’lerin başlangıcında ise çok kitap uygulamasına göre ilköğretimde ders kitabı okutulmuş, 1973 yılında çok kitap sistemi olarak bilinen bu uygulamaya son verilerek Millî Eğitim Bakanlığı tarafından açılan yarışmalarla her ders için tek kitap yazdırılıp seçme yoluna gidilmiştir.
- 1981 yılında yarışma yoluyla kitap yazılmasına iştirak olmayınca sipariş yoluyla kitap yazdırma yoluna gidilmiştir. 1985 yılında ders kitaplarının yeniden yazılması için bir kitap yazma seferberliği başlatılmış ancak bu dönemde hazırlanan kitaplar, deneme ve değerlendirme süreçlerinden geçirilmesi gerekliliğinden dolayı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından yetersiz görülmüştür.
- 2001–2002 yılında da ilköğretim öğrencilerine parasız ve ödünç ders kitabı dağıtılması uygulamasına geçilmiştir. 2003–2004 eğitim ve öğretim yılında resmi ilköğretim okullarında zorunlu ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığı tarafından satın alınarak dağıtılmaya başlanmıştır. 2004 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği ile kitap seçim sonuçları internet üzerinden öğretmenlere duyurulmaya başlanmıştır. 2005–2006 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle okutulmak üzere takım hâlinde yarışma yoluyla hazırlanmıştır.

- 2005 yılında ilköğretim programlarının yenilenmesiyle birlikte ders kitaplarında da yenilenmeye gidilmiş, ders kitapları yeni programın içeriği doğrultusunda yeni bir anlayışla ders kitapları tasarlanmış ve basılmıştır. 2005–2006 eğitim–öğretim yılında programı değişen ilköğretim ders kitapları için sadece özel ilköğretim okullarında kitap seçimi yapılmış, resmi ilköğretim okullarında ise kitap seçimi yapılmamıştır. 2006 yılında, Ders Kitapları İle Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge yayınlanmıştır. 2010 yılında da okullar tarafından belirtilen kitap sayıları esas alınarak tüm kitapların ücretsiz olarak dağıtılması uygulamasına devam edilmiştir.

Öğretmen Yetiştirme

- 1970’te ortaokul üzerine, lise düzeyinde 3 yıllık okullar şeklinde eğitim veren ilköğretmen okulları 1970–1971 eğitim–öğretim yılından itibaren bir yıl daha arttırılarak eğitim vermiştir. Böylece öğretmen okulları ilkokul üzerine 7 yıl, ortaokul üzerine 4 yıl öğretim veren okullar haline getirilmiştir. Yine bu dönemde çeşitli fakültelerden mezun olup öğretmenlik yapmak isteyenlere de, pedagojik formasyondan geçmek şartıyla öğretmen olma hakkı verilmiştir.
- 1972–1973 öğretim yılında 89 öğretmen okulundan uygun olanları iki yıllık yüksek okul hâline dönüştürülme kararı alınmış bu uygulamaya 1973–1974 öğretim yılından itibaren başlanmıştır. 1973–1974 öğretim yılında temel eğitimin gerektirdiği sınıf öğretmenlerinin hızlı bir şekilde yetiştirilmesi amacıyla mektupla öğretmen yetiştirme uygulaması başlatılmıştır. 1978–1979 öğretim yılında alınan bir kararla, eğitim enstitülerinin adları Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilmiştir. 1983 tarihinde yayımlanan 2809 sayılı Yüksek Öğretim Kurumlarının Yeniden Teşkilatlanması Hakkında Kanun ile bütün öğretmen yetiştiren kurumlar Yüksek Öğretim Kuruluna bağlanmıştır. Ancak buna rağmen çeşitli liselerden öğretmen alımına devam edilmiş ve 3 yıllık eğitim enstitülerinde öğretmen yetiştirme uygulaması az da olsa devam etmiştir.

- 1989–1990 öğretim yılından itibaren de eğitim yüksekokullarının öğretim süreleri 4 yıla çıkarılmıştır. 1992–1993 öğretim yılından itibaren de Eğitim Yüksekokulları ya Eğitim Fakültelerine ya da bu fakülteler içinde sınıf öğretmenliği ve okul öncesi eğitimi öğretmenliği programlarına dönüştürülmüştür. Bu durum öğretmen ihtiyacını daha da arttırmış, yeterli özel alan eğitimi ve pedagojik formasyonu bulunmayan üniversite mezunları sınıf öğretmenliğine atanmıştır.
- YÖK tarafından öğretmen yetiştirme programı yapı ve programlar açısından 1997’de yeniden düzenlenmiştir. 1998–1999 öğretim yılından itibaren de, eğitim fakültelerinin bölüm ve öğretmenlik programları yeniden belirlenmiş, bazı öğretmenlik programları Fen–Edebiyat Fakülteleri gibi alan fakülteleri öğrencilerine de açılarak, bu dallarda öğretmen eğitimi lisansüstüne çıkarılmıştır. 2004 yılına gelindiğinde öğretmen yeterlikleri üzerinde çalışılmış 2008 yılında ilköğretim öğretmenlerine yönelik yeterlikler belirlenmiştir.

Hizmet İçi Eğitim

- 1970 yılında Eğitim Birimi Müdürlüğü aracılığıyla yürütülen bu hizmetler, 1974 yılında bu müdürlüğü Personel ve Organizasyon Geliştirme Genel Müdürlüğü, 1975’te Hizmet İçi Eğitim Genel Müdürlüğü ve 1982 yılında da Hizmet İçi Eğitim Dairesi Başkanlığı haline gelerek ve koordine edilmiştir. 1993 yılında Hizmet İçi Eğitim Daire Başkanlığı kendisine verilen görevleri personel yetersizliği nedeniyle mahalli hizmet içi eğitim planı hazırlanması ve yürütülmesi konusunda yetki devri yapmış ve bazı illerde Hizmet İçi Eğitim ve Öğrenme Kaynakları merkezleri kurulmuştur.
- 1994 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Yönetmeliği çıkarılmış ve hizmet içi eğitim programlarının, kurumun amacına uygun olarak personelin eğitim ihtiyacına göre hazırlanacağı hükme bağlanmıştır. 1990–1999 yılları arasında Millî Eğitimi Geliştirme Projesi kapsamında gerçekleştirilen çalışmalarla hizmet içi eğitim faaliyetleri geliştirilmeye çalışılmış Ankara, Aksaray, Erzurum, Mersin, Rize, Van ve Yalova’da kurulan Hizmet İçi Eğitim Enstitüleri ile öğretmenlerin hizmet içi eğitim

faaliyetlerinden yararlanmaları sağlanmıştır. 2010 yılı itibariyle 957 merkezi, 18.554 mahalli olmak üzere 19.511 hizmet içi eğitim faaliyeti düzenlenmiş, bu faaliyetlere 48.629'u merkezi bölgeden, 396.063'ü mahalli bölgeden toplam 444.692 kişi katılmıştır.

Sekiz Yıllık Zorunlu Temel Eğitim

- 1971–1972 öğretim yılında denenmek üzere 16 yatılı bölge okulunda ve 2 ilkokulda sekiz yıllık zorunlu temel eğitim denenmiş ve uygulamaların başarılı olması nedeniyle 1976 yılına kadar tüm yatılı bölge okullarında, sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulanmıştır. Ancak atılan somut adım pilot uygulamaların dışına çıkamamıştır. 1979 yılında ise temel eğitim çalışmalarına yeniden başlanmıştır. Ancak ilgili görevlilerin değiştirilmesi nedeniyle sekiz yıllık zorunlu temel eğitim çalışmaları yarıda kalmıştır. 1981–1982 öğretim yılında 6 ilde, 10 okulda sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasına mevcut ilk ve ortaokullar ile Yatılı İlköğretim Bölge Okullarından ek yatırım gerektirmeyen ve fiziki kapasiteleri yeterli bulunanlardan başlanmış eski yıllardan kalan araç–gereçler de toplatılarak tekrar kullanılmıştır. Ancak planlama, iletişim, koordinasyon ve değerlendirme fonksiyonlarının iyi yapılandırılamaması nedeniyle uygulama yine yaygınlaştırılamamıştır. 1982–1983 öğretim yılında her ilde en az bir okulda olmak üzere 200 okulda ilköğretim uygulaması tekrar denenmiştir. Uygulamanın yaygınlaştırılması amacıyla 1983–1984 öğretim yılında 204 okulda daha ilköğretim uygulamasına geçilmiş böylece bu öğretim yılından itibaren 67 ilde toplam 414 okul ilköğretim uygulaması kapsamına alınmıştır. 1983 yılında temel eğitimi desteklemeye ve yaygınlaştırmaya dönük olarak, Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF işbirliği ile Hayata Dönük Temel Eğitim Projesi başlatılmış, proje bazında da sekiz yıllık zorunlu temel eğitim desteklenmiştir.
- 1997–1999 yılında ise 55. Hükümet, sekiz yıllık zorunlu temel eğitim kanun tasarısını hazırlayarak TBMM'ye sunmuş ve bu sürecin başlamasına ön ayak olmuştur. Aynı yıl 1997 yılında yapılan uzun tartışmalar sonucunda sekiz

yıllık zorunlu temel eğitim kanunlaştırılmış ve 1997–1998 öğretim yılından itibaren de uygulamaya başlanmıştır. 4306 sayılı kanun ile ilköğretim kurumlarının sekiz yıllık okullardan oluştuğu bu okullarda kesintisiz eğitim yapıldığı ve bitirenlere ilköğretim diplomasının verildiği hükme bağlanmıştır.

Projeler

- 1970’lerde ilköğretime yönelik yapılmış bir projeye rastlanmamıştır. 1980’lerde de projelerin ilköğretimde çok fazla yapılmadığı göze çarpmaktadır. Yapılan taramalarda 1980–1990 arasında yapılan iki proje rastlanmıştır. 1990’lı yıllarla birlikte ilköğretimde yapılan projeler gerek ulusal gerekse uluslararası destekle birlikte daha da artmıştır. Yapılan projeler arasında en fazla Temel Eğitim Projesi öne çıkmıştır. Sekiz yıllık zorunlu temel eğitimi yaymak amacıyla Dünya Bankasının da katkısıyla 5 yıl uygulanan proje için 100.000 Euro hibe kaynak olarak kullanılmıştır.
- Bunun yanı sıra diğer ses getiren çalışma ise Eğitime Yüzde Yüz Destek Kampanyası olmuştur. Kampanya ile devlet, özel kesim ve sivil toplum örgütleri üçlüsü el ele vermiş eğitim seferberliği başlatılmıştır. Bu ses getiren kampanyayı, “Haydi Kızlar Okula Kampanyası” (2003), “Baba Beni Okula Gönder Projesi” (2008), “Fatih Projesi” (2010) izlemiştir.

Coğrafi Erisim

- 1973 yılında çıkarılan 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının açılması sağlanarak coğrafi engeller aşılmaya çalışılmıştır. 1997–1998 öğretim yılında 4306 Sayılı Kanunla sekiz yıllık zorunlu temel eğitim uygulamasının başlatılması ile birlikte yeni Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarının yapımı hızlandırılmıştır. 2006 yılında Yatılı İlköğretim Bölge Okullarının ve Pansiyonlu İlköğretim Okullarındaki hizmetlerin aynı olması sebebiyle Pansiyonlu İlköğretim Okullarının isimleri de Yatılı İlköğretim Bölge Okulları olarak değiştirilmiştir. Buna

göre 2010 yılında 574 okul sayısına, 265.285 öğrenci sayısına ulaşılmıştır. Ayrıca 2010 yılı itibariyle 177 YİBO sayısı ile en fazla Karadeniz bölgesi, 18 YİBO sayısı ile en az Marmara Bölgesi ön plana çıkmaktadır.

- Coğrafi engellerle baş etmek açısından ele alınabilecek bir diğer uygulama 1989–1990 eğitim–öğretim yılında başlatılan taşınmalı ilköğretim uygulamasıdır. 1994 yılında Taşınmalı İlköğretim yönerge olarak, 2007 yılında yönetmelik olarak düzenlenmiştir. 2010 yılı itibariyle 5.765 merkez okula 668.338 öğrenci en çok Şanlıurfa, daha sonra Diyarbakır illerinden, en az ise Bitlis ilinden yapılmıştır. Coğrafi engellerle baş etmek açısından ele alınabilecek bir diğer uygulama ise birleştirilmiş sınıf uygulamasıdır. 2005 yılında 16.376 tane birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullardaki öğrenci sayısı ise 587.379’dur. En az Yalova en çok ise Ordu ilinde yapılmaktadır.

Sayısal Gelişmeler

- 1970’te ilköğretimde okullaşma oranı, % 86,4, 1980’de %87,3, 1990’da %94,1, % 100,9, 2010 yılında ise % 106,48 brüt olarak değişme göstermiştir. Buna bağlı olarak öğretmen ve öğrenci sayısında da artış meydana gelmiştir. Bu artışlara en çok sekiz yıllık zorunlu temel eğitim neden olmuştur.

Fiziki Yapı

- 1970 yılında 38.227 ilköğretim ve 97.223 derslik sayısı, 1980 yılında 45.637 ilköğretim ve 134 578 derslik sayısı, 1990’da 51.055 ilköğretim, 314.041 şube sayısı, 2000’de 36.072 ilköğretim, 253.892 derslik sayısı, 2010 yılında 33.310 ve 332.902 derslik sayısı bulunmaktadır. 2000 yılındaki düşüş sekiz yıllık kesintisiz temel eğitimden kaynaklanmaktadır.

Finansman

- 1970’ler ve 1980’lerde parasal kaynaklar bütçeye yeterli oranlarda konulamamıştır. Hatta 1980’lerde ise hükümet bütçesinde eğitim

harcamalarında gerileme görülmüş, öğretmen ücretleri ile okulların bakım ve onarım giderleri güçlükle karşılanmaya başlanmıştır. 1990'lı yıllarda eğitime genel bütçeden ayrılan payın az olması ve finansmanın iyi değerlendirilememesi gerekçesiyle velilerden katkı payı toplanmaya başlamıştır. 2000'li yıllarda ise ilköğretim finansmanında kamusal kaynakların yine ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bundan dolayı eğitim finansmanında devletten özele kaynak transferi sürecine hız verilmiştir. 2010 yılında 28.237.412.000 Türk Lirası ilköğretime ayrılmıştır.

5.2. Araştırma Önerileri

Burada araştırma önerine yer verilmiştir. Buna göre araştırma için aşağıdaki önerilerde bulunmak mümkündür.

1. Bu araştırma 2010 yılı sonrası için devam ettirilebilir.
2. Araştırmada belirlenen temaların dışında farklı temalar çerçevesinde başka araştırmalar yapılabilir.
3. 1970–2010 dönemi farklı ülkelerin eğitim sistemleri için de karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
4. Araştırma sadece okul öncesi ve ilköğretim için değil diğer örgün ve/veya yaygın eğitim kademeleri için de yapılabilir.
5. Bu dönemde yer alan eğitim programları amaçlar, içerik, öğretme-öğrenme süreci, değerlendirme süreçleri bazında incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2007). *Yeni İlköğretim Programlarının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- AÇEV. (1995). *Erken Çocukluk Eğitiminin Önemi: Sempozyum Raporu*. (Yayın No: 6). İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- _____. (2003). *Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim Ve Yapılar Toplantısı Raporu*. Ankara: MEB Özel Öğretim Genel Müdürlüğü.
- _____. (2009). *Türkiye’de Erken Çocukluk Eğitimi: Erişim, Eşitlik ve Kalite. 7 Çok Geç!* İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Adem, M. (1982). *Kalkınma Planlarında Eğitimimizin Hedefleri ve Finansmanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları. Yayın No:109.
- _____. (1997). *Eğitim Planlaması*. Ankara: Şafak Matbaası.
- Akbaba, T. (2004). Cumhuriyet Döneminde Program Geliştirme Çalışmaları. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5(54-55). Web: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/akbaba.htm> adresinden 10.12.2010’da alınmıştır.
- Akbaş, O. (2009). Geçmişten Günümüze İlköğretim Okullarının Finansmanı. *Türk Yurdu Dergisi. Haziran (262)*. 71-74.
- Akdeniz, M. (1976). Sekiz Yıllık Okul Denemesi Yönetim Süreçleri Yönünden Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 9(1-4)*. 367-375. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayını.
- _____. (1994). *Değişen Toplumda Öğretmenin Kimliği. 5. Millî Eğitim Sempozyumu. Millî Eğitimin Temel Esasları ve Hedefleri Açısından Öğretmenlik Mesleği*. (5-6 Kasım). Afyon: Türk Yurdu Yayınları. 149-157.
- _____. (1996). *Millî Eğitimde Yabancı Uzman Raporları. Atatürk Dönemi*. Ankara: Avni Akyol Kültür ve Eğitim Ümit Vakfı.
- _____. (2005). *Çağdaş Eğitim Yaklaşımları Doğrultusunda Türkiye Nasıl Bir Öğretmen İstiyor? Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*. (22-23-24 Eylül). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. 175-176.
- _____. (2009). Küresel Değişim Sürecinde Eğitim ve Öğretmen. *Türk Yurdu. 29 (260)*. 57-59.

- Akman, Y. (1997). Sekiz Yıllık Kesintisiz İlköğretim Üzerine. *Ekonomik Yaklaşım*. (8). 27. 241–249.
- Akyol, A. (1997). Millî Eğitimde Sistemin Merkezi ve Genel Amaçları Üzerine... *Millî Eğitim Dergisi*. Nisan Mayıs Haziran (134). 17–21.
- (1998). 2000’li Yıllarda İlköğretim (Sorunlar ve Öneriler). Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim I. Ulusal Sempozyumu. 27–28 Kasım. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları: 1. 312–318.
- Akyüz, H. (1991). *Köy Muallim Mektepleri İle Alman Kır Eğitim Yurtları’nın (Landerziehungsheimen) Kısa Bir Mukayesesi*. Ankara: Mustafa Necati Sempozyumu, 120–126.
- Akyüz, Y. (1994). “Türk Eğitim Tarihi” (Başlangıçtan 1993’e). İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.
- (1996). Anaokullarının Türkiye’de Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 132. 11–17.
- (2003). *Türkiye’de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)*. Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- (2007). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000–M.S.2007*. (Gözden Geçirilmiş 11. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Alıcıgüzel, İ. (1980). *İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim*. (4. Basım). İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
- Alisinanoğlu, F. (2005). *Okul Öncesi Eğitimin Ülkemizde Tarihsel Gelişimi*. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu. (22–23–24 Eylül). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. 389–394.
- Altunya, N. (2003). *Anayasa Hukuku Açısından Türkiye’de Eğitim ve Öğretim Hakkı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3754. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Anamur, H. (1987). *Eğitimde Çağdaşlaşma ve Eğitim Fakülteleri*. Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumlarının Dünü–Bugünü–Geleceği Sempozyumu (8–11 Haziran) Tebliğler. Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim–Mesleki Eğitim–Teknik Eğitim Fakülteleri. 99–107.
- Aral, N., Kandır, A. ve Can Yaşar, M. (2002). *Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı (36–72 Aylık Çocuklar İçin)*. (Geliştirilmiş II. Baskı). İstanbul: YA–PA Yayın Pazarlama San. ve Tic. A.Ş.

- Arar, İ. (1972). 1972 Yılı Bütçesi Hakkındaki Konuşma Metni. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. 45. Birleşim. 21. 02. 1972 Pazartesi. Dönem:3, Cilt: 21, Toplantı: 3. 570-579.
- Arıburun, T. (1970). Millî Eğitim Bakanlığı Merkez kuruluş ve görevleri hakkında 2287 sayılı Kanunun 4,5 ve 6. maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki konuşma metni. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*. (59). 36-37.
- Arslan, M. (1995). "Türkiye Cumhuriyetinden Günümüze İlköğretimde "Program Geliştirme" Çalışmaları." *Çağdaş Eğitim*. Yıl 20 (209). 23-25.
- (2000). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri. *Millî Eğitim Dergisi*. 146. Web: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/aslan.htm> adresinden 10.12.2010'da alınmıştır.
- Arslanoğlu, İ. (1997), *Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Aşıcı, H. (1993). *İlköğretim Uygulamasına Geçilen Okullarda Ortaya Çıkan Problemler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ata, B. (2001). 1924 Türk Basını Işığında Amerikalı Eğitimci John Dewey'nin Türkiye Seyahati. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 21(3). 193-207
- Ayaz, N. (1993). 1994 Mali Yılı Bütçesinin Görüşülmesi Hakkındaki Konuşma Metni. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi* (49). Dönem:19 Yasama Yılı:3. 51 inci Birleşim. 21.12.1993. 74-81.
- (1996). Türk Millî Eğitim Sistemi Sorunlar, Çözüm Önerileri. *Yeni Türkiye* (7), 90-95.
- (1997). Türk Millî Eğitim Sistemi (Sorunlar, Çözüm Öneriler). *Millî Eğitim Dergisi*. Nisan Mayıs Haziran (134). 25-29.
- Aydın, A. (1998). Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması ve Öğretmen Yetiştirme Sorunu. *Eğitim Yönetimi Dergisi*. Yıl 4 (15). 275-283.
- Aydın, R. (2006). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve XI. Millî Eğitim Şûrasının Değerlendirilmesi. *Türk Yurdu Dergisi*. Haziran (262). 87-92.
- Aydınbaş, M.A., Coşkun, H. ve Ağdemir, S. (1998). *Sekiz Yıl' Evet, Kesintisiz'e Hayır. Türkiye ve Almanya'da Eğitim Tartışmaları Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Din Öğretimi*. Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık.
- Ayhan, S. (1993). *Zorunlu Eğitimde Çevreye Dönük Etkinlikler*. Zorunlu Eğitim Sempozyumu. 20-21 Mayıs. Ankara: UNESCO, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayını. Yayın No:1.
- Aytekin, E. (1997). Sekiz Yıllık İlköğretim Okullarının Bugünkü Durumu ve Bazı Öneriler. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 22 (237). 39-41.

- Baloğlu, Z. (1990). *Türkiye’de Eğitim*. İstanbul: TÜSİAD.
- Barboros, İ. (1998). Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 23 (241). 9–10.
- Baş, T. & Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Başar, M. A. (2003). *İlköğretim Kurumlarının Olanakları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başaran, İ. E. (1982). *Temel Eğitim ve Yönetimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. Yayın No:112.
- Bayındır, E. (1965). Okul Öncesi Eğitimi ve Bizdeki Gelişimi. *İlköğretim*. 532(31). 16–17.
- (1966). Anaokulunda Eğitim ve Öğretimin Programlaştırılması. *İlköğretim*. 537(31). 10–11.
- (1969). Anaokullarında Eğitimin ve Öğretimin Planlanması. *Okul-Öncesi Eğitimi Önemi ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Okul Öncesi Eğitimini Geliştirme Derneği Yayını II. 15.
- Baymur, F. (1969). *Okul-Öncesi Eğitimi Nedir? Okul-Öncesi Eğitimi Önemi ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Okul Öncesi Eğitimini Geliştirme Derneği Yayını II. 7–8.
- Belik, Ş. (1985). Okulöncesi Kurumların Özellikleri, Nitelikleri ve Program. *Ya–Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul: Ya–Pa Yayınları*.
- Berklin, C. T. (1971). *Okul Öncesi Eğitim ve Çocuklarımız*. (1. Basım). Ankara: Bilgi Basımevi.
- Bıldır, C. (1997). İlköğretimde Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Çağdaş Eğitim*. Yıl 22 (235). 38–42.
- Bıykoğlu, H.S. (2006). Okul öncesi Eğitimin Tarihçesi. *1.Ulusal Okulöncesi Eğitimi Öğrenci Kongresi 16–18 Mayıs*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Bilhan, S. (1986). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları, No:352.
- Bircan, İ. (1979). *Neden Sekiz Yıllık Eğitim?* Milliyet Gazetesi. 20.09.1979.
- (1994). *Meslekî-Teknik Eğitimde Finansmanın Yönlendirilmesi*. Meslekî-Teknik Eğitim Uluslararası Sempozyumu, Ankara (28 Haziran – 1 Temmuz).
- Bircan, İ. (2005). *Öğretmenlik Mesleğinin Geleceği ve İstihdam Sorunu*. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme

- Sempozyumu. (22–23–24 Eylül). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. 207–212.
- Binbaşıoğlu, C. (1994). Ders Kitapları Üzerine, *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Ocak (195). 31.
- Boğaziçi Üniversitesi (1978). *Türkiye’de Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Projesi İstanbul Okulöncesi Programı Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Araştırma ve Uygulama Enstitüsü.
- Bumin Süzen, Z. (2004). *Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitimin Değerlendirilmesi (Ankara Çankaya İlçesi Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bursalıoğlu, Z. (1993). *Sekiz Yıllık Okul Konusunda Bazı Çalışmalar*. Zorunlu Eğitim Sempozyumu (20–21 Mayıs). Ankara. 13–21.
- Büyükkaragöz, S. (1993). Türk Millî Eğitiminden Çeşitlemeler. *Eğitim Dergisi*. Ocak-Şubat-Mart. (3). 76–87.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E.K. Akgün, Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. (1. Basım). Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Cırlı, H.H. (2000). Millî Eğitim Sorunumuz ve İlköğretim. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 2(266). 42–43.
- Cicioğlu, H. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, No:334.
- Çağlar, A. (1997a). Sekiz Yıllık İlköğretim Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi. *İstanbul: Cumhuriyet 8 yıl Eğitim Özel Eki*.
- Çağlar, D. (1997b). Öğretmen Yetiştirme -1-. *Çağdaş Eğitim*. 22(229). 3–5.
- Çakmak, M. (2000). Sınıf Ortamı ve Grup Etkileşimi., Leyla Küçükahmet (Editör) *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çakmak, M., Kayabaşı, Y. ve Ercan, L. (2008). Öğretmen Adaylarının Sınıf Yönetimi Stratejilerine Yönelik Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 35. 53–64
- Çankaya, F.Y. (1997). Yeni İlköğretim. *Çağdaş Eğitim*. 22(234). 20–22.
- Çelenk, S., Tertemiz, N. ve Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çelik, H. (2004a). Adana Milletvekili Atilla Başoğlu’nun Sorusuna Karşılık Yapılan Konuşma Metni. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi (74). Dönem:22 Yasama Yılı:3.58 inci Birleşim. 15.02.2005*. 279–285.

- Çelik, N. ve Daşcan, Ö. (2008). *Son Değişikliklerle Okul Öncesi Eğitim Programı ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelik, M. (2007). *Türkiye’de Okulöncesi Eğitimin Gelişimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Çetinkaya, C. (2006). *Türkiye’de okul öncesi eğitiminin tarihsel gelişimi ve bugünkü durumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı.
- Çınar, C., Çizmeci, F. ve Akdemir, Z. (2007). 8 Yıllık Temel Eğitim Okullarında Müfredatın Gerektirdiği Mekân Standartlarının İstanbul Okulları Üzerinden Analizi. *MEGARON. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*. 2(4), 188–203. Web: http://www.megaron.yildiz.edu.tr/yonetim/dosyalar/0204_MEGARON.pdf. 14.11.2010’da alınmıştır.
- Çotuksöken, B. (2003). *Ders Kitaplarında İnsan Hakları Tarama Sonuçları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çubukçu, N. (2010). *24 Kasım 2010 Öğretmenler Günü Dolayısıyla Yapılan Röportaj*. TRT Haber Büyüteç Programı.
- Demir, M.K. (2005). *İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Fen Bilgisi Alanına Karşı Tutumlarındaki Değişimin Tespiti*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Demiral, Ö. (1989). Ülkemizde Okulöncesi Çağdaki Çocukların Eğitimlerinin Gereği ve Yaygınlaştırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri. 6. *Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. İstanbul: YA–PA Yayınları.
- Demirel, Ö. (1990). *Türkiye’de Program Geliştirme Uygulamaları*. Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi (24–28 Eylül 1990) Bildiriler II–2. Ankara: Millî Eğitim Basımevi. 133–147.
- _____. (1999). *Cumhuriyet Döneminde Eğitim II*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____. (2004). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. (7. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirer, K. (1973). Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi Hakkındaki Konuşma Metni. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*. (34). Dönem 3, Toplantı: 4 64. Birleşim. 21.2.1973. 568–572.
- Demirtaş, A. (2002). Millî Eğitimde Önemli Gelişmeler. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Mayıs (287). 9–12.
- Deryakulu, D. (2000). *Yapıcı Öğrenme*. Sınıfta Demokrasi. Ankara: Eğitim–Sen

- Develioğlu, A. S. (1974–1975). Eğitimin İçi Sorunları ve Sayısal Gelişmeler. *Millî Eğitim Aylık Dergisi*, (21–22). 31–32.
- Dikici, H. (1992). Millî Eğitim Bakanlığının 1993 Yılı Bütçesi Hakkındaki Konuşma Metni *T.B.M.M. Tutanak Dergisi* (26). *Dönem:19 Yasama Yılı:2. 49 uncu Birleşim. 22.12.1992.* 26–31.
- Doğan, A. (2004). 2005 Mali Yılı Bütçesi Hakkındaki Konuşma Metni. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi* (70). *Dönem:22 Yasama Yılı:3. 40. Birleşim. 25.12.2004* 556–558.
- Doğan, H. ve Külahçı, Ş. (1986). *İlköğretim Okulu Araştırması*. Cilt II. Ankara: İlköğretim Genel Müdürlüğü.
- Doğan, C. (2005). Türkiye’de Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Politikaları ve Sorunları. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Dergisi. Güz* (35). 133–149 Web: <http://www.yesevi.edu.tr/bilig/biligTur/pdf/35/133–149.pdf>. 23.11.2010’da alınmıştır.
- DPT (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968–1972*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- _____ (1971). *Okul Öncesi–İlk–Orta (Genel Öğretim) Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- _____ (1972). *1972 Yılı Programı*. Ankara: DPT Yayınları.
- _____ (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1973–1977*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- _____ (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979–1983*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- _____ (1985). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1985–1989*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- _____ (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990–1994*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- _____ (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996–2000*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- _____ (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001–2005*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- _____ (2007). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2007–2013*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- _____ (2008). *2008 Programı*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

- _____ (2010). *2010 Programı*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Duman, T. (2005). *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmenin Tarihçesi. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*. (22–23–24 Eylül). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. 61–82.
- _____ (2006). Öğretmen Yetiştirme Alanındaki Uygulamalar ve Gelişmeler., M. Çağatay Özdemir (Editör). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara. Ekinoks. ss. 357–388.
- _____ (2009). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Sorunları. *Türk Yurdu Dergisi. Haziran (262)*. 32–35.
- Durmaz, B. (1993a). Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi Üzerinde Konuşma Metni. *TBMM Tutanak Dergisi (49). Dönem:19 Yasama Yılı:3. 51.Birleşim. 21.12.1993*. 14–17.
- _____ (1993b). Türkiye Büyük Millet Meclisi Öğretmen Sorunları ile İlgili Meclis Araştırması Komisyon Raporu. *TBMM Tutanak Dergisi 41 (19). Yasama yılı:3, 13. Birleşim. s.24–25*.
- Düzce, N., Özyeşer Cinel ve N. Akça, Ö. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Programı ve Plan Hazırlama*. İstanbul: YA–PA.
- Sabancı Üniversitesi (2008). Eğitim İzleme Raporu. Web: http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/E%C4%B0R_2008_0.pdf 23.10.2010’da alınmıştır.
- Eğitim Reformu Girişimi (2005). Yeni Öğretim Programlarını İnceleme ve Değerlendirme Raporu. Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi. Web: <http://ipc.sabanciuniv.edu/tr/Yayinlar/OgretimOzet.pdf> 24.11.2010’da alınmıştır.
- Ekinci, Y. (1998). İki Binli Yıllarda Nasıl Bir Eğitim? *Yeni Türkiye (19)*. 798–801.
- Emir, F. F. (1986). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulamalar ve Beklentiler. 4. *Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Ankara: YA–PA Yayınları.
- Emir, S. ve Kaya, Z. (2004). *Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclislerine Yönelik Öğretmen Görüşleri*. Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Erbilgin, D. (2000). *Türkiye’de Sekiz Yıllık Kesintisiz Eğitim Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erçelebi, H. (2001). *Eğitimci Bir Parlamenter Gözüyle Öğretmen ve Eğitim Bilimcileri Yetiştirme Uygulamalarına Genel Bir Bakış. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Bilimleri Paneli (23 Kasım 2000)*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları Yayın No:185. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. 29–36.

- Erçetin, Ş. Ş. (2005). *Hizmet Öncesinden Hizmet İçine Yeterlilikten Yetkinliğe Eğitim Fakülteleri İle. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu.* (22–23–24 Eylül). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. 281–288.
- Erdem, A. N. (1997). Eğitim Bir İnsanlık Hakkıdır. *Millî Eğitim Dergisi. Nisan Mayıs Haziran (134).* 12–14.
- Erdem, A.N. (2010). Okulöncesi ve İlköğretimde Meydana Gelen Gelişmeler Konulu Röportaj. 29.11.2010. 16:47–18:08. Ankara.
- Erdem, A.R. (1998). İlköğretimde Yeniden Yapılanma. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi. Mayıs–Haziran 58.* 27–29.
- Erdem, E. (2001). Program Geliştirmede Yapılandırmacılık Yaklaşımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde Program Değerlendirme.* (3.Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- _____ (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş.* İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2005a). *Yeni Bir Bin Yıla Doğru Türk Eğitim Sistemi Sorunlar ve Çözümler.* (4.Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Erdoğan, T. (2005b). 2006 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Kanunu Tasarısı ile 2004 Mali Yılı Konsolide Bütçe Kanununa İlişkin Konuşma Metni. s.594–615.
- Ergun, M. (1998). *Çağdaş Gelişmeler Işığında İlköğretimde Yapısal Değişmeler.* Cumhuriyet'in 75. Yılında İlköğretim 1.Ulusal Sempozyumu. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları: 1. s. 1–3.
- Erkan, S. (1996). Cumhuriyetten Günümüze İlkokul Programları ve Hayat Bilgisi Programı. *Çağdaş Eğitim. 21 (220).* 19–24.
- Erken, V. (1998). Eğitim Sisteminin Genel Bir Değerlendirmesi. *Yeni Türkiye (23–24),* 2097–2103.
- Ertem, İ. (1977). Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi Hakkında Konuşma. *Millet Meclisi Tutanak Dergisi 24(4). Toplantı:4.* 577–580.
- Ertüzün, T. (1988). Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler Hakkındaki Konuşma Metni. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi (8). Dönem:18 Yasama Yılı:1. 51. Birleşim. 10.4.1988.* 67–70.
- Gelişli, Y. (2005). *Türkiye’de İlköğretimin Gelişimi.* Ankara: Sistem Ofset.
- Genç, Ş. (1985). *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Programları.* YA–PA 5. Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Antalya: YA–PA Yayınları.

- Gerçel, H. (2008). *Farklı Bir Bakış Açısıyla Okul Öncesi Eğitim Kurumları ve Öğretmen Davranışları*. (1. Basım). Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.
- Gökalp, M. (2003). *Türk Eğitim Sisteminin Kalkınma Planları Doğrultusunda İhtiyaç Duyduğu İnsan Gücü Niteliklerinin Belirlenmesi ve Buna Uygun Öğretmen Yetiştirilmesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Gönen Cengiz, Z. (2008). *Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Yatılı ve Pansiyonlu İlköğretim Okulların Tarihsel Gelişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gül Aşar, N. (2007). *Türkiye Millî Eğitim Sisteminde 1963–1980 ile 1980–2006 Yılları Arasında Öğretmen Yetiştirme ve Atama Politikalarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Gül, H. (1992). *Kalkınma Planlarında Eğitime İlişkin Sayısal Hedefler Ve Gerçekleşme Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Güler, D. (1994). *Okulöncesi Eğitime Öğretmen Yetiştirme Programlarının Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güler, T. (2008). Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi ve Okul Aile İşbirliği. *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. G. Haktanır (Editör). İkinci Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık, s.295–322.
- Günaydın, G. (2006). Türkiye’de Tarım Sektörü. *Tarım ve Mühendislik Dergisi*. 76–77. 12–27.
- Gündüz, M. (2001). Türk Basınında Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim (15 Şubat–15 Eylül 2001 Tarihleri Arası). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güven, İ. ve Demirhan İşcan, C. (2006). Yeni İlköğretim Programlarının İlköğretime Yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 39 (2). 95–123.
- Güven, S. (2008). Sınıf Öğretmenlerinin Yeni İlköğretim Ders Programlarının Uygulanmasına İlişkin Görüşleri. *Millî Eğitim*. Kış 2008, (177). 224–235.
- Haktanır, G. (2008). Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşunun 100’üncü Yılına Doğru Ülkemizde Okul Öncesi Eğitim. *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. G. Haktanır (Editör). (2.Basım). Ankara: Anı Yayıncılık, 323–341.
- Hazır Bıkmaz, F. (2006). Yeni İlköğretim Programları ve Öğretmenler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 39 (1). 100–116.

Hesapçıoğlu, M. (2005). *Öğretmen Yetiştirme: Dün, Bugün ve Eğilimler*. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu. (22–23–24 Eylül). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. 213–218.

<http://iogm.hanyazilim.com/Bolum/Icerik/Subeler/164/YIBO-SUBESI.aspx> 13.09.2011 /14:05

<http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=sube&id=14> 13.09.2011’de alınmıştır.

http://ooegm.meb.gov.tr/14_ldv.asp 13.09.2011’de alınmıştır.

http://ooegm.meb.gov.tr/14_ulke_program.asp 13.09.2011’de alınmıştır.

http://ooegm.meb.gov.tr/14avrupa_yayginlastir_proje.asp 13.09.2011’de alınmıştır.

<http://ooegm.meb.gov.tr/sendeoyna.asp> 13.09.2011’de alınmıştır.

<http://ooegm.meb.gov.tr/makaledetay.asp?id=17> 13.09.2011’de alınmıştır.

<http://ooegm.meb.gov.tr/makaledetay.asp?id=21> 13.09.2011’de alınmıştır.

<http://iogm.meb.gov.tr/pages.php?page=sube&id=13> 13.09.2011’de alınmıştır.

İnan, R. (1969). Okul Öncesi ve Okul Dışı Eğitim Kurumları. *Okul-Öncesi Eğitimi Önemli ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Okul Öncesi Eğitimini Geliştirme Derneği Yayını II. 9–14.

İrez, S. (1970). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. (1. Basım). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1989). *Okulöncesi Eğitimi ve Bir Destek Modeli Olarak Anne Eğitimi*. 6.Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: YA–PA Yayınları.

Kahramanoğlu, R. (2010). *Eğitim Fakültelerinde Okutulmakta Olan Öğretmenlik Meslek Bilgisi Derslerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Kalaycı, N. (1998). İlköğretim Programlarını Geliştirme İhtiyacı ve İş Gücü Piyasası. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Haziran (244). 23–27.

——— (2004). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Hükümet Programları ve Uygulamalar*. İstanbul.

Kandır, A. (1991). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında 4–5 Yaş Grubu Eğitim Programlarının Hazırlanmasında Öğretmenlerin Karşılaştıkları Güçlükler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kantarcıoğlu, S. (1998). *Ana Okulunda Eğitim*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları Öğretmen Kitapları Dizisi:185. İstanbul: Millî Eğitim Basım Evi.
- Kaplan, İ. (2000). *Sekiz Yıllık İlköğretim Okullarına Geçişin Getirdiği Sorunlara İlişkin Yönetici Çözümleri ve Önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaptan, S. (1995). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Karahan, N. (2008). *Öğretmen Yetiştirme Düzeni ve Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaküçük, S.A. (2008). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Fiziksel/Mekânsal Koşulların İncelenmesi: Sivas İli Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 32 (2). 307–320.
- Karataş, İ.H. (2005). Eğitimde Reform Kaçınılmaz. *Anlayış*. 28. (Eylül). 52–54.
- Kartal, H. (2008). *Geçmişten Günümüze Erken Çocukluk Eğitimi Uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.
- Kavak, Y. (1997). *Dünya’da ve Türkiye’de İlköğretim*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- (2003). Türk Eğitim Sisteminin Genel Görünümü. Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu. (21–23 Mayıs) Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Vakfı ve Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı. 25–43.
- (2005). Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumunun Ardından. *Çağdaş Eğitim*. Yıl 30 (325). 10–11.
- Kavak, Y., Aydın, A. ve Akbaba Altun, S. (2007). *Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982–2007) (Öğretmenin Üniversitede Yetiştirilmesinin Değerlendirilmesi)*. Ankara: Yüksek Öğretim Kurulu Yayını 2007–5.
- Kavak, Y., Ekinci, E. ve Gökçe, F. (1997). *İlköğretimde Kaynak Arayışları*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kavcar, C. (2003). *Alan Öğretmeni Yetiştirme*. Eğitimde Yansımalar VII: Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu, (1–23 Mayıs Sivas), Ankara: Tekişik Yayıncılık.
- Kaya, Y. K. (1984). *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*. (Geliştirilmiş 4. Baskı). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayını
- Kerem, E. A. ve Cömert, D. (2003). Okulöncesi Eğitimin Sorunlarına Genel Bir Bakış. *Eğitim Araştırmaları Dergisi* 4(13), 29–35.
- Kıldan, A.O. (2007). Okulöncesi Eğitim Ortamları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 15 (2). 501–510.

- Kıncal, R.Y. ve Uygun, S. (2006). Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*. Yıl 35 (171). 31–41.
- Kırbiyık, H. (1998). Öğretmen Yetiştirme. *Millî Eğitim*, 137. 37–39.
- Kızıloğlu, M. (1989). Millî Eğitim Bakanlığı Bütçesi Hakkındaki Konuşma Metni. 622–628. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi* (36). Dönem:18 Yasama Yılı:3. 50 Birleşim. 18.12.1989.
- Koç, G. ve Demirel, M. (2004). Davranışçılıktan Yapılandırmacılığa: Eğitimde Yeni Bir Paradigma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (27). 174–180.
- Koç, N. (2005). *Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Getirdiği Sorunlar. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*. (22–23–24 Eylül). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. 135–144.
- Koçak, K. (1997). Programı Meydana Getiren Unsurlar. *Çağdaş Eğitim*. 22(229). 16–22.
- Koçer, H. (1973). Eğitim Reformları Açısından Öğretmen Yetiştirme Problemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6 (1–4). 1–19.
- (1983). *İlkokul Öğretmeninin Yetiştirilmesi 1923–1980*. MEB: Cumhuriyet Döneminde Eğitim. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi. 569–592.
- Konaklı, N. (1993). Türkiye’de Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılması Sorunları. 9. *Ya–Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Ankara: YA–PA Yayınları.
- Küçükahmet, L. (1972). Hizmet-içi Eğitim Programlarında Öğretimin Etkinliği (Uygulamalı bir İnceleme). *Ankara Üniversitesi Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5 (1). 125–143.
- (1992). *Hizmetiçi Eğitim: Teori ve Uygulamalar*. Ankara: G.Ü. İletişim Fakültesi Matbaası.
- (2007). 2006–2007 Öğretim Yılında Uygulanmaya Başlanan Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlarının Değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Bahar 2007*, 5(2). 203–218.
- Köprülü, D. (1979). Okul-Öncesi Eğitiminde Cumhuriyet Dönemi İlk Atılımı. *Okul-Öncesi Eğitimi Dergisi*. Yıl 11(17). 7–15.
- Küçükönder, A. (2001). *İlkokul ve Ortaokul İle Zorunlu Eğitimin Mevzuat, Müfredat Ve Uygulama Açısından Bir Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

- Mahiroğlu, A. (2004). *Öğretmenlik Yeterlilikleri Bakımından Eğitim Fakültelerinin Öğrencilerini Yetiştirme Düzeyleri*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü XII. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler. Ankara: Eğitim Bilimleri Enstitüsü Geliştirme Derneği Cilt I. 435–465.
- MEB (1964). *Tebliğler Dergisi*, 27(1297). 90.
- _____ (1965a). 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu.
- _____ (1965b). 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu
- _____ (1968). *Yatılı–Pansiyonlu İlkokullar Yönetmeliği*.
- _____ (1970a). *Sekizinci Millî Eğitim Şûrası, Esaslar, Raporlar, Kararlar*. Ankara: Milli Eğitim Yayınevi
- _____ (1970b). *Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Okutulacak Ders Kitaplarının İncelenme Zamanı İle Basılma ve Dağıtılmalarının Ne Yolda Yapılacağı Hakkında Yönetmelik. Tebliğler Dergisi. 33 (1593). 29, 227.*
- _____ (1970c). *Ders Kitaplarının Baskı Yılı ve Baskı Sırasının Belirtilmesi Hakkında Genelge. Tebliğler Dergisi. 33 (1607). 130.*
- _____ (1970d). *Anaokulları Kılavuzu 1969*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1971a). *Eğitim Reformu-Hükümet Programı Işığında-* Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1971b). *İlkokul Programı. (3. Basım). İstanbul: Millî Eğitim Basım Evi.*
- _____ (1971c). *XII. İlk Öğretim Haftası*. MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü.
- _____ (1971d). *İlkokullarda Okutulmak Üzere Yarışma Yoluyla Yazdırılacak İlkokuma (Alfabe) Kitabı Şartnamesi Hakkında Genelge. Tebliğler Dergisi. 34 (1653). 121, 284.*
- _____ (1972a). *İlkokul Yönetmeliği. Tebliğler Dergisi. 35 (1722). 389–401.*
- _____ (1972b). *Millî Eğitim Reformu Stratejisi. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi 35(1723). 409–425.*
- _____ (1973a). *Milli Eğitim Temel Kanunu.*
- _____ (1973b). *Parasız Dağıtıma Tabi İlkokul Ders Kitapları Hakkında Genelge. Tebliğler Dergisi. 36 (1761).*
- _____ (1974a). *Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası, Öneriler, Raporlar, Kararlar, Uygulamaya Koyulan Esaslar*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

- _____ (1974b). Cumartesi Günü'nün Tatil Sayılması Sebebiyle İlkokullarda Yeniden Düzenlenen Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 37 (1806). 368, 387.
- _____ (1975). Temel Eğitim Birinci Kademe Haftalık Ders Sayısı Çizelgesi. *Tebliğler Dergisi*. 38 (1834).
- _____ (1976). Temel Eğitim Okulu Birinci Kademe (İlkokul) Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*. 39 (1909). 425–432.
- _____ (1977). Ders Kitapları Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 40 (1960).
- _____ (1979). *Millî Eğitimde Gelişmeler*. Mesleki Teknik Öğretim Etüt ve Programlama Dairesince hazırlanmıştır.
- _____ (1980). Temel Eğitim I.kademe (İlkokul) 5. Sınıf Matematik Ders Kitabı Yarışması Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 43 (2071). 203–204.
- _____ (1983a). İlköğretim Okulları ve İlköğretim Uygulaması Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 46(2150). 442–446.
- _____ (1983b). Okul Öncesi Eğitimi Yaygınlaştırma Çalışmaları. *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* 46(2146). 329–331.
- _____ (1983c). Eğitim Programlarının düzenlenmesine ilişkin program modeli ve programların hazırlanışında göz önünde bulundurulacak esaslar. *Tebliğler Dergisi*. 46(2140). 279–280.
- _____ (1983d). *Millî Eğitim Bakanı Hasan Sağlam'ın Konuşma, Demeç ve Mesajları*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1983e). Zorunlu İlköğrenim Çağı Dışında Kalmış Okuma-Yazma Bilmeyen Vatandaşların, Okur-Yazar Duruma Getirilmesi veya Bunlara İlkokul Düzeyinde Eğitim Öğretim Yaptırılması Hakkında Kanun. *Md. 1*.
- _____ (1984). *Millî Eğitim Temel Kanunu İle İlköğretim ve Eğitim Kanunu*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1988a). *On İkinci Millî Eğitim Şûrası: Öneriler, Konuşmalar, Kararlar*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1988b). Okulöncesi Eğitim Programı. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1989). Okul Öncesi Eğitim Programı. *Tebliğler Dergisi* 52(2293). 557–577.
- _____ (1990a). *Millî Eğitim Politikaları İncelemesi Türkiye OECD Raporu*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1990b). *TÜSİAD'ın Hazırlattığı Türkiye'de Eğitim Raporu Üzerine Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Başbakan Yıldırım Akbulut'un Millî Eğitim Bakanı Avni Akyol'un Konuşmaları*. İstanbul.

- _____ (1990c). İlkokul 4 ve 5'inci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü. *Tebliğler Dergisi*. 53(2315). 457-473.
- _____ (1990d). *Millî Eğitim Politikaları İncelemesi, Türkiye, OECD Raporu, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı Paris*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1991a). Öğrenci Tatillerinin Değerlendirilmesi. *Tebliğler Dergisi*. 54. (2333). 97-104.
- _____ (1991b). Millî Eğitim Bakanı Sayın Avni Akyol'un Görevden Ayrılma Mesajı. *Tebliğler Dergisi*. 54(2347). 561-577.
- _____ (1992a). 3797 Sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun.
- _____ (1992b). İlköğretim Okulu İş Eğitimi Programının Uygulanması. *Tebliğler Dergisi*. 55(2350-2372). 797-799.
- _____ (1992c). İlköğretim Okulu Ders Çizelgesinin Kabulü. *Tebliğler Dergisi*. 55(2350-2372). 767-768.
- _____ (1992d). Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*. 55(2350-2372). 495-523.
- _____ (1992e). İlk Okul Haftalık Ders Çizelgesinin Kabulü Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 55(2366). 569.
- _____ (1992f). *Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
- _____ (1993a). *On Dördüncü Millî Eğitim Şûrası, Raporlar, Görüşmeler, Kararlar*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1993b). Anaokulu- Anasınıfı ve Uygulama Sınıfı Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi* 56(2374). 49-169.
- _____ (1993c). *Millî Eğitim Şûralarında Öğretmen Yetiştirme Politikalarının Eğitim Tarihindeki Yeri*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1994a). Okul Öncesi Eğitim Programlarının (Kreş, Anaokulu, Anasınıfı) Kabulü. *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* 57(2415). 755.
- _____ (1994b). Ders Kitaplarının Forma Sayıları Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 57(2400). 133-134.
- _____ (1994c). İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesinin Kabulü. *Tebliğler Dergisi*. 57(2415). 692-693.
- _____ (1994d). *Okulöncesi Eğitim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

- _____ (1995a). *Onuncu Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (1995b). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*. 58(2434).597–612.
- _____ (1995c). *Taşınmalı İlköğretim Yönergesi*. Ankara: MEB Basımevi.
- _____ (1995d). *Taşınmalı İlköğretim Yönergesi*. Md. 7.
- _____ (1996a). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği. *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* 59(2446–2468). 511–521.
- _____ (1996b). *Millî Eğitimde Sorunlar Reformlar Hedefler Projeler Yasal Düzenlemeler Personel Durumu*. Ankara.
- _____ (1996c). *On Beşinci Millî Eğitim Şûrası*. İstanbul: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- _____ (1997a) 4306 Sayılı Kanun. İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık Ve Meslek Eğitimi Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 Tarihli Ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Ve Bazı Kâğıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun.
- _____ (1997b). İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi. *Tebliğler Dergisi*. 60 (2481). 643–645.
- _____ (1997c). *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*. md. 1
- _____ (1998). 1998–1999 Öğretim Yılında Okutulacak İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Ders Kitapları Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 61(2491). 881–882.
- _____ (2000a). İlköğretim Okulu Fen Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Öğretim Programının Kabulü. *Tebliğler Dergisi*. 63(2508–2520). 1000–1007.
- _____ (2000b). İlköğretim Okulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Öğretim Programının Kabulü. *Tebliğler Dergisi*. 63(2508–2520). 911–920.
- _____ (2000c). *2001 Yılı Başında Millî Eğitim*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (2000d). *Taşınmalı İlköğretim Yönetmeliği*. Md. 9.
- _____ (2001). İlköğretim Okulu Ders Çizelgesinde Yer Alan Bazı Derslerin Haftalık Ders Saatlerinin Değiştirilmesi. *Tebliğler Dergisi*. 64 (2520–2531). 573–575.
- _____ (2002). *36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

- _____ (2002a). 36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programının Kabulü. *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* 65(2537). 461.
- _____ (2002b). 2002–2003 Öğretim Yılında Okutulacak İlköğretim ve Orta Öğretim Ders Kitapları Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 65(2537). 354–415.
- _____ (2002c). Öğretmen Yeterlilikleri. *Tebliğler Dergisi*. 65(2539). 700–701.
- _____ (2003a). *Türkiye’de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)*. Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (2003b). 2003–2004 Eğitim ve Öğretim Yılında Okutulacak İlköğretim ve Orta Öğretim Ders Kitapları Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 66(2549). 179–226.
- _____ (2003–2006). *Eğitimde Değişim Yılları*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (2004a). 2004–2005 Eğitim ve Öğretim Yılında Okutulacak İlköğretim ve Orta Öğretim Ders Kitapları Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 67 (2563). 537–600.
- _____ (2004b). Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı İlköğretim Okullarında Okutulacak Ders Kitaplarının Yarışma Yoluyla Hazırlanmasına İlişkin Şartname. *Tebliğler Dergisi*. 67 (2561). 740–762.
- _____ (2004c). İlköğretim 1–5. Sınıf Öğretim Programları ile İlgili Açıklamalar. *Tebliğler Dergisi*. 67 (2566). 960–1007.
- _____ (2005a). 2005–2006 Öğretim Yılında Okutulacak Olan ve Öğretim Programları Değişen Ders Kitapları Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 68(2574). 473–480.
- _____ (2005b). İlköğretim Türkçe (6, 7 ve 8. Sınıflar) Dersi Öğretim Programı’na Göre Hazırlanacak Kitapların Forma Sayılarında Değişiklik Yapılması Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 68(2579). 955–956.
- _____ (2005c). *İlköğretim 1–5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- _____ (2005d). *İlköğretim Türkçe Dersi (1–5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- _____ (2005e). İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi. *Tebliğler Dergisi*. 68(2575). 539–541.
- _____ (2005f). *Millî Eğitim Sayısal Veriler, 2004–2005*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

- _____ (2005g). *İktisadî İşbirliği ve Gelişme Teşkilâtı (OECD) Türkiye Temel Eğitim Politikası İncelemesi Ön Rapor*. Ankara.
- _____ (2006a). *Millî Eğitim Şûraları 1921–2006*. Ankara.
- _____ (2006b). 2006–2007 Eğitim–Öğretim Yılında Okutulacak İlköğretim ve Ortaöğretim Ders Kitapları Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 69(2587). 745–813.
- _____ (2006c). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge. 69(2589). 1124–1139.
- _____ (2007a). *On Yedinci Millî Eğitim Şûrası*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____ (2007b). *Taşımalı İlköğretim 20007/53 Nolu Genelge*. Ankara: İlköğretim Genel Müdürlüğü.
- _____ (2007c). *Temel Eğitime Destek Programı (TEDP)*. (1.Baskı). Ankara: Projeler Koordinasyon Merkezi Başkanlığı.
- _____ (2008a). *Yatılı İlköğretim Bölge Okulları Yönetici Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları.
- _____ (2008b). *Millî Eğitim Mevzuatı*, Ankara.
- _____ (2008c). MEB Bütçesine İlişkin Rapor.
- _____ (2008d). *2009 Yılı Bütçe Raporu. MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- _____ (2008/09). *Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi*. EURYDICE http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/TR_TR.pdf
- _____ (2009 md.19–22). *Millî Eğitim Temel Kanunu*.
- _____ (2009a). 36–72 Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Kurumları Gezici Sınıflar Yönergesi. *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* 72(2618). 248–258.
- _____ (2010a). *2011 Hizmetiçi Eğitim Planı*. Ankara: MEB Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- _____ (2010b). 2010–2011 Eğitim ve Öğretim Yılında Okutulacak İlköğretim ve Ortaöğretim Ders Kitapları Hakkında Genelge. *Tebliğler Dergisi*. 73(2628). 1–64.
- _____ (2010c). *2010 Yılı Bütçe Raporu*. Ankara.

- _____. (2010d). *Millî Eğitim Bakanlığı'nda Hizmetiçi Eğitimin Yeniden Yapılandırılması Panel ve Çalıştayı (7–8 Mayıs 2010)*. Ankara.
- _____. (2010e). İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi. *Tebliğler Dergisi*. 73(2635). 1539–1545.
- _____. (2010/11). Türk Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi. EURYDICE http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/yayinlar/TR_TR_2010-2011.pdf
- MEGSB, (1983). *İlköğretim Kılavuzu*. Ankara: MEGSB Yayınları No:255.
- _____. (1984). *Millî Eğitim, Gençlik ve Spor Eski Bakanları ve Müsteşarlarıyla Yapılan Toplantı Metinleri*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____. (1985). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Bülteni (1)*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____. (1986a). *İlkokul, Ortaokul, Lise ve Dengi Okulların Haftalık Ders Dağıtım Çizelgeleri*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____. (1986b). *Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Metin Emiroğlu'nun Konuşma, Demeç ve Mesajları*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____. (1987). *Kalkınma Planlarında Eğitim Gençlik ve Spor (1963–1989)*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- _____. (1988a). *On İkinci Millî Eğitim Şurası, Raporlar, Görüşmeler, Kararlar*. Ankara.
- _____. (1988b). *Türk Millî Eğitim Sistemi*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Mehmetoğlu, S. (1974). Millî Eğitim Bakanlığı ve Üniversiteler Bütçesi Hakkındaki Konuşma Metni. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*. 56. Birleşim, 6. 4. 1974. Cilt:15, Toplantı: 15. 575–577.
- Menteşe, N. (1997). Eğitim Günümüzün En Önemli Meselelerinden Biridir. *Millî Eğitim Dergisi*. Nisan Mayıs Haziran (134). 15–16.
- Mert, K. (1999). *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Uygulaması Konusunda Öğretmen Görüşleri (Niğde İl Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Meydan, S. (1984). *Okul Öncesi Eğitim Faaliyetleri. YA–PA Okulöncesi Eğitim Semineri*. İstanbul: YA–PA Yayınları.
- Millî Eğitim Reform Stratejisi. (1975). *Millî Eğitim Dergisi Yayınları (2)*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi
- Millî Eğitim, (1973). Millî Eğitimde Reform. *Millî Eğitim Aylık Dergi*. 1(1).
- Millî Eğitim, (1994). Neden 8 Yıllık Eğitim? *Millî Eğitim Dergisi*. (107). 4.

- _____ (1995). Yeni Okul Öncesi Eğitim Programları. *Millî Eğitim Dergisi*. Nisan–Mayıs–Haziran (127). 8.
- Moroğlu, N. (2004). *Okul Öncesi Eğitim*. İstanbul: Alman Liseliler Kültür ve Eğitim Vakfı.
- Nartgün, Ş. S. (2001). *Millî Eğitimi Geliştirme Projesine İlişkin Bir Çözümleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nartgün, Z. (2006). *Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Ölçme ve Değerlendirme. Türkiye’de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Nas, R. (1999). Nasıl Bir İlköğretim? *Öğretmen Dünyası*. 20 (231). 11–14.
- OÖEGM (1993a). *Okul Öncesi Eğitimi*. Ankara.
- _____ (1993b). *Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü Brifingi*. Ankara: Millî Eğitim Basım Evi.
- _____ (1997). *Bülten*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Oğuzkan, Ş. ve Oral, G. (2003). *Kız Sanat Okulları İçin Okul Öncesi Eğitim*. (On ikinci baskı). MEB Devlet Kitapları, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Okan, K. (1971). *Türkiye’de İlköğretim*. MEB Planlama Araştırma ve Koordinasyon Dairesi İstatistik Grubu.
- Okçabol, R. (1998). Cumhuriyet Döneminde Eğitim Sistemimiz. *İktisat Dergisi*. Ekim (383). 68–74.
- _____ (2005). *Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz*. Ankara.
- Oktay, A. (1983). *Okul Öncesi Eğitime Toplu Bir Bakış. Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları*. Türk Eğitim Derneği VII. Eğitim Toplantısı. 17–16 Kasım 1983. Ankara: Şafak Matbaası.
- _____ (1985). Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Sorunları ve Öneriler. *Ya–Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul: Ya–Pa Yayınları*.
- _____ (1993). *Okul Öncesinde Kurumsal Eğitim ve Öğretmen Yetiştirme*. Okul Öncesi Eğitimi I. Sempozyumu. Ankara: MEB Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- _____ (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. (2. Basım). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

- (2006). Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçiş Projesi. *Avrupa Birliği Sürecinde Okul Öncesi Eğitimin Bugünü ve Geleceği Sempozyumu 27–30 Haziran*. Kıbrıs: YA–PA.
- Oktay, E. (1997). Sekiz Yıllık Temel Eğitim Bağlamında Eğitime Yatırım ve Kalkınma. *Ekonomik Yaklaşım*. (8). 27. 231–240.
- Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, (1993). Aileye ve Özellikle Annelere Yardım Eden Eğitim Kurumları. *Millî Eğitim Dergisi*. Aralık, 70.Yıl Özel Sayısı (125). 30–32.
- Oral, İ. (1974). Okul-Öncesi Kurumlarının Öğretmen Sorunu. *Okul-Öncesi Eğitimi Dergisi*. Yıl 6 (8). 17–19.
- ÖSYM (2001). *Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu*. Ankara: ÖSYM Yayınları. 49–82.
- ÖSYM (2011). *Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu*. Ankara: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı. 73–153.
- Öz, F. (1983). *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*. Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Atatürk Kitapları. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Özdem, G. (2007). *Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Eğitim Politikalarının İlköğretim Okullarında Yarattığı Dönüşümün Değerlendirilmesi (Ankara İli Örneği)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara:
- Özdemir, M.Ç. (2007). Toplumsal Değişme Karşısında Aile ve Okul. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 5 (2). 185–198.
- Özdemir, A. (2005). *Öğretmen Yetkinliğinde Hizmet İçi Eğitim. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*. (22–23–24 Eylül). Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. 289–299.
- Özdemir, B. (2000). *21.Yüzyılın Eğişinde Öğretmen Yetiştirme Sistemindeki Yeni Yapılanmanın Getirdikleri: “2.Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu”* Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi: Çanakkale, 327–336.
- Özdemir, K. (1970). *Yeni Programa Göre İlkokullarımızda Eğitim-Öğretim ve Uygulama*. Maraş: Çoker Matbaası.
- Özdemir, S. ve Yalın H.İ. (2000). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özdemir, S. M. (2009). Eğitim Programları, İşlevleri ve Günümüze Yansımaları. *Türk Yurdu Dergisi*, (29). 262.

- (2011). *Eğitimde Program Geliştirme ve Program Geliştirme Süreçlerinin Unsurları*. (Kitap Bölümü), Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ed.: Gürbüz Ocak. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Özdemir, Y. (1999). Sekiz Yıllık İlköğretim Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar (Ankara Mamak İlçesi Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Özkan, R. (2006). *Türk Eğitim Sisteminde Hımayeci Değerler İlköğretim Ders Kitapları Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Öztürk, H. (1970). Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler ve İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Bütçeleri Üzerindeki Konuşma Metni. 5–7. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, (56–1).
- Öztürk, M. (1969). Okul Öncesi Eğitimin Çocuğun Psikolojik Gelişmesi Bakımında Önemi. *Okul-Öncesi Eğitimi Önemi ve Sorunları*. 3–4. Ankara: Türkiye Okul Öncesi Eğitimi Geliştirme Derneği Yayını II.
- Özyar, A. (1998). *Millî Eğitim Bakanlığının İlköğretimde Öğretmen Yetiştirme Politikaları. Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim I. Ulusal Sempozyumu*. 27–28 Kasım. 60–68. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları: 1.
- Özyürek, L. (1981). *Öğretmenlere Yönelik Hizmetiçi Eğitim Programlarının Etkinliği. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 102*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Palavan, Ö. (2007). *İlköğretim Birinci Kademedeki Birleştirilmiş Sınıflardaki 4. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Kazanımlarına Erişim Düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Pehlivanoğlu, S. (2005). *Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Sürecinde Öğretmen Yetiştirme*. Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırmanın Sonuçları ve Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu. (22–23–24 Eylül). 197–204. Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi.
- Reisoğlu, S. (1997). Yarının Türkiye'si ve Eğitim. *Millî Eğitim Dergisi*. Nisan Mayıs Haziran (134). 8–12.
- Resmi Gazete (1930). Umumi Hıfzıssıhha Kanunu. Kanun Numarası: 1593 Yayınlandığı Tarih: 6 Mayıs 1930. (1489). 8903.
- (1930). Belediye Kanunu. Md.34. Kanun Numarası: 1580 Yayınlandığı Tarih: 14.04.1930. (1471). 8824.
- (1978). Ek Ders Ücretleri Hakkında Kanun. Kanun Numarası: 439 Yayınlandığı Tarih: 12.3.1964. (11654).

- _____ (1991). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği.” Yayınlandığı Tarih: 16.2.1991, (20788), 23–28.
- _____ (2005). Belediye Kanunu. Md.14. Kanun Numarası: 5393 sayılı Yayınlandığı Tarih: 03.07.2005.
- _____ (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013). Yayınlandığı Tarih: 01.07.2006. (26215).
- Sağlam, M. (1998). 21.Yüzyılda Eğitim. *Yeni Türkiye*, (19). 794–797.
- _____ (2010). *Okulöncesi ve İlköğretimde Meydana Gelen Gelişmeler Üzerine Röportaj*. 29.11.2010 14:10–14:46 18:12. Ankara: TBMM.
- Sağlamer, E. (1995). Neden İlköğretim? *Çağdaş Eğitim*. 20 (215). 14–15.
- _____ (1996). Zorunlu Eğitim Süresini Arttırma Çalışmaları. *Çağdaş Eğitim*. 21 (219). 12–19.
- _____ (1998). *İki Binli Yıllarda İlköğretim Sorunları ve Çözüm Önerileri. Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim I. Ulusal Sempozyumu*. 27–28 Kasım. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları: 1. 324–333.
- Saray, Ö. (1969). Okul-Öncesi Eğitimi ve Öğretmen Yetiştirme. *Okul-Öncesi Eğitimi Önem ve Sorunları*. 8–10. Ankara: Türkiye Okul Öncesi Eğitimi Geliştirme Derneği Yayını III.
- Seferoğlu, S.(2004). Öğretmen Yeterlikleri ve Mesleki Gelişim. *Bilim ve Aklın Işığında Eğitim*. 5(58). 40–45.
- Sel, R. (1974). Okul-Öncesi Eğitimin 50. Yılı ve Düşündürdükleri. *Okul-Öncesi Eğitimi Dergisi*. Yıl 6(7). 3–6.
- Sepulveda, C. (1993). *Herkes İçin Eğitim ve Erken Gelişimi*. Okul Öncesi Eğitimi I.Sempozyumu. Ankara: MEB Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- Sönmez, V. (2001). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sucuka, N., Özkök, S.Ü., Vardar, B. (1996). *Anne Çocuk Eğitim Programı: Uygulama ve Değerlendirme*. Okul Öncesi Eğitim Sempozyumu 30–31 Mayıs. Ankara: Türkiye Okul Öncesi Eğitimi Geliştirme Derneği.
- Sükan, Z., Belik, Ş., Ulcay, S., Erkman, T., Keskinel, İ., Mollaoğlu, Ş. ve Gökart, A. (1978). *Okulöncesi Eğitimi Elkitabı*. (1. Basım). İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Şahin, Ç. (2006a). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programlarında Esnek Program ve Uygulaması. *Millî Eğitim Dergisi*. Yıl 35 (171). 167–175.

- Şahin, E. (2005). *Okul Öncesi Eğitimi: Öğretmen Adayları ve Öğretmenleri İçin Uygulama Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, E. ve Çağlar Özteke, H. (2003). 1980–2000 Yılları Arası Hükümet Programlarında İlköğretim. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt XVII (1)*. 185–218.
- Şahin, İ. (2006b). İlköğretim Müfredat Okulları ile Diğer İlköğretim Müfredat Okullarının Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi (20)*. 52–58.
- Şahin, M. (1994). Hizmetiçi Eğitim. 5. Millî Eğitim Sempozyumu. Millî Eğitimin Temel Esasları ve Hedefleri Açısından Öğretmenlik Mesleği (Tebliğler). 93–108. (5–6 Kasım). Afyon: Türk Yurdu Yayınları.
- (1998), İlköğretimde Öğretmen Yetiştirme Süreleri ve Sayılarının Artırılması *Millî Eğitim*, 137. 91–99.
- Şentürk, Ş. (2007). *Yeni İlköğretim Programlarının Öğretmen ve Müfettiş Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Amasya İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Şıvgın, N. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Eğitim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri (Denizli İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Şimşek, H. (1997). *21. Yüzyılın Eşiğinde, Paradigmalar Savaşı Kaostaki Türkiye*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- T.C. Anayasa. (1961)
- T.C. Anayasası. (1982)
- T.C. Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu Başkanlığı. (1989). Sayı 4, T.T.K. karar Sayısı 38.
- TED (1979). *Çocuk ve Eğitim*. Türk Eğitim Derneği III. Eğitim Toplantısı 25–26 Ekim 1979. Ankara: Şafak Matbaası.
- (1983). *Okul Öncesi Eğitim ve Sorunları*. Türk Eğitim Derneği VII. Eğitim Toplantısı. 17–16 Kasım 1983. Ankara: Şafak Matbaası.
- (2007). *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Sistemi: Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri Özet Rapor*. (1. Basım) Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Taner Derman, M. ve Başal H. A. (2010). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretimde Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Bahar 3/11. 560–569.

- Tangülü, Z. (2008). *Demokrat Parti Dönemi'nin İlköğretim Politikaları (1950–1960)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Tangülü, Z. ve Karadeniz, O. ve Ateş, S. (2010). Cumhuriyetten Günümüze İlköğretime Öğretmen Yetiştirme. 1056–1060. 9. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (20–22 Mayıs 2010)*, Elazığ.
- Tarhan, L. (2002). Eğitim Fakültelerinde Yeniden Yapılandırılmanın Sürdürülebilmesine Yönelik Öneriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14) 1–7.
- Taş, U. (2007). Türkiye’de Kalkınma Planları Işığında Eğitimin Kalkınmadaki Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Taşdemir, M. (2009). Açık Sistem Anlayışında Öğretmen Eğitimi. *Türk Yurdu Dergisi*, (29), 262.
- (2012). *Birleştirilmiş Sınıflarla Öğretim*. (Geliştirilmiş 6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Taşdemirci, E. (2010). *Türk Eğitim Tarihi*. (İlk Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Taymaz, H. (1981). *Hizmetiçi Eğitim*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 159. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Taysi, E. (2007). *Reform Arayışlarında Okul Öncesi Eğitimin Önemi. Eğitimde Reform ve Finans Sorunu Sempozyum Bildiriler Kitabı. (16–17 Nisan)*. Süleyman Demirel Üniversitesi Gönen Meslek Yüksek Okulu&Köy Enstitüleri Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi. 126–130.
- Tazebay, A., Çelenk, S., Tertemiz, N., Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TBMM (1978). 5 Mart 1954 tarihli ve 439 sayılı Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Yüksek ve Orta Dereceli Okullar Öğretmenlerinin Haftalık Ders Saatleri İle Ek Ders Ücretleri Hakkındaki Kanun Adının Değiştirilmesine ve Bir Madde Eklenmesine İlişkin Kanun Tasarısı Hakkındaki Konuşma Metni. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, (38). *Toplantı:17. 68 inci Birleşim. 22.6.1978*.
- Tekçe, Z. (1999). İlköğretim Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamında Planlama Sorunları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tekışık, H. H. (1986). Ders Kitabı Nedir, Seçimi Nasıl Olmalıdır? *Çağdaş Eğitim Dergisi*. (110). 1.

- _____ (1991). Tek Ders Kitabından Çok Ders Kitabına Geçerken, *Çağdaş Eğitim Dergisi* (164). 2.
- _____ (1995). 2000’li Yıllara Doğru Millî Eğitim. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. Yıl 20 (216). 1–2.
- _____ (1996). İlköğretim Sekiz Yıla Çıkarılmalıdır Artık!... *Çağdaş Eğitim Dergisi* 22 (223). 1–2.
- _____ (1998). Sekiz Yıllık Zorunlu İlköğretimde Öğretmen Sorunu ve Çözüm Önerileri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 23 (241). 1–6.
- Tekin, H. (1977). *İlköğretim Sorunları ve Çözüm Yolları*. Demokratik Eğitim Kurultayı. TÖB–DER.
- Tekiner, Ö. (1999). *Cumhuriyetimizin 75 inci Yılında “Okul Öncesi Eğitimin Dünü, Bugünü, Geleceği, Önemi ve Sorunları” Paneli*. Ankara: Ankara Ticaret Odası.
- Tertemiz, I. N. (1999). *Sekiz Yıllık Zorunlu İlköğretim: Hedefler ve Uygulamalar*. 75 Yılda Eğitim, 171–176. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tezcan, M. (1989). *Eğitim Sistemimizde İlköğretime Sosyolojik Bir Yaklaşım*. Millî Eğitim. (89). 11–16. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Toptan, K. (1997). 21. Asra Girerken Türkiye’nin Eğitim Avantajları. *Millî Eğitim Dergisi*. Nisan Mayıs Haziran (134). 22–24.
- _____ (1998). *Bilgi Çağına Doğru. Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim I. Ulusal Sempozyumu*. 27–28 Kasım. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları: 1. 319–318.
- TRT Haber Arşiv (1985). *MEGSB Vehbi Dinçerler’in Konuşması*. 19.02.1985, 41’13” – 42’16”. Ankara: TRT Haber Ankara Haber Dairesi Başkanlığı.
- _____ (1995). *MEB yeni projeler (çantasız eğitim, ilkokul öğrencilerinin sınıfta, okul bahçesinde görüntüleri)* Millî Eğitim Bakanı Nevzat Ayaz’ın Açıklaması”. Haber–Haber Programı. 07.09.1995, SP 1302 105’07”–107’27”Ankara: TRT Haber Ankara Haber Dairesi Başkanlığı.
- _____ (1996). *Turhan Tayan Konuşması*. 21.03.1996, 99/2667 UA 260 24’14”–34’28” Ankara: TRT Haber Ankara Haber Dairesi Başkanlığı.
- _____ (2002). *Ulusal Eğitime Destek Kampanyasının Yıldönümü Nedeniyle Ankara’daki törende Millî Eğitim Bakanı Necdet Tekin Açıklaması*. 09.09.2002, 2002/356937’27”–40’42” Ankara: TRT Haber Ankara Haber Dairesi Başkanlığı.
- _____ (2004). *Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik’in Haydi Kızlar Okula Kampanyası İle İlgili Açıklaması*. 22.12.2004, SP 4101 69’36”–70’04”. Ankara: TRT Haber Ankara Haber Dairesi Başkanlığı.

- _____ (2009a). *MEB Nimet Çubukçu'dan 2010 Yılı Bütçesi Hakkında Basın Açıklaması*. 2009/205 06.11.2009, 103'19–104'35." Ankara: TRT Haber Ankara Haber Dairesi Başkanlığı.
- _____ (2009b). *MEB Okul Öncesi Eğitimde Okullarda Sınıf Açılması ve Yetişkinlerin Konu Hakkında Basın Açıklaması*. 2009/155 78'33"–80'27". Ankara: TRT Haber Ankara Haber Dairesi Başkanlığı.
- _____ (2010). *Eğitime Destek Projesi*. 09.03.2010. 2010/46: 13'26"–14'26". Ankara: TRT Haber Ankara Haber Dairesi Başkanlığı.
- TTK, (1988). *Okulöncesi Eğitim Programı*. Bakanlık İçin Özet Kâğıdı. Ankara
- _____ (1989). Okulöncesi Eğitim Programının Kabulü. (38). Ankara
- _____ (1994). Okul öncesi Eğitim Programlarının (Kreş, Anaokulu, Anasınıfı) kabulü, *sayı 590*.
- _____ (2002). 36–72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı'nın kabulü. *Karar Sayı 270*.
- _____ (2006). Okul Öncesi Eğitim Programı (36–72 Aylık Çocuklar İçin). *Karar Sayı 336*.
- Tural, A. (1977). Okul-Öncesi Eğitimin Gereği ve Önemi. *Okul-Öncesi Eğitimi Dergisi*. Yıl 9(14). 16–21.
- Tural, K. N. (2002). *Eğitim Finansmanı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- _____ (2006). *Bir Çalışma Alanı Olarak Eğitim Finansmanının Gelişimi. Türkiye'de Eğitim Bilimleri Bir Bilanço Denemesi*. Edt: Muhsin Hesapçıoğlu, Alparslan Durmuş. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 125–143.
- Tuzcu, G. (2006). *Eğitimde Vizyon 2023 ve Avrupa Birliğine Giriş Süreci*. <http://portal.ted.org.tr/yayinlar/EgitimdeVizyon2023veAvrupaBirligineGirisSureci.PDF> 23.11.2010 23:37 Tarih ve saatinde alınmıştır.
- Türer, A. (1998). *Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine İlköğretim Düşüncesi*. Cumhuriyet'in 75. Yılında İlköğretim 1.Ulusal Sempozyumu. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları: 1. 50–59.
- Türkiye Özel Okullar Birliği Derneği (2007). *Okul Öncesi Eğitimi&Öğretmen Eğitimi*. VI. Antalya Sempozyumu, 1–3 Şubat 2007. Antalya.
- Türkoğlu, P. ve Gazalcı, M. (1997). *Aydınlanma Sürecinde Sekiz Yıllık Eğitim*. Ankara: Güldiken Yayınları.
- TÜSİAD. (2005). *Doğru Başlangıç: Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim*. İstanbul: TÜSİAD.

- Uluğbay, H. (1997). *Millî Eğitim Bakanı Hikmet Uluğbay'la Sekiz Yıllık Eğitimle İlgili Röportaj*. TRT 1 Olayların İçinden Programı. Sunucu: Utku Şensoy. 21.08.1997. 62'59". Ankara: TRT Haber Ankara Haber Dairesi Başkanlığı.
- _____ (1998). *TBMM 1998 Yılı Bütçe Raporu*. Ankara
- UNESCO (1993). *Zorunlu Eğitim Sempozyumu*. 20–21 Mayıs. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayını. Yayın No:1.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (1978). *Okul Öncesi Eğitimi*. Ankara.
- Ural, O. ve Ramazan, O. ve Efe, K. (2006). Okul Öncesi Eğitimden İlköğretime Geçişte Yaşanan Uyum Sorunları. *1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi II Cilt*. Ankara: YA–PA.
- Uşun, S. ve Cömert, D. (2003). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Gereksiniminin Belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 23 (2). 125–138.
- Uygun, S. (2006). *Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarının Tarihsel Analizi*. Orta Öğretimde Yeniden Yapılanma Sempozyumu 20–22 Aralık 2004 Bildiriler Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Ülker, Y. (2009). *Taşımalı İlköğretim Uygulamasının Genel Durumu ve Değerlendirilmesi (Muğla İli Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Ülküer, N. S. (1986). Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Program. *YA–PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Ankara: Ya–Pa Yayınları.
- _____ (1987). *Okul Öncesi Eğitime Öğretmen Yetiştirme*. Öğretmen Yetiştiren Yüksek Eğitim Kurumlarının Dünü–Bugünü–Geleceği Sempozyumu (8–11 Haziran) Tebliğler. Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim-Mesleki Eğitim- Teknik Eğitim Fakülteleri. 251–262.
- Ülküer, N. (1993). Herkes İçin Eğitim Hedefleri ve Erken Çocukluk ve Okul Öncesi Eğitim. *9. Ya–Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Ankara: YA–PA Yayınları.
- Ülkümen, O. (1965). Türkiye’de İlköğretimin Bugünkü Durumu ve Başlıca Problemleri. *İlköğretim*. (30). 6–7.
- Ünal, S., Coştu, B. ve Karataş, F. Ö. (2004). Türkiye’de Fen Bilimleri Eğitimi Alanındaki Program Geliştirme Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(24), 183–202.
- Ünsal, H. (2001). *Eğitim ve Fen-Edebiyat Fakültelerinde Uygulanmakta Olan Yeni Öğretmen Yetiştirme Modelinin Fakülte ve Bölüm Değişkenlerine Göre*

İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ünsal, N. (1978). 5 Mart 1954 tarihli ve 439 sayılı Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Yüksek ve Orta Dereceli Okullar Öğretmenlerinin Haftalık Ders Saatleri ile Ek Ders Ücretleri Hakkındaki Kanun Adının Değiştirilmesine ve Bir Madde Eklenmesine İlişkin Kanun Tasarısı Hakkındaki Konuşma Metni. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi*, (38). *Toplantı: 17. 68 inci Birleşim. 22.6.1978. s.123–125.*
- Ünsal, Y. ve Güneş, B. (2002). Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak MEB İlköğretim 4. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 22(3). 107–120.
- Varış, F. (1968). *Okul–Öncesi Eğitimi Önemi ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Okul–Öncesi Eğitimi Geliştirme Derneği.
- Yağcı, E. (2003). Türkiye’de Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitim Uygulamaları, Sorunlar ve Öneriler. *Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu*. (21–23 Mayıs) Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Vakfı ve Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı. 139–148.
- Yalçın, P. (2006). *Okulöncesi Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Etkili Faktörler ve Uygulanan Projeler*. 1.Ulusal Okulöncesi Eğitimi Öğrenci Kongresi 16–18 Mayıs. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Yalçınkaya Akyüz, M. (1998). *Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim*. Cumhuriyetin 75. Yılında İlköğretim I. Ulusal Sempozyumu. 27–28 Kasım. 6–13. Ankara: Öğretmen Hüseyin Hüsnü Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi Yayınları: 1.
- Yangın, E. (1991.) *Yurdumuzda Okulöncesi Eğitim*. 7. Ya–Pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul: Ya–Pa Yayınları.
- YA–PA (1989). *Ya–Pa 6.Okulöncesi Eğitim ve Yaygınlaştırılması Semineri*. (Birinci Basım). 11–12–13 Mayıs 1989. İstanbul.
- Yaşar, S. (1998). Yapısalcı Kuram ve Öğrenme–Öğretme Süreci. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. 9–11 Eylül 1998: 695–701. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yazıcı, Ö. & Gündüz, Y. (2011). Gelişmiş Bazı Ülkeler İle Türkiye’deki Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitimlerinin Karşılaştırılması. *Kurumsal Eğitimbilim*. 4(2), 1–15. Web: www.keg.aku.edu.tr. 19.11.2011’de alınmıştır.
- Yıldıran, G. (1985). Okul Öncesi Eğitimin Yaygınlaştırılmasında Kurumlara Düşen Görevler. *YA–PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri II-III*. İstanbul: YA–PA Yayınları.
- Yıldırım, A. (1994). *Program Geliştirme Modelleri ve Ülkemizdeki Program Geliştirme Çalışmalarına Etkileri*. 1. Eğitim Bilimleri Kongresi (1), Adana.

- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (5.Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, H. (2006). *YÖK/Dünya Bankası Millî Eğitimi Geliştirme Projesi Kapsamında Yer Alan Okul Deneyimi II Etkinliklerinin Değerlendirilmesi*. (Sivas İli Cumhuriyet Üniversitesi Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Yılmaz, E. (1998). *Taşınabilir İlköğretim Uygulaması (Kırşehir İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yolcu, H. (2007). *Türkiye’de İlköğretim Finansmanının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- YÖK, (1998a). *Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi*. Ankara.
- (1998b). *Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirmenin Tarihi Gelişimi, Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi İle İlgili Rapor*, Ankara.
- (2007). *Öğretmen Yetiştirme ve Eğitim Fakülteleri (1982–2007)*. Ankara: Meteksan A.Ş.
- Yurt, İ. (1993). *2000 Yılına Kadar Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim İçin Fizik Altyapı Gereksinimi ve Finansman Sorunları*. Sekiz Yıllık Okul Konusunda Bazı Çalışmalar. Zorunlu Eğitim Sempozyumu (20–21 Mayıs). Ankara. 23–33.
- Yüzbaşıoğlu, R. (1992). Millî Eğitim Bakanlığının 1992 Mali Yılı Bütçesi Üzerine Konuşma Metni. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi* (6). Dönem:19 Yasama Yılı:1. 51 inci Birleşim. 15.3.1992. 484–489.
- (1994). Millî Eğitim Bakanlığı 1995 Mali Yılı Bütçesi Hakkındaki Konuşma Metni. *T.B.M.M. Tutanak Dergisi* (76). Dönem:19 Yasama Yılı:4. 58 inci Birleşim. 20.12.1994. 205–208.

Tablo 8. Okul Öncesi Eğitimde Öğretmen, Öğrenci Sayıları ve Okullaşma Oranları

- ¹ DİE(1971). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1970–1971. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.149.
- ² DİE(1973). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1971–1972. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.132.
- ³ DİE(1974). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1972–1974. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.147.
- ⁴ DİE(1977). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1974–1975. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.127.
- ⁶ DİE(1981). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1978–1979. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.61.
- ⁷ DİE(1979). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1976–1977. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.55.
- ⁸ DİE(1980). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1977–1978. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.124.
- ⁹ DİE(1982). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1979–1980. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.86.
- ¹⁰ DİE(1983). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1980–1981. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.40.
- ¹¹ DİE(1984). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1981–1982. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.44.
- ¹² DİE(1984). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1982–1983. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.44.
- ¹³ DİE(1986). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1983–1984. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.44.
- ¹⁴ DİE(1986). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1984–1985 Öğretim Yılı. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.126.
- ¹⁵ DİE(1987). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1985–1986. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s. 1.
- ¹⁶ DİE(1988). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1986–1987. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.19.

- ¹⁷ DİE(1989). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1987–1988. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.41.
- ¹⁸ DİE(1991). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1988–1989. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.3.
- ¹⁹ DİE(1991). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1989–1990. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.42.
- ²⁰ DİE(1993). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1990–1991. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s. 64.
- ²¹ DİE(1994). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1991–1992. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.64.
- ²² DİE(1995). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1992–1993. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.66.
- ²³ DİE(1996). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1993–1994. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.86.
- ²⁴ DİE(1997). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1994–1995. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.84.
- ²⁵ DİE(1997). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1995–1996. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.100.
- ²⁶ DİE(1999). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1996–1997. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.108.
- ²⁷ DİE(2001). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1997–1998. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.90.
- ²⁸ DİE(2002). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1998–1999. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.98.
- ²⁹ DİE(2004). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1999–00. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.108.
- ³⁰ DİE(2004). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2000’01. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.102.
- ³¹ DİE(2004). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2001’02. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.98.
- ³² TÜİK (2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2002’03. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.48.
- ³³ TÜİK(2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2003’04. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.48.

- ³⁴ TÜİK(2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2004'05. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.18.
- ³⁶ MEB (2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2006'07. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.28.
- ³⁷ MEB (2008). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2007'08. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.44.
- ³⁸ MEB (2009). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2008–2009. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. s.6, 48.
- ³⁹ MEB (2010). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2009–2010. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. s.36.

Tablo 9. 1970–2010 Dönemi Okul Öncesi Eğitimi Okul ve Derslik/Şube Sayıları

- ¹ DİE(1971). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1970–1971. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.149.
- ² DİE(1973). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1971–1972. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.132.
- ³ DİE(1974). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1972–1974. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.147.
- ⁴ DİE(1977). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1974–1975. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.127.
- ⁶ DİE(1981). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1978–1979. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.61.
- ⁷ DİE(1979). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1976–1977. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.55.
- ⁸ DİE(1980). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1977–1978. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.124.
- ⁹ DİE(1982). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1979–1980. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.86.
- ¹⁰ DİE(1983). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1980–1981. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.40.
- ¹¹ DİE(1984). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1981–1982. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.44.

- ¹² DİE(1984). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1982–1983. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.44.
- ¹³ DİE(1986). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1983–1984. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.46.
- ¹⁴ DİE(1986). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1984–1985 Öğretim Yılı. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.126.
- ¹⁵ DİE(1987). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1985–1986. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s. 1.
- ¹⁶ DİE(1988). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1986–1987. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.19.
- ¹⁷ DİE(1989). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1987–1988. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.41.
- ¹⁸ DİE(1991). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1988–1989. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.37.
- ¹⁹ DİE(1991). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1989–1990. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.42.
- ²⁰ DİE(1993). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1990–1991. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s. 64.
- ²¹ DİE(1994). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1991–1992. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.64.
- ²² DİE(1995). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1992–1993. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.66.
- ²³ DİE(1996). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1993–1994. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.86.
- ²⁴ DİE(1997). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1994–1995. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.84.
- ²⁵ DİE(1997). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1995–1996. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.100.
- ²⁶ DİE(1999). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1996–1997. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.108.
- ²⁷ DİE(2001). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1997–1998. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.90.
- ²⁸ DİE(2002). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1998–1999. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.98.

- ²⁹MEB (2000). Millî Eğitim Sayısal Veriler. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı. s.7–10.
- ³⁰MEB (2001). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2001. s.19–22. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ³¹MEB (2002). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2001. s.19–22. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ³²MEB (2003). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2001. s.18–21. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ³³MEB (2004). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2001. s.18–21. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ³⁴TÜİK(2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2004’05. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.18.
- ³⁵MEB (2006). Türkiye Eğitim İstatistikleri. s.41. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ³⁶MEB (2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2006’07. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.28.
- ³⁷MEB (2008). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2007’08. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.44.
- ³⁸MEB (2009). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2008–2009. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. s.6, 48.
- ³⁹MEB (2010). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2009–2010. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. s.36.
- ⁴⁰Gül, H. (1992). Kalkınma Planlarında Eğitime İlişkin Sayısal Hedefler ve Gerçekleşme Düzeyi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ⁴¹MEB (1985). Millî Eğitim Sayısal Veriler 1984–1985. s.19–36. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.

Tablo 21. YİBO ve PİO'ların Sayısal Gelişimi

- ¹ DİE(1971). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1970–1971. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.22.
- ² DİE(1973). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1971–1972. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.18.
- ³ DİE(1974). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1972–1974. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. S.21.
- ⁴ DİE(1977). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1974–1975. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.130.
- ⁶ DİE(1979). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1976–1977. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.63.
- ⁷ DİE(1980). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1977–1978. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.56.
- ⁸ DİE(1981). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1978–1979. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.120.
- ⁹ DİE(1982). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1979–1980. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.82.
- ¹⁰ DİE(1983). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1980–1981. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.34.
- ¹¹ DİE(1984). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1981–1982. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.40.
- ¹² DİE(1984). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1982–1983. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.40.
- ¹³ DİE(1986). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1983–1984. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.42.
- ¹⁴ DİE(1986). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1984–1985 Öğretim Yılı. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.32.
- ¹⁵ DİE(1987). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1985–1986. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.22,87.
- ¹⁶ DİE(1988). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1986–1987. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.38.

- ¹⁷ DİE(1989). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1987–1988. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.62.
- ¹⁸ DİE(1991). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1988–1989. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.74.
- ¹⁹ DİE(1991). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1989–1990. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.62.
- ²⁰ DİE(1993). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1990–1991. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.88.
- ²¹ DİE(1994). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1991–1992. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.88.
- ²² DİE(1995). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1992–1993. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.90.
- ²³ DİE(1996). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1993–1994. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.110.
- ²⁴ DİE(1997). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1994–1995. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.108.
- ²⁵ DİE(1997). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1995–1996. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.130.
- ²⁶ DİE(1999). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1996–1997. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.138.
- ²⁷ DİE(2001). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1997–1998. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.120.
- ²⁸ DİE(2002). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1998–1999. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.130.
- ²⁹ <http://iogm.hanyazilim.com/Bolum/Icerik/Subeler/164/YIBO-SUBESI.aspx>
- ³⁰ TÜİK (2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2006’07. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.49.
- ³¹ MEB (2008). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2007’08. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.49.
- ³² MEB (2009). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2008–2009. Ankara: MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı. s.53.
- ³³ MEB (2010). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2009–2010. Ankara: MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı. s.53.

Tablo 26. 1970–2010 İlköğretimde Okul ve Derslik/Şube Sayıları

- ¹ DİE(1971). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1970–1971. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.2.
- ² DİE(1973). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1971–1972. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.2.
- ³ DİE(1974). Millî Eğitim İstatistikleri Öğretim Yılı Başı 1972–1974. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.3.
- ⁴ DİE(1977). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1974–1975. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1.
- ⁵ DİE(1981). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1978–1979. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1.
- ⁶ DİE(1979). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1976–1977. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1.
- ⁷ DİE(1980). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1977–1978. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1.
- ⁸ DİE(1982). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1979–1980. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1.
- ⁹ DİE(1983). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1980–1981. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1.
- ¹⁰ DİE(1984). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1981–1982. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1.
- ¹¹ DİE(1984). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1982–1983. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1.
- ¹² DİE(1986). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1983–1984. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1.
- ¹³ DİE(1986). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1984–1985 Öğretim Yılı. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.1, 14.
- ¹⁴ DİE(1987). Millî Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1985–1986. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s. 8,114.
- ¹⁵ DİE(1988). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1986–1987. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.28.

- ¹⁶ DİE(1989). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1987–1988. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.6, 52.
- ¹⁷ DİE(1991). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1988–1989. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.3, 56.
- ¹⁸ DİE(1991). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1989–1990. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.6, 52.
- ¹⁹ DİE(1993). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1990–1991. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.6, 76.
- ²⁰ DİE(1994). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1991–1992. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.76.
- ²¹ DİE(1995). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1992–1993. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.6, 78.
- ²² DİE(1996). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1993–1994. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.98.
- ²³ DİE(1997). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1994–1995. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.96.
- ²⁴ DİE(1997). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1995–1996. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.112.
- ²⁵ DİE(1999). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1996–1997. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.122
- ²⁶ DİE(2001). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1997–1998. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.106,112,249.
- ²⁷ DİE(2002). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1998–1999. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.242, 122.
- ²⁸ DİE(2004). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1999–00. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.60.
- ²⁹ DİE(2004). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2000’01. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.60.
- ³⁰ DİE(2004). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2001’02. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.56.
- ³¹ TÜİK (2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2002’03. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.106.
- ³² TÜİK(2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2003’04. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.48.

- ³³ TÜİK(2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2004'05. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.18.
- ³⁴ MEB (2006). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2006'07. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.6, 28.
- ³⁵ MEB (2008). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2007'08. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. s.50.
- ³⁶ MEB (2009). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2008–2009. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. s.32, 54.
- ³⁷ MEB (2010). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2009–2010. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. s.36.
- ³⁸ MEB (1981). 1980–81 İlköğretim Yıllığı. Ankara: T.E.Y.B.Okulu Döner Sermayesi Basımevi. s. 9
- ³⁹ MEB (1993). Millî Eğitim İle İlgili Bilgiler. s.6. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ⁴⁰ MEB (2000). Millî Eğitim Sayısal Veriler. s.7–10. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ⁴¹ MEB (2001). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2001. s.73. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ⁴² MEB (2002). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2002. s.73. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ⁴³ MEB (2003). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2003. s.69. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ⁴⁴ MEB (2004). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2004. s.69. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ⁴⁵ MEB (2005). Millî Eğitim Sayısal Veriler 2005. s.75. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.
- ⁴⁶ MEB (2006). Türkiye Eğitim İstatistikleri. s. 26. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu İstatistik Dairesi Başkanlığı.